

ISSN 0142-0843

№ 3(83)/2016

ПЕДАГОГИКА сериясы

Серия ПЕДАГОГИКА

PEDAGOGY Series

ҚАРАҒАНДЫ
УНИВЕРСИТЕТІНІҢ
ХАБАРШЫСЫ

ВЕСТНИК
КАРАГАНДИНСКОГО
УНИВЕРСИТЕТА

BULLETIN
OF THE KARAGANDA
UNIVERSITY

ISSN 0142-0843

Индексі 74622

Индекс 74622

ҚАРАҒАНДЫ УНИВЕРСИТЕТІНІҢ ХАБАРШЫСЫ

ВЕСТНИК
КАРАГАНДИНСКОГО
УНИВЕРСИТЕТА

BULLETIN
OF THE KARAGANDA
UNIVERSITY

ПЕДАГОГИКА сериясы

Серия ПЕДАГОГИКА

PEDAGOGY Series

№ 3(83)/2016

Шілде–тамыз–қыркүйек
30 қыркүйек 2016 ж.

Июль–август–сентябрь
30 сентября 2016 г.

July–August–September
September, 30, 2016

1996 жылдан бастап шығады
Издается с 1996 года
Founded in 1996

Жылына 4 рет шығады
Выходит 4 раза в год
Published 4 times a year

Қарағанды, 2016
Караганда, 2016
Karaganda, 2016

Бас редакторы

ЖМ ХҒА академигі, заң ғыл. д-ры, профессор

Е.Қ.Көбеев

*Бас редактордың орынбасары
Жауапты хатшы*

Х.Б.Омаров, техн. ғыл. д-ры
Г.Ю.Аманбаева, филол. ғыл. д-ры

Редакция алқасы

Б.А.Жетпісбаева,	редактор пед. ғыл. д-ры;
М.Н.Сарыбеков,	пед. ғыл. д-ры;
Қ.М.Арынғазин,	пед. ғыл. д-ры;
С.Т.Каргин,	пед. ғыл. д-ры;
Л.А.Шкутина,	пед. ғыл. д-ры;
Г.О.Тәжіғұлова,	пед. ғыл. д-ры;
Н.Э.Пфейфер,	пед. ғыл. д-ры;
Ш.М.Мухтарова,	пед. ғыл. д-ры;
С.К.Әбілдина,	пед. ғыл. д-ры;
Н.Б.Михайлова,	PhD, профессор (Германия);
А.Миколайчак,	PhD, профессор (Польша);
Т.В.Машарова,	пед. ғыл. д-ры (Ресей);
И.А.Федосеева,	пед. ғыл. д-ры (Ресей);
Д.А.Казимова,	жауапты хатшы пед. ғыл. канд.

Редакцияның мекенжайы: 100028, Қазақстан, Қарағанды қ., Университет к-сі, 28

Тел.: (7212) 77-03-69 (ішкі 1026); факс: (7212) 77-03-84.

E-mail: vestnick_kargu@ksu.kz. Сайт: vestnik.ksu.kz

Редакторлары

И.Д.Рожнова, Ж.Т.Нурмуханова

Компьютерде беттеген

А.М.Будник

Қарағанды университетінің хабаршысы. «Педагогика» сериясы.

ISSN 0142-0843

Меншік иесі: «Академик Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті» РММ.

Қазақстан Республикасының Мәдениет және ақпарат министрлігімен тіркелген. 23.10.2012 ж.
№ 13107–Ж тіркеу куәлігі.

Басуға 29.09.2016 ж. қол қойылды. Пішімі 60×84 1/8. Қағазы офсеттік. Көлемі 16,75 б.т.
Таралымы 300 дана. Бағасы келісім бойынша. Тапсырыс № 433.

Е.А.Бөкетов атындағы ҚарМУ баспасының баспаханасында басылып шықты
100012, Қазақстан, Қарағанды қ., Гоголь к-сі, 38. Тел. 51-38-20. E-mail: izd_kargu@mail.ru

Главный редактор
академик МАН ВШ, д-р юрид. наук, профессор
Е.К.Кубеев

Зам. главного редактора **Х.Б.Омаров**, д-р техн. наук
Ответственный секретарь **Г.Ю.Аманбаева**, д-р филол. наук

Редакционная коллегия

Б.А.Жетписбаева,	редактор д-р пед. наук;
М.Н.Сарыбеков,	д-р пед. наук;
К.М.Арынгазин,	д-р пед. наук;
С.Т.Каргин,	д-р пед. наук;
Л.А.Шкутина,	д-р пед. наук;
Г.О.Тажигулова,	д-р пед. наук;
Н.Э.Пфейфер,	д-р пед. наук;
Ш.М.Мухтарова,	д-р пед. наук;
С.К.Абильдина,	д-р пед. наук;
Н.Б.Михайлова,	PhD, профессор (Германия);
А.Миколайчак,	PhD, профессор (Польша);
Т.В.Машарова,	д-р пед. наук (Россия);
И.А.Федосеева,	д-р пед. наук (Россия);
Д.А.Казимова,	ответственный секретарь канд. пед. наук

Адрес редакции: 100028, Казахстан, г. Караганда, ул. Университетская, 28

Тел.: (7212) 77-03-69 (внутр. 1026); факс: (7212) 77-03-84.

E-mail: vestnick_kargu@ksu.kz. Сайт: vestnik.ksu.kz

Редакторы

И.Д.Рожнова, Ж.Т.Нурмуханова

Компьютерная верстка

А.М.Будник

Вестник Карагандинского университета. Серия «Педагогика».

ISSN 0142-0843

Собственник: РГП «Карагандинский государственный университет имени академика Е.А.Букетова».

Зарегистрирован Министерством культуры и информации Республики Казахстан. Регистрационное свидетельство № 13107–Ж от 23.10.2012 г.

Подписано в печать 29.09.2016 г. Формат 60×84 1/8. Бумага офсетная. Объем 16,75 п.л. Тираж 300 экз. Цена договорная. Заказ № 433.

Отпечатано в типографии издательства КарГУ им. Е.А.Букетова

100012, Казахстан, г. Караганда, ул. Гоголя, 38, тел.: (7212) 51-38-20. E-mail: izd_kargu@mail.ru

Main Editor

Academician of IHEAS, Doctor of Law, Professor

Ye.K.Kubeyev

Deputy main Editor

Kh.B.Omarov, Doctor of techn. sciences

Responsible secretary

G.Yu.Amanbayeva, Doctor of phylol. sciences

Editorial board

B.A.Zhetpisbayeva ,	Editor Doctor of ped. sciences;
M.N.Sarybekov ,	Doctor of ped. sciences;
K.M.Aryngazin ,	Doctor of ped. sciences;
S.T.Kargin ,	Doctor of ped. sciences;
L.A.Shkutina ,	Doctor of ped. sciences;
G.O.Tazhigulova ,	Doctor of ped. sciences;
N.E.Pfeyfer ,	Doctor of ped. sciences;
Sh.M.Mukhtarova ,	Doctor of ped. sciences;
S.K.Abildina ,	Doctor of ped. sciences;
N.B.Mikhaylova ,	PhD, professor (Germany);
A.Mikolaychak ,	PhD, professor (Poland);
T.V.Masharova ,	Doctor of ped. sciences (Russia);
I.A.Fedosseyeva ,	Doctor of ped. sciences (Russia);
D.A.Kazimova ,	Secretary Cand. of ped. sciences

Postal address: 28, University Str., 100028, Karaganda, Kazakhstan

Tel.: (7212) 77-03-69 (add. 1026); fax: (7212) 77-03-84.

E-mail: vestnick_kargu@ksu.kz. Web-site: vestnik.ksu.kz

Editors

I.D.Rozhnova, Zh.T.Nurmukhanova

Computer layout

A.M.Budnik

Bulletin of the Karaganda University. «Pedagogy» series.

ISSN 0142-0843

Proprietary: RSE «Academician Ye.A.Buketov Karaganda State University».

Registered by the Ministry of Culture and Information of the Republic of Kazakhstan. Registration certificate No. 13107–Zh from 23.10.2012.

Signed in print 29.09.2016. Format 60×84 1/8. Offset paper. Volume 16,75 p.sh. Circulation 300 copies.

Price upon request. Order № 433.

Printed in the Ye.A.Buketov Karaganda State University Publishing house.

38, Gogol Str., 100012, Kazakhstan, Karaganda, Tel.: (7212) 51-38-20. E-mail: izd_kargu@mail.ru

МАЗМҰНЫ

ТӘРБИЕЛЕУ ЖӘНЕ ОҚЫТУДЫҢ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ МЕН ТЕОРИЯСЫ

<i>Абильдина С.К., Кененбаева М.А.</i> Қазақстан Республикасында бастауыш білім беруді дамытудың негізгі үрдістері	10
<i>Жұмақаева Б.Д., Сағынаева Г.Ә.</i> Жоғары мектепте қазақ әдебиетін оқыту әдістемесінің жетілдіруі	16
<i>Қалтаева Г.К.</i> Техникалық және кәсіптік білім беру жүйесі педагогтарының кәсіби құзыреттілігін дамыту моделі туралы	22
<i>Данек Ян, Ишанов П.З., Улжабаева А.Г., Ералинова Т.Е.</i> Педагогикалық процестегі студенттердің шығармашылық қабілеттерін дамыту кезеңдерінің мазмұны	29
<i>Көпжасарова Ү.І., Надворник В., Реттих Д.О.</i> Іскерлік ойындардың қолданылуы негізінде заң мамандықтары студенттерінің шетелдік кәсіби құзыретінің дамуы.....	34
<i>Хафтон С., Боброва В.В., Ашимханова Г.С., Яковенко И.В.</i> Инновациялық технологиялар негізінде компьютерлік технологияларды қолдану арқылы мүмкіндіктері шектелген балалардың көру арқылы қабылдау процестерін дамыту.....	40
<i>Хабадашев Н.А., Горбачев А.А., Аязбаева С.С.</i> «Бейнелеу өнері» пәнін оқыту ерекшеліктері ..	49
<i>Куралбаева А.А.</i> Пәндер интеграциясы негізінде білім сапасын арттыру.....	53
<i>Төлбасова Б.Қ., Қадырбаева Б.А.</i> Диалогтық оқыту әдістемесін жоғары оқу орындарында қолдану ерекшеліктері	57

БІЛІМ БЕРУДЕ ИННОВАЦИЯ МЕН ДӘСТҮРЛЕР

<i>Муканова С.Д., Кушнир М.П.</i> Мектепке дейінгі білім беру мекемелерінің біліктілікті арттыру институтпен байланысы.....	63
<i>Завалко Н.А., Стеблецова И.С., Чжан Е.Е.</i> Зияткерлік және шығармашылық ресурстарды тиімді басқару мүмкіндігі ретінде Дарынды балаларды дамыту бойынша аймақтық кешенді мақсатты бағдарламаны әзірлеу.....	71
<i>Гусейнова И.А.</i> Халықаралық ынтымақтастық контекстегі жоо: желі қатынастарының міндеттері	77
<i>Серикбаева А.Б., Кажикенова С.Ш.</i> Мәселелік оқытудың технологиясы.....	82
<i>Рахметова А.М., Ашимханова Г.С., Кударина А.С.</i> Психикалық дамуы тежелген бастауыш сынып оқушыларының сөйлеу тілін дамытуда қолданатын электрондық оқулықтың маңыздылығы	89
<i>Өтемұратова Б.К.</i> Ресурстық орталық жағдайындағы әлеуметтік серіктестік.....	94
<i>Золотарева Л.Р., Медведев А.В.</i> Қарағанды суретшілері шығармашылығындағы қала тарихы ...	98
<i>Мукушева С.Б.</i> Педагогикалық қызметкерлердің біліктілігін арттыру жүйесінде үштілді дамытуды ұйымдастыру шарттары.....	102
<i>Мекебаев Н.О.</i> Оқу үдерісінде <i>Lesson Study</i> әдісін пайдалану	111
<i>Ахманова Д.М., Сыздыкова Н.Қ., Бейсенова Д.Р., Михайлова Н.Б.</i> Шағын жинақты мектептерде оқыту ерекшеліктері	116
<i>Маканова А.Ж., Молдахметова Г.М., Данилова В.В.</i> Жоғары оқу орны түлектерінің жеке және әлеуметтік табысын дамытудың психологиялық-педагогикалық шарттары	119

БІЛІМ БЕРУДЕГІ ҚАЗІРГІ МЕНЕДЖМЕНТ

<i>Абильдина С.К., Рамашов Н.Р., Аданов К.Б. Оқытушының іс-әрекет шығармашылық стилі</i>	
басқару мәдениетінің компоненті ретінде	126
АВТОРЛАР ТУРАЛЫ МӘЛІМЕТТЕР	132

СОДЕРЖАНИЕ

ТЕОРИЯ И ТЕХНОЛОГИИ ОБУЧЕНИЯ И ВОСПИТАНИЯ

<i>Абильдина С.К., Кененбаева М.А.</i> Основные тенденции развития начального образования в Республике Казахстан	10
<i>Жумакаева Б.Д., Сагынаева Г.А.</i> Совершенствование методики преподавания литературы в высшей школе	16
<i>Калтаева Г.К.</i> Модель развития профессиональной компетентности педагогов системы технического и профессионального образования	22
<i>Данек Ян, Ишанов П.З., Улжабаева А.Г., Ералинова Т.Е.</i> Содержание этапов развития творческих способностей обучающихся в педагогическом процессе	29
<i>Копжасарова У.И., Надворник В., Реттих Д.О.</i> Развитие иноязычной профессиональной коммуникативной компетенции студентов юридических специальностей на основе использования деловой игры на занятиях английского языка	34
<i>Хафтон С., Боброва В.В., Ашимханова Г.С., Яковенко И.В.</i> Развитие процессов зрительного восприятия у детей с ограниченными возможностями посредством использования компьютера на основе инновационных технологий	40
<i>Хабдашев Н.А., Горбачев А.А., Аязбаева С.С.</i> Особенности преподавания дисциплины «Изобразительное искусство»	49
<i>Куралбаева А.А.</i> Повышение качества знания на основе интеграции предметов	53
<i>Тулбасова Б.К., Кадырбаева Б.А.</i> Особенности применения методики диалогового обучения в высших учебных заведениях	57

ТРАДИЦИИ И ИННОВАЦИИ В ОБРАЗОВАНИИ

<i>Муканова С.Д., Кушнир М.П.</i> Взаимодействие института повышения квалификации с дошкольными организациями образования	63
<i>Завалко Н.А., Стеблецова И.С., Чжан Е.Е.</i> Разработка региональной комплексно-целевой программы развития одаренных детей как возможность эффективного управления интеллектуально-творческими ресурсами	71
<i>Гусейнова И.А.</i> Вузы в контексте международного сотрудничества: задачи сетевого взаимодействия	77
<i>Серикбаева А.Б., Кажикенова С.Ш.</i> Технология проблемного обучения	82
<i>Рахметова А.М., Ашимханова Г.С., Қударина А.С.</i> Значение электронного пособия в развитии речевой деятельности учеников начальной школы с задержкой психического развития ..	89
<i>Утемуратова Б.К.</i> Социальное партнерство в условиях ресурсного центра	94
<i>Золотарева Л.Р., Медведев А.В.</i> История города в творчестве карагандинских художников	98
<i>Мукушева С.Б.</i> Организационные условия развития трехязычия в системе повышения квалификации педагогических работников	102
<i>Мекебаев Н.О.</i> Использование метода <i>Lesson Study</i> в образовательном процессе	111
<i>Ахманова Д.М., Сыздыкова Н.К., Бейсенова Д.Р., Михайлова Н.Б.</i> Особенности преподавания в малокомплектных школах	116
<i>Маканова А.Ж., Молдахметова Г.М., Данилова В.В.</i> Психолого-педагогические условия развития личного и социального успеха выпускников вуза	119

СОВРЕМЕННЫЙ МЕНЕДЖМЕНТ В ОБРАЗОВАНИИ

<i>Абильдина С.К., Рамашов Н.Р., Аданов К.Б.</i> Творческий стиль деятельности педагога как компонент управленческой культуры	126
СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРАХ.....	132

CONTENT

THEORY AND TECHNOLOGIES OF EDUCATION AND TRAINING

<i>Abildina S.K., Kenenbaeva M.A.</i> The main trends in the development of primary education in the Republic of Kazakhstan.....	10
<i>Zhumakaeva B.D., Sagnaeva G.A.</i> Formation methods of teaching literature in high school.....	16
<i>Kaltayeva G.K.</i> The model of teachers' professional competence development at institutions of technical and vocational education.....	22
<i>Danek Jan, Ishanov P.Z., Ulzhabayeva A.G., Yeralinova T.Y.</i> The content of students' development stages of creative abilities in the pedagogical process.....	29
<i>Kopzhassarova U.I., Nadvornic V., Rettikh D.O.</i> Development of foreign language professional communicative competence of law students on the base of business games use English language classes	34
<i>Houghton S., Bobrova V.V., Ashimkhanova G.S., Yakovenko I.V.</i> Development of visual perception processes in children with disabilities by means of use of the computer on the basis of innovative technologies	40
<i>Khabadashev N.A., Gorbachev A.A., Ayazbayeva S.S.</i> Features of discipline «fine arts» in personality formation	49
<i>Kuralbayeva A.A.</i> Improvement of knowledge quality on the basis of integration of subjects.....	53
<i>Tulbassova B.K., Kadyrbayeva B.A.</i> Features of teaching methods dialog in higher educational institutions	57

TRADITIONS AND INNOVATIONS IN EDUCATION

<i>Mukanova S.D., Kushnir M.P.</i> Interaction of institute of professional development with the pre-school organizations of education	63
<i>Zavalko N.A., Stebletsova I.S., Chzhan Ye.Ye.</i> Development of a regional complex target program for gifted children as the ability to effectively manage the intellectual and creative resources	71
<i>Guseynova I.A.</i> Higher educational institutions in the context of international cooperation: goals of net interaction	77
<i>Serikbayeva A.B., Kazhikenova S.Sh.</i> Technology of problem training	82
<i>Rahmetova A.M., Ashimhanova G.S., Kudarinova A.S.</i> The value of electronic aids in the development of speech activity of children with mental retardation	89
<i>Utemuratova B.K.</i> Social partnership in conditions of the resource center	94
<i>Zolotareva L.R., Medvedev A.V.</i> Art history of Karaganda	98
<i>Mukusheva S.B.</i> Organizational conditions of development of trilingualism in system of advanced training of pedagogical workers	102
<i>Mekebaev N.O.</i> Use of <i>Lesson Study</i> in the educational process.....	111
<i>Akhmanova D.M., Syzdykova N.K., Beysenova D.R., Mikhailova N.B.</i> Features of teaching in small-completed schools	116
<i>Makanova A.Zh., Moldakhmetova G.M., Danilova V.V.</i> Psychological and pedagogical conditions of development of personal and social success of university alumni.....	119

MODERN MANAGEMENT IN EDUCATION

<i>Abildina S.K., Ramashov N.R., Adanov K.B.</i> Creative style of activity as a component of the management culture of pedagogue	126
INFORMATION ABOUT AUTHORS.....	132

ТӘРБИЕЛЕУ ЖӘНЕ ОҚЫТУДЫҢ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ МЕН ТЕОРИЯСЫ

ТЕОРИЯ И ТЕХНОЛОГИИ ОБУЧЕНИЯ И ВОСПИТАНИЯ

THEORY AND TECHNOLOGY EDUCATION AND TRAINING

UDC 371.13:57:378

S.K. Abildina¹, M.A. Kenenbaeva²

¹ *Ye.A. Buketov Karaganda State University;*

² *Pavlodar State Pedagogical Institute*

(E-mail: nurshatello@mail.ru)

The main trends in the development of primary education in the Republic of Kazakhstan

The article deals with problems of defining field of continuous education. Analyzing the experience of education at primary school in Kazakhstan and abroad the author touched the question of process of primary education development in our country. In this regard, proposed modernized new draft of the program of primary education in mathematics today were analyzed and the author showed its positive and negative sides. Expected results under the new program are taken into consideration.

Key words: the content of education, educational content renewal, continuity, primary education, pre-school education and upbringing.

After the sovereignty of our country there are significant changes in the field of education. The new system of education in the modern world is striving to world educational space. Our original books were published from the first years of sovereignty. Life does not stay in one place; it always depends on the time of the current process. So the content of education system, teaching methods are developing in a new attempt meeting the requirements of the environment. Every citizen always needs self-improvement, self-development and aspiration in order to keep up with the crowd. In this regard, the President's address to the nation.

Get used to be educated, hard-working, enthusiastic, and active from now. Go to that region with courage where there is job and demand. All specialities are good if you know how to reach the peak of excellence in speciality. Now it's the time of development of technical professions, science and innovation. That one is the leader who works without laziness, searches on science tireless, and one who possesses technics. This person has good reputation and perfect lifestyle. Implemented radical reforms and a lot of things done by us only for you all, for the sake of your future [1].

Not in vain that the first stage of the system of continuous education starts at pre-school education and upbringing now. We win if we start the future of the country's view of life from the young generation by pre-school education and upbringing. Addressing young people on this issue, the President drew attention to the following conditions.

This period is the most suitable one for child's intellectual and social development. The content of education will be enriched by learning the basics of a foreign language and computer science. The main task of the primary school is to provide the initial formation of child's identity, to define his abilities and develop them. Education and upbringing at this stage are directed to create the right motivation and educational activities to learn reading, writing, strong study skills on arithmetics, ordinary experience of language relations, creative approach to self-knowledge, the culture of behavior, focused on the basics of personal hygiene and healthy lifestyle, thus this stage will create a base for acquiring common educational programs of basic schools [2].

Early education is very important in formation of necessary life skills as social, emotional and others. And here there are compelling arguments in favor of further development of the full range of educational services. Radical modernization of higher education in Kazakhstan: a significant and sustained increase of investment in education and to improve its quality.

Therefore, new national vision is proposed: By 2020, Kazakhstan is the state of knowledge, the smart economy and a highly skilled workforce. The development of education has to be the platform on which country's future economic, political, social and cultural prosperity focus. Organizational implementation of the state policy of the Republic of Kazakhstan in the field of education is presented in Kazakhstan state program of education development for the years 2020, 2011 that provides the continued modernization of Kazakhstan education. Higher education is competitive for all sectors of the economy in Republic and ensures the training of competent professionals and plays an important role in the integration of science and industry.

The purpose of this program:

- to ensure equal access to education financing system;
- to improve authority of the profession of teacher;
- to form state social system of education management;
- to provide all participants of educational process with equal access to educational resources and technologies in the educational process;
- full coverage of children to qualitative early childhood care and education of pre-school education and training to prepare them for school to ensure equal access to various programs, etc. [3].

In the case of well organization of pre-school education and upbringing the main foundation of primary education that is the basis of education would be successful. The main purpose in the field of education is the result-oriented education. By educating we build student's competence. The formation of student's competence is closely related to the education content, innovative teaching methods and environment. You can find evidence of the hard work of many scholars about it. One of the arguments that will be reflected in a number of writings of K.Zh.Aganina.

A new model of the education system that carries out expected result-oriented competence, provides:

- students ready «knowledge», an inactive as a cognitive process that the student can be transformed into an active participant in the activities of the school to increase the role of education as an important process;
- the formation and development of learners' competence through subjects in the educational process;
- the structure and content of secondary education at every level of education must be corresponded to students physiological and age characteristics, in accordance with their capabilities and abilities;
- describing the sequence of development of the various levels of education expected learning outcomes various compliance with the creation of a system of succession;
- levels of education, as reflected in the quality of graduates of personal competence forecasting the expected results;
- effective education and training of students in the process of socialization;
- on the basis of determining the level of educational achievements of students studying in accordance with the competences of students, schools and educational systems to monitor changes in the development of «focused on the main objectives of the 12-year education».

The purpose of education of future tasks is characterized by the introduction of a 12-year education system. 12-year secondary education objectives of education and in accordance with the following results:

- Focus on the socialization of students and personal value systems in the form of results;
- Metasubject results within the framework of the educational process and actions used to solve real life problems in a node formed as a means of universal competence;
- the results of the training course are competences on mastered knowledge, skills and education sectors.

Totally, to introduce progressive changes in the field of secondary education is proposed. This is one of the main changes to improve the content of education in basic sciences taught at the school, that education has always proved the need to pay the amount [4].

In this regard, the continuing education system to improve the content of education, to consider ways of providing scientific and methodological support is big issue. To solve this problem we come to upgrading continuous standard of education.

In regard to pre-school education and upbringing standards which is the first step of continuing education system, in the existing standard.

Pre-school preservation and development of educational institutions from pre-school educational activities access to assistance for families with children in the family:

- to transfer secondary schools to the 12-year education system;
- pre-school childhood education and development of children in the form of variability as the basis for providing a single space of teachers' creativity;
- to form children's core competencies taking into account their age and physical abilities;
- to provide interaction of pre-school organizations and family in order to attract parents to pedagogical process of pre-school organizations and pre-school groups.

Pre-school education and development of children need to use the experience of domestic and foreign science and innovation factors by offering pre-school education and training as a result of the main content of educational activities aimed at developing the competence of the child [5].

According to this through transition to 12 year education to develop new national model oriented on formation of creative individual, aiming provision of qualitative transition from «comprehensive learning» to the model of «lifelong learning» and immediate joining to the world education system, the process of updating the education system has following points:

- bring educational content into line with modern demands of socio-economic development of society;
- ensuring humanization of educational content;
- provision of educational content that promotes the formation of key competencies, aimed at education needs and ability to independently produce and apply knowledge in practice;
- selection of educational content aimed at the formation of informative motivation; orientation of educational content on the deliberate and systematic familiarizing the students to scientific methods of cognition and independent research [6].

These points of educational content updated the standards of pre-school education and training. There pre-school education and training are conducted by five competences. To this competence we refer healthcare competence, cognitive competence, communicative competence, creative competence and social competence. We consider cognitive competence. Cognitive competence includes formation of interest to environment and simple mathematical notions. In standard there are pointed out that to form simple mathematical notions a child of 5,6 ages should know the structural properties of geometric figures, the order of direct and indirect digital ratio. According to this competence the program «We are going to school» («Biz mektepke barmyz») in the end of academic year by formation of simple mathematical notions, in the result of acquiring program materials, children should know:

- A lot of elements, including a whole groups;
- To generate ideas about numbers and numbers within 10, to recognize and name them;
- To introduce on a visual basis to form number within 10;
- To count forward and reverse within 10;
- To complete simple examples and exercises;
- To use mathematical terms in speech, like «How much», «What is on the count»;
- To divide subjects into equal parts, and compare the whole and the parts;
- To compare two objects by size using conventional measures;
- To distinguish and properly name geometric shapes (circle, oval, triangle, square, rectangle) and bodies (sphere, cube, cylinder, pyramid);
- The correct sequence for the names of days of the week, times of the year;
- To determine the weight items, displaying them in ascending or descending order.

In primary education program of 2010 for formation simple mathematical notions allocated 16 hours, in the program of 2013 under the name of «Training stage» decreased to 12 hours. Now we consider the training stage of schoolchildren of 1–4 grades on primary school level by mathematics (12 hours):

- Number sequence from one to ten. Reverse sequence (from ten to one);
- To compare items by their length. Long (extra by length). Short (lack by length). Heavy (extra by weight). Easy (lack by length). To compare by capacity, placed more or less. To compare by price, expensive (extra by price), cheap (extra by price). To compare by volume, More or less by volume;

- To count items. Count quantitatively. Count ordinally. More, less, accurate. Count forward and reverse;
- To place items in space (on the left, on the right, up, down, above, under, between, in front of, behind). Direction of movement (against, in one direction, opposite direction);
- To compare movement by speed. Fast (extra by speed), slow (lack by speed);
- Shapes of items. Geometric shapes. Point, line, triangle, round, square, rectangle. Compare items by their shapes, colour and size;
- To compare by time (early, late). Old (by age is older). Young (by age is younger);
- Counting. It is preparation to count of given counts by visual aids through multiplying, adding [7].

Here we see the coincidence of educational content by maths of the 1 grade with the content of primary education. Also in 2015 «Nazarbayev Intellectual School» National educational academy named after Altynsarin with teachers of primary schools developed and presented educational program in the frame of updating educational content has following parts:

- 1 part. The natural and rational numbers. Operations on numbers. The values and units of measurement.
- 2 part. Algebraic expression and transformation Equations and Inequalities Sequences. Sets and logic elements. Fundamentals of Combinatorics: combinations of objects and numbers.
- 3 part. Geometry. Geometric Shapes. The relative position of geometric shapes. The coordinates of the points and the direction of motion.
- 4 part. Mathematical modeling. Mathematical language and mathematical model [8].

During introducing with the content of given parts we come across with the same problems of the program content. For example, «Distinguish and compare items by their forms, volume, colour, material, and other qualities. To know figures (circle, oval, triangle, square, rectangle) and bodies (sphere, cube, cylinder, pyramid» was planned in program «We are going to school» («Biz mektepke baramyz») training and teaching children of primary school, then it does not make sense to teach it again in school program. We can notice that spatial representation (left, right, top, bottom, front (in front), rear (behind), far, near, among, near) is also repeated [6; 42]. There can be also other examples.

According to this project mathematics of primary school is planned by following way:

- the natural and rational numbers. Operations on numbers. The values and units of measurement;
- algebraic expression and transformation Equations and Inequalities Sequences. Sets and logic elements. Fundamentals of Combinatorics: combinations of objects and numbers;
- geometry. Geometric Shapes. The relative position of geometric shapes. The coordinates of the points and the direction of motion;
- mathematical modeling. Mathematical language and mathematical mode [9].

I would recommend to refer to these parts the «elements of the Statistics». Because elements of statistics are trained from 1st class in Japan. The origins of this word is the quantitative and qualitative indicators of condition. Statistical information is the part of practical activities that functions collection, processing, analysis and publication of information. In this way the child would have formed a view of life from the youngest age.

It's necessary to think about the problem in continuity of the pre-school education program when creators of the program update the contents of the primary education program for elementary school, that is to say, compilers should first analyze thoroughly the program for the education of adult children of preschool age.

Similarly, switching to the next level, one should always take into consideration the issue of succession.

Not only to update the contents of the education system but also improving the content of education in continuous education system one must ensure it with scientific and methodical side.

New content of textbooks, manuals, didactic materials, Grade 1 notebook and other ones. In this tutorial, a group of words only, but if you have several alternatives to choose from, including a tutorial and textbook writing only scientists and primary school teachers to other university teachers and scientists working in this area, such as the need for mobilization. Because it serves as a bridge between scientists and teachers of elementary school teachers. It is seen through the eyes of people who practice daily educational school students will notice quickly the positive aspects of the practice.

When replayed according to the content of elementary education one should update teacher training colleges and institutions of higher education modernization with a program for the training of primary school teachers. Here the speech is going about the program of two disciplines. «Principles of Mathematics» and

«Methods of teaching mathematics in primary school». The first subject is considered as elective course in institutions of higher education. The program is as compiling competence, and the second subject needs attention to be as compulsory subject. And in pedagogical colleges curriculum needs to be provided with changes.

Besides improving the content of the education system of continuous education, scientific, methodical ways to ensure first of all, with regard to the issue of succession to begin the first stages of the education system. If you have a strong foundation of knowledge, you could get the peaks of knowledge.

References

- 1 Послание Президента Республики Казахстан Н.А.Назарбаева «Казахстан в новой глобальной реальности: рост, реформы и развитие» от 30 ноября 2015 г. — [ЭР]. Режим доступа: egemen.kz
- 2 Концепция развития образования Республики Казахстан до 2015 года. — [ЭР]. Режим доступа: tyzhygymdamasy.pdf
- 3 Государственная программа развития образования Республики Казахстана 2011–2020 годы. — [ЭР]. Режим доступа: 2011-2020_meml.ba-dar.doc
- 4 Аганина К.Ж. Направления развития ОСО // Вестн. ПГУ. Педагогика. — 2010. — № 1. — С. 9–15.
- 5 Государственный общеобразовательный стандарт Республики Казахстан. Образовательный стандарт дошкольного образования. 1.001. — 2010. — [ЭР]. Режим доступа: online.zakon.kz
- 6 Дүйсенбекова Ш.Д. 12-летнее образование — будущее казахской школы // Проблемы формирования профессиональных навыков в условиях перехода к 12-летнему образованию: Материалы междунар. науч.-практ. конф. — Семей, 2008. — С. 254–257.
- 7 Татаурова Н.Л. и др. Программа «Мы идем в школу» для предшкольного образования и воспитания. — Астана, 2010. — 43 с.
- 8 Учебная программа 1–4 классов. — Астана: НАО им. И.Алтынсарина, 2013. — 18 с.
- 9 Проект программы для 1–5 классов. АО «Назарбаев Интеллектуальные школы», НАО имени И.Алтынсарина. bilim.astana.kz/wp-content/uploads/2015/11/25.pdf

С.К. Абильдина, М.А. Кененбаева

Қазақстан Республикасында бастауыш білім беруді дамытудың негізгі үрдістері

Мақала Қазақстан Республикасында үздіксіз білім беруді жетілдірудің траекториясын анықтау мәселесіне арналған. Авторлар Қазақстан мен шет елде бастауыш білім беруді жетілдіру жұмыстарының тәжірибесін талдап, бастауыш білім беруді дамытудың негізгі үрдістерін көрсеткен. Бастауыш математикалық білім берудің жаңартылған білім беру бағдарламасының жаңа жобасын жан-жақты талдаған. Сонымен қатар жаңартылған режимде жетістіктері мен кемшіліктерін көрсетіп, Қазақстан Республикасында бастауыш білім беру мазмұнын жаңартудан кейінгі нәтижелерді айқындап берген.

С.К. Абильдина, М.А. Кененбаева

Основные тенденции развития начального образования в Республике Казахстан

Статья посвящена проблеме определения траектории совершенствования непрерывного образования в Республике Казахстан. Авторами проанализирован опыт работы по совершенствованию начального образования за рубежом и в Казахстане. Выделены основные тенденции развития начального образования. Осуществлен анализ нового проекта программы обновленного содержания начального математического образования. Авторами указаны положительные и отрицательные стороны работы в обновленном режиме, также выделены ожидаемые результаты, получаемые после модернизации содержания начального образования в Республике Казахстан.

References

- 1 Nazarbayev N.A. The new global situation: Growing. Reforms. Development. President's message to people of Kazakhstan, 30 november 2015 year, [ER]. Access mode: egemen.kz
- 2 The concept of the development of education in the Republic of Kazakhstan till 2015. [ER]. Access mode: tyzhyrymdamasy.pdf
- 3 The development of education in the Republic of Kazakhstan state program for the years 2011–2020. [ER]. Access mode: 2011–2020_meml.ba-dar.doc
- 4 Aganina K.Zh. *Messenger of PSU, Pedagogics*, 2010, 1, p. 9–15.
- 5 Compulsory education standard of the Republic of Kazakhstan. Pre-school education and training SCESTRK 1.001, 2010, [ER]. Access mode: online.zakon.kz
- 6 Dyusenbekova Sh.D. *The formation of the professional qualification of teachers in the transition to the 12-year education, the international scientific and practical conference*, Semipalatinsk, 2008, p. 254–257.
- 7 Tataurova N.L. et al. *For the upbringing and education of children, program «We go to school»*, Astana, 2010, p. 43.
- 8 The level of primary education curriculum for grades 1–4, Astana: NUA after Y.Altynsarin, 2013, p. 18.
- 9 Nazarbayev Intellectual Schools «NAE after Altynsarin developed in conjunction with the NBA and elementary school teachers as part of updating the content of education in primary school (1–5 forms) educational program, [ER]. Access mode: bilim.astana.kz/wp-content/uploads/2015/11/25.pdf

Б.Д. Жұмақаева¹, Г.Ә. Сағынаева²

¹ Қазақ мемлекеттік қыздар педагогика университеті, Алматы;

² Павлодар мемлекеттік педагогикалық институты
(E-mail: d.bereke2009@mail.ru)

Жоғары мектепте қазақ әдебиетін оқыту әдістемесінің жетілдіруі

Мақалада жоғары мектепте қазақ әдебиетін оқыту әдістемесінің қалыптасу жолы қарастырылған. Әдебиетті оқыту әдістемесін қалыптастырушы тұлғалардың еңбектері зерделеніп, олардың әдебиетті оқыту саласындағы рөлі, оқу құралдарының функционалдық қыры анықталған. Сонымен қатар жоғарғы мектепте әдебиетті оқыту әдістемесінің бүгінгі жай-күйі зерделенген. Білім беру саласындағы оқытудың жаңа тенденциялары әдебиетті жоғары мектепте оқытудың әдіснамалық негізін қайта саралау қажеттігін тудырып отыр. Белгілі бір ғылым саласының қалыптасу жолын саралау арқылы оның даму деңгейі мен бүгінгі дәрежесін байқауға болады. Сол арқылы осы саладағы зерттеудің жаңа бағыттарын айқындауға болады.

Кілт сөздер: оқыту, ұстаным, антропоцентристік, парадигма, педагогика, психология, педагогикалық технология, тұлғалық, құрылымдық, құзыреттілік.

Бүгінде ғылымның дамуында антропоцентристік парадигма басымдық танытуы — ғылымның қолданбалық сипатының күшейе түскенінің айқын дәлелі. Адам жетістіктің иесі және тұтынушысы ретінде алдыңға орынға шығу арқылы ғылым жетістіктерін күнделікті қажетіне жаратуға мүдделі. Әдебиеттану ғылымының да игілікті ізденістері мен іргелі зерттеулері әдеби қауымға, әдебиеттану саласының ертеңгі тізгінін ұстар жас буынға, жоғары мектепте әдебиет пәні маманы ретінде даярланушы шәкірттердің құзыреттілігін қалыптастыруға бағытталатыны мәлім.

Әдебиетті оқыту әдістемесінде әлі де түрен салынбай келе жатқан тың сала — жоғары мектепте әдебиетті оқыту әдістемесі. Жасыратыны жоқ, жоғары оқу орындарында әдебиет арнаулы пән ретінде оқылғанына бір ғасырға жуық уақыт болды. Осы жылдар ішінде қазақ әдебиетін пән ретінде жоғары мектепте оқыту әдістемесінен қорғалған ғылыми еңбек жарық көрмеді десек, қателеспейміз. Оның өзіндік себептері де жоқ емес. Біріншіден, әдебиет пән ретінде оқытылатын оқу орындары орта мектепке әдебиет пәнін оқытушы маман даярлау мақсатын көздейді. Ал ондай оқу орындарының негізгі нысаны орта мектеп болғандықтан, оқу-әдістемелік ізденістер мұғалім мамандығын алушылардың кәсібін шыңдауға бағытталады. Сондықтан орта мектепте әдебиетті оқыту әдістемесіне көбірек ден қойылды. Екіншіден, тәуелсіздік алған кезеңнен бері (кеңес кезеңінде де) 13.00.02 — «Оқыту теориясы мен әдістемесі (бастауыш, орта, жоғары білім жүйесіндегі қазақ әдебиеті)» диссертациялық кеңесін құру ісі осы саладағы ғылыми әлеуеттің жетімсіздігіне байланысты кешеуілдеумен болды. Аталмыш салада азды-көпті ғылыми дәреже қорғағандар бір мәрте жұмыс бағытындағы ғылыми кеңеске жүгінді.

Дегенмен жоғары мектепте қазақ әдебиетін оқыту әдістемесі сүрлеусіз тың жолға түрен салғандай қарға адымдап болсын қалыптаса бастады. Қазақстандағы ең бірінші ашылған оқу орнының (1928 ашылған, қазіргі Абай атындағы ұлттық педагогикалық университеті) лингвистика-педагогикалық факультетінде (кейінірек филология факультеті болған) қазақтың зиялы әдебиетші-ғалымдары еңбек етті. Кейін ашылған басқа жоғары оқу орындарында да осы үрдіс қалыптасты. Қазақ зиялылары ақын, жазушылар, оқытушылар, білім беру саласының алғашқы қайраткерлері С.Сейфуллин, Ж.Аймауытов, Т.Шонаұлы, М.Жұмабаев, Ғ.Болғанбаев, М.Жолдыбаев, Қ.Жұбанов, Қ.Тоқтыбаев, І.Жансүгіров, Б.Майлин, С.Мұқанов, Қ.Жұмалиев, Ө.Тұрманжанов, М.Әуезов, Т.Нұртазин, М.Ғабдуллин, М.Мағауин, З.Қабдолов, С.Қирабаев, Н.Ғабдуллин, Н.Келімбетов, тағы басқа тұлғалар білім саласында еңбек ете жүріп, Қазақстанда ашылған бастауыш, орта мектептерге оқулықтар, оқу құралдары, әдебиет-хрестоматияларын жазды.

Оның айқын дәлелі ретінде М.Әуезовтің «Әдебиет тарихы» оқулығы, І.Жансүгіров, С.Сейфоллаұлы, Ә.Мәметкелінінің «Әдебиет құралы» оқулығы (1932), С.Сейфоллаұлы, Ө.Тұрманжанұлының «Көркем әдебиет» (1934), М.Жолдыбайұлы, Ә.Қоңыратбайұлы, М.Қаратайұлының төрт жылдық мектепке арналған «Әдебиет хрестоматиясы», Е.Исмайылов пен Қ.Бекхожиннің 5-сыныпқа арналған хрестоматиясы, 1937–1938 жылдары М.Әуезовтің 6-сынып үшін,

Д.Әбіловтің 7-сыныпқа арналған, С.Мұқанов пен Қ.Бекхожиннің 8-сынып үшін, Е.Исмайылов пен Қ.Бекхожиннің 9-сыныпқа арналған әдебиет хрестоматиялары, тағы басқа авторлардың осыған жалғасты оқулықтарының кейін де жарық көруін айтсақ болады.

Қазақ әдебиетінің қалыптасуы мен оның орта және жоғары мектепте арнайы пән ретінде оқылуына ықпал еткен әдебиеттанушы-ғалымдарымыз өздері де жоғары оқу орнында дәріс оқыды. Жоғары мектепте әдебиет пәнінен дәріс сабақтарын өткізе жүріп, әдебиетті жоғары мектепте оқытудың міндетін пайымынша шешіп жүрді.

Қазақ әдебиетін мектепте оқыту әдістемесінің қарқынды дамуы 60-жж. бастау алады. Ендігі жерде арнайы қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімін даярлайтын оқу орындарында қазақ әдебиетін оқыту әдістемесі дербес пән ретінде оқытылып, оқулық жазу ісі қолға алынды. Ә.Қоңыратбаевтың «Әдебиетті оқыту методикасының очерктері», «Қазақ әдебиетінің методикасы», А.Көшімбаевтың «Қазақ әдебиетінің методикасы», «Орта мектептің қазақ әдебиетін оқыту методикасының мәселелері» деген еңбектерінің жарық көруі әдебиетті оқыту әдістемесінің дербес ғылым саласы ретінде дамуының айқын дәлелі еді. Осыған дейін орыс әдіскерлерінің еңбектерін қуаттап, центристік бағыт ұстанып отырған қазақ әдебиеті әдістемесінің ендігі бағыты қазақ әдебиетінің өзіндік ерекшеліктерін тыныта оқытудың өзіндік әдіс-тәсілдер жүйесін жасау болды. Сондықтан аталған еңбектер қазақ әдебиеті әдістемесінің іргелі мәселесін көтергендігі жағынан бағалы деп білуге болады.

Осы бір кезеңдерде жеке акын-жазушылар шығармаларын дербес талдау да көбірек қолға алынды. Ә.Дербісалиннің «С.Мұқанов творчествосын оқыту үшін көмекші құрал», Ә.Дайырованың «Орта мектепте І.Жансүгіров творчествосын оқыту», С.Қалиевтің «Ғ.Мүсірепов шығармаларын қазақ орта мектебінде оқыту», Қ.Тасболатовтың М.О.Әуезовтің творчествосын орта мектепте оқыту мәселелерін талдаған «Әдебиет сабағында оқушылардың танымдық белсенділігін артыру жолдары» деген мұғалімдерге арналған көмекші құралдар жарық көрді.

Жоғары мектепте әдебиеттің тарихи курсы, әдебиет теориясы, сыны — тұтас алғанда әдебиеттану салаларынан толық білім қалыптастыру көзделетіні мәлім. Әдебиеттану саласында ғалымдардың қол жеткізген табыстары: монографиялар, ғылыми зерттеулер, әдебиет тарихы, теориясы, сынынан жазылған оқулықтар әдебиеттану саласын дамытумен қатар, филология мамандығында оқитын болашақ мамандардың оқу құралы ретінде де қызмет атқарып келеді. Әдебиеттану саласының зерттеу арналары кеңейе түсуде. Әдебиеттің тарихы, теориясы, сыны жаңа ізденістермен толығу үстінде. Кейінгі жылдары жоғары оқу орындарында қазақ әдебиетінің теориясы, тарихы мен сынынан арнаулы курстар бойынша оқу құралдары мен оқулықтар жазу үрдісі қалыптасып келеді. Бұл қатарда біраз авторларды атауға болады. Ж.Дәдебаевтың «Қазақ тарихи романы, дәстүр мен жаңашылдық» атты оқу құралын (1988); «Қазақ әдебиеті (1960–1990)» атты лекциялар курсын (Н.Сағындықовпен бірігіп жазған, 2002); Т.Есембековтің «Көркем мәтін поэтикасы» оқу құралы (2012); А.Исмақованың «Қазақ көркем прозасы» еңбегін (1998); Г.Пірәлиеваның «XX ғасырдағы қазақ әдебиеттануы (1920–2005 жж.)» атты оқу құралын (2010), С.Ержанованың «Қазақ поэзиясы тәуелсіздік тұсында» атты оқу құралы (2010) т.б. әдебиетші-ғалымдардың жоғары оқу орындарына арнап жазған оқулықтары мен оқу құралдарын атауға болады.

Дегенмен жоғары оқу орындарында әдебиетті оқытудың әдістемесі бойынша іргелі зерттеу еңбегі, жоғары мектепте әдебиетті оқыту әдістемесін жүйелеген оқулық, оқу құралын жазу ісі, әдебиетті жоғары мектепте оқытудың әдіснамалық негізін саралау қолға алынбай келе жатқанын айтқан орынды.

Ал әдебиет теориясының жоғары мектепте оқытылу жайына тоқталар болсақ, байқауымызша, бұл салада қазақ тілінде жазылған оқулықтар санаулы. Көш басына А.Байтұрсынұлының «Әдебиет танытқыш» еңбегін сала отырып, З.Қабдоловтың «Сөз өнері», Р.Нұрғалиевтің «Әдебиет теориясы» (2003), С.Мақырұлының «Адамтану өнері» (2009), М.Шабжанқызының «Әдебиет теориясы» (2002), К.Ахметовтың «Әдебиеттану әліппесі» (2000), «Әдебиеттануға кіріспе» (2004) т.б. оқу құралдарын айтуға болады.

Ал осы пәндерді, яғни, әдебиет тануға кіріспе, әдебиет теориясын жоғары мектепте оқыту әдістемесінен де ғылыми еңбек қолға алынбай келеді. Әдебиетті жоғары мектепте оқыту әдістемесі тың сала екендігін мойындай отырып, әдебиет теориясын оқытудың мақсат, міндеті мен жауапкершілігін түсінуге болады.

Әдебиетті оқытуға тікелей қатысы болмаса да, жоғары мектеп оқу үдерісінің азды-көпті нысанға алынуы, оқу-әдістемелік еңбектердің жарияланымы жаңа оқыту технологияларының білім жүйесіне жол тартуына байланысты болды. Қазақстандағы инновациялық экономиканың құрылуынан

туындаған жоғары оқу орындарына қойылып отырған жаңа талаптар жоғары мектепте ғылыми-инновациялық ортаны кеңейте түсті. А.Әлімовтің «Интербелсенді әдістерді жоғары оқу орындарында қолдану» (2011), Е.Жұматаеваның «Жоғары мектепте әдебиетті білімденудің инновациялық технологияларымен оқыту» (2012), А.А.Вербицкийдің «Активное обучение в высшей школе: Контекстный подход: методическое пособие» (1991), С.И.Архангельскийдің «Лекции по теории обучения в высшей школе» (1995), А.Г.Тряпицынаның «Компетентностный подход в высшем профессиональном образовании» (2005), Д.В.Чернилевскийдің «Дидактические технологии в высшей школе» (2001), Ж.А.Кулекееваның редакциялық басқаруымен «Основы кредитной системы обучения в Казахстане» (2004) т.б. оқулық, оқу құралдарының жазылуы білім саласында жоғары мектептегі оқу үдерісін жаңа технологиялар көшіне ілестіру мақсатының басымдығын танытады.

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі бастамасымен Назарбаев университеті мен Кембридж университетінің білім беру факультетімен бірлесіп әзірлеген деңгейлі бағдарламасы негізінде республиканың педагог-қызметкерлерінің біліктілігін арттырудың деңгейлі бағдарламасы әзерленуі, жоғары оқу орындарының бітіруші курс студенттеріне осы бағдарламаның негізінде қосымша кәсіби білім беру әдіснамасы мен технологиясының қолға алынуы да игілікті шараның міндеттерін жүзеге асыру жолдары ретінде қарауға болады.

Жоғары мектеп дидактикасының дамуында ресей ғалымдарының үлесі зор. Осы саладағы дидактика мен инновациялық технологиялардың дамуының қозғаушы күші ретінде танылған ресей ғалымдары өткен ғасырдың 60-жылдарының өзінде жоғары мектептің оқыту әдістемесіне жаңа технологияларды енгізе бастады. А.В.Коржуевтың «Вузовский учебный процесс: состояние, проблемы, решения» (2001), С.И.Архангельскийдің «Учебный процесс в высшей школе, его закономерные основы и методы» (1980), Ю.Г.Фокиннің «Образование и воспитание в высшей школе» (2002) еңбектері жоғары мектептегі дидактиканың жекелеген мәселелерін қарастырды.

Ал сонау орта ғасырдағы Болонья жоғары мектептерінен бастау алып, Я.А.Коменскийдің идеясымен кеңестік кезеңде ірге жайған сыныптық оқыту үдерісіне 90-жылдары жаңа дәстүр ене бастады. Педагогикада білімнің жаңа парадигмасы қалыптасу үстінде болды. Оқыту процесін дамытудың жаңа тенденциялары бой көтеріп, білім алушыны дамыту мақсаты оқытуды тұлғаға бағыттау қажеттігін айқындай түсті. 1960-жылдардың өзінде оқытудың жаңа бағыттары бой көтеріп, ішінара зерттеу жұмыстары жүргізіле бастаған болатын. Жаңа идеяның тірегіне айналған психолог-ғалым Л.С.Выготскийдің зерттеуі десек қателеспейміз. Ол тұлғаның дамуындағы өзекті деңгей мен жақын даму аймағы деп атаған объектісін ерекше бөліп қарастырып, «даму алда жүретін оқыту түрі ғана ең жақсы оқыту бола алады, тек дұрыс ұйымдастырылған оқыту ғана ақыл-ойды дамыта алады» деген тұжырым жасады [1]. Оқытудың тұлғаға бағытталған технологияларын Ш.А.Амонашвили, Е.В.Бондаревская, Ю.И.Турчанинова, тағы басқа ғалымдар қолдады. Нәтижесінде педагогикада «жаңа технология» ұғымы туды. Білім беру жүйесіне «педагогикалық технология» терминінің еніп, түрлі технологиялардың қатыптаса бастауына түрткі болған шетел ғалымдары болды. Олар оқыту технологиясын жалпы дидактиканың бір бөлігі ретінде, оқытудың оңтайлы жолын анықтайтын оқу үдерісі ретінде қарастырды.

Ресей және отандық әдіскер-ғалымдардың педагогикалық технология туралы талдамалары эралуандығына қарамастан, барлығында ортақ бір жүйе қалыптаса бастады. Ол тұлғаны дамыту мақсаттарынан туындайтын оқу іс-әрекеттерінің ойластырылған құрылымдық жүйесі еді. Ойымыздың дәлелі ретінде бірер мысал келтірер болсақ: В.П.Беспалько «практикада іске асатын нақты педагогикалық жүйе, жоба» деген анықтама бере отырып, педагогикалық жүйені «тұлғаны қалыптастыруға ықпал ететін арнайы ұйымдастырған, мақсатты, бір-бірімен өзара байланыстағы әдіс-тәсілдер» деп қарастырды [2].

Осылайша педагогикалық технология — оқыту үдерісін түгелдей қолдану және бағалау, сондай-ақ адамдар мен техника ресурстарын ескеру арқылы білімді игеру, білім берудің тиімді түріне жету үшін оларды жоспарлаудың жүйелі әдісі ретінде түсіндірілді.

Бүгінде білім беру жүйесінде өзінің тиімділігімен ерекшеленген бірнеше инновациялық технологиялар мәлім. Олар:

1. Дамыта оқыту технологиясы (Л.С.Выготский, В.В.Давыдов, Л.В.Зенков).
2. Проблемалы оқыту технологиясы (М.И.Махмудов).
3. Саралап оқыту технологиясы (В.В.Фирсов, Н.П.Гузик).
4. Оза отырып оқыту технологиясы (С.Н.Лысенкова).

5. Оқу материалдарының белгі және сызба үлгілері негізінде қарқынды оқыту технологиясы (В.Ф.Шаталов).

6. Топтық және ұжымдық оқыту технологиясы (И.Д.Первин, В.К.Дьяченко).

7. Дидактикалық бірліктерді ірілендіріп оқыту технологиясы (П.М.Эрдниев).

8. «Әдебиетті адам қалыптастырушы пән ретінде» оқыту жүйесі (Е.Н.Ильин).

9. Жобалау технологиясы.

10. Модульдік оқыту технологиясы (М.Чошанов, П.И.Третьяков, К.Вазина).

11. Ақпараттық, коммуникативтік технология, тағы басқалар.

Осы аталған технологиялар республикамыздың білім беру саласына еркін ене бастады. Жаңа оқыту технологияларының республика аймағында таралуына елеулі үлес қосып, ғылыми-әдістемелік негізінің қалыптасуына ықпал еткен отандық (А.Қараев, М.Жанпейісова, С.Мирсейітова, А.Әлімов, Ә.Жүнісбек, А.Сатбекова, Н.Оразақынова, тағы басқалар) әдіскер-ғалымдар екені белгілі.

Жоғарыда аталған технологиялардың оқу сапасын арттыру мен тұлғаның дамытуға игі ықпалы бар екенін тәжірибе көрсетіп отыр. Дамыта оқыту технологиясының авторларының (Л.С.Выготский, Л.В.Зенков, В.В.Давыдов, тағы басқалардың) пікірінше, бұл технология — жеке тұлғаның барлық сапаларын тұтас сәйкестікте дамытуға бағытталған жүйе. Оның нәтижесінде білім алушы әр тұлға өзін-өзі өзгертуші субъект дәрежесіне көтерілуі көзделіп, соған лайықты жағдайлар жасалады.

Орыстың ағартушысы К.Д.Ушинский де өз дидактикалық еңбектерінде балаларды оқыта отырып дамыту мәселелеріне ерекше тоқталып, арнайы әдістеме жасаған.

Дегенмен, «дамыта оқу» деген терминге көзқарастар мен пікірлер әр түрлі және «дамытпайтын оқыту бола ма?» деген сұрақ жиі қойылады. Дәстүрлі оқыту тұлға дамуына тек қондырғы болып, дамуға стихиялы әсер етсе, яғни «дамудың соңында жүрсе», ал екінші жағдайда «оқыту дамуды өзімен бірге алып жүреді» деген Л.С.Выготскийдің пікірінен көп нәрсе аңғаруға болады [1]. Осы тұрғыдан білім алушы толық жеке тұлға ретінде нені білдіреді? Оны субъектілік тұрғыдан қандай құрылымдар анықтайды? Қандай қасиеттерін дамыту қажет? деген сұрақтарға жауап беру қажеттігі туындауда.

Жаңа білім парадигмасы бірінші орынға білім алушының білімін, білігі мен дағдысын емес, оның тұлғасын, білім алу арқылы тұлғалық дамуын, қалыптастыратын құзыреттілігін қойып отыр.

Осы жылдары оқытудың жаңа технологияларын жекелеген пәндерді оқыту мен пәннің танымдық, мазмұндық сапасын дамыту мақсатында қолдану жүзеге асырыла бастады. Ш.А.Амонашвили, В.Ф.Шаталов, Е.Н.Ильин, И.П.Волков сияқты педагог-новаторлар жаңа идеялар мен тұжырымдарды практикада қолдану арқылы жақсы нәтижелер көрсетті. Ал әдебиет пәнінің орта мектепте оқытылуын тұлғаның тынымдық, тиімді дамуына бағыттау идеясын көтерген әдіскер-ғалым Е.Н.Ильин болды. Ол шығарма өзегіндегі түйінді ойға, басты мәселелерге көркем детальді құрал ете отырып, диалогтік оқыту барысында жетуге болатынын нақты мысалдармен дәйектейді. Сол арқылы әдебиетті адамның рухани болмысына, адамгершілік ұстанымдарына ықпал ететін қарқынды күш, тиімді құрал ретінде қолдануға болатынын айтады.

Жоғары оқу орындарына кредиттік технологиялардың енуі, оқу үдерісін модульдеу, білім беру жүйесінде белгілі білім, білік, дағды (ББД) ұғымдары құзыреттілікпен алмастырылуы да білім беру үдерісінің мақсат, мүддесіндегі жаңа сипатты айқындай түсуде. Білім беруге құзыреттілік тұғырынан қарау, маманның құзыреттілігін арттыру мақсаттары құзыреттіліктің концептуалдық мәнін танудан басталатыны мәлім.

Ғылыми зерттеулерде құзыреттілік ұғымын танудағы ой-пікір алуан түрлі. Атап айтсақ:

Құзыреттілік — адамның алған білімі мен білігін тәжірибеде қолдануға қабілеттілігі және дайындығы; сөздіктерде құзыреттілік (лат. *competentis*) — сәйкестік, сай болу, қабілетті) немесе құзырлылықты игерген, білетін, белгілі бір сала бойынша білетін деген мағынада жұмсалады.

А.К.Шапошников «кәсіби құзыреттілік категориясы: қоршаған ортамен өзара әрекет етуінде адамның кәсіби іс-әрекетін жобалау және жүзеге асыруға мүмкіндік беретін тұлғалық қасиеттері, білімі, іскерлігі және тәжірибесінің біріккен жиынтығы» десе [3], Д.И.Ушаковтың редакциясымен жарық көрген түсіндірме сөздігінде «құзыреттілік» — хабардар болушылық, абыройлық; «құзырет» — жеке тұлғаның кәсіби қасиеті және қызметтік сипаттардың нақты жиынтығы» деп түсіндіріледі. Ал С.М.Вешнякованың «Кәсіптік білім беру» сөздігінде: «кәсіби құзыреттілік *competenens* — қабілетті, белгілі бір саланың тұлғаларының білімінің, білігінің, тәжірибесінің сәйкестігінің мөлшері», деген анықтама берілген [4].

Дж.Равен «Қазіргі заманға қоғамдағы құзыреттілік» атты еңбегінде «кәсіби құзыреттілік» терминіне жеке тұлғаның көп қасиеттерін топтайтын ұғым деп түсіндіреді [5].

Байқап отырғанымыздай, құзыреттілік ұғымына берілетін анықтамалар бірдей емес. Бірақ барлығына ортақ бір түсінік құзыреттіліктің іс-әрекеттің көрінісі екендігінде. Яғни құзыреттілік белгілі бір білім нәтижесін жарыққа шығара алу, қолдана алу қабілеті дегенге саяды.

Қазіргі білім берудің негізгі мақсаты: еңбек нарығында бәсекеге қабілетті, құзыретті, әлемдік стандарт деңгейінде нәтижелі жұмысқа, кәсіби өсуге, әлеуметтік-саяси оңтайлы тез әрекет жасауға, өзгерістерге тез бейімделуге қабілетті жоғары білімді, шығармашыл маман даярлау екендігі жиі айтылып жүр. Ал педагог-маман даярлайтын жоғары оқу орындарын арналған білім стандарттары мен білім бағдарламалары белгілі бір құзыреттіліктерді қалыптастыруды мақсат етеді. Ендеше, оқу мақсаттары жоғары оқу орындарында әдебиеттану ғылымының салаларын оқытуда ғылыми-әдістемелік негіздерді басшылыққа ала отырып белсенді жүргізу талабын алға тартады.

Осындай дидактикалық мақсаттардың өзгерісі қазақ әдебиетін жоғары мектепте оқытудың әдіснамалық негізін қайта саралап, білім берудің парадигмасына сәйкес жұмыс жүргізуді талап ететіні сөзсіз.

Тұжырымдай келе, жоғары мектепте қазақ әдебиетін оқыту әдістемесінің бүгінге дейінгі қалыптасу тарихына шолу жасағанда байқайтынымыз: жоғары мектепте әдебиеттану салаларын оқытудың дәстүрлі жүйесі уақыт үдесінде игілікті оқу-танымдық істі атқарғандығы анық. Ол, бір жағынан, бүгінгі талап-сұраныс мүддесінде жаңа ізденістер мен бағыттардың арналарын айқындауға мүмкіндік берді. Жоғары оқу орындарында қалыптасқан дәстүрлі оқу жүйесі жаңа оқыту технологияларына қондырғы тұғыр ретінде қызмет етері сөзсіз. Дегенмен, уақыт көші алға сүйреген білім мазмұны жоғары мектепте әдебиетті оқытудың жаңа әдіснамалық негізін қалыптастыруды талап етеді.

Әдебиеттер тізімі

- 1 *Выготский Л.С.* Психология искусства. — М.: Педагогика, 1987. — 344 с.
- 2 *Беспалько В.П.* Слагаемые педагогической технологии. — М.: Педагогика, 1989. — 192 с.
- 3 *Селевко Г.К.* Современные образовательные технологии. — М.: Народное образование, 1998. — С. 19–25.
- 4 *Ушинский К.Д.* Избранные педагогические сочинения / Человек как предмет воспитания. Опыт педагогической антропологии (1861). — М.: Изд-во АН РСФСР, 1945. — 475 с.
- 5 *Шапошиников А.К.* Этимологический словарь современного русского языка. — Т. 2. — М.: Наука, 2010. — 575 с.

Б.Д. Жумақаева, Г.А. Сағынаева

Совершенствование методики преподавания литературы в высшей школе

В статье рассмотрены пути формирования методики преподавания казахской литературы в высших учебных заведениях. Исследованы труды ученых, формировавших методику обучения литературе как научную дисциплину. Авторами выяснены функциональные стороны учебных пособий и их роль в обучении литературе. Методика преподавания литературы в высшей школе на сегодняшний день исследована в достаточной мере, в то же время в образовательной системе высшей школы возникла необходимость исследования новых тенденций. На основании изложенного, отмечено авторами, можно досконально изучить анализируемое направление и определить новые отрасли исследования.

B.D. Zhumakaeva, G.A. Sagnaeva

Formation methods of teaching literature in high school

The paper is dedicated to main ways of Kazakh literature teaching methodology formation in the frame of higher education institutions. Exploring the works of scholars who made significant contribution to the methodology of teaching literature as a scientific discipline, the authors found out functional side of the certain manuals and their role in learning literature. Nowadays, methods of teaching literature in higher education institutions are sufficiently studied. At the same time, in the frame of higher education institutions it is necessary to study some new trends related to the methods of teaching literature. Those new trends make it possible to examine thoroughly this area and to identify new fields of research.

References

- 1 Vygotsky L.S. *Art Psychology*, Moscow: Pedagogy, 1987, p. 344.
- 2 Bespal'ko V.P. *The terms of pedagogical tehnologii*, Moscow: Pedagogy, 1989, p. 192.
- 3 Selevko G.K. *Modern educational technology*, Moscow: Narodnoye obrazovaniye, 1998, p. 19–25.
- 4 Ushinsky K.D. *Selected pedagogical works / man as the subject of education. Experience of pedagogical anthropology* (1861), Moscow: Publishing House of the Academy of Sciences of the RSFSR, 1945, p. 475.
- 5 Shaposhnikov A.K. *Etymological dictionary of modern Russian language*, 2, Moscow: Nauka, 2010, p. 575.

Г.К.Калтаева

*Казахский агротехнический университет им.С.Сейфуллина, Астана
(E-mail: gulnar_s@mail.ru)*

Модель развития профессиональной компетентности педагогов системы технического и профессионального образования

В статье показана актуальность исследования проблемы развития профессиональной компетентности педагогов организаций технического и профессионального образования, не имеющих психолого-педагогической подготовки. Выявлены основные направления функционирования курсов повышения квалификации, проанализированы подходы к понятиям «компетенции», «компетентность». Обоснована форма модели развития профессиональной компетентности указанной группы педагогов и разработано содержание модели, учитывающей специфику развития их профессиональной компетентности. В частности, сделано предположение, что у рассматриваемой группы педагогов специальная и профессиональная компетентность в области преподавания дисциплин находится на достаточно высоком уровне

Ключевые слова: техническое и профессиональное образование, профессиональная компетентность, повышение квалификации педагогических кадров.

Рыночные преобразования напрямую касаются системы технического и профессионального образования (ТиПО), которая готовит кадры для рынка труда с целью обеспечения их конкурентоспособности путем создания условий обучающимся для профессиональной подготовки. Соответственно, педагогические кадры системы ТиПО должны учитывать изменяющиеся требования рынка труда и своевременно реагировать на спрос предприятий, организаций и стейкхолдеров в целом на высококвалифицированных специалистов. Ускоренное устаревание знаний, техники и технологий практически во всех областях производства ставит перед ними задачу постоянного роста своего профессионализма. Таким образом, возникает необходимость непрерывной переподготовки и повышения квалификации педагогических работников системы ТиПО с целью быстрой адаптации к новым требованиям, что следует считать одной из важнейших задач преподавателя, мастера производственного обучения. Решение данной задачи находится в русле новой парадигмы образования, получившей наименование «образование, ориентированное на результат» и заключающейся в переходе от знаниецентрического к компетентностному подходу.

Наше исследование направлено на поиск путей решения задачи развития профессиональной компетентности педагогов, не имеющих психолого-педагогической подготовки. Актуальность темы связана с тем, что развитие профессиональной компетентности этой группы педагогов имеет специфику относительно педагогов, имеющих педагогическое образование. Действительно, анкетирование большой группы таких педагогов показало, что они чувствуют недостаточную теоретическую подготовку, а высокого уровня профессионализма они достигают самообразованием, эмпирическим методом перенимания опыта, что требует достаточно много времени. Следовательно, нужна система повышения их квалификации, которая восполняла бы недостаточность психолого-педагогической подготовки и теоретических знаний и вместе с тем, учитывая их практический опыт, минимизировала затраты времени на развитие их профессиональной компетентности.

На первом этапе ставится цель выявления теоретических основ исследования посредством изучения литературы по теме исследования, проведения анализа и разработки моделей.

Учеными, занимающимися вопросами повышения квалификации педагогических кадров, подчеркивается обязательное исполнение основной функции курсов повышения квалификации — вооружение слушателей определенной суммой информации и вместе с тем указывается на необходимость расширения перечня функций, в частности, следующими:

- компенсаторная, т.е. восполнение пробелов в базовом (профессиональном) образовании;
- адаптивная, предполагающая оперативную подготовку и переподготовку человека к изменяющимся условиям деятельности и общества;
- инновационная, т.е. обновление теоретических знаний, совершенствование умений;
- развивающая — формирование педагогической направленности личности;
- ориентационная — осуществление самообразования в межкурсовый период.

В классическом труде [1; 289] этот перечень дополнен диагностической (определение склонностей и способностей слушателей, выявление их уровня подготовленности и индивидуально-психологических особенностей) и прогностической (раскрытие творческого потенциала слушателей, выявление их возможностей и готовности к профессионально-педагогической деятельности) функциями.

Выполнение указанных функций имеет важное значение для повышения квалификации педагогов системы ТиПО. Действительно, развитие и усовершенствование быстрыми темпами техники и технологий требуют постоянного обновления и восполнения, в случае необходимости, пробелов в базовом (профессиональном) образовании, вследствие чего педагог должен своевременно осуществлять подготовку и, возможно, переподготовку с целью приспособления к изменяющимся условиям, причем не только в официальном, но и самостоятельно — в неформальном образовании, постоянно обновляя теоретические знания и совершенствуя умения и навыки. Вместе с тем посредством курсов повышения квалификации необходимо помогать педагогу в раскрытии его творческого потенциала, учитывать его индивидуальные потребности и склонности.

Чтобы раскрыть суть компетентностного подхода в образовании, рассмотрим понятия «компетенции» и «компетентность». Несмотря на то, что новая парадигма образования (образование, основанное на компетенциях — *competence-based education*) возникла в 1970-х гг., до настоящего времени нет принятого всеми учеными определения этих понятий. Учеными в этом направлении предпринято достаточно много попыток, например, имеется такое определение: «Компетенция — это потенциальная мера интеллектуальных, духовно-культурных и креативных возможностей индивида; компетентность — выявление этих возможностей через действие: решение проблемы (задачи), креативная деятельность, создание проекта, отстаивание точек зрения и т.д.» [2; 105].

В принципе, из подобных определений должно исходить определение понятия «профессиональная компетентность». Однако на деле каждый исследователь исходит из своего видения проблемы, что закономерно, так как этот феномен представляет собой сложную, многофункциональную, многогранную характеристику деятельности в профессиональной сфере. Казахстанские ученые А.П.Сейтешев, Б.К.Момынбаев, Б.Т.Кенжебеков и другие внесли свой вклад в осмысление рассматриваемого феномена. Так, Ш.Курманалина, анализируя содержание понятия «профессиональная компетентность», указывает, что она в «широком смысле может быть определена как углубленное знание предмета или освоенное умение» [3].

Еще более сложную задачу представляет собой исследование профессиональной компетентности педагога ввиду сложности и специфики педагогического труда. Действительно, в профессиональной компетентности отражается сложная, многогранная и многоаспектная характеристика деятельности педагога, выполняющего важнейший социальный заказ общества, предусматривающий обучение и воспитание будущего поколения страны — результата деятельности образовательной системы в целом и каждого педагога в отдельности, поэтому от качества этой деятельности зависят качество и эффективность образования, воспитания, развития и саморазвития личности каждого человека. Следовательно, формирование профессиональной компетентности как специфического социально-педагогического явления должно включать все структурные компоненты воспитательно-образовательного процесса.

Вместе с тем, делая упор на действенность воспитательно-образовательного процесса, следует учитывать, что профессиональная компетентность — это интегральное свойство личности, включающее не только фундаментальные интегрированные знания, обобщенные умения и способности, но и личностные и профессионально значимые качества, отражающие уровень культуры, гуманизма, мастерства, креативности, стремление и готовность к постоянному самосовершенствованию. Поэтому профессиональная компетентность педагога рассматривается в контексте личностной структуры человека, включающей интеллектуальную, эмоциональную, духовно-нравственную, действенно-волевую сферы. Так, в Энциклопедии профессионального образования понятие компетентности педагога определяется как «уровень знания и понимания содержания обучения; мера владения технологией преподавания; умение добиваться одновременного выполнения задач, связанных с обучением, воспитанием и развитием учащихся» [4; 17]. В.А.Адольф считает, что профессиональная компетентность — сложное образование, включающее комплекс знаний, умений, свойств и качеств личности, которые обеспечивают вариативность, оптимальность и эффективность построения учебно-воспитательного процесса [5].

Таким образом, многие исследователи ограничиваются описанием составляющих понятий «компетенции» и «компетентность», раскрытием различных аспектов, при этом делают упор на компетентность в определенной сфере деятельности, например педагогической. Так, в своей психолого-акмеологической концепции авторы А.А.Деркач и В.Г.Зызыкин выделяют социально-перцептивную, социально-психологическую, аутопсихологическую, коммуникативную и психолого-педагогическую компетентность [6]. Характеристика этих составляющих приведена в таблице.

Т а б л и ц а

Схема структурного содержания компетентностей по А.А.Деркачу и В.Г.Зызыкину

Компетентности				
социально-перцептивная	социально-психологическая	ауто-психологическая	коммуникативная	психолого-педагогическая
Имеет важное значение в видах профессиональной деятельности, где осуществляются интенсивное общение и взаимодействие	Знания, отражающие изменения групповых процессов и функций, интеллектуальные умения получать и анализировать психологическую информацию, умения точно ориентироваться в социальных ситуациях, выделять их детерминанты, предвидеть их исходы, высокий уровень интеллектуальных способностей, рефлексии, эмпатию	Имеет ключевое значение для осуществления прогрессивного личностно-профессионального развития	Система знаний о видах, различных формах, методах и факторах эффективности делового, служебно-товарищеского, субординационного и доверительного общения, о методах психологического воздействия на партнеров по общению	Знания и умения стабилизировать настроения и отношения, формировать доверие, уверенность, благоприятный морально-психологический климат

Как видим, даже небольшой обзор дефиниций позволяет сделать вывод, что компетентность связывается с умениями, т.е. с выполнением деятельности, в данном случае педагогической. Более конкретно этот тезис нашел отражение в трудах Н.В.Кузьминой и др. [7], выделившей 5 видов профессионально-педагогической компетентности: специальная и профессиональная компетентность в области преподавания дисциплин; методическая компетентность в области способов формирования знаний и умений учащихся; социально-психологическая компетентность в области процессов общения; дифференциально-психологическая компетентность в области мотивов, способностей учащихся; аутопсихологическая компетентность в области достоинств и недостатков собственной деятельности и личности.

Опираясь на приведенную дефиницию, можно заключить, что указанные виды являются видами профессионально-педагогической компетентности любого выпускника педагогической специальности. Однако в нашем случае можно априори предположить, что у рассматриваемой группы педагогов специальная и профессиональная компетентность в области преподавания дисциплин находятся на достаточно высоком уровне, поэтому для разработки мер по повышению их квалификации необходимо особый упор делать на оставшиеся виды компетенций. Таким образом, в модели развития профессиональной компетентности педагогов организаций технического и профессионального образования достаточно отразить не все виды компетентности, разделив их на 2 группы: личностную и психолого-педагогическую.

Теперь установим наиболее приемлемую форму модели. Модель (от лат. *modulus* — мера, образец) — тип, марка, образец конструкции чего-либо; схема, изображение или описание какого-либо явления или процесса в природе и обществе; специально созданная форма объекта для воспроизведения некоторых характеристик подлинного объекта. Модель как инструмент исследования

должна отражать признаки, факты, связи, отношения в определенной области знания. Модель выражает собой приближенное, ограниченное представление о структуре или функционировании того или иного объекта изучения [8]. Как известно, педагогическое моделирование имеет следующие виды: концептуальное, системное, процессуальное, понятийное, экспериментальное и др. В нашем случае мы разрабатываем процессуальную модель, так как ее основной функцией будет описание процесса развития профессиональной компетентности педагогов. Тогда модель примет следующую форму (рис. 1).

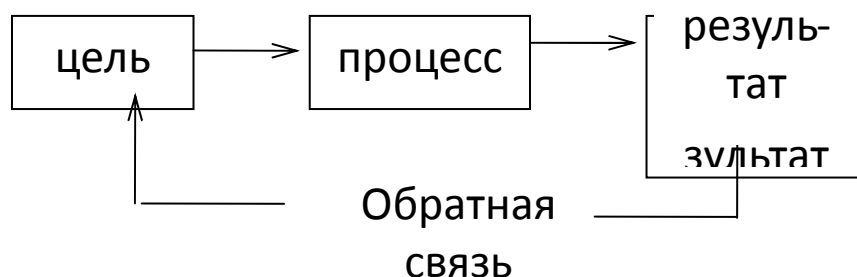

Рисунок 1. Форма представления модели развития профессиональной компетентности

Для раскрытия содержания модели рассмотрим 2 группы компетентностей, о которых говорилось выше. Многие ученые занимаются проблемой раскрытия состава этих компетенций, при этом каких-либо противоречий в их выводах не наблюдается. Наша задача — выбрать из разнообразия компетенций наиболее отвечающие специфике деятельности педагогов организаций технического и профессионального образования.

На основе анализа с учетом указанной специфики нами в состав личностной компетентности включены:

социально-культурная;
персонально-рефлексивная;
информационно-коммуникативная;
эколого-валеологическая.

С нашей точки зрения, психолого-педагогическая компетентность имеет следующие важные составляющие:

методическая;
профессионально-коммуникативная;
аутокомпетентность;
навыки устной и письменной речи;
исследовательская;
организаторская.

Каждая из названных компетенций раскрыта в модели, дадим только краткое содержание их сути. Социально-культурная компетентность выражается в ответственности, умении избегать конфликты, толерантности в отношениях с представителями различных культур и вероисповеданий; персонально-рефлексивная компетентность — это владение умениями и навыками самообразования и саморазвития, высокий уровень культуры и эрудиции; информационно-коммуникативная компетентность проявляется в свободном и инициативном владении новыми технологиями, в том числе информационно-коммуникативными; эколого-валеологическая компетентность предполагает знание общих законов развития общества и природы, экологическую ответственность за профессиональную деятельность.

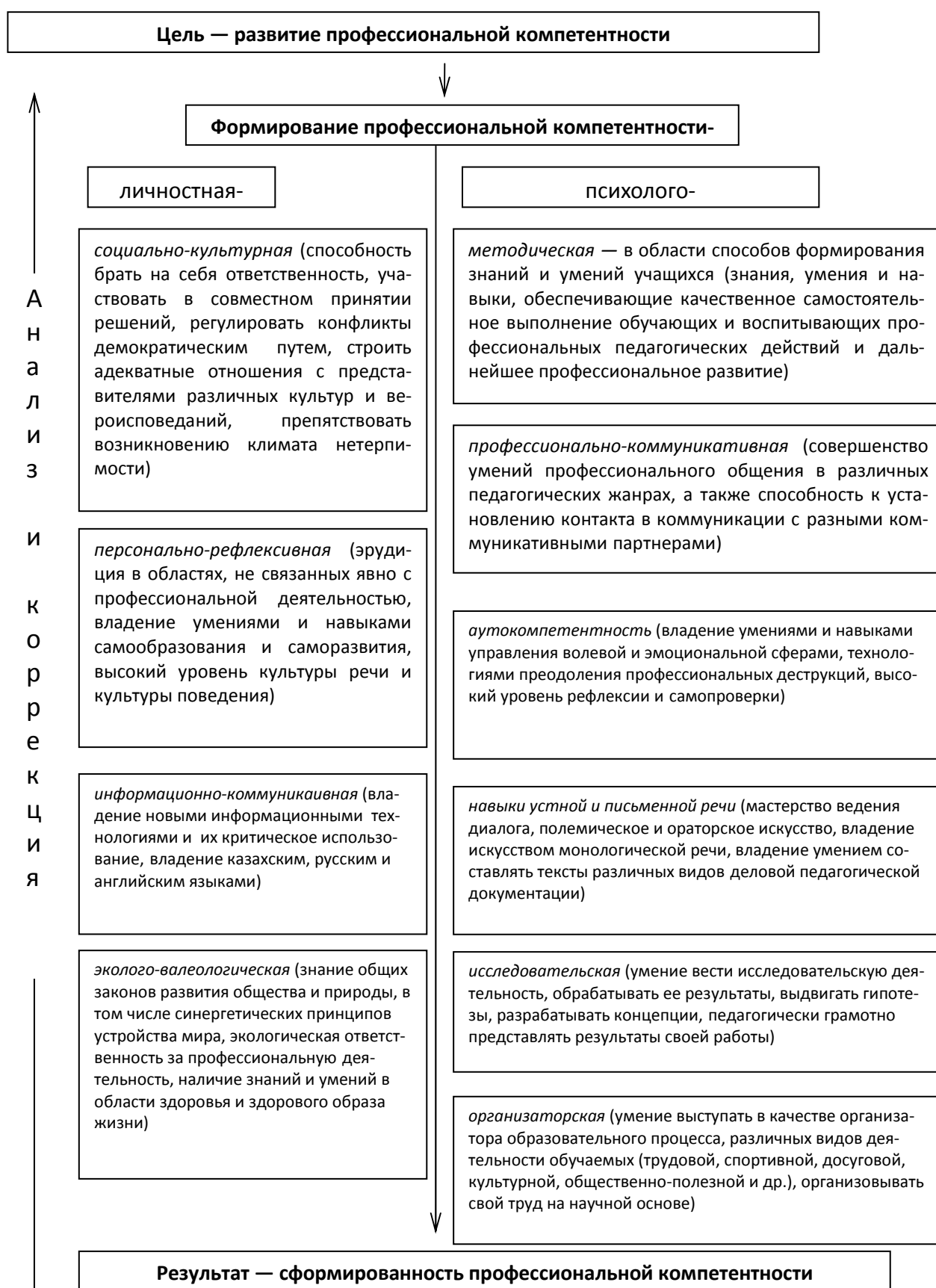

Рисунок 2. Структурно-содержательная модель развития профессиональной компетентности педагогов организаций технического и профессионального образования

Психолого-педагогическая компетентность составляет ядро профессиональной компетентности. Среди ее компонентов особо следует выделить: методическую компетентность — специальные знания, умения и навыки, обеспечивающие качественное выполнение педагогических действий, выражающихся в самостоятельном выполнении обучающих и воспитывающих функций; профессионально-коммуникативную компетентность — владение методами профессионального общения, обширными коммуникативными способностями; аутокомпетентность по определению — владение умениями и навыками управления волевой и эмоциональной сферами, технологиями преодоления профессиональных деструкций, высокий уровень рефлексии и самопроверки; навыки устной и письменной речи — умение вести диалог, умение убеждения и отстаивания своей позиции, грамотность; исследовательскую компетентность — выражается в умении проведения научно-исследовательской деятельности; организаторскую компетентность — проявляется при умелой организации образовательного процесса, в культурной, общественно-полезной и других видах работы.

Таким образом, структурно-содержательная модель развития профессиональной компетентности педагогов организаций технического и профессионального образования может быть представлена в виде схемы (рис. 2).

Как следует из схемы, мы не ограничились перечислением приведенных выше компетенций. Раскрыта форма представления модели развития профессиональной компетентности, указано содержание компонентов и показаны связи между ними.

На основании полученных результатов можно сделать следующие выводы:

- разработанная структурно-содержательная модель учитывает специфику развития профессиональной компетентности педагогов организаций технического и профессионального образования, не имеющих психолого-педагогической подготовки;
- компоненты профессиональной компетентности указанной группы педагогов могут быть уточнены в ходе специального исследования;
- разработанная модель не подвергнута анализу с точки зрения валидности, возможности применения в педагогическом эксперименте и др.

Указанные проблемы являются предметом дальнейших исследований.

Список литературы

- 1 Основы педагогического мастерства: учеб. пособие для пед. спец. высш. учеб. заведений / Под ред. И.А.Зязюна. — М.: Просвещение, 1989. — 302 с.
- 2 Атаманчук П.С. и др. Инновационные технологии управления качеством компетентностного становления будущего учителя // Образование как фундамент эволюции человечества в условиях доминирования информационной среды общества: Материалы ЛП Междунар. науч.-практ. конф., 21–26 мая. — Лондон, 2013.
- 3 Курманалина Ш. Повышение квалификации преподавателей по новой педагогической технологии — путь к формированию профессиональной компетентности специалиста // Высш. шк. Казахстана. — 2001. — № 3. — С. 23–27.
- 4 Энциклопедия профессионального образования: в 3 т. / Под ред. С.Я.Батышева. — М.: АПО, 1999. — Т. 2. — 440 с.
- 5 Адольф В.А. Профессиональная компетентность современного учителя: монография. — Красноярск: Красноярский гос. ун-т., 1998.
- 6 Деркач А.А., Зызыкин В.Г. Акмеология: учеб. пособие. — СПб.: Питер, 2003. — 256 с.
- 7 Кузьмина Н.В., Реан А.А. Профессионализм педагогической деятельности. — СПб., 1993.
- 8 Философский энциклопедический словарь / Гл. ред. Л.Ф.Ильичев и др. — М.: Сов. энцикл., 1983. — 623 с.

Г.К.Калтаева

Техникалық және кәсіптік білім беру жүйесі педагогтарының кәсіби құзыреттілігін дамыту моделі туралы

Мақалада техникалық және кәсіптік білім беру ұйымдарындағы психологиялық-педагогикалық даярлығы жоқ педагогтардың кәсіби құзыреттілігін дамыту мәселесінің көкейкестілігі көрсетілді, біліктілікті арттыру курстарының негізгі қызметі айқындалды, «құзыреттер», «құзыреттіліктер» ұғымдарына талдау жасалды, көрсетілген педагогтар тобының кәсіби құзыреттілігін дамыту моделінің түрі негізделді және аталмыш педагогтар тобының кәсіби құзыреттілігін дамыту ерешелігіне сәйкес модельдің мазмұны жасалды. Себебі педагогтардың бұл тобында пәндерді оқыту саласы бойынша арнайы және кәсіптік құзыреттілік жеткілікті жоғары деңгейде екендігі негізге алынды.

G.K.Kaltayeva

The model of teachers' professional competence development at institutions of technical and vocational education

The article shows the urgency problem of teachers' professional competence development at institutions of technical and vocational education, having no psychological and pedagogical training, highlights the main features of training courses, approaches to the concepts «competence», «competency» are analyzed, the form model of the development of professional competence of the specified group of teachers is proved and it is developed the maintenance of the model, considering the specifics of professional competence development by group of teachers, in particular it is made an assumption that special and professional competence of area of teaching disciplines by this group of teachers is at rather high level.

References

- 1 *Basics of pedagogical skills*. Tutorial for pedag. specialty / ed. I.A.Zyazyun, Moscow: Prosveshcheniye, 1989, p. 302.
- 2 Atamanchuk P.S. *Education as a foundation for the evolution of humanity in the society dominate the information environment*: Materials LII International scientific-practical conference, 21–26 May, London, 2013.
- 3 Kurmanalina Sh. *Higher School of Kazakhstan*, 2001, № 3, p. 23–27.
- 4 *Encyclopedia of vocational education*: in 3 Vol. / Ed. S.Y.Batyshev, Moscow: APO, 1999, Vol. 2, p. 440.
- 5 Adolf V.A. *Professional competence of modern teacher*: Monograph, Krasnoyarsk: Krasnoyarsk state University, 1998.
- 6 Derkach A.A., Zazykin V.G. *Acmeology*. Tutorial, Saint Petersburg: Peter, 2003, p. 256.
- 7 Kuzmina N.V., Rean A.A. *The professionalism of teaching*, Saint Petersburg, 1993.
- 8 *Philosophical encyclopaedic dictionary* / ch. ed. L.F.Ilichev and others, Moscow: Soviet Encyclopedia, 1983, p. 623.

Jan Danek¹, P.Z.Ishanov², A.G.Ulzhabayeva², T.Y.Yeralinova²

¹ *St.Cyril and Methodius University, Trnava, Slovak Republic;*

² *Ye.A.Buketov Karaganda State University
(E-mail: 2new_life@mail.ru)*

The content of students' development stages of creative abilities in the pedagogical process

In the content of this article authors reveal the problem of development of students' creative abilities, determined role of algorithmization in the development of creative abilities, the essence of development of students' creative abilities, which is aimed at the formation of managed, creative thinking, combining the use of all types, ways, techniques and methods of thinking and deep knowledge for the successful implementation of various types of teaching and learning activities. An important role in the development of creative activities of scientific logic plays actualization of students' abilities. It should be noted that the authors put forward the modern idea that the essence of development of creative abilities of students is to develop strong thinking, which combines the use of all types, methods, techniques and methods of thinking with a deep and a wide knowledge, a good memory, attention, will and hard work.

Key words: foreign language, teaching, development, algorithmization, creative activity, pedagogics, creativity, personality, methods of teaching, motivation.

Modern interest in creative activity is caused by the fact that it is represented necessary basic essence of the person. In the light of this approach creativity is activity and nothing else. Actually, creativity differs in that it exceeds the valid level of activity of the student and crosses the former border, available opportunities, i.e. it helps to realize what had previously been relatively and historically impossible for personal development.

From the standpoint of pedagogical sciences, the development is the result of active interaction of the internal natural forces and human social and educational conditions.

Education in relation to the development plays a leading role, as it determines the level, breadth and depth of this development. There are several kinds of development: physical, labor, intellectual, civil, political, emotional, moral and aesthetic [1; 274].

It is known that creativity and creative activity is the activity generating something qualitatively new and differing in originality and socio-historical uniqueness.

From the point of view of some scientists creativity is generation of new information in this or that field of science, equipment, production, art or activity and creative abilities of people in general [1; 330].

The important role in development of theory bases of development of creative abilities of the students was played by researches of regularities of creative process in various kinds of activity.

The fundamental works of L.S.Vygotsky, A.N.Leontiev, S.L.Rubinstein, B.M.Teplov in the works of A.G.Kovaleva, T.V.Kudryavtseva, Yu.N.Kulyutkin, A.M.Matyushkin, N.S.Leytis, Ya.A.Ponomarev, V.N.Pushkin, Yu.A.Samarin, G.S.Suhobskoy and others the various aspects of the creative process had been studied.

Also, it is necessary to note a number of studies devoted to psychology of creativity, training creative personality, revealing the creative genius (Dzh.Gilmer, A.Krolli, F.Lezer, G.Melorn, Ya.Hlavsa, D.Shellkross).

Abilities — the individual characteristics of the people, on which the acquisition of knowledge and skills, as well as the successful implementation of the various activities depends on [2; 679].

With the aim of modern understanding the problem, indicated by us, is expedient to stay on the concepts of algorithm and methods of solving creative problems.

«The algorithm is a set of actions, the rules for the solution of defined-term objectives». Algorithm is a program solution, precisely prescribing how and in what order to get the result determined by the initial data. Methodology — a system of methods and means of achieving any goal [3; 34].

From the definitions it is clear that the notion of «algorithm» and «methodology» are similar in meaning — they give an answer to the question: how to do? However, it should be noted that the algorithm is different from the methodology with more clarity and certainty, but it requires creation for more formal situation.

The algorithmization role in the development of creative abilities is estimated in science ambiguously and there is an opinion that creative tasks have no algorithms of the solution or that the algorithmic thinking can lead to template thinking.

So, S.M.Shalyutin distinguishes the concepts of algorithmic and creative components. He notes that the person resorts to creative search under following conditions:

- a) there is no algorithm for solving the problem;
- b) the algorithm of the solution though exists, but is unknown (or unknown at all, or it is unknown to this person);
- c) the algorithm is known, but it is too bulky and it is possible to hope that the accounting of specific features of a task can significantly reduce a way of its decision [4; 9].

Manifestation of creative abilities can't be reflected with full algorithmization, though partial reflection is observed in scientific literature and has a certain expediency.

Yu.G.Tamberg in his book «How to Teach the Child to Think» explains importance of algorithm application at the development of creative qualities of the person. In his opinion, the algorithmic thinking can't lead to template thinking because:

- a) not only one algorithm is proposed for all occasions, but a set, for each type of tasks;
- b) a good algorithm foresee giving many unconventional solutions. «Good algorithm simplifies, accelerates, and improves the solutions» [3; 27].

It is necessary not only know algorithm, but also to be able to introduce it, to obtain the solution and implement it. The more difficult task is, then more algorithmic methods for the solution should be used to enhance the effect of the decision and reduce the time to receive it.

The limiting case of algorithmic process of the solution of creative engineering tasks is the Algorithm of the Solution of Inventive Tasks — ASIT developed by G.Altshuller.

In science rather large number of methods and techniques of the tasks solution are developed. So, for example, Yu.G.Tamberg systematized all known methods and classified them by algorithmic level (or by controllability level of thinking) (Table).

T a b l e

Activization methods of finding solutions or partially algorithmic methods of thinking		Algorithmic
The method of trial and error (C + F)	Morphological analysis (C)	Mathematics
Common sense (C)	Method of control questions (C)	Logic (C)
Thinking along the association (F)	Method of focal objects (F)	Artificial Intelligence (C)
Thinking along the analogy (C)	Synectics (F)	Theory of Inventive Problem Solving (TIPS), ASIT (C + F)
Traditions, habits	Heuristic methods (C + F)	Functional-cost analysis (C)
Collective methods: Brainstorm (C + F) Discussions (C) Expert assessment (F)	Compromise solutions (C)	Development of creative imagination (F)
	«Round table»	Creative personality development theory (C + F)
Figurative thinking (F)	Search of the decision in books	
Intuitive solutions (C + F)	Empathy (C + F)	
Comprehension of the situation by a story (C + F)	System operator (C + F)	

Note. (C) — Conceptual thinking; (F) — Figurative thinking.

Thus, in a pedagogical science determined that the essence of the development of creative abilities of students is the formation of a strong (managed, creative) thinking, which combines the use of all types, methods, techniques and methods of thinking with a deep and broad knowledge, good memory, attention, will and hard work.

Important role in the development of creative activities of scientific logic plays actualization of students' abilities. This process is carried out as follows:

- a) emergence intent, i.e., certain problem of situation;
- b) awareness of intent goals;
- c) accumulation of observations;
- d) selection of the best possible creative solutions of the problem by sorting options according to their abilities and characteristics;
- e) the result of the creative process and its evaluation [5; 15].

In our opinion, it is appropriate to prolong the term of activities and highlight this approach as a special item of the algorithm.

Such an algorithm is characteristic of the development of creative abilities in different fields: chemistry and biology, mathematics and physics, etc.

For the general logic of development of creative abilities it is necessary to see the psychological content of each phase. Ya.A.Ponomarev identifies the following phases of logical analysis (reliance on the knowledge and abilities), intuitive solution phase, verbalization of intuitive decision phase, which is conscious not only the result but also the way to solve the (procedural aspect), the phase of formalization verbalized solutions, giving found the final decision, logically complete form [6; 65].

If in the substantial plan the general scheme of development of creative abilities corresponds to the structure of creativity opened with eureka, then in procedural aspect there is a number of the specific characteristics surrounding individual abilities.

Of course, the process of manifestation of creativity depends on the students' abilities. In our opinion, the manifestation of creative abilities of students has the following technology:

- the ability to see the extraordinary in the everyday activities and objects;
- universal use of known objects;
- the heuristic prediction of objects, actions, processes; the specific activities characterized innovation;
- the opportunistic use of objects of activity;
- the momentary and further modeling of objects activities

Development of creative abilities on English language lessons should be presented in the form of essential provisions.

1. Disclosure of general abilities on the lessons in English.

A big role playing in the disclosure of the general abilities of students it is training English language. Initially characterize the nature of the disclosure of general abilities. In this context, the total ability needed for any activity and make a major contribution to the success of determination.

So, G.Perkins developed the theory of «intelligent threshold», where based on the weight of the correlation research states that for mastery of each activity needs a necessary and sufficient level of intelligence. If intelligence is the individual below this level, the individual cannot work, but exceeding of over the required level of intelligence does not provide productivity gains. The difference in the productivity of individuals whose intellect exceeds the «threshold» level will be determined by motivation, personality traits, etc., but no difference in intelligence. This effect applies to any activity.

There is a similar concept of creativity, which are the authors D.Gilford, E.P.Torrance and D.B.Bogoyavlenskaya. In particular, D.B.Bogoyavlenskaya emphasizes that the creativity is a common feature of the personality and affects the productivity of creative manifestations independently of sphere of personal activity [7; 89].

When forecasting the success of the school education, many psychologists have come to the conclusion that learning as a general learning ability, independent of intelligence and creativity.

Thus, based on the three-component model of the cognitive process, the structure of the overall ability is intelligence, creativity and learning. Learning is identified with ability responsible for the acquisition of experience. The general intelligence determines the productivity of the application experience. The creativity is related to the experience of transformation.

Disclosure is carried out by general abilities testing to identify the level of intelligence, creativity and learning.

The purposes of this phase are:

1) identification of children with a creative, unconventional, original thinking, to focus attention on the creatively gifted;

2) identification of mental development of children for the purpose is a leveling.

At this stage of development of creative abilities testing carried out kinds of thinking and mental operations.

2. *The manifestation of the special abilities of the English language* is the easy and quick assimilation of lexical and grammatical material.

3. *The introduction of the student in a non-standard situation* is carried out in studying different topics in English.

One of the important links in the proposed model is the introduction the student to the unusual situation, i.e. in the motivating environment, the conditions that would facilitate the disclosure of creative potential of personality on studies of English language.

The aim of the third phase of the process of development of creative abilities with teaching English is to create a problematic task, i.e., task that stems from a difficult situation and requires creative approaches to their solution. The main condition this task is the existence of contradictions — the struggle of opposing interests, desires or demands, when one of them excludes the other.

In the dialectic of contradiction are considered a natural source of development systems. The presence of contradictions is the main driving force of development in many theories, in the model of development of creative abilities of this concept is fundamental to the theory of inventive problem solving.

4. Thus, the *fourth stage is the identification of problems in accordance with students' abilities involves finding contradictions*. This approach has been widely implemented in the English lessons. There are several types of contradictions: administrative (identified disadvantages only); technical (clarifying an object that meets the conflicting requirements); the physical (are requirements to the properties of the object), social (conflict of interaction between people in all areas of their activities; pedagogical (conflicts of interaction between the desires of people in the field of education).

5. *Construction of the problem is to formulate the theme of contradiction*. The process of constructing the problem topic — a creative process is a partial solution of creative problems. In formulating contradictions are revealed important causal relationships, carried out detailed analysis of the situation. In formulating contradictions for complex tasks can identify several distinct differences. In such cases, they are ranked and resolved by the consistently. G.S.Altshuller, B.L.Zlotin developed several types of contradictions that can be written «in line», in the table form of or graphically. It used in the English language lessons.

6. *Stage of the solving creative problems involves the use of specific methods of resolving contradictions*. (For example, the resolution of contradictions by methods of the theory of inventive problem solving)

7. *On the basis of the results* students make tales in English language, legends, songs, revealing at the same literary, musical talents. At this stage children show its creative abilities in organizing the theatrical performance

8. *Stage of the create alternative opening situations* involves the student ability to predict future actions in the study of the English language, processes, modeling objects of activity.

9. *Stages of study and protection of their own discoveries* in a foreign language is the realization of the individual student as a scientific researcher, have a strong thinking that is the ultimate goal of development of creative abilities of the student.

Is necessary to note that the teachers analysis of the structure and content of the presented the stages of development of creative abilities of students, allows more targeted to organize and effectively manage the process of teaching.

References

- 1 Вишнякова С.М. Профессиональное образование: Словарь. — М.: НМЦ СПО, 1999. — С. 340.
- 2 Никашин А.М., Страунинг А.М. Системный подход в ознакомлении с окружающим миром и развитие фантазии. — Ростов н/Д.: Аспект, 1995. — С. 155.
- 3 Таранов П.С. 120 философов. Жизнь. Судьба. Учение. — Симферополь: Реноме, 1997. — Т. 1. — С. 395.
- 4 Школьник и компьютер: учимся друг у друга / Под ред. В.В.Прохорова. — М.: Физматлит, 1993. — С. 208.
- 5 Кан-Калик В.А., Никандров Н.Д. Педагогическое творчество. — М.: Педагогика, 1990. — С. 197.
- 6 Радугин А.А. Психология и педагогика — М: Центр, 2002. — С. 256.
- 7 Богоявленская Д.Б. Метод исследования уровней интеллектуальной активности // Вопросы психологии. — 1971. — № 1. — С. 144–146.

Ян Данек, П.З. Ишанов, А.Г. Улжабаева, Т.Е. Ералинова

Педагогикалық процестегі студенттердің шығармашылық қабілеттерін дамыту кезеңдерінің мазмұны

Мақалада студенттердің шығармашылық қабілеттерін дамыту мәселесін, әр түрлі оқу-танымдық қызметін іске асыру үшін ойлаудың барлық әдіс-тәсілдерді қолдануды үйлестіре отырып, студенттердің шығармашылық, сонымен қатар басқарылатын ойлауды қалыптастыруға бағытталған шығармашылық қабілеттерін дамытудағы алгоритмдеу рөлі анықталды. Студенттердің қабілеттерін өзектендіру бұл ғылыми шығармашылықты дамытудың маңызды бөлігі болып табылады. Авторлар студенттердің шығармашылық қабілеттерін қалыптастырудың мәні ретінде терең ойлауды қарастырған, оған қоса назарды, еңбекқорлықты және де кең білімді дамытудың әдіс-тәсілдерін айқындап көрсетті.

Ян Данек, П.З. Ишанов, А.Г. Улжабаева, Т.Е. Ералинова

Содержание этапов развития творческих способностей обучающихся в педагогическом процессе

Авторами раскрыта проблема развития творческих способностей обучающихся, определены роль алгоритмизации в развитии творческих способностей обучающихся, сущность развития, направленная на формирование управляемого творческого мышления, сочетающая применение всех видов, способов, методик и приемов мышления с глубокими знаниями для успешного выполнения различных видов учебно-познавательной деятельности. Отмечено, что важную роль в развитии научной логики творческой деятельности играет актуализация способностей учащихся.

References

- 1 Vishnyakova S.M. *Professional education: Dictionary*, Moscow: NMCH.CPO, 1999, 340 p.
- 2 Nikashin A.M., Strauning A.M. *A systematic approach in familiarization with the environment and the development of imagination*, Rostov-on-Don: Aspect, 1995, 155 p.
- 3 Taranov P.S. *120 philosophers. A life. A destiny*. Teaching, Simpheropol: Renome, 1997, 1, p. 395.
- 4 *The pupil and computer: learning to each other* / ed. V.V.Prokhorov, Moscow: Fizmatlit., 1993, p. 208.
- 5 Kan-Kalik V.A., Nikandrov N.D. *The pedagogical creative*, Moscow: Pedagogy, 1990, p. 197.
- 6 Radugin A.A. *Psychology and pedagogy*, Moscow: Centre, 2002, p. 256.
- 7 Bogoyavlenskaya D.B. *Questions of Psychology*, 1971, 1, p. 144–146.

У.И.Копжасарова¹, В.Надворник², Д.О.Реттих¹

¹ Карагандинский государственный университет им. Е.А.Букетова;

² Университетский колледж международных и общественных отношений, Прага, Чешская Республика
(E-mail: umit-55-hope@mail.ru)

Развитие иноязычной профессиональной коммуникативной компетенции студентов юридических специальностей на основе использования деловой игры на занятиях английского языка

В статье поднята проблема обучения профессионально-ориентированному английскому языку студентов юридических специальностей; акцентировано внимание на содержание и структурные компоненты иноязычной профессиональной компетенции студентов-юристов. Отмечено, что технология деловой игры на занятиях по профессиональному иностранному языку рассматривается как одно из эффективных средств развития иноязычной профессиональной компетенции. Авторами раскрыты особенности организации и проведения деловых игр на занятиях по профессиональному иностранному языку по специальности «Юриспруденция».

Ключевые слова: иноязычная профессиональная компетенция, конкурентоспособный специалист, юрист-международник, право, английский язык, деловая игра, контекстный подход, творческий потенциал, развитие мышления, правовая терминология, иноязычные умения и навыки.

Глобализационные процессы, социально-экономические и политические изменения, происходящие в мировом сообществе, укрепление культурных, экономических, дипломатических связей между странами расширили возможности для международных контактов и обменов специалистами различных профессий. Это обуславливает и повышает спрос на изучение и знание иностранных языков.

Формирование иноязычной профессиональной коммуникативной компетенции стало неотъемлемым элементом подготовки высококвалифицированных специалистов, способных адаптироваться к быстроменяющимся условиям жизни. Знание иностранного языка, развитие иноязычной профессиональной компетенции играют существенную роль в подготовке конкурентоспособных специалистов, являясь залогом их успешной профессиональной деятельности на международном рынке труда.

Основная профессиональная деятельность бакалавра права — защита, обеспечение гарантий соблюдения законных прав и интересов государства, а также физических и юридических лиц. Особенностью для юридической профессии является реализация юристом имеющихся у него специальных знаний в процессе решения правовых задач. Эта специфика определяет содержание работы юриста, всю его профессиональную карьеру. Основа профессионализма юриста — хорошее образование. Для того чтобы стать специалистом в юриспруденции, необходимо глубоко изучить право и закон. Кроме базовых юридических знаний, профессиональный юрист должен обладать еще комплексом определенных навыков, т.е. уметь применять свои знания на практике.

Как известно, среди всех профессиональных навыков юриста коммуникативные навыки, навыки общения — умение слушать, говорить, убеждать, аргументировать, проводить переговоры, координировать свои действия с действиями своих партнеров и клиентов особенно значимы. А в деятельности правоведов международного уровня существенную роль еще играет владение иностранным языком на профессиональном уровне. Овладение иноязычным общением даже в ограниченных пределах — процесс многослойный, многоаспектный, а коммуникативная компетенция, выступающая в качестве искомого результата обучения, — явление сложное, многокомпонентное.

Основной целью обучения английскому как профессиональному иностранному языку на юридических факультетах неязыковых вузов является формирование и развитие у будущих специалистов иноязычной профессиональной коммуникативной компетенции. Для успешного обучения профессиональному английскому языку на образовательном уровне бакалавриата необходимым владение английским языком в объеме программы средней общеобразовательной школы, а также наличие базовых знаний по юридическим дисциплинам на русском языке.

Поэтому в рамках специальности «Юриспруденция» для осуществления профессиональной деятельности на международном уровне конечной целью обучения является достаточный уровень не только владения правовыми нормами, возникающими в сфере регулирования и функционирования

государственных и негосударственных институтов, государственных органов Республики Казахстан, но и сформированности иноязычной профессиональной коммуникативной компетенции, позволяющий будущим юристам осуществлять межкультурное профессиональное взаимодействие, межкультурную профессиональную деятельность в Казахстане и за рубежом [1].

Под иноязычной профессиональной коммуникативной компетенцией мы понимаем способность будущего выпускника юридического вуза в качестве языковой личности взаимодействовать в профессионально-ориентированной ситуации общения со специалистами других стран, готовность к осуществлению межкультурного профессионального диалога в поликультурном пространстве в условиях международной мобильности и интеграции.

Для юристов, работающих в международной сфере, формирование и развитие иноязычной профессиональной компетенции предполагает формирование и развитие следующих видов компетенций:

- языковая компетенция, предполагающая знание лексических единиц и грамматических правил, преобразующих лексические единицы в осмысленное высказывание, а также способность применения этих правил в процессе выражения и восприятия суждений в устной и письменной формах;
- речевая компетенция — знание правил речевого поведения, выбор языковых форм и средств и их использование в зависимости от целей, ситуации общения и социального статуса участников в процессе социокультурной и профессиональной коммуникации;
- дискурсивная компетенция, позволяющая устанавливать контекстуальное значение связного текста и логически выстраивать высказывания в процессе коммуникации;
- стратегическая компетенция, подразумевающая способность использовать адекватные ситуации общения, вербальные и невербальные коммуникативные стратегии в целях эффективной межкультурной профессионально-ориентированной коммуникации при дефиците языковых средств;
- социокультурная компетенция, характеризующаяся как способность коммуникантов адекватно воспринимать, понимать и давать оценку достижениям культуры и науки других народов в процессе межкультурного профессионально-ориентированного общения;
- социальная (прагматическая) компетенция — способность языковой личности выбирать адекватный способ осуществления коммуникации в зависимости от условий и целей конкретной ситуации общения, строить высказывания в соответствии с коммуникативным намерением участников общения;
- лингвопрофессиональная (предметная, специальная) компетенция — способность к восприятию и порождению текстов в определенной сфере специальной предметной деятельности, клише языка для специальных целей, умение оперировать иноязычной общенаучной и специальной лексикой, анализировать, критически переосмысливать и осуществлять презентацию текстового материала профессионально-ориентированной проблематики;
- социально-политическая компетенция — способность ориентироваться в языковом поликультурном пространстве, учитывая нормы гражданско-правового поведения [2; 98, 3].

В структуру иноязычной профессиональной коммуникативной компетенции также входит межкультурная коммуникативная компетенция, которую мы понимаем как способность взаимодействовать с носителями другой культуры с учетом национальных ценностей, норм и представлений, создавать позитивный для коммуникантов настрой в общении, выбирать коммуникативно-целесообразные способы вербального и невербального поведения, используя знания о науке и культуре других народов в рамках полилога культур, не утрачивая при этом своей национальной самоидентификации.

Межкультурная коммуникативная компетенция должна рассматриваться как необходимая составляющая иноязычной профессиональной коммуникативной компетенции студента юридического вуза в целях обеспечения эффективной социокультурной и профессиональной адаптированности и конкурентноспособности будущего выпускника вуза на международном уровне.

Таким образом, развитие иноязычной профессиональной коммуникативной компетенции студента юридического вуза рассматривается как необходимая составляющая в структуре интегративной характеристики профессиональной компетенции специалиста, позволяющая осуществлять коммуникацию с представителями других культур на международном уровне, что предполагает сформированность определенного уровня межкультурной коммуникативной компетенции.

Так как развитие иноязычной профессиональной коммуникативной компетенции студентов происходит наиболее эффективно на образовательном уровне бакалавриата, необходимо рассмотреть

особенности формирования данной компетенции в контексте языковой профессионально-ориентированной подготовки студентов.

Изучение курса «Иностранный язык для специальных целей» (ESP — «English for Special Purposes») в содержании языковой профессионально-ориентированной подготовки студентов рассматривается как актуальная и действенная основа для дальнейшей иноязычной профессиональной деятельности выпускников юридического вуза.

В рамках курса «Иностранный язык для специальных целей» на образовательном уровне бакалавриата вуз готовит студентов к активному использованию иностранного языка в профессиональной деятельности вне вуза, что и определяет его цель, а также задачи преподавателя и студентов. В программах по иностранным языкам для неязыковых специальностей высших учебных заведений в разделе «Цели и задачи обучения» в структуре УМК формулируются достаточные требования с целью подготовки студентов к общению на иностранном языке в устной и письменной формах на разных уровнях образования. Это предполагает наличие такого уровня сформированности иноязычной профессиональной коммуникативной компетенции на уровне бакалавриата, который позволит студентам:

- читать оригинальную литературу по специальности для получения нужной информации;
- принимать участие в профессионально-ориентированном общении на иностранном языке в объеме, предусмотренном программой.

На образовательном уровне бакалавриата осуществляется подготовка студентов к активному использованию иностранного языка в их дальнейшей профессионально-направленной деятельности. На данном уровне иностранный язык является одним из средств дальнейшего развития иноязычной профессиональной коммуникативной компетенции будущих специалистов. Студенты, обладая достаточно высокой профессиональной мотивацией, обращаются к иноязычному тексту не только в процессе подготовки к занятиям по иностранному языку, но и при использовании иноязычного материала из журналов, патентов, монографий, текстов в сети Интернет, в процессе работы над курсовыми работами. В данном случае профессионально-предметные задачи решаются в условиях тесной связи с учебной деятельностью на иностранном языке и специальными предметами. С учетом межпредметных связей работа со специальным юридическим текстом является перспективной формой иноязычной профессионально-ориентированной подготовки студентов, так как моделирует предметное и социальное содержание профессиональной деятельности будущих выпускников.

Для совершенствования владения выразительными средствами языка, знаний основ публичной речи и публичного выступления необходимо использовать упражнения проблемно-поискового характера, обладающие большим потенциалом и возможностями для развития у студентов-юристов умений аргументированного общения, дискутирования, а также способности самостоятельного видения, формулирования и решения проблемы.

Одним из таких средств формирования иноязычной профессиональной коммуникативной компетенции является деловая игра.

Какое же место может занять деловая игра в развитии иноязычной профессиональной коммуникативной компетенции будущих юристов? Используемые на занятиях по иностранному языку деловые игры, являясь элементом коммуникативного и социокультурного подходов к обучению профессиональному английскому языку, предполагают профессиональную направленность, следовательно, создают оптимальные возможности для реального межкультурного профессионально-ориентированного общения. Технология игры, как одной из активно используемых современных технологий в процессе обучения английскому языку в школах и вузах, может и должна эффективно применяться в процессе обучения юридическому английскому языку, так как позволяет создавать условия, приближенные к реальному профессиональному общению на английском языке в рамках правовых ситуаций.

Деловая игра способствует возникновению интереса, сосредоточению внимания слушателей на учебном материале. Она в единстве реализует образовательную, воспитательную, развивающую, коммуникативную, диагностическую, релаксационную функции. Игровая форма обучения в обычном своем проявлении является преимущественно групповой формой организации обучения.

Л.С.Выготский, В.Я.Платов, Д.Б.Эльконин и другие утверждали, что деловая игра выступает педагогическим средством и активной формой обучения, которая формирует учебную деятельность и отрабатывает профессиональные умения и навыки [4–6]. В работах Г.С.Абрамовой, В.А.Степановича, И.В.Кулешовой, В.Г.Алапьевой рассматривается идея о том, что деловая игра является как формой,

так и методом обучения учащихся, где моделируются предметный и социальный аспекты содержания профессиональной деятельности. Именно форма активного обучения — это первый шаг к любознательности [7, 8].

Идея о том, что деловая игра является средством развития не только профессиональных умений и навыков, но и профессионального творческого мышления, в ходе которой учащиеся приобретают способность анализировать специфические ситуации и решать для себя новые задачи, прослеживается в работе Е.А.Хруцкого [9]. Согласно Н.И.Гез, деловая игра является «моделью взаимодействия партнеров по общению в обстановке имитационных условий будущей профессиональной деятельности, в ходе реализации которой участники игры развивают и совершенствуют профессионально-ориентированные умения» [10; 21].

Как показывает изложенный выше анализ, нет единого мнения относительно сущности данного понятия, тем не менее исследователи сходятся во мнении о том, что деловая игра является моделированием будущей профессии обучающихся.

Деловые игры на английском языке могут использоваться на практических занятиях в качестве закрепления языкового и речевого материала в рамках правовых тем, а также для совершенствования иноязычных профессиональных коммуникативных умений студентов-юристов в рамках моделируемых ситуаций, в ходе которых студенты рефлексировать, анализируют уровень усвоенных и изученных теоретических знаний, юридической терминологии на иностранном языке в процессе их использования в ситуациях профессионального общения. Деловые игры на занятиях по профессиональному иностранному языку могут проходить в рамках таких ситуаций:

1. Специалисты из США присутствуют на семинаре казахстанских студентов-юристов по теме «Branches of Law in Republic of Kazakhstan»;
2. Круглый стол на тему «Main rights of citizens of Kazakhstan Republic»;
3. Беседы по темам «Constitution and its principles in Republic of Kazakhstan and USA», «President of Republic of Kazakhstan (USA)», «Power and function of Presidents of Kazakhstan Republic and USA», «Judicial bodies of Kazakhstan Republic and USA» и др.

Следует заметить, что в предлагаемых ситуациях общения акцент делается на рассмотрение правовых проблем Республики Казахстан и США. Выбор правовой тематики для деловой игры является не случайным, поскольку позволяет создавать оптимальные условия для развития умений использовать приобретенные на занятиях по английскому языку профессиональные знания основ права США, знания правовой терминологии в ситуациях общения по правовым проблемам своей страны; проводить сопоставительный анализ правовых реалий страны изучаемого языка и своей страны, а также выражать собственное мнение/суждение по затрагиваемым правовым проблемам.

Важным является также то, что в процессе такого общения студенты используют не только выработанные на занятиях английского языка языковые и речевые умения, но и профессиональные знания, полученные на занятиях по специальным дисциплинам на родном языке, что, в свою очередь, способствует формированию профессиональной (юридической) компетенции.

Ценность делового общения по правовым проблемам заключается в том, что оно создает естественные условия для коммуникативного процесса, адекватно приближенного к реальному межкультурному общению по специальности, способствуя развитию социокультурной и компенсаторной компетенций. Широкое использование ролевых ситуаций на занятиях по иностранному языку играет мотивирующую роль и является большим стимулом для совершенствования профессионального английского языка. Проведение студентами таких имитационных профессиональных встреч наглядно показывает, что они могут общаться на английском языке по своей специальности, и это вселяет в них уверенность, что они смогут успешно вести коммуникацию на профессиональные темы с реальными носителями языка в будущем.

В процессе данных воображаемых встреч студенты выстраивают свою модель поведения в профессиональных ситуациях согласно уровню их профессиональной и языковой компетентности. Они пытаются решать профессиональные проблемы на английском языке в условиях неподготовленной, спонтанной речи, учатся аргументировать и отстаивать свою позицию, анализировать и рефлексировать свою иноязычную речевую деятельность [11].

Предполагаемые участники общения — две стороны: «студенты из Казахстана» и «студенты-юристы, специалисты из США» — должны обращать внимание не только на суть излагаемого материала и используемые языковые средства, но и следить за соблюдением правил делового этикета. Деловое общение становится для студентов своего рода критерием оценки своих знаний, т.е. студент

реально видит, насколько свободно он может общаться по теме и что мешает ему успешно осуществить коммуникацию.

Рассмотрим проведение деловой игры на семинарском занятии по теме «Constitutional bodies of Kazakhstan Republic». Игра проводится на заключительном этапе изучения темы с целью закрепления пройденного учебного материала, совершенствования речевых знаний и умений в рамках ситуации профессионального общения в контексте диалога культур. Условия игры: группа студентов делится на две подгруппы: 1-я подгруппа — воображаемые американские студенты-юристы и специалисты в области права США; 2-я подгруппа — казахстанские студенты-юристы юридического факультета.

Организационный момент. Для подготовки к встрече отводится 7–10 минут. 1-я подгруппа готовит вопросы к своим гостям из Казахстана по заявленной теме. 2-я подгруппа намечает цель, задачи своего выступления, разрабатывает план раскрытия темы, распределяет роли, определяет проблематику и актуальность излагаемого материала, использует в качестве наглядного материала графические изображения, рисунки. Преподаватель выполняет в процессе игры функцию связующего звена между двумя участвующими сторонами, ненавязчиво направляя процесс общения в нужное русло. Он выступает в роли американского профессора, который представляет американским студентам своих гостей-студентов юридического факультета из Республики Казахстан. Выступая в роли американского профессора, преподаватель отмечает актуальность и значимость обсуждаемого вопроса, предоставляя возможность выступить казахстанским студентам по тематике рассматриваемой проблемы. Студенты из Республики Казахстан рассказывают о конституционных органах РК.

В конце выступления американские студенты задают вопросы. Вопросы могут быть самые разные, как сравнительно-сопоставительного характера, так и критически осмысленные, побуждающие к полемике и спору.

Выводы. В процессе ситуативного делового общения на занятиях по иностранному языку реализуются личностно-деятельностный и контекстный подходы к обучению профессиональному английскому языку, предполагающие моделирование ситуации будущего профессионального общения по специальности, когда существенными становятся личностные и деятельностные качества студента, раскрывающие его творческий и профессиональный потенциал. Специфичность данной формы занятия — делового общения заключается не только в том, что студенты очень гармонично «вписываются» в свою роль и выстраивают свое поведение в соответствии с этим, но и в том, что они незаметно переходят от заранее запланированной подготовки к изложению информации или подготовленных вопросов к спонтанной форме общения. Такого рода неподготовленное иноязычное общение на занятиях английского языка, приближаемое к реальным ситуациям профессиональной коммуникации, создает условия для развития у студентов профессионального мышления. Задачей преподавателя в деловой игре, помимо контроля усвоения и запоминания студентами иноязычной юридической терминологии, совершенствования их иноязычных коммуникативных умений, является активизация мыслительной деятельности студентов, направленной на критическое переосмысление обсуждаемой проблемы, в ходе которой совершенствуется их профессиональная речь. Преподаватель должен уметь координировать процесс коммуникации, не доминируя в ней, не исправляя ошибок, а создавая условия взаимного доверия и психологического комфорта, где каждый имеет право на собственное мнение.

Резюмируя изложенное выше, подчеркиваем эффективность использования деловых игр на занятиях английского языка для развития иноязычных профессиональных коммуникативных умений студентов-юристов, ориентированных на раскрытие творческого потенциала и совершенствование когнитивной самостоятельности студентов.

Список литературы

- 1 Государственный общеобразовательный стандарт высшего образования Республики Казахстан по специальности «Правоведение». — [ЭР]. Режим доступа: <https://www.do.ektu.kz>
- 2 Сафонова В.В. Изучение языков международного общения в контексте диалога культур и цивилизаций. — Воронеж: Истоки, 1996. — С. 237.
- 3 Бим И.Л. Цели обучения иностранному языку в рамках базового курса // Иностранные языки в школе. — 1995. — № 5.
- 4 Выготский Л.С. Игра и ее роль в психологическом развитии ребенка // Вопросы психологии. — 1996. — № 6.
- 5 Платов В.Я. Деловые игры: разработка, организация и проведение: учебник. — М.: Профиздат, 1991. — 156 с.

- 6 Эльконин Д.Б. Психология игры. — М.: Владос, 1999. — 360 с.
- 7 Абрамова Г.С., Степанович В.А. Деловые игры: теория и организация. — Екатеринбург: Деловая книга, 1999. — С. 192.
- 8 Алапьева В.Г. Методические рекомендации по организации учебно-технических и деловых игр. — Екатеринбург: Деловая книга, 1999. — 120 с.
- 9 Хруцкий Е.А. Организация проведения деловых игр. — М.: Высш. шк., 1991. — С. 320.
- 10 Гез Н.И. Психология упражнений в организации обучения аудированию // Иностранные языки в школе. — 1998. — № 6.
- 11 Шаронова С.А. Деловые игры: учеб. пособие. — М.: Изд-во РУДН, 2004. — 166 с.

Ү.І. Көпжасарова, В. Надворник, Д.О. Реттих

Іскерлік ойындардың қолданылуы негізінде заң мамандықтары студенттерінің шетелдік кәсіби құзыретінің дамуы

Мақала заңгер мамандықтары студенттеріне кәсіби-бағытталған ағылшын тілін оқыту мәселесіне арналған. Авторлар студенттердің бойында шетел тілі кәсіби құзыреттерін қалыптастыруға және олардың құрылымдық компоненттерінің ерекшеліктеріне назар аударды. Заңгер-студенттерінің шетел тіліндегі кәсіби құзыреттілігін дамытуда тиімді тәсіл ретінде кәсіби шетел тілі сабақтарындағы іскерлік технологиясын қарастырды. Сонымен қатар «Заң» мамандығы бойынша кәсіби шетел тілі сабақтарында іскерлік ойындарды ұйымдастыру мен өткізу ерекшеліктерін келтірді.

U.I. Kopzhassarova, V. Nadvornic, D.O. Rettikh

Development of foreign language professional communicative competence of law students on the base of business games use English language classes

The article deals with the peculiarities of teaching professional English to the students of law specialties. On the base of analysis of scientific literature the authors reveal the structure, the content and components of foreign language professional competence. They consider that the use of business games at English classes is one of the effective techniques in the development of foreign language professional competence of legal specialty students. The ways of organizing and conducting of business games with law students at English classes are shown in the article.

References

- 1 State General Education Standard of Higher Education of the Republic of Kazakhstan on the specialty «Law specialty», [ER]. Access mode: <https://www.do.ektu.kz>
- 2 Safonova V.V. *Study of languages of international communication in the context of dialogue of cultures and civilizations*: Voronezh: Istoki, 1996, 237 p.
- 3 Bim I.L. *Foreign languages at school*, 1995, № 5.
- 4 Vygotsky L.S. *Questions of psychology*, 1996, № 6.
- 5 Platov V.Ye. *Business games: development, organization and conducting*: Textbook, Moscow: Profizdat, 1991, 156 p.
- 6 Elkonin D.B. *Game psychology*, Moscow: Vlados, 1999, 360 p.
- 7 Abramova G.S., Stepanovich V.A. *Business games: theory and organization*, Ekaterinburg: Business Book, 1999, 192 p.
- 8 Alapyeva V.G. *Methodical recommendations to the organization of educational and business games*, Ekaterinburg: Business Book, 1999, 120 p.
- 9 Khrutsky E.A. *Organization and conducting of business games*, Moscow, Higher school, 1991, 320 p.
- 10 Gez N.I. *Foreign languages at school*, 1998, № 6.
- 11 Sharonova S.A. *Business Game: Manual*, Moscow: RYDN, 2004, 166 p.

С. Хафтон¹, В.В. Боброва², Г.С. Ашимханова², И.В. Яковенко²

¹Батыс Австралия Университеті Жоғары білім мектебі;

²Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті
(E-mail: valya_nina@mail.ru)

Инновациялық технологиялар негізінде компьютерлік технологияларды қолдану арқылы мүмкіндіктері шектелген балалардың көру арқылы қабылдау процестерін дамыту

Мақалада көру бұзылысы бар балаларға арналған мектепке дейінгі мекемелер аясында оқытуға арналған интерактивті электронды бағдарламаға шолу берілген. Бағдарлама мектепке дейінгі нашар көретін балалардың көру арқылы қабылдауын қалыптастыруға бағытталған. Электронды бағдарламаның құрылымы баяндалған, негізгі элементтері сипатталған. Электронды бағдарлама инновациялық технологияны қолдану негізінде құрастырылған, мектепке дейінгі жастағы көру бұзылысы бар балаларды оқыту сапасы өскені туралы толыққанды айтуға болады. Және авторлар мектепке дейінгі жастағы көру бұзылысы бар балалардың көру арқылы қабылдауын қалыптастырудың тәжірибелік эксперимент жұмысының қорытындысын келтірген.

Кілт сөздер: мультимедиялық компьютерлік бағдарлама, көру бұзылысы, көру арқылы қабылдау, компьютерлік технология, мүмкіндігі шектеулі балалар, психикалық процестер, әдістемелік талдау, ЭЕМ бағдарламасы, интерфейс бөлшектері, ерік-жігер саласы.

Мемлекеттің әлеуметтік-экономикалық, саяси дамуы білім кеңістігін қамтамасыз етеді. Мектепке дейін оқыту және тәрбиелеу барлық білім процестерінің баспалдағы болып табылады. Қазіргі кезде мектепке дейінгі білімнің қолжетімділігі мен сапасының мәселесі ерекше сынға алынып отыр. Аталған мәселе мүмкіндігі шектеулі балалардың, соның ішінде көру қабілеті бұзылған балалардың санының өсуіне байланысты кең ауқымға ие болып отыр. Көрудің бұзылуы және көру қабілеті бұзылуының ерекшеліктері балаларға табысты білім алуға кедергі келтіреді, олардың бейімделу және әлеуметтену процесіне кері әсер етеді. Көрудің бұзылуы кезінде көру арқылы қабылдау функциясының қысқаруы, әлсіреуі орын алады (баяулық, дәлсіздік, көмескілік және т.б.). Көру арқылы қабылдау патологиясын түзету мәселелерінің шешімі баланың мектепке дейінгі кезеңінде қиындай түседі. Бұл қиындық баланың көру мүмкіншілігінен айырылуына физикалық және психикалық дағдылануына байланысты [1, 2].

Бұл балалардың сапалы білім алуы тек қана психология-педагогикалық жағдайлары жасалғанда және оқытудың арнайы әдістері қолданылғанда мүмкін болады. Сондықтан мектепке дейінгі жастағы көру қабілеті бұзылған балалардың білім алуында қазіргі заман талаптарының жетіспеушілігі туындайды. Аталған топтағы балаларға білім беруде инновациялық технологияларды пайдаланып, педагогика процесін компьютерлендіру — балаларға көру қабілетін түзетуге және қалыпты даму үстіндегі балалармен тең мүмкіндікке жетуіне көмектеседі [3, 4].

Мектепке дейінгі оқытуда компьютерлік технологияларды пайдалану — оқытудың әдістері мен ұйымдасқан формаларын сапалы өзгертуге және өз кезегінде оқу процесінің жоғары деңгейінде даралануына, интенсификацияға жетуіне мүмкіндік береді. Компьютер ақпарат жеткізуді жылдамдатушы ғана емес, оқу процесінде жаңа мүмкіндіктерді ашушы да бола алады.

Мектепке дейінгі программаны меңгеруде қиыншылықтары бар балаларды оқыту мен тәрбиелеуде компьютерлік технологияларды пайдаланудың бірнеше артықшылығы бар: компьютерді білу — білім деңгейін жоғарылатады, ойды тура және нақты ете түседі, есті, ұқыптылықты, шығармашылықты дамытады. Сонымен қатар компьютерлік технологияларды пайдалану төмендегі процестердің дамуына ықпал жасайды.

1. Баланың эмоционалды-ерік және таным кеңістігін жандандыру. Өмір тәжірибесінде программалық қамтамасыздандырудың пайда болуы мектепке дейінгі балалардың білімін толықтыруға ғана емес, баланың жеке тәжірибесінен бөлек жатқан заттар құбылыстарды тануына компьютерді қолдана алады. Шығармашылық, режиссерлік ойындар оқу дағдысының қалыптасуында жаңа себептер туындатады. Компьютерде жеке отырып жұмыс жасау баланың өзі шеше алатын жағдайлар санын арттырады, бұл оның эмоционалды-ерік кеңістігінің дамуына, қоғамда жеке, дара болып қалыптасуына септігін тигізеді.

2. Оқу дағдысына толыққанды көшуді қамтамасыз ету. Бастауыш мектеп ойын дағдысынан оқу дағдысына көшуді талап етеді. Бұл жоғарыда аталған топтағы балалармен біршама қиынырақ болады. Аталмыш кезең көбінесе психологиялық проблемалардың шығуымен, екінші ретті бұзылыстардың қабаттасуымен сипатталады. Бұл мәселенің шешімін компьютердің ойын мүмкіндіктерін, дидактикалық көріністерін пайдалану арқылы табуға болады.

3. Ертеректе алған білімді кең ауқымдандыру. Аталмыш топтағы балалардың дәстүрлі сабақтарда алған білімдерінің көп бөлігі сабақтан тыс уақытта қолданылмайды, осылайша олардың тәжірибелік құндылықтары жоғалады. Компьютерлік орта бұларды кең ауқымдандыруға мүмкіндік береді.

4. Басқа да сабақтарда жоғары эмоционалды шаршаңқылықты жойып, қолайлы климат қалыптастыру. Бұл осындай балалардың психологиялық ерекшеліктеріне дәстүрлі сабақтарда қатаң тәртіппен бақыланатын эмоционалдылықтарының болуымен түсіндіріледі.

5. Осындай балалардың бұзылысына себеп болатын ұсақ моториканы жетілдіру, көру анализаторы мен моторлық анализатордың бірігіп жұмыс жасауын қалыптастыру. Бұл дефект олардың алдағы дамуына кедергі болуы мүмкін, оқу программасын меңгеруде ғана емес, құрбы-құрдастарымен араласуына да бөгет жасайды. Компьютерлік технологияларын қолданғанда, ешқандай арнайы сабақтардың көмегісіз, көру-моторлық координациясы дамиды.

6. Психикалық процестерді дамыту (ес, ойлау, зейін, қабылдау). Компьютерлік технологиялар бір уақытта есте сақтау көлемін арттыруға, есту арқылы есте сақтауды дамытуға көмектеседі. Сонымен қатар зейінді шоғырландыруға, белсенді етуге әсер етеді. Баланың ой-өрісін дамытып, түсінік деңгейін көтереді. Өзінде бар тәжірибені түрі өзгерген жағдайларда пайдалануды үйретеді.

7. Қазіргі таңда қолданыстағы автоматтандырылған дамытушы программалар (АДП) қалыпты даму үстіндегі балалардың психикалық процестерін дамытуға арналған. Бұл программалардың басты мақсаты да осы болып саналады. Ол программалық материалдарды үйренуде қиындықтарға тап болатын балаларға арналмағандықтан, арнайы түзетуші мақсатқа ие емес. Мектепке дейінгі білімді меңгеруде қиындықтарға тап болатын балалармен ертеректе жасалған компьютерлік программалар арқылы жұмыс жасағанда балалар тез шаршайды, ой-өрісін шоғырландыру төмендейді, қызығушылық әлсіреп, қарсылық туындайды. Аталмыш балаларға арналған программаларды жасайтан кезде олардың психикалық даму ерекшеліктерін есепке алу керек. Сондықтан біз АДП жасап шығару міндетін алға қойдық. Бұл жердегі мақсат, біріншіден, программа психикалық процестері жеткіліксіз дәрежеде дамыған балаларға бағдарланса, екіншіден, олардың таным процестері мен эмоционалды сфераларын түзетуге бағытталған.

Қоршаған орта туралы ақпараттың көп бөлігін адам көру анализаторы арқылы алатыны белгілі. Туылғаннан бастап, баланың барлық заттық-тәжірибелік қозғалыстары, психикалық жағдайы көз нұрының бақылауында болып, сол арқылы жүзеге асады.

Көру қабілеті бұзылған жағдайда баланың психикалық дағдысында көру анализаторы басты рөлге ие болады. Оқу процесінде көру арқылы қабылдау бас миының деңгейінде болатын күрделі жүйелік байланыстардың есебінен дамиды және жетіле түседі (Н.Н.Иванова, 1998). Бұл үшін балаларға қоршаған ортадағы заттар мен процестерді мақсатты түрде бақылай алатын жағдай жасау керек.

Аталмыш балалардың педагогикалық процесіне компьютерлік бағдарламаларды енгізу көру арқылы қабылдаудың мақсатты түрде дамуының бастапқы ережесі болып табылады. Ақпаратты коммуникациялық технологиялардың дамуы, жетілуі, жан-жаққа таралуы оқу процесінің барлық компонентіне әсер етуде: оның мақсатына, мазмұнына, міндетіне, формаларына, әдісіне т.б. (Л.И.Белоусова, Н.В.Олефиренко, 2013).

Ғылыми-педагогикалық тәжірибелер көру қабілетінің ақауы бар балаларды оқыту мен тәрбиелеуде, дәстүрлі әдістерге қарағанда, компьютер технологияларын пайдаланып, оқытудың артықшылықтары бар екенін көрсетіп отыр:

– программалық қамтамасыз ету балаларға қоршаған орта туралы білімін жетілдіруге, жеке тәжірибесінен бөлек жатқан заттар мен құбылыстарды тануына мүмкіндік береді (көру патологиясына ұшыраған балаларда қоршаған ортаны бейнелеудің шектеулілігі мен жоғалуы белгіленеді);

– компьютерде жеке жұмыс жасау баланың өзі шеше алатын жағдайлар санын арттырады, бұл оның эмоционалды-ерік кеңістігін дамытады (аталмыш балалардың үлкендерге тәуелділігі жоғары болып келеді);

– компьютерлік программалардың кең арсеналы (түс, музыка, суреттер, анимациялық бейнелер) баланың эмоционалды фонын және психикалық жағдайын жақсартады (көру қабілетінде ақауы бар балалардың тұйықтықпен, қарсылықпен болатын мінез-құлықтарының кейбір ерекшеліктері тіркеледі);

– компьютерлік технологияларды қолданғанда, қосымша сабақтардың көмегінсіз баланың қажетті көру-моторлық координациясы дамиды (көру патологиясы бар балаларда таным процестері дамуының баяулауы тіркеледі).

Қазіргі уақытта мектепке дейінгі білім беру мекемесінің оқу-тәрбиелік үдерісінің әдістемелік талдауы бойынша, қазіргі күнде қолданылып жүрген компьютерлік бағдарламалар психикалық үдерістері қалыпты деңгейдегі балаларға арналған, сол себепті оқыту және тәрбиемен қатар, балалардың танымдық қабілеттерін дамыту негізгі міндеті болып табылады. Олар мектепке дейінгі көру қабілеті бұзылған балаларға бағытталмаған, сондықтан олар түзету мақсатына ие емес. Ертеректе жасалған компьютерлік программалармен жұмыс жасағанда, бала тез шаршағыш келеді, зейіннің шоғырлануы төмендейді, қызығушылық жоғалып, қарсылық пайда болады. Осы категориядағы балаларға арналған программаны құру үшін, олардың психофизиологиялық ерекшеліктерін қарастыруды талап етеді. Сондықтан біздің алдымызға АДП жасап шығару міндеті қойылды, біріншіден, көру анализаторының жеткіліксіздігі мен зардап шегетін балаларға бағытталса, екіншіден, көру арқылы қабылдауды түзету мен қалыптастыру мақсатында.

Оқу процесіне компьютерді қосуға рұқсат ету (эксперименттік-психологиялық зерттеуге мектепке дейінгі көру қабілеті бұзылған 540 бала қатысты) біздің зерттеу нәтижелері бойынша (дәстүрлі түзетумен салыстырғанда):

- бақылау қабілетін арттыру (78 %);
- зейіннің даму деңгейін арттыру (86 %);
- түзету процесіне оң эмоциялық көңіл-күй жасау (64 %);
- баланың жақсы көруі үшін қажеттіліктерді қалыптастыру (89 %);
- баланы көзілдірік киюге көндіру (77 %);
- баланың көру арқылы қабылдауының дамуын өзін-өзі түзетуге ынталандыруды арттыру (85 %);
- көру, есту қабілетін қоршаған ортадағы есту ақпараттарын көру арқылы толықтырып, мақсатқа бағыттап құрастыру (83 %);
- көру арқылы қабылдау алгоритмін қалыптастыруға ықпал ету (64 %);
- көру қабілеті бұзылған баланың сақталған анализаторларын ұтымды пайдалану арқылы қажеттіліктерді қанағаттандыру (76 %).

Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, мектепке дейінгі көру қабілеті бұзылған балалардың көру арқылы қабылдауын дамытудағы түзету процесінде программамен қамтамасыз ету қажеттігін көрсетті.

Осы жасалған компьютерлік программа физиологиялық жүйенің ақпараттық баламалы жүйе бұзылысының орнын толтырады. Зардап шеккен талдағыштардың орнына сақталған есту және тактильді-мотор талдағыштарын пайдалану арқылы, жанама объектілер мен құбылыстардың көрнекі белгілері туралы ақпаратты жеткізуге көмектеседі. Оған осы программаның мультимедиялық ерекшеліктері арқылы қол жеткізуге болады.

ЭЕМ программасының құрылымы, электронды оқулық (ЭО) «Мектепке дейінгі көру қабілеті бұзылған балалардың көру арқылы қабылдауын дамыту» 1-суретте көрсетілгендей болып келеді.

Электронды оқулық екі мәзірден тұрады: үстіңгі және сол жақтағы; негізгі аудан және галерея терезесінен. Жоғарғы мәзір негізгі бөлімдерді көрсетеді:

1. Күнтізбелік жоспар.
2. Саусақпен гимнастика.
3. Бірге жасаймыз.
4. Мектепке дайындық.
5. Педагогикалық сандық.

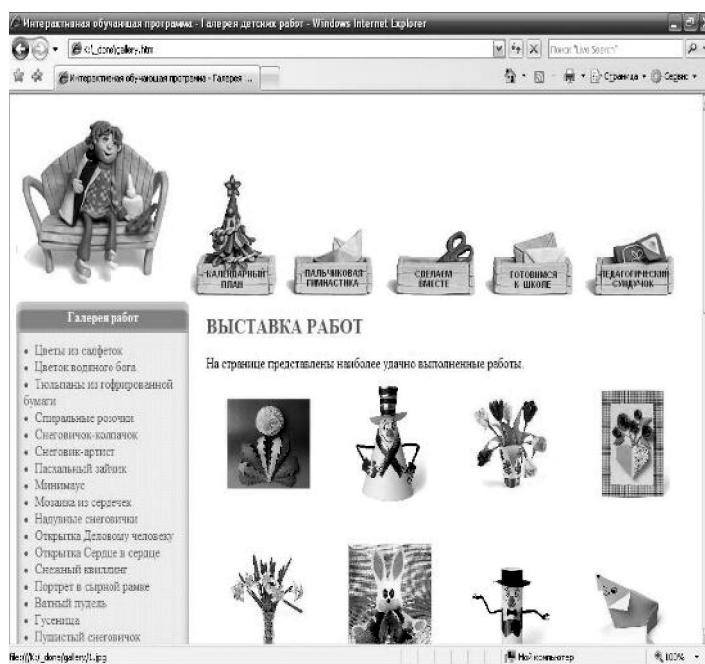
Сол жақ мәзір электронды оқулықтың қосалқы тақырыптарының негізгі бөлімдерін көрсетеді. Негізгі ауданы әрбір бөлімнің мазмұны болып табылады. Сол сияқты сол жақ аудан терезесі «Галерея робот» деп аталады.

1-сурет. ЭЕМ программасының құрылымы, «Мектепке дейінгі көру қабілеті бұзылған балалардың көру арқылы қабылдауын дамыту» ЭО

Электронды оқулық «Галерея работ» терезесі ұсынған бастапқы беттен басталады, 24 сурет көрнекі құрал ретінде қосылады. Осы интерфейстің бөліктері 2-суретте көрсетілген.

Құрылғының жұмысын көру үшін «Галерея работ» терезесіне курсорды қойып, «Смотреть еще» батырмасын тінтуірдің сол жақ түймешігімен басыңыз. Негізгі ауданда осы блоктың мазмұны пайда болады.

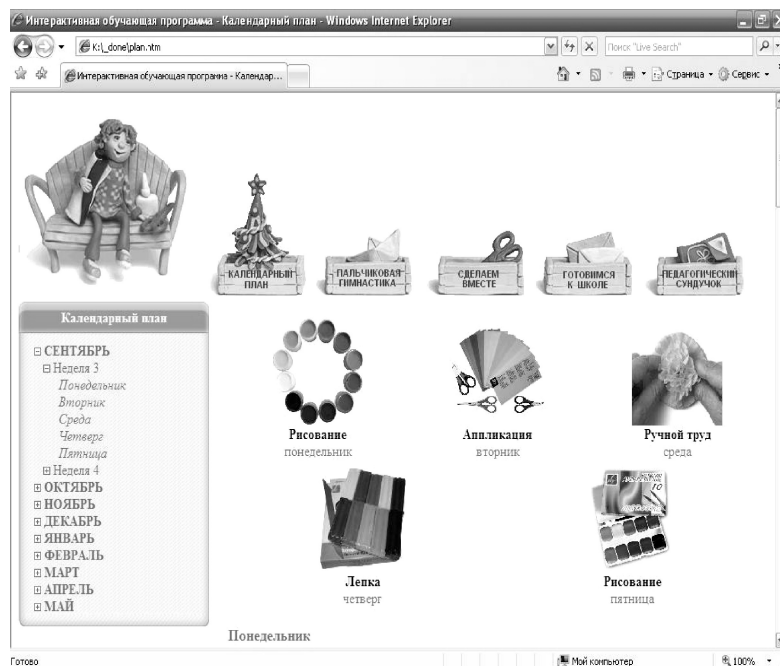

2-сурет. ЭЕМ программасына арналған интерфейстің көрінісі — «Мектепке дейінгі көру қабілеті бұзылған балалардың көру арқылы қабылдауын дамыту» ЭО

Бірінші бөлім «Күнтізбелік жоспар» деп аталады. Бұл бөлімге оқу аптасына бөлінген 170 сабақ кіреді. Әр апта 5 сабақтан тұрады (дүйсенбі — Бейнелеу, сейсенбі — Аппликация, сәрсенбі — Қол еңбегі, бейсенбі — Құрастыру, жұма — Бейнелеу). Апталар айға топтастырылған (қыркүйектен мамырға дейін).

Жоғарғы менюдің бірінші блогында курсорды жылжытып, тінтуірдің сол жақ түймешігін басқанда негізгі ауданда осы блок мәтінінің мазмұны көрінеді. Жаңа сабақты таңдау үшін курсорды

сол жақ мәзірге бағыттап, тінтуірдің сол жақ батырмасын басу арқылы айды, апта санын, апта күнін таңдау керек. Негізгі ауданда тандалған сабақтың мазмұны пайда болады, ол интерфейстің көрінісі 3-суретте берілген. Сабақтарға сурет күйіндегі көрнекі материалдар қолданады.

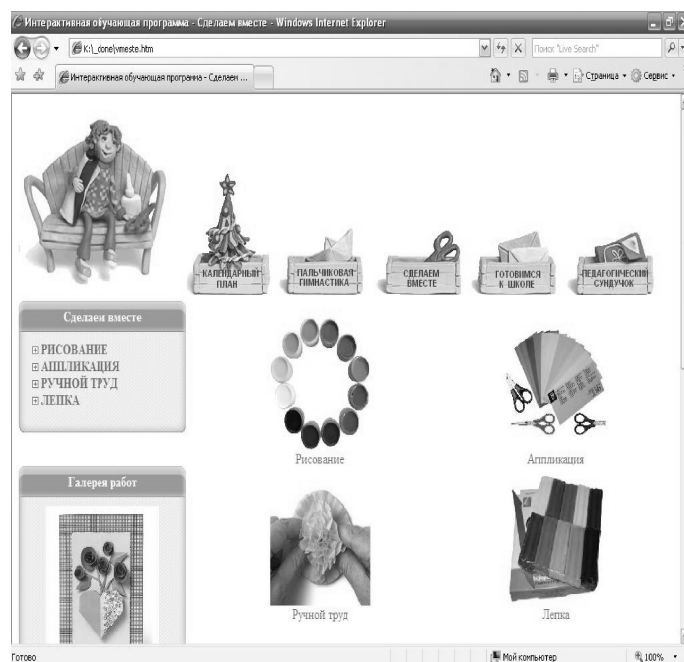
3-сурет. ЭЕМ бағдарламасы үшін интерфейс бөліктері — «Көру қызметі бұзылған жоғары сынып оқушыларының көру арқылы қабылдауының дамуы» ЭО

Екінші бөлімі «Саусақ гимнастикасы» деп аталады, берілген интерфейстің бөліктері 4-суретте көрсетілген. Ол өзіне 4 тақырыпшаны қосады: «Саусақ жаттығуы», «Анамызбен ойнайық», «Қол қимылы мен қол тапқырлығының дамуына септігін тигізетін біріккен іс-әрекеттер»; «Қол ширақтылығын дамытамыз (жаттығу)», Видео (саусақ жаттығуы). Барлығы 59 тапсырма.

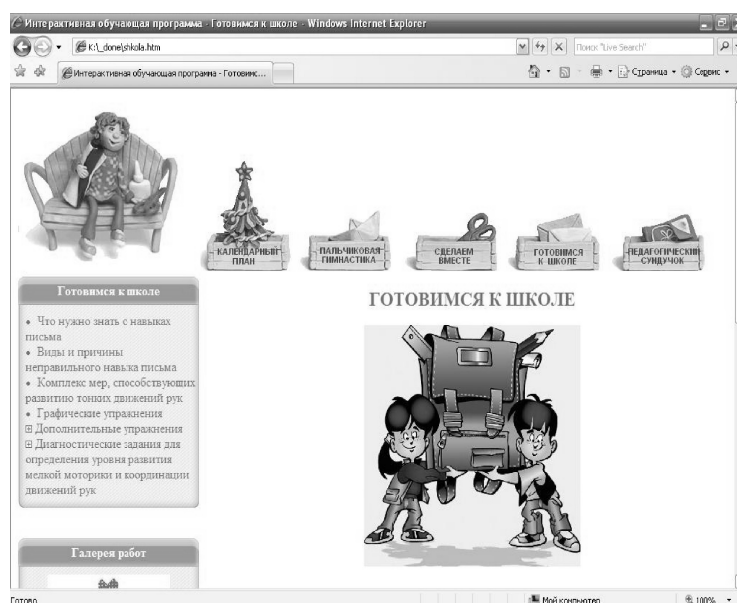
4-сурет. ЭЕМ бағдарламасына арналған интерфейс бөліктері — «Көру қабілеті зақымданған үлкен мектепке дейінгі балалардың көру арқылы қабылдауын дамыту» ЭО

Үшінші бөлім — «Бірге жасайық», бұл интерфейстің бөліктері 5-суретте көрсетілген. Ол 4 тақырыпшадан құралған (сурет салу, аппликация, қол еңбегі, ермексазбен жұмыс). Әрбір тақырыпшада үлкендер мен бала арасындағы бірлескен жұмысының көрнекіліктері бар. Барлығы 36 сабақ.

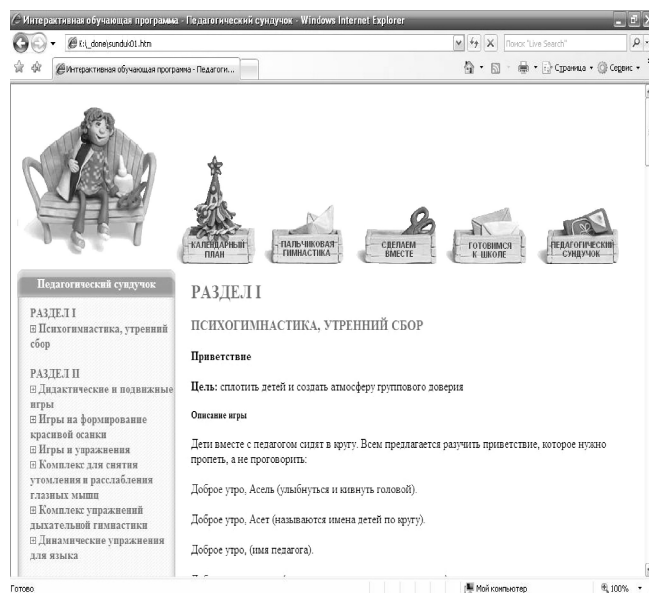
5-сурет. ЭЕМ бағдарламасына арналған интерфейс бөліктері — «Көру қабілеті зақымданған үлкен мектепке дейінгі балалардың көру арқылы қабылдауын дамыту» ЭО

Төртінші бөлім — «Мектепке дайындық», бұл интерфейстің бөліктері 6-суретте көрсетілген. Ол 6 тақырыпшаны қосады: «Жазу дағдысы туралы нені білу керек», «Дұрыс емес жазу дағдысының түрлері мен себептері», «Қолдың жіңішке қозғалуына көмектесетін жаттығулар», «Графикалық жаттығулар», «Қосымша жаттығулар» (12 жаттығу), «Ұсақ моториканың және қолдың қозғалуының даму деңгейін анықтайтын диагностикалық тапсырмалар» (5 тест).

6-сурет. ЭЕМ бағдарламасына арналған интерфейс бөліктері — «Көру қабілеті зақымданған үлкен мектепке дейінгі балалардың көру арқылы қабылдауын дамыту» ЭО

Бесінші бөлім — «Педагогикалық сандықша», бұл интерфейстің бөліктері 7-суретте көрсетілген. 3 бөлімнен тұрады: 1-бөлім 1 тақырыпшадан тұрады: «Психогимнастика, таңғы жиын»; 2-бөлім 5 тақырыпшадан тұрады: «Дидактикалық және қозғалыс ойындары»; «Әдемі дене бітімін қалыптастыруға арналған ойындар»; «Көз бұлшықеттерінің шаршауын кетіретін және тыныштандыратын жаттығулар жиынтығы»; «Дем алуға арналған жаттығулар жиынтығы», «Тілге арналған динамикалық жаттығулар»; 3-бөлім 2 тақырыпшадан тұрады: «Аутотренингке және релаксацияға арналған жаттығу»; «Мектеп жасындағы релаксацияның әдістері». Барлығы 59 жаттығу.

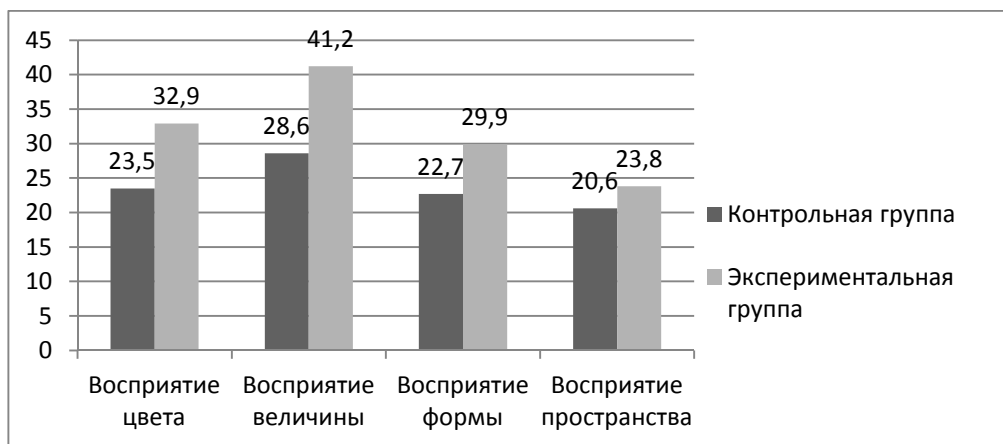

7-сурет. ЭЕМ бағдарламасына арналған интерфейс бөліктері — «Көру қабілеті зақымданған үлкен мектепке дейінгі балалардың көру арқылы қабылдауын дамыту» ЭО

Берілген компьютерлік бағдарлама көру қабілеті зақымданған балалардың көру арқылы қабылдауының дамуына инновациялық технологияларды қолданады, оның мәні қойылған түзетушілік мақсаттарға жетудің рационалды әдістерінде құралған.

Инновациялық технология дәстүрлі оқыту формасына қарағанда мақсатқа бағытталған, техникалық, әлеуметтік және ұйымдастырушылық шарттар тұрғысынан интенсивті түзету үдерісі. Ұсынылған бағдарламаның көру қабілеті зақымданған мектепке дейінгі көру арқылы қабылдауының дамуына тиімділігі эксперимент жүргізу арқылы бағаланды.

8-суретте көрсетілген диаграммада көру арқылы қабылдауының деңгейі жоғарылағандығы айқын көрінеді, нақты түсті қабылдауды, үлкендікті, өлшемдерді, көлемді қабылдауда диагностика жасалған.

8-сурет. Көру қабілеті зақымданған балалардың көру арқылы қабылдауының деңгейлері, %

Көрсетілген мәліметтер бойынша, көру қабілеті зақымданған мектепке дейінгі балалардың көру арқылы қабылдауы эксперименталды топта жоғарылаған (түсті қабылдауы — 9,4 %, биіктікті қабылдауы — 12,6 %, кескінді қабылдауы — 7,2 %, кеңістікті қабылдауы — 3,2 %) бақылаумен салыстырғанда. Алынған нәтижелер әзірленген компьютерлік бағдарламаның педагогикалық процеске тиімділігін дәлелдеді.

Жүргізілген жұмыс аяқталған зерттеудің мәртебесіне ұсынылмайды. Қазіргі уақытта басқада зақымданулары бар балалардың дамуына жағымды әсер ететін зерттеулер жүргізілуде, оның ішінде кемақылдылық, психикалық дамуы тежелген, балалардың церебралды сал ауруы, ерте балалық аутизм.

Әдебиеттер тізімі

- 1 Белоусова Л.И., Олефиренко Н.В. Дидактический потенциал цифровых образовательных ресурсов для младших школьников // Междунар. электрон. журнал «Образовательные технологии и общество (Educational Technology & Society)». — 2013. — Вып. 16. — № 1. — С. 584–599. — [ЭР]. Қолжетімділік тәртібі: http://ifets.ieee.org/russian/depositary/v16_i1/html/14.htm
- 2 Шкутина Л.А., Боброва В.В., Манжосова В.Г., Мульткаманова О.А. Основные положения инновационных технологий на современном этапе развития дефектологии // Вестн. Караганд. ун-та. — Сер. Педагогика. — 2008. — № 1 (39). — С. 162–167.
- 3 Ермаков В.П., Якунин Г.А. Основы тифлопедагогики: развитие, обучение и воспитание детей с нарушениями зрения. — М.: Владос, 2000. — 240 с.
- 4 Иванова Н.Н. Коррекция зрительно-двигательной и моторной координации у старших дошкольников с нарушением зрения // Дефектология. — 1998. — № 4. — С. 72–76.

С. Хафтон, В.В. Боброва, Г.С. Ашимханова, И.В. Яковенко

Развитие процессов зрительного восприятия у детей с ограниченными возможностями посредством использования компьютера на основе инновационных технологий

В статье представлен обзор интерактивной электронной программы, предназначенной для обучения детей с нарушением зрения в рамках дошкольных учреждений. Отмечено, что программа направлена на формирование зрительного восприятия у детей дошкольного возраста с нарушением зрения. Описана структура электронной программы, охарактеризованы ее основные элементы. Электронная программа разработана на основе применения инновационных технологий, что позволяет говорить о возросшем качестве обучения. Авторами приведены результаты опытно-экспериментальной работы по формированию зрительного восприятия у дошкольников с нарушением зрения.

S. Houghton, V.V. Bobrova, G.S. Ashimkhanova, I.V. Yakovenko

Development of visual perception processes in children with disabilities by means of use of the computer on the basis of innovative technologies

In the presented article the reason of a stopping mechanism of mental process development in children with visual impairment is the difficulties in visual perception. Visual impairment in the child considerably complicates formation of perception of environment processes. Implementation of the computer program into pedagogical process for children with visual impairment promotes efficient and fast improvement of visual measures. In this regard high-quality teaching of these children becomes possible only in case of creation of psychological and pedagogical conditions and application of special teaching techniques. Therefore, in teaching children of preschool age with visual impairment there is a lack of up-to-date conditions.

References

- 1 Beloussova L.I., Olefirenko N.V. *International e-magazine «Educational Technology and Society (Educational Technology & Society)»*, 2013, vol. 16, N 1, p. 584–599, [ER]. Access mode: http://ifets.ieee.org/russian/depositary/v16_i1/html/14.htm
- 2 Shkutina L.A., Bobrova V.V., Manzhosova V.G., Mulkamanova O.A. *Bull. of Karaganda University, Pedagogyc ser.*, 2008, 1 (39), p. 162–167.
- 3 Yermakov V.P., Yakunin G.A. *Fundamentals of educational levels: the development, training and education of children with visual impairments*, Moscow: Vldos, 2000, 240 p.
- 4 Ivanova N.N. *Defectology*, 1998, 4, p. 72–76.

N.A. Khabadashev¹, A.A. Gorbachev², S.S. Ayazbayeva³

¹ *M. Utemisov West Kazakhstan State University, Uralsk;*

² *Krasnodar State Institute of Culture (KGIK), Russia;*

³ *Ye.A. Buketov Karaganda State University
(E-mail: nurdaulet1978@mail.ru)*

Features of discipline «Fine Arts» in personality formation

This article deals with the purposes and principles of teaching the fine arts, which are realized through the maintenance of discipline in the pedagogical process. The authors highlighted questions of psychology, didactics and methodology of teaching fine arts, on the basis of which it is possible to draw a conclusion about the role of art that enhance pupils' thinking and form successful experience of self-understanding of reality through practical activities in the field of fine arts.

Key words: Visual arts, painting, the methodic, the methodic of teaching of visual arts, cultural roots, artwork, integration, phenomena, conclusion, pedagogical approach.

The concept of general education schools of the Republic of Kazakhstan is shown: «The purpose of the general education schools — to educate the young generation while maintaining the continuity of the cultural heritage of mankind and national benefit and consider each student's personality, to create the possibility of all-round development».

Art is one of the important subjects for the development of the individual student. In the fine arts lessons formed ability as a set of personal goals, accuracy and diligence. Lessons of Fine Arts fosters the ability to combine the beauty of nature and the phenomenon, as well as develops aesthetic taste.

As B.G. Likhachev said: «The child grew up without a fine arts will be limited, which would stop the process of imagination».

The words of President Nursultan Nazarbayev «Cultural traditions are always a source of social transformation. Back in their historical and cultural roots, it is certainly a positive process. In Kazakhstan, given the maximum support of the development of art, culture and science». One of evidence that are born favorable prosperity of the national culture and widened road. Of course, President supports our art, we must grasp the deeper techniques of the fine arts, traditional national arts, today completely solve the formation of the basic requirements in accordance with the drawing order.

Within the walls of schools undergoing theoretical artwork with features that children need to know about decorative painting drawing from all sides. Now our attention is directed to the state spiritual richness, and to the question about the future generation. Today's students of the school, the future of our country, we must treat them as citizens taking the lead for our state. Thus, in our youth education should be of very high quality, it is necessary to identify the national and world educational system in accordance with modern requirements. In high school, along with other objects, it is necessary to form a correct view of the lessons of the fine arts, to use the best teaching skills, increase the interest of young people for the national values, our duty today to determine its goals and objectives [1].

Discuss methodological issues related to the humanization and humanization in the field of modern education, aimed at the integration of art, focusing on the aesthetic education, will be able to turn to a pedagogical strategy. The process of knowledge of the outside world and information civilization, in today's world of new information and gradually experiencing tremendous self as a means to have a concept of the world as a whole person, as a way to find their place in the art of it.

The aim of the pedagogical approach the subject of education is often the study of science, basic education, child, qualification, considered the assimilation of skills in the method of adoption growing child the world of teaching and the integrity of the complex forming personality, feel the peace, understanding of the world. The attention from the subject moves to the person, it does not reduce the role of education. Education becomes a useful tool for the formation of a creative personality. Systematic training of fine arts, we have set the task of education of young children to this [2].

Training is carried out systematically and purposefully, starting from the school of fine arts simple laws. Therefore, high quality employment, conduct interesting, and children, just because an interest in art, love

the teacher, the subject directly. The subject of the fine arts, in turn, has a special place in society. The main objective of the lessons of the fine arts to children — general information on all types of fine art, the development of elementary objects, images, photographs, learn to distinguish in life good and bad teaching national art form students' national, aesthetic sense. Each student using visual art to see the beauty of the objects of the world, the beauty of nature, seeing and feeling all this beauty can develop their creative abilities. Of course, this ability and discipline of each student, is not carried out as a result of only one class, it takes time, so it is a timely process. A lesson of the fine arts that with your vision, memory, thinking and imagination is able to perform this task or display different properties of natural phenomena associated with the topic.

The quantitative and qualitative expansion of relations with educational content have already been taken, is a problem that has attracted the attention of scientists. In the process the ability to view images, dispense with the help of view it is important to pay attention. Since it is necessary to determine the ratio of the taxable object spatial object drawing. Features of the definition of auxiliary substances, you can use the display method of the space at the initial stage of training. The student took a pencil in hand, extends to the figure, measured along a pencil and paints. This way you can know about how far-near, more-less things that in the picture. The student is in the process of developing the form of the object, perspective view of the balance of the reduction, taking particular product received analyzes, compares, sums up. Thinking student increased during the execution of a specific task, to find some way of action to respond to any question. This reflects the recognition of objects and phenomena of reality and tries to show the direction of the company.

In the words of P.P.Chistyakov, «drawing-means to reflect, to think. Never paint in silence, always ask for themselves the question, otherwise the drawing is just training skills for hands» [3].

On Independence Day, it was published textbooks written in the new generation of high school of fine arts. Most of these jobs in these books the children carried out by copying. Currently, we are able to make decisions about their children, taking into account the need for education as a human, such a task will affect the development of children's creative abilities. all the way, for example, the task to draw the object 4 ways are presented in special workbooks pupils and the colors need to paint. The analysis of students work to meet this task shown, we realized that most of the students in the class are not thinking about how horrible form copied papers. The main reason is that students do not fully know what to use 4 different stages of drawing paths. During the application of additional paint line students are not fully aware about the display. Application of the laws of the additional lines can explain only a teacher, for example, during the execution of the task on the board and carefully explaining new ways. The manifestation of the student's interest in drawing, Russian scientists have proved that some children up method is beneficial. Often use the copy method to turn into a habit, it will be seen as a child's imagination, understanding, memory, processes, and individual abilities do not develop.

The famous Russian psychologist, researcher of children's drawings from the study E.I.Ignatiev children skills by copying came to this conclusion. «It is proved if in high school children are held only by the doctrine to draw up, then the children general skills are at the level of the initial coming to school, and do not rise higher».

Here the main problem. One of the highlights in the drawing improvement, create jobs, depending on the ability of students in a class, we have introduced the complex tasks in modern textbooks for special schools for the arts, children's artistic inclinations to art, in addition, violated the sequence of tasks and complicated. In order to correct the course of the preparation of new textbook issues, the authors need to know how to tie early childhood learning on the job specification. Schoolmaster understanding the scientific basis of children's drawing abilities during the assessment to take into account the natural pattern of the child possible, consideration of creativity of every child to get the image embedded in the spotlight is the most basic requirement.

Each study fine arts develops main conditions for copying an object, performs the composition on a given topic, the task in class decorative painting, between all of these should be the relationship. Implementation of these requirements at a high level, directly related to the subject teachers.

Any attempt pictorial idea is that, and is carried out by means of analysis, synthesis, comparison, generalization and abstraction. Analysis — this division something mentally apart, i.e. subject demolition, division signs of the phenomenon with the physical aspects, properties.

Synthesis is on the contrary of the integration between the mental parts. Lessons of «Fine Arts» — an important tool for the development of the individual student. It extends the scope of student interest, thinking and creative imagination, attention, listening, to develop artistic skills, form viable substitute emotional and aesthetic relations. In the fine arts lessons formed the valor of the individual, focus, activity, diligence, in-

creased creative abilities. According D.Mikhacheva synthesis of art, the art of creating favorable conditions for the development of complex cultural environment. Thinker pedagogy, the author of a fundamental theory of liberal education P.F.Kopterev in his writings puts the human person at the center of the educational process.

«General education» is not the study subjects, the development of the individual items in the first person, the subject, and his interest is on the second subject — the role of the device, purpose-personality development of the personality. « High spirituality is based on the true way of forming the whole philosophical approach to the implementation of an appropriate cognitive sphere of figurative art education. The reality of the world of art as a model approach to the environment and self-understanding as a means of recognition in the world — should be the direction to consider the general pedagogical problems [4].

Today in the secondary schools, we do not create graphic literacy and personality. Today, our new society can not be limited to the level of simple literacy.

Otherwise, do not replace the value of art, socio-emotional and practical exercises will limit school events.

Kazakhstan model of national education is integrated into the world of education to meet the needs of society and individuals, especially the properties of multi-level continuing education, as well as fine art is necessary for the spiritual education of man to enter into other educational areas. At the same time, he has to take out of the world experience the best of world culture for the education and upbringing of growing generation. The overall impact on the formation of the human person, as a character, and emphasizes the role of the first concepts that emphasized the philosophers and psychologists. East scholar Abu Nasr al-Farabi said his works consist of the origins of the concept of science, rules, pre-word. Researchers Philosophy I.P.Safronov, D.I.Fomin, A.Gusseyinov, V.I.Fursov and Kazakhstan famous philosophers: D.Kishibekov, A.Nyissanbayev, G.Yesim, G.Akmanbetov, U.Sydykov, A.Zhaksybekov in their work, too many opinion says about this issue.

References

- 1 *Узақбаева С.А.* О соотношении понятий «культура», «этнокультура и национальная культура» // [ЭР]. Режим доступа: www.elibrary.kz/download/zhurnal_st/st10944.pdf
- 2 *Антуан де Сент-Экзюпери.* Маленький принц. — Минск: Высш. шк., 1986. — 378 с.
- 3 *Аманжолов С.Ә.* Бейнелеу өнерін оқыту әдістемесі. — Астана: ЕҰУ баспасы, 2010. — 320 б.
- 4 *Игнатъев Е.И.* Психология изобразительной деятельности детей. — М.: Просвещение, 1981. — 186 с.

Н.А. Хабадашев, А.А. Горбачев, С.С. Аязбаева

«Бейнелеу өнері» пәнін оқыту ерекшеліктері

Мақалада жеке тұлғаны қалыптастырудағы бейнелеу өнерінің мақсаты мен міндеті педагогикалық тұрғыдан қарастырылды. Негізгі тақырыпқа сүйене отырып, психология, дидактика және бейнелеу өнерінің оқыту әдістемесі жеке тұлғаның дүниетанымына байланысты талдануы және ұлттық өнеріміздегі бояу түсін қолданудың колориттік үйлесімділігі, қазақ дүниетанымындағы бейнелеу өнерінің маңыздылығы семантикалық тұрғыдан қарастырылғаны аталып өтілді.

Н.А. Хабадашев, А.А. Горбачев, С.С. Аязбаева

Особенности преподавания дисциплины «Изобразительное искусство»

В статье рассмотрены цели и принципы преподавания изобразительного искусства, которые реализуются посредством содержания дисциплины в педагогическом процессе. Авторами выделены вопросы психологии, дидактики и методики обучения изобразительному искусству, на основании которых можно сделать вывод о роли данной области, позволяющей активизировать мышление школьников и сформировать успешный опыт самостоятельного освоения действительности путем практической деятельности в области изобразительного искусства.

References

- 1 Uzakbaeva S.A. *That the concepts of «culture», «ethnic culture and national culture»*, Almaty, 1999, p. 269, [ER]. Access mode: www.elibrary.kz/download/zhurnal_st/st10944.pdf
- 2 Antoine de Saint-Exupery's. *The Little Prince*, Minsk: High School, 1986, 378 p.
- 3 Amanzholov S.A. *Methods of teaching art.*, ENU, Astana, 2010, 320 p.
- 4 Ignatiev E.I. *Psychology of graphic activity of children*, Moscow: Procvshchenie, 1981, 186 p.

А.А. Куралбаева

Қ.А.Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті, Түркістан
(E-mail: kural-aliya84@mail.ru)

Пәндер интеграциясы негізінде білім сапасын арттыру

Мақалада оқушылардың білім сапасын арттыру мәселесінің зерттелу деңгейі мен теориялық негіздері қарастырылды. Сонымен қатар білім сапасының деңгейлері мен өзіндік көріністері ашылады. Қарастырылып отырған мақала тақырыбының өзектілігі соңғы уақыттағы бастауыш сынып оқушыларының білім сапасын арттыруға ерекше көңілдің бөлінуіне байланысты. Автор білім сапасы, білім сапасын арттыру, білім сапасының деңгейлері түсініктерінің мазмұнын жан-жақты зерттеген. Білім сапасы қазіргі уақытта жаңа оқыту технологияларын енгізу арқылы білім мазмұнын кеңейтуге және тереңдетуге жол сілтейді. Оқушылардың білім сапасын арттыру мәселесі бойынша зерттеудің теориялық негіздеріне және деңгейлеріне тұжырымдар жасалған.

Кілт сөздер: білім сапасы, білім сапасының артуы, білім сапасының деңгейлері, сапа, сапалы білім беру, оқыту сапасы, интеграция, пәндер интеграциясы, интеграциялық оқыту.

Ұрпақ тәрбиесі адамзат баласының ғасырдан ғасырға жалғасып келе жатқан асыл мұраты болып табылады. Елбасымыз Н.Назарбаев халқымыздың алдында ХХІ ғасырды құрушы іскер, өмірге икемделген, жан-жақты мәдениетті жеке тұлғаны тәрбиелеу міндеті тұрғандығын нақтылап көрсетіп берді. Президентіміз мемлекетіміздің болашақта дамуына арналған «Қазақстан–2050» Стратегиясында «Білім және кәсіби машық — заманауи білім беру жүйесінің кадр даярлау мен қайта даярлаудың негізгі бағдары» атты төртінші бағытында оқыту әдістемелерін жаңғырту және өңірлік мектеп орталықтарын құра отырып, білім берудің жаңа жүйелерін белсене дамыту керектігі жайлы, ал «Қазақстан–2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» атты Қазақстан халқына Жолдауында «біздің болашаққа барар жолымыз қазақстандықтардың әлеуетін ашатын жаңа мүмкіндіктер жасауға байланысты. ХХІ ғасырдағы дамыған ел дегеніміз — белсенді, білімді және денсаулығы мықты азаматтар» деп, Қазақстанның әлемдегі ең дамыған 30 елдің қатарына кіру тұжырымдамасында алдағы жұмыстың ұзақмерзімді басымдықтарының бірін де атап көрсетті [1].

Осы міндеттердің орындалуы өмірге деген көзқарасы, білім-білік дағдысының алғашқы негізін беретін бастауыш мектептен басталатындығы белгілі. Бастауыш мектептің жас ұрпақты оқыту мен тәрбиелеуде атқаратын ролі орасан зор.

Жаңа білім парадигмасы бірінші орынға баланың білімін, білігі мен дағдысын емес, оның тұлғасын, білім алу арқылы дамуын қойып отыр. Мектепте оқытуды ұйымдастыратын бірден бір нұсқа сабақ болса, сабақтың нәтижелі болуына ықпал ететін нұсқа — сол сабақты өткізудің әр түрлі әдіс-тәсілдерін, яғни жаңашыл мазмұндағы сабақтар, өткізу болып табылады. Әсіресе бастауыш сыныптардағы оқыту-тәрбиелеу барысында оқу материалдарын пәнаралық интеграция негізінде игерудің тұлға қалыптастырудағы сұранысының ауқымы кеңейі түсуде.

Жас ұрпақ тәрбиесі мен білімі оған берілетін білімнің жан-жақты болуымен, әр түрлі ғылымдар негізінде интеграцияланған білім негіздерімен қаруландырумен анықталады. Сондықтан интеграциялық оқытуды жүзеге асыру, оның ғылыми деңгейін арттыру, тұтастай алғанда оқушылардың танымдық әрекетіне тән дағдыларды қалыптастыру, тіл мәдениетін дамыту, солардың негізінде білім сапасын арттыру міндеті күн тәртібіне қойылған өзекті мәселелердің бірі екендігіне дау жоқ.

Білім беру сапасы — қоғамның тұтынуы дамуымен және сұранысына талап сай келіп және тұлғаның кәсібилігін, адамгершілігін, қоғамдық өмірге бейімдеу қабілетін қалыптастырып, қоғамдағы білім үрдісінің күйін және нәтижесін анықтайтын әлеуметтік категория.

Білім сапасы білім мекемелеріндегі оқыту іс-әрекеттерінің аспектілері: білімнің мазмұны, оқыту әдістемесі, әдісі, материалдық-техникалық базасы, мамандардың құрамы т.б. оқушыны дамытуға қатысы бар көрсеткіштердің жиынтығы арқылы анықталады.

Бастауыш мектепте берілетін білім мазмұнын жаңарту, оқытудың жаңа әдістемелік жүйесін жасау, ең алдымен, әрбір оқушының жан-жақты дамуына, ойлау қабілетінің үздіксіз жетіліп, жаңа деңгейлерге көтерілуіне қызмет етуі тиіс. Сондықтан да жаңа талаптарға сәйкес, оқу пәндерінің

мазмұнын, оқу-танымдық мүмкіндіктерін толығырақ пайдаланудың дидактикалық амалы жақын пәндерді бір-біріне кіріктіре отырып, ізгілендіру болып табылады.

«Білім беру жүйесінің басты міндеті — ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтар, ғылым мен практика жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастыруға, дамытуға және кәсіби шыңдауға бағытталған білім алу үшін қажетті жағдайлар жасау», — деп Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында көрсетілуі осы мәселенің өзекті екендігін білдіреді [2].

Білім беру жүйесінің өзгеруі негізінде білім мазмұны жаңарады. Жеке тұлғаны дамытудың және оның жалпы адами құндылықтары жинақталған мәдениетін қалыптастырудың негізгі құралдарының бірі білім мазмұны болып табылады және білім мазмұнының жаңаруы білім берудің нормативтік құжаттары — пәндер бойынша білім стандарттары, базистік, типтік жоспарлар, пәндер бойынша дайындалған оқу бағдарламалары, оқулықтар мен оқу-әдістемелік кешендердің мазмұнында — көрініс табады.

Білім сапасын арттыру мақсатында еліміздің білім беру жүйесі мен мектептері қазіргі жағдайда жаңа адамды тұлға қылып қалыптастыру бағытында жұмыс істеуі тиіс.

Қазақстандағы білім беру ісін реформалаудың стратегиялық міндеттерінің бірі — шығармашылық тұрғыдан ойлай білетін дара тұлғаға терең білім беру. Осыған орай білім сапасы жөнінде әр түрлі пікірлер айтылып, «сапа» ұғымы екі мағынада қарастырылуда. Біріншісі — стандартқа сәйкестігі, екіншісі — оқушының сұранысын қанағаттандыру [3].

Білім сапасы дегеніміз — мектепте білім алып отырған шәкірттің немесе мектеп бітірушінің білім алу арқылы әзірлігінің сапасы мен білім беру қызметінің сапасын қамтитын түсінік. Білім сапасы білім мекемелеріндегі оқыту іс-әрекеттерінің аспектілері: білімнің мазмұны, оқыту әдістемесі, әдісі, материалдық-техникалық базасы, мамандардың құрамы т.б. оқушыны дамытуға қатысы бар көрсеткіштердің жиынтығы арқылы анықталып, білім сапасы білім беретін мекемелерде олардың барлық іс-әрекетінің бағыттарында қарастырылады, олардың жиынтығының нәтижесінде жүзеге асады және білім беру мекемесінің оқудағы әрекетінің аспектісін бейнелейтін білім сапасы көрсеткіштерінің жиынтығы:

- білімнің мазмұнымен;
- оқытудың түрлері және әдістерімен;
- мектептің материалды-техникалық базасымен;
- мамандардың біліктілігімен, тәжірибесімен анықталады.

Оқушының сапалы білімі оның танымдық және шығармашылық қабілеттеріне, сол арқылы белсенділігі мен дербестігіне тікелей тәуелді. Бұл — оқытудың жоғары деңгейдегі әдістерін пайдаланылып, сабақты неғұрлым жоғары дәрежеде өткізген сайын, оқушылар білімінің де сапасы жоғары болады.

Білім сапасын құраушы қасиет белгілері төмендегіше:

- толықтық — зерттеліп отырған объекті жөніндегі білімдердің бағдарламалық санымен;
- жүйелілік — білім жиынтығының белгілі бір құрамын олардың ретіне және бірізділігіне қарай ұғынумен;
- жүйелену — оқушының ғылыми теориялардың құрамындағы орнын ұғынуымен;
- жеделдік — бірыңғай жағдайларда білімді пайдалану білігімен;
- икемділік — өзгертілген жағдайларда білімдерді пайдаланудың вариативтік тәсілдерін өз бетімен тану білігімен;
- талдап қорытушылық (жалпыланғандық) — жалпыланған түріндегі нақты білімді көрсете білу білігі ретінде және жинақтылығымен, ашықтығымен, саналы ұғынылуымен — білімдердің арасындағы байланысты және қатынасты түсінумен, оларды ашу жолдарын, сондай-ақ дәлелдеу білігімен;
- беріктілігі — білімдерді есте ұстау тұрақтылығы және оларды қолдану тәсілі басқа білімдер негізінде қажеттісін шығаруға дайындығымен сипатталады.

Білім беру сапасы — білім беру үдерісінің күйі мен нәтижелілігін, оның тұлғаның азаматтық, тұрмыстық және кәсіби концепцияларын дамытуда және қалыптастыруда қоғамның қажеттіліктеріне сай болуын анықтайтын әлеуметтік категория; білім беру сапасының көрсеткіштері мынадай:

- білім беру мазмұны;
- оқыту әдістері мен формалары;
- материалды-техникалық база;
- білім алушылардың құзыретінің дамуын қамтамасыз ететін кадрлық құрам.

Сапалы білім беру дегеніміз — ғылымға негізделген жүйелі бағдарлама бойынша теориялық, практикалық іске, еңбекке баулу дүниетанымын кеңейту. Баланың бойындағы бар қабілетін кемеліне келтіріп жетілдіру болып табылады.

Оқушының білім сапасын арттыру өз пәнін жетік білетін, оқушының шығармашылығы мен дарындылығының дамуына жағдай жасай алатын, тұлғалық-гуманистік бағыттылығы жоғары, педагогикалық ақиқат пен ондағы өзінің іс-қимылын жүйелілікпен арттыруға қабілетті, оқытудың жаңа технологияларын меңгерген және білімдік мониторинг негізінде ақпараттарды таба, тандай, сараптай алатын, отандық және шетелдік тәжірибелерді шығармашылықпен қолдана білетін мұғалімге байланысты.

Оқушылардың білім сапасын нақты көрсететін жекелеген пәндердің сапа көрсеткіші мен үлгерімі екендігі бәрімізге аян. Ал, оқыту сапасы — оқыту мақсаты мен міндеттері негізінде қойылған белгілі бір талаптарды оқушылардың орындау қабілеттілігі.

Пәндерді интеграциялау негізінде бастауыш сынып оқушыларының білім сапасын арттырудың төмендегідей жолдарын атап өтуге болады:

- оқушылардың жеке ерекшелік деңгейлері (қызығушылықтары, мотивтері, қабілеттері, бейімділіктері, психологиялық ерекшеліктері т.б.);
- оқу үдерісіндегі оқу-әдістемелік құралдардың қамтамасыз етілу жағдайы (мұғалімдерге және оқушыларға арналған оқу-әдістемелік құралдардың және оқу құралдарының сапасы);
- оқытудағы дәстүрлер мен жаңалықтар (мазмұн, көлем, технологиялар мен оқыту әдістері).

Оқып үйренуге дайындық деңгейі:

- оқушылардың білімін бағалау жүйесі;
- коммуникациялық қарым-қатынас деңгейі;
- мұғалімнің кәсіби шеберлік деңгейі;
- сыртқы ықпалдар (отбасы, үлкендер, достар, сыныптастар т.б.);
- физиологиялық және санитарлы-гигиеналық факторлармен анықталады.

Бастауыш сынып пәндерін интеграциялау негізінде білім сапасын арттыруда:

- бастауыш сынып оқушыларының оқу-танымдық іс-әрекетіне барынша жағдай жасалады;
- оқушыларды дүние, табиғат, қоршаған орта және адам, олардың өзара байланысы жөнінде алғашқы біртұтас көзқарастар қалыптастыру жүзеге асырылады;
- бастауыш сынып оқушыларының санасында оқу-танымдық белсенділік орнап, ой-өрісі байытылады;
- білімнің мазмұнын оқу-танымдық, мотивтік компоненттер арқылы жетілдіруге көмектеседі [4].

Бастауыш мектепте жаңа бағдарламаға интеграцияланған курстары енгізіліп, мектеп тәжірибесінде жүзеге асырылуда. Сонымен, мектеп тәжірибесі, бастауыш мектепте сабақтарды интеграциялауды мұғалімдердің жиі қолдануы әр түрлі ғылыми білімдерді жинақтау есебінен оқу-тәрбие үдерісінің тиімділігін арттыратындығын көрсетіп отыр.

Пәндерді интеграциясы негізінде білім сапасын арттыру деп оқу пәндері бойынша оқыту/оқу үдерісінде оқушының өз құзыретін құраушы білімдік саланың төмен деңгейінен жоғары деңгейіне дайындығын (үдеріс және нәтиже ретінде қарастырылатын) жетілдірудегі белсенділігін түсінеміз. Ұйымдастырылған оқыту үдерісі бойынша оқу пәндерін интеграциялау негізінде оқушылардың білім сапасының артқандығын анықтау оқу нәтижелері арқылы көрсетілуі керек. Ал өз кезегінде оқу нәтижелері оқушылардың іс-әрекеттерімен орындалады.

Қорыта келгенде, интеграциялық оқытуды жүзеге асыру оқушылардың танымдық қызығуы мен білім сапасын арттыру бір сабаққа бірнеше оқу пәндері мақсатының бірігуіне мүмкіндік береді. Интеграциялық оқытуды жүзеге асыру әр пәндік мазмұнды қосып біріктіріп жіберу немесе бірнеше пәнді бір пәнмен алмастыру емес, керісінше, пәндік құрылымды жоққа шығармай, оған қондырғы ретінде қызмет ету болып табылады. Бастауыш білім кеңістігінде барлық пәндер өзінің негізгі мазмұнын және қалыптасқан оқу үдерісінің ұйымдастыру формасын сақтайды, сөйтіп, интеграциялық оқыту пән мазмұнының айқын анықталуына мүмкіндік бере отырып, бастауыш сыныптардағы білім сапасын арттыруға көмектеседі.

Әдебиеттер тізімі

- 1 Назарбаев Н.Ә. ҚР Президентінің «Қазақстан–2050» Стратегиясы: Қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауы. — 2012. — [ЭР]. Қол жетімділік тәртібі: www.astana.gov.kz/kk/modules/material/2132
- 2 Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы // Егемен Қазақстан. — 2007. — 27 шілде. — 5,6-б.
- 3 Халимова Н.М. Проблемы управления качеством профессионального образования: моногр. — Абакан: Хакасия, 2006. — 130 с.
- 4 Пірәлиев С.Ж., Куралбаева А.А. Бастауыш сынып пәндерін интеграциялау негізінде білім сапасын арттыру // ҚазҰУ хабаршысы. Педагогика ғыл. сер. — 2013. — № 2(38).

А.А. Куралбаева

Повышение качества знания на основе интеграции предметов

В статье рассмотрены теоретические основы и уровень исследования проблемы повышения качества знания учащихся. Также раскрыты свойственные признаки и уровни качества знания. Актуальность выбранной темы связана с уделением особого внимания повышению качества знаний в начальных классах в последнее время. В статье освещены вопросы понятия «качество знания», «повышение качества знания», «уровни качества знания». Отмечено, что качество знания в настоящее время позволяет расширять и углублять содержание образования путем внедрения новых обучающих технологий. Автором сделаны некоторые выводы по рассматриваемой проблеме.

A.A. Kuralbayeva

Improvement of knowledge quality on the basis of integration of subjects

The article deals with increasing quality of students' knowledge is considered theoretical bases and level research of a problem. Also peculiar signs and levels quality knowledge reveal. Of the chosen subject of this article is connected with paying of special attention increase quality of knowledge in initial classes recently. In article questions concept quality knowledge, increase quality knowledge, levels of qualities knowledge. Quality knowledge allows to expand and to deep the content of education by introduction of the new training technologies now. On theoretical bases and level research of a problem increase of students' quality knowledge.

References

- 1 *Message of President of Kazakhstan N.A.Nazarbayev to the people of Kazakhstan: Strategy «Kazakhstan–2050»: a new political direction of the formed stat*, 2012, [ER]. Access mode: www.astana.gov.kz/kk/modules/material/2132
- 2 *Egemen Kazakhstan*, 2007, July, 27, p. 5,6.
- 3 Khalimova N.M. *Quality management problems of professional education: monograph*, Abakan: Hakasiya, 2006, 130 p.
- 4 Piraliev S.Zh., Kuralbaeva A.A. *Bull. of KazNPU Part of Science of pedagogy ser.*, 2013, 2(38), p. 12–14.

Б.Қ. Төлбасова¹, Б.А. Қадырбаева²¹Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Алматы;²Қазақ мемлекеттік қыздар педагогикалық университеті, Алматы
(E-mail: botakozt@mail.ru)

Диалогтық оқыту әдістемесін жоғары оқу орындарында қолдану ерекшеліктері

Мақалада қазіргі заманғы және дамыған мемлекеттердің талаптарына сәйкес жоғары оқу орындарында оқу үрдісін ұйымдастыруда диалогтық оқыту әдістемесін қолдану ерекшеліктері қарастырылған. Интербелсенді әдістер және рефлексия түсінігіне жауап алынды. Интербелсенді әдістердің басты мақсаттары, нәтижелілігі мен тиімділігі зерттелген. Интербелсенді оқытуды ұйымдастырудың ережелері ұсынылған. Интербелсенді әдістердің бірі болып табылатын диалогтық оқытудың стратегиялары мен әдістері қарастырылған. Диалогтық оқыту әдістемесін қолданып өткізілген сабақтан үзінді келтірілген және сол сабаққа рефлексия жасалған.

Кілт сөздер: диалогтық оқыту, топтық жұмыс, оқыту стратегиялары мен әдістері, интербелсенді әдістер, рефлексия, интербелсенді оқыту, студент, оқу үрдісі.

Жоғары оқу орындарында өзгерістер болып жатыр, әрине, ол өзгерістер білімнің жаңа, инновациялық тұлғалық-дамушылық парадигмасы бағытына қарай жүргізілуде. Бұл өзгерістер адамның интеллектуалды-шығармашылық әлеуетін тиімді қолдану қажеттілігінен туындайды.

Қазіргі таңда оқытушыға тек өз пәнінің жетік маманы болып қана қою жеткіліксіз, әрбір оқытушы өзінің оқу үрдісін ұйымдастыруға деген көзқарасына жаңашыл өзгерістер енгізуі қажет болады. Мұндай өзгерістер практика жүзінде кеңінен орын алу үшін, жоғары оқу орындарында оқу үрдісінде студенттерді оқытудың интербелсенді әдістерін кеңінен қолдану қажет. Оқытудың интербелсенді әдістері жоғары оқу орындарында студенттерді кәсіби даярлау үрдісін жетілдірудің ең басты құралы болып табылады.

Жоғары оқу орындарында оқытудың түрлері көбіне дәстүрлі түрде жүргізіледі, яғни оқытушы білімді жеткізеді, ал студент есте сақтайды. Осы орайда Л.С.Выготский: «Оқытушының дайын білімді жеткізілген дәрісі студентті әлбетте көп нәрсеге үйрете алады, бірақ студент бойында ешқандай әрекет жасамай, жеткізілген ақпаратты тексермей, бөтен адамның қолынан алынған дайын ақпаратты қолдануға ғана тәрбиелейді», — деген [1]. Дәрісті дәстүрлі тәсілдермен жүргізу мен интербелсенді әдістерді пайдаланып жүргізу арасындағы айырмашылықтың бірі, оқытушы мен студенттің өзара әрекеттестігінің өзгеруінде, яғни оқытушы белсенділігі студент белсенділігімен алмасады, мұнда оқытушының міндеті студенттердің белсенділігінің артуына жағдай жасау болып табылады.

Интербелсенді әдістер дегеніміз не? Интербелсенді әдістер (ағыл. *interaction* — өзара қатынас, бір-біріне әсер ету деген мағынаны береді) — білім алушылардың өзара қарым-қатынасына негізделген оқыту әдістері.

Интербелсенді әдістердің ең басты мақсаттарының бірі — оқытуда қолайлы жағдайлар жасау, яғни студент оқу барысында өзінің жетістігін, өзінің интеллектуалды маман бола алатындығын сезіну, бұл оқу үрдісінің өнімділігін арттыра түседі. Оқу үрдісін ұйымдастыруда барлық студенттердің таным үрдісіне тікелей араласа алуына мүмкіндік жасалады, нәтижесінде студент өзінің не білетіндігін және не ойлайтындығын түсінуіне, сондай-ақ рефлексия жасауына мүмкіндік алады.

«Рефлексия — қарастырылатын әрбір мәселе бойынша ой толғатып, жан-жақты зерттеп, өз түсінігінді қалыптастыру, өзінді тану мен түсіну, ішкі жан дүниеге үңілу, өзіңмен сырласу, өзіңе есеп пен баға беру дегенді білдіреді. Осындай рефлексиялық жұмыс санада жаңа ұғымдар мен түсініктерді құрастырады, жаңа білім қалыптастырады, сол себепті де оқу/оқыту үрдісіндегі барлық іс-әрекеттердің негізін рефлексия құрауы керек. Үйрену үрдісінің мақсаты ойшыл тұлға қалыптастыру болғандықтан, оның мазмұнын рефлексиялық іс-әрекеттер құрауы керек» [2].

Интербелсенді оқытудың нәтижелілігі мен тиімділігі мынада [3]:

- оқытудағы интербелсенді әдістер практикалық мәселелерді шешуде ұғыну, меңгеру және білімді шығармашылықпен қолдану үрдісін қарқынды етеді. Студенттердің оқу үрдісінде тек дайын білімді ғана алып қана қоймай, білімді белсенді қолдану есебінен оқыту тиімділігі қамтамасыз етіледі. Егер де оқытудың интербелсенді әдістері мен стратегияларын сабақта үнемі қолданып отырса, онда студент бойында ақпаратты тиімді меңгеру дағдысы қалыптасады және ойын айтуда қателесуден қорықпайтын болады да нәтижеде оқытушымен қарым-қатынаста сенімділік пайда болады;

- интербелсенді әдістер мәселені талқылауда студенттердің уәжін арттырады, ол өз кезегінде олардың ізденіс белсенділіктеріне эмоционалды түрткі болады, нақты іс-әрекетке итермелейді, нәтижеде білім алу үрдісі саналы түрде жүреді;

- интербелсенді әдістер бірегей ойлау мүмкіндігін қалыптастырады, проблемалық жағдайларға өздігінше үңілуге мүмкіндік береді, одан шығу жолдарын іздестіруге талпындырады; өз ұстанымы мен өмірлік құндылықтарын дәлелдеуге талпындырады; басқа да көзқарастарды тыңдай білуге үйретеді; толеранттылық пен кішіпейілділікті сақтай отырып, қарым-қатынас жасай білуге үйретеді;

- оқытудың интербелсенді әдістері қызметті ұйымдастыру тәсілдерін алмастыруды жүзеге асыруға мүмкіндік береді, қызметтің жаңа тәжірибесін алуға, оны ұйымдастыруға, өзара әрекеттестікке түсуге үйретеді. Интербелсенді қызмет — білім, білік — дағды, қызмет — коммуникация тәсілдерінің дамуын қамтамасыз етіп қана қоймайды, студенттердің жаңа мүмкіндіктерін ашуға көмектеседі, дара және ұжымдық қызметті саналы түрде сезіне отырып, тәжірибе жинақтау үшін, құндылықтарды сезіну және қабылдау жолында құзыреттіліктерін қалыптастыру және жетілдірудің басты шарты бола алады;

- оқытудың интербелсенді әдістерін пайдалану білімді меңгеру және оны қолдану біліктілігін, білік және дағдыларын түрлі жағдайларда икемді және адамгершілікпен қолданылуын бақылауға мүмкіндік береді.

Интербелсенді оқытуды ұйымдастыру дәстүрлі оқытуды ұйымдастырудан өзгешелігі бар. Бұл мәселеде А.Қ.Әлімов [2] интербелсенді оқытуды ұйымдастырудың мынадай ережелерін ұсынады:

1. *Аудиторияны жұмысқа даярлау.* Тиімді жұмыс жасау үшін аудиторияда компьютер, LCD-проектор, тақта (жылжымалы тақта) немесе интербелсенді тақта, бор, флип-чарттар (плакаттар), маркерлер, А4 форматындағы қағаз болғаны дұрыс. Студенттердің еркін түрде жұмыс жасауына аудитория қолайлы болуы тиіс. Себебі сабақта студенттерден тұратын шағын топтар құрамы бірнеше рет өзгеруі ықтимал, сол себепті парталар студенттердің емін-еркін қозғалуына кедергі болмауы тиіс.

Әдетте студенттер аудиторияда партаға екеуден отырып, жүздерін оқытушы жаққа бұрып отырады. Бұлай отыру олардың бір-бірімен өзара араласып, тиімді қарым-қатынас орналастыруына көмек бермейді, сондықтан студенттер бір-бірлерінің жүздерін көріп отырғандары дұрыс, себебі белгілі бір мәселені топтасып талқылағанға қолайлы жағдай жасалынуы тиіс.

2. *Топқа бөлу.* Әр сабақта (әсіресе семинар және практикалық сабақтарда) студенттерді шағын топтарға бөліп, сол арқылы олардың бірлесе жұмыс жасауына қолайлы жағдай жасау қажет. Студенттерді 4 адамнан шағын топтарға бөлген тиімді, олар партаны жағалай бір-біріне қарап отырады. Топқа бөлу кездейсоқ түрде жасалынады, алайда семестр бойы әрбір студент барлық топ студенттерімен топ құрамында жұмыс жасап шығуы тиіс. Мұндағы мақсат — студенттердің бір-бірімен тиімді қарым-қатынас құрып, ортақ тіл таба білулеріне ықпал жасау.

3. *Мақсаттарды және күтілетін нәтижелерді айқындау.* Әр сабақтың басында бүгін қарастырылған тақырып бойынша оқытушы өз тұрғысынан сабақтың мақсаттарын айқындап, студенттерден қандай білім, білік, дағды, әрекеттер күтетіндігін жеткізеді. Сонан соң студенттердің өздерінен сабақтан қандай нәтиже күтетіндерін құрастыруды талап еткен орынды болады. Бұл әрекет әрбір студентте өзінің сабаққа тікелей қатысы бар екендігі туралы ойды нақтылап, оларды «Сабақта мен қандай білім ала аламын? Ол үшін мен қандай жұмыс мен әрекеттер атқаруым керек? Бұл білім маған қандай пайда бермек?» деген сұрақтар төңірегінде ой-толғаныс жасауға шақырады.

4. *Жұмыс ережелерін қабылдау.* Сабақ басында жұмыс ережелерін қабылдап (силлабуста келтірілген ережелерден басқа), оларды әрі қарай қатаң ұстану студенттерді тәртіпке шақырып, тиімді әрі үнемді түрде жұмыс жасауға қолайлы. Ол үшін әрбір шағын топ бұл мәселені 1–2 мин талқылап алғаннан кейін, олардың ұсыныстарын көлемді паракқа (флип-чарт, плакат) түрлі-түсті маркерлермен жазып, аудиторияның көрнекті жеріне іліп қоюға болады.

Ережелер сан алуан болуы мүмкін, мысалы, жұмыс регламенті, реті мен тәртібін анықтайтын, алайда олар бірлескен жұмыста сыйласымды қарым-қатынас құруға бағытталғаны дұрыс. Мысалы: «Біреу сөйлегенде, оның сөзін бөлмейік! Тұлғаның жеке басын сынамай, көзқарас пен пікірді сынайық! Қысқа да нұсқа сөйлейік! Уақытты үнемді әрі тиімді пайдаланайық! Берілген тақырыптан ауытқымайық! Біз үшін әрбір пікір құнды! Жекелей жұмыс жасағанда, бір-бірімізге бөгет жасамайық! Тыңдай білейік! Берілген тапсырманы мүлтіксіз орындайық!», тағы сол сияқты.

5. *Сенім және жұмыс атмосферасын қалыптастыру.* Студенттерді психологиялық тұрғыдан интербелсенді оқуға дайындау қажет. Әдетте сабаққа келгендердің барлығы бірдей оқуға белсене араласып кетуге дайын бола бермейді, өйткені оларда өздерін қолайсыз сезіну жағдайлары да болуы мүмкін. Мұның бірнеше себептері болады, мысалы, «өзіне үлкен жауапкершілік жүктелуден қашуы немесе жүрексінуі мүмкін. Оң нәтиженің шығуына күмәндануы мүмкін. Жазалаудан немесе күлкі-мазаққа қалудан қаймығуы мүмкін. Еріншектік немесе шаршағандық болуы мүмкін. Назарын жинақтай алмау (мысалы, үзіліс кезіндегі оқиғалардың немесе алдыңғы сабақтың әсерінде болуы)».

Студенттердің сабақ барысында барлық шарттылықтардан арылып, ойлау қабілеттерін белсендендіріп, жұмысқа толық ниеттеліп, қызу кірісіп кетуін ой сергітетін жаттығулар арқылы жүзеге асыруға болады.

6. *Барлық студенттер қатысады.* Интербелсенді әдіс аумағында өтетін сабақ мақсаттарының бірі бірлесе жұмыс жасау болғандықтан, әр қатысушының жұмысқа белсене қатысқандығы керек. Студенттердің білім игеру жұмысының, оның ішінде әсіресе бірлескен жұмыс әрекеттерінің қызықты әрі тартымды екендігіне көздерін жеткізгені дұрыс.

7. *Тыңдай білу: барлық пікірлер тыңдалады.* Топтық талқылау кезінде барлық студенттердің өзіндік пікірлерін айтып, басқалары оны мұқият тыңдап, айтылған пікірді сыйлап, онымен санасатындай қолайлы жағдай жасап отыру қажет болады. Мұндайда барлық студенттердің пікірлері тыңдалуы қажет. Топтық бірлескен жұмыстан соң (талқылау, пікірлесу, ой қозғау, тапсырманы бірлесе орындау т.б.) әр топқа өз пікірі мен көзқарасын жариялау мүмкіндігін беру керек.

8. *Жазбаша жұмыстар.* Үйренудің басты мақсаты — тұлғаның дамуы, оның ішінде әсіресе ойлау қабілеті мен шығармашылық дағдылардың өркендеуі. Ал жазу (жазба жұмыстары) — ойлаудың шырқау биігі, сондықтан да әрбір сабақта жазба жұмыстарын жиі қолданып отырған орынды. Жазба жұмыстары — студент білімін бағалаудың дәлелді нысаны.

9. *Кері байланыс.* Кері байланыс — сабақтың мазмұны немесе әдіс-тәсілдері, оның тиімділігі мен қандай дәрежеде өткендігі туралы студенттердің ой-пікірлері мен эмоциялары, олардың болашақтағы (келесі сабақтардағы) өз мұқтаждарын келтіруі. Кері байланыс арқылы алынған пікірлер оқытушыға өткізген сабағына баға беріп, оның ұтымды жақтары мен кемшіліктерін анықтап, келешек жұмысына өзгерістер енгізу мүмкіндігін береді.

Студенттерге «Сабақ қалай өтті: қызық өтті ма? Сіз үшін сабақтың құнды жақтары нелер болды? Бүгін не үйрендіңіз (білдіңіз)? Бүгінгі үйренгеніңіз Сіз үшін келешекте керек болады деп ойлайсыз ба? Осы тақырып бойынша тағы да не білгіңіз келеді? Сабақтың өту барысы туралы қандай пікірлеріңіз (ұсыныстарыңыз) бар? Келесі сабақта қандай мәселелерге назар аудару қажет деп ойлайсыз?» деген сұрақтарды ауызша талқылау немесе жазбаша жүргізілуі тиіс. Осылай кері байланыс бағалаумен бірігіп, оны орындауға студенттерге жеткілікті уақыт беріледі (мысалы, 5–10 мин).

Демек, интербелсенді деген өзара әрекеттестік жасау немесе әңгімелесу дегенді білдіреді десек (затпен, мысалы, компьютермен сұхбаттасу немесе адаммен сұхбаттасу), онда интербелсенді оқыту, ең алдымен, диалогтық оқыту, оның көмегімен өзара әрекеттестік орнату болып табылады.

Диалогтық оқыту, өз кезегінде, оқыту мен оқудағы ұстаным, ол оқытушының оқу материалын даярлаудағы қолданатын ережелері мен студенттердің меңгеру барысындағы қолданатын ережелері болып табылады.

Диалог термині сөздіктерде түрліше түсіндіріледі, мысалы:

1) «Тіл білімі сөздігінде»: «Диалог (сұхбат) (гр. *dialogos* — әңгіме, сұхбат). Диалогтық сөйлеу — (сұхбаттасу) өзара тілдесу негізінде ауызша сөйлеу формасы [4].

2) «Қазақ тілінің түсіндірме сөздігінде»: «Диалог — екі немесе бірнеше адам арасындағы әңгіме», делінген [5].

3) Қазақ тілі энциклопедиясында: «Диалог (гр. *dialogos* — сөйлесу, әңгімелесу) — екі адамның тіл қатысуы», деп көрсетілген [6].

Адамдар кез келген жағдайда өз ойын біреуге түсіндіріп, білдіруде, пікірлермен алмасу үшін тілдік қарым-қатынасқа түседі, демек, диалог құрып сөйлеседі.

Зерттеушілердің пікірінше, адамның бір-бірімен қарым-қатынас жасауының үштен бір бөлігі тілдік сөйлесу қарым-қатынасына түсуден тұрады, яғни адамдар арасында үнемі диалогтық сөйлесу жүріп жатады.

Диалог ғылыми-зерттеулерде мынадай негізде қарастырылады:

- тұлғаның жаңа мәдениетін құру әдісі (М.М.Бахтин, С.Ю.Курганов, Р.Ф.Литовский);
- ерекше қызмет үрдісі, онда түсінісу, ұғыну, субъектілердің бір-біріне эмоционалды әсер етуі (З.А.Васильева, В.С.Ильина);
- ерекше коммуникативті орта (Г.С.Батищев, М.М.Бахтин);
- сөздік қарым-қатынас (коммуникация), оның негізін сөздік қызмет құрады (Г.М.Андреева, Л.С.Выготский);
- пікірталас (В.Н.Курбанов, Л.Б.Туманова).

Зерттеуші-ғалымдардың пікірлері бойынша, диалогтық сөйлесудің негізгі бөліктерін: сөйлеу оқиғасы, сөйлеу жағдайы, айтушы мен тыңдаушының диалогтық сөйлесу барысында бір-біріне әсер етуі деп бөліп көрсетеді. Осылайша бөліктеу сөздің тууы мен оның қабылдануынан, сөйлесетін серіктестер қолданған сөйлемдер мен сөйлеу жағдайлары арасындағы байланыстардан, диалогтық сөйлесуді қиындататын факторлардан, оны түсінуді жеңілдететін факторлардан тұруы мүмкін.

Сабақты ұйымдастыруда мынадай кілттік идеяларды ұстануға болады:

- әңгіме негізгі құрал болып саналады, оның көмегімен оқытушы студенттердің оқу үрдісін қолдап және дамытып отырады;
- оқытушы диалогты қолдану көмегімен студенттердің білім сапасына тиімді әсер ете алады;
- диалогтық оқыту идеясына сәйкес, анкета және топтық жұмыстар студенттердің білімдерін жетілдіре алады.

Бірлескен әңгіме тиімді нәтиже береді, яғни:

- әңгіме-тақырыпты кім қалай түсінгендігін анықтауға мүмкіндік береді;
- түрлі студенттерде түрлі ойлар болатындығын анықтауға мүмкіндік береді;
- идеялар мен ойлар дәлелдемелеріне аргументтер табуға көмектеседі;
- әрбір студенттің қабілетін анықтауға көмектеседі.

Сондай-ақ дәстүрлі сабақта әңгімедегі жетекші рөлді оқытушы атқарады.

Диалогтық оқыту барысында студенттер сын тұрғысынан ойлауды үйренеді, мән-жайды және қажетті ақпаратты талдау негізінде күрделі мәселелерді шешуге, балама пікірлерді таразылауға, ақылға салынған шешімдерді қабылдауға, пікірталастарға қатысуға, басқа адамдармен қарым-қатынас жасай білуді үйренеді. Ол үшін дәрісте топтық жұмыстар ұйымдастырылады, зерттеу жобалары қолданылады, рөлдік ойындар ойнатылады, түрлі құжаттармен және түрлі ақпарат көздерімен жұмыстар жүргізіледі, шығармашылық жұмыстар да қолданылады. Студент оқу үрдісінің толық мүшесі болады, мұнда оқытушы дайын білімді бермейді, студенттердің өз беттерінше ізденулеріне түрткі болады және студенттер жұмысында көмекші қызметін атқарады.

Диалогтық оқытудың мынадай стратегиялары мен әдістерін қолдануға болады, атап айтқанда:

1. *«Доп беру» стратегиясы.* Топта белгілі бір тақырыпта допты бір-біріне кезектесіп бере отырып, берілген тақырып көлемінде әңгіме құрады. Бір студент бір сөйлем құрастырып айтады, одан соң допты екінші студентке береді. Нәтижесінде топта аяқталған әңгіме құрылады. Оны бір студент қағазға түсіріп жазып отырады да, топтан ортақ бір ой шығады.
2. *«Оқи тоқи» стратегиясы.* Стикерге әрбір студент берілген тақырып көлемінде ойларын жазады. Топ арасында әркім өз ойын айтады. Содан кейін екі адамнан әңгімелесіп стикерлерінде жазған ойларымен бөліседі.
3. *«Тоса тұр» стратегиясы.* Стратегия шарты бойынша әрбір топ мүшелері өз ойларын осы тақырып аясында пікір бөлісіп, стикерге әркім өз ойларын жазып шығады да, ойларын ортаға салып әңгіме құрып бір-бірін тыңдайды. Әрбір студент өз ойын 1 мин ішінде айтады, шатасып кетпеуі, пікірлер қайталанбауы тиіс, егер бір студент сәл кідіріп қалса, онда сөз кезегі келесі топ мүшесіне беріледі. Тапсырма мазмұны толығымен ашылған соң ортақ тұжырым шығарылады.

Студенттермен әңгімені ұйымдастырудан бұрын кеңесу арқылы, барлық негізгі кілт идеялар анықталып алынғаннан кейін студенттердің қызығушылықтары мен даму бағыттары айқындалады. Нәтижесінде кеңесудің оқу үдерісі үшін өзектілігі, маңызды екендігі нақтыланады.

Нақты бір жүргізілген сабақтың үзіндісінен мысал келтірсек, 5B010900 — «Математика» 4-курс студенттерімен өткізілген сабақта келесі сұраққа жауап алуға тырыстық: «Диалогтық оқыту және топтық жұмыс арқылы оқушылардың геометрияға деген қызығушылықтарын қалай арттыруға болады?». Осы сұраққа жауап алу үшін «Куб тұрғызу» тапсырмасын орындадық.

Рефлексия. Куб тұрғызу тапсырмасынан бұрын студенттермен «Тоса тұр» стратегиясы қолданылды. Тапсырма мазмұны толығымен ашылған соң ортақ тұжырым шығарып, әрбір топ өздерінің кубтарын жасауға кіріседі. Бір ауыздан кубты тұрғызудың табыс критерийлері анықталып алынды да аудиторияда көрнекі жерге іліп қойдық.

Бұл стратегияны сабақта қолдану нәтижесінде студенттер сабаққа жақсы уәждеіліп, белсенділіктері жоғарылады (сур. кара).

Сурет. «Тоса тұр» стратегиясы

Одан кейін 10–15 мин көлемінде теория түсіндірілді де, тағы бір стратегия қолданылды, ол «Оки токи» деп аталады. Бұл стратегияны қолдану барысында студенттердің бүгінгі тақырыпты қалай түсінгендерін анықтау, байқау әрі пысықтау қажет болды. Осы мақсаттарда бұл әдісті қолдану өте тиімді нәтиже беретіні анық.

Топтағы бір студент дәстүрлі тәсілмен сабақ өткенде, көбіне үндемей, ешқандай белсенділік танытпай, құлағына құлаққап тағып алып, өзінің басқа жұмыстарын жасап отыратын. Ол студентті бұзық, сабаққа ықыласы жоқ, мамандығын ұнатпайтын студент деген ой қалыптасқан еді. Интербелсенді оқыту әдістемесін қолдану барысында ол студенттің көбірек пікірталасқа қатынаса алатын, өз ойын жыйнақты әрі нақты айта алатын, тереңінен ойлана алатын қабілетінің бар екендігін байқап, өзімізге жаңалық ашқандай болдық. Сабақтан ол студенттің көңілінің толып, қуанып шыққаны байқалды. Нәтижеде ол студентке деген көзқарасымыз да өзгерді. Ол студент бұдан кейін де сабақта белсенділік танытуын одан әрі жалғастырып отырды. Оның сабақты оқуға деген құлшынысы байқала бастады, тіптен интернетке кіріп, жан-жақты материалдар қарастырып, пікірін тереңінен түсіндіріп, жаңа мағлұматтар беруге тырысып отыратын болды.

Топ студенттері «куб тұрғызу» және оның қасиеттері мен мүмкіндіктері, қолданылатын салалары туралы кең көлемде ақпарат жинай алды.

Топта тағы бір байқалған ерекшелік, бұрын жақсы бағалар алып жүрген студенттер бұрын сабақта белсенділік танытпай жүрген студенттердің мұндай қабілеттерінің барлығына таң қалып, кішкене сасқалақтап қалды. Олардың дәстүрлі әдістер аясында студенттердің тек кітапта ғана жазылғанды жаттанды айтып үйренгендіктері байқалып қалды. Келесі сабақта олар жаттанды айтқанның дұрыс еместігін байқап, сабаққа жан-жақты дайындалып келуге тырысты.

Сабақ соңында «Доп беру» стратегиясы қолданылды. Бұл стратегияны қолдану себебіміз, әрбір студенттің сол күні өтілген тақырыпты қаншалықты түсінгендерін анықтауға мүмкіндік беретіндігінде. Топта әрбір студент осы тақырып бойынша не түсінгенін әңгіме құрып, ойын толық жеткізуге тырысады, одан кейін допты келесі студентке береді. Осылай доп студенттен студентке ауыса отырып, топта айналып қолдан қолға өтіп отырады. Топ ішінде бір студент әркімнің ойын жа-

зып отырады, кейін топтан қағазға тұжырымдап жазып, топ атынан екі баладан ортаға шығып сол күнгі сабақты қалай түсінгендерін қорытындалайды.

Студенттердің тақырыпты меңгеру деңгейін анықтау үшін диалогтық оқыту әдістемесін оқу үрдісінде қолданудың тиімді екендігіне көз жеткіздік.

Әдебиеттер тізімі

- 1 *Выготский Л.С.* Педагогическая психология / Под ред. В.В.Давыдова. — М.: Педагогика, 1991. — 480 с.
- 2 *Әлімов А.Қ.* Интербелсенді әдістемені жоо-да қолдану мәселелері: оқу құралы. — Алматы, 2013. — 448-б.
- 3 *Панина Т.С.* Современные способы активизации обучения: учеб. пособие / Под ред. Т.С.Паниной. — М.: Академия, 2008. — 176 с.
- 4 *Тіл білімі сөздігі* / Жалпы ред. басқ. проф. Э.Д.Сүлейменова. — Алматы: Ғылым, 1988. — 540-б.
- 5 *Қазақ тілінің түсіндірме сөздігі.* — 3-т. / Жалпы ред. басқ. А.Ы.Ысқақов. — Алматы: Ғылым, 1978. — 735-б.
- 6 *Қазақ тілі энциклопедиясы* / Қазақстан даму институты. — Алматы: Жедел басып шығару баспаханасы, 1988. — 508-б.

Б.К. Тульбасова, Б.А. Қадырбаева

Особенности применения методики диалогового обучения в высших учебных заведениях

В статье рассмотрены особенности применения диалогового обучения, стратегия и методы при организации учебного процесса в высших учебных заведениях в соответствии с требованиями развитых стран и современного общества. Даны ответы на вопрос, что такое интерактивные методы и рефлексия. Рассмотрены основные задачи, результативность и эффективность интерактивных методов обучения. Предложены правила организации интерактивного обучения, отрывок проведенного занятия с использованием диалогового обучения.

B.K. Tulbassova, B.A. Kadyrbayeva

Features of teaching methods dialog in higher educational institutions

The article discusses the features of the application dialog learning their strategies and methods in the educational process in higher educational institutions In accordance requirements of developed countries and of modern society. Answers to questions «That such interactive methods and a reflection are given?». The main objectives, productivity and efficiency of interactive methods of training are considered. Rules of the organization of interactive training are offered. Strategy and methods of dialogue training as one of methods of interactive training are given. The fragment of the given classes with use of dialogue training is given and the reflection.

References

- 1 *Vygotski L.S. Pedagogical psychology*, edit. V.V.Davydov, Moscow: Pedagogiyecs, 1991, 480 p.
- 2 *Alimov A.K. Use of interactive methods in higher education institution.* Education book, Almaty, 2013, 448 p.
- 3 *Panina T.S. Modern ways of activization of training: education book* / Under edit. T.S.Panina, Moscow: Akademiya, 2008, 176 p.
- 4 *Dictionary of knowledge of language*, edit. of professor E.D.Suleymenova, Almaty: Gylym, 1988, p. 540.
- 5 *Explanatory dictionary of the Kazakh language*, 3, under the general edit. A.I.Iskakov, Almaty: Gylym, 1978, p. 735.
- 6 *Encyclopedia of the Kazakh language* / Institute of development Kazakhstan, Almaty: Publ. house of the fast press, 1988, p. 508.

БІЛІМ БЕРУДЕ ИННОВАЦИЯЛАР МЕН ДӘСТҮРЛЕР ТРАДИЦИИ И ИННОВАЦИИ В ОБРАЗОВАНИИ TRADITION AND INNOVATION IN EDUCATION

УДК 331.108.45

С.Д. Муканова, М.П. Кушнир

*Филиал АО «Национальный центр повышения квалификации «Өрлеу»
Институт повышения квалификации педагогических работников по Карагандинской области»
(E-mail: kushnir_m_p@mail.ru)*

Взаимодействие Института повышения квалификации с дошкольными организациями образования

В статье представлен опыт взаимодействия филиала АО «НЦПК «Өрлеу» Институт повышения квалификации педагогических работников по Карагандинской области» с дошкольными организациями региона в 2013–2015 гг. Описаны результаты работы по таким направлениям, как организация и проведение краткосрочных курсов повышения квалификации, посткурсовая деятельность, распространение педагогического опыта педагогических работников дошкольных организаций, проведение опытно-экспериментальной работы на базе и при участии дошкольных организаций. Определены перспективные направления взаимодействия на 2016 г.

Ключевые слова: повышение квалификации, институт повышения квалификации, сотрудничество с организациями, профессиональное развитие.

Наиболее результативными с точки зрения долгосрочных социальных и образовательных эффектов, как показывают многочисленные исследования в разных странах мира, являются вклады в раннее развитие и дошкольное образование детей.

Развитие системы дошкольного воспитания и обучения — важное направление государственной политики Республики Казахстан. Как начальное звено системы непрерывного образования, дошкольное воспитание и обучение создает условия для формирования и развития личности ребенка.

Государственная программа развития образования в Республике Казахстан на 2011–2020 гг. одним из основных индикаторов реализации определила обеспечение полного охвата детей качественным дошкольным воспитанием и обучением, равного доступа детей к различным программам дошкольного воспитания и обучения для их подготовки к школе, равных прав на образование для детей с ограниченными возможностями в развитии, на полиязычное образование детей дошкольного возраста [1].

Благодаря программе «Балапан» Казахстан с 2012 г. является лидером в СНГ по охвату детей в возрасте от 3 до 6 лет дошкольным воспитанием и обучением. Более 70 % казахстанских дошкольников посещают различные дошкольные организации образования. Среди областей республики Карагандинская область имеет высокие стабильные показатели по обеспечению детей дошкольным образованием.

Учет мировых тенденций развития образования и обновления содержания среднего образования в РК приводят к необходимости обновления содержания дошкольного образования.

В данном направлении уже осуществлен ряд мер:

- проанализированы международный и лучший отечественный опыт дошкольного образования, результаты использования зарубежных педагогических технологий дошкольного образования;
- начаты исследования по раннему развитию детей;
- проведены мероприятия по совершенствованию различных форм развития детей раннего возраста.

С 2014 г. в целях повышения качества системы дошкольного образования разрабатываются концептуальные подходы к раннему развитию детей в РК и совершенствованию мастерства педагогов дошкольного образования. «Казахстан сформирует современную и эффективную систему раннего развития детей. В этих целях будет создана полноценная система дошкольного образования и воспитания, предусматривающая комплексное развитие ребенка (физическое, социальное, культурное и когнитивное), с вовлечением родителей в образовательный процесс» [2].

Формирование современной и эффективной системы раннего развития детей видится как одна из мер в развитии образования, которая составляет основу для развития человеческого капитала в рамках реализации Концепции по вхождению Казахстана в число 30 самых развитых государств мира [2].

В связи с изменениями формулы 12-летнего образования — 11-летнее образование плюс 1 год дошкольной подготовки — разрабатывается новая программа дошкольной подготовки.

На сайте Министерства образования и науки РК представлен проект нового Государственного стандарта дошкольного воспитания и обучения. В проекте даны понятия «общеобразовательная типовая программа» и «развитие детей раннего возраста», включены требования к ожидаемым результатам в виде сформированных личностных качеств ребенка. Содержание образовательных областей прописано в соответствии с возрастными и индивидуальными особенностями детей от рождения до 1 года, от 1 года до 3 лет, от 3 лет до 6 лет [3].

Тема августовских педагогических совещаний работников образования Республики Казахстан в 2015 г. и направление работы секций по дошкольному воспитанию и обучению прямо указывают на приоритет обновления содержания образования.

Очевидно, что указанные процессы изменяют требования к профессионализму педагогов дошкольного образования. Обновление содержания дошкольного воспитания и обучения напрямую связывается с переподготовкой и повышением квалификации педагогических работников дошкольных организаций образования.

Прежде всего, современный воспитатель дошкольной организации образования — это «профессионально подготовленный специалист, который владеет новейшими достижениями педагогической науки и передовой практики, современными образовательными технологиями. Он ведущая фигура в процессе формирования личности ребенка до шестилетнего возраста, обеспечивающая создание единого уровня подготовки к адаптации и обучению в школе адекватно требованиям социального заказа общества к дошкольникам» [4].

В настоящих условиях модернизации образования воспитатель должен осуществить общую и специальную подготовку пяти-, шестилетних детей к массовому обучению в первом классе по обновленному содержанию. Подготовка и переподготовка педагогических работников дошкольного образования связываются рядом авторов также с:

- «недостатками существующей доминантой системы подготовки, которая ориентирована на передачу знаний, а не на формирование компетентности педагога и уделяет меньше внимания овладению практическими умениями и навыками, личностным качествам;

- действующей традицией подготовки, которая ориентирована преимущественно на формирование теоретических знаний, в частности, системы понятий, по сравнению с формированием опыта работы в профессиональной педагогической деятельности;

- качеством подготовки, не способствующей реализации тех требований, которые предъявляет современный рынок труда к выпускникам педагогического вуза и действующим педагогам» [4].

Становится актуальным переход от «педагога, ограничивающего себя использованием стандартных технологий и методов», к педагогу, желающему «анализировать собственный опыт, ставить перед собой сложные вопросы, искать доказательства, критически оценивать полученные результаты, экспериментировать, давать оценку качеству полученных знаний у детей» [5].

Таким образом, эффективное развитие системы дошкольного воспитания и обучения и успешное решение задач, поставленных государством перед дошкольными организациями, зависят от качественного состава педагогов, их квалификации и сформированности у них профессиональной компетентности. Возрастает необходимость совершенствования условий профессионального развития педагогов и системы повышения квалификации.

По нашему мнению, в совершенствовании условий профессионального развития педагогов важную роль играет взаимодействие Института повышения квалификации с организациями образования.

Взаимодействие — это процесс воздействия людей и групп друг на друга, в котором каждое действие обусловлено как предыдущим действием, так и ожидаемым результатом со стороны другого [6].

Взаимодействие Института повышения квалификации с организациями образования, в частности дошкольными, — это социальное профессиональное взаимодействие на макроуровне, так как оно разворачивается в рамках социальных структур между представителями разных профессий. Оно протекает как одна из трех основных форм взаимодействия — кооперация, когда осуществляется сотрудничество индивидов для решения общей задачи. По типу социального взаимодействия это обмен идеями (любыми представлениями, сведениями, убеждениями, мнениями и т.д.) [6].

Любое социальное взаимодействие обладает четырьмя признаками [6]:

- «оно предметно, т.е. всегда имеет цель или причину, которые являются внешними по отношению к взаимодействующим группам или людям». В нашем случае это профессиональное развитие педагогов;
- «оно внешне выражено, т.е. взаимодействие всегда предполагает обмен символами, знаками, которые расшифровываются противоположной стороной;
- оно ситуативно, т.е. обычно привязано к какой-то конкретной ситуации, к условиям протекания». В нашем случае это курсы повышения квалификации и посткурсовая деятельность;
- «оно выражает субъективные намерения участников». В нашем случае — высокое качество деятельности дошкольной организации образования для самой организации, эффективность образовательной деятельности для Института повышения квалификации, расширение партнерских отношений с региональными организациями образования для «дошкольников» и института.

Представим в статье опыт взаимодействия филиала АО «НЦПК «Өрлеу» Институт повышения квалификации педагогических работников по Карагандинской области» с дошкольными организациями региона в 2013–2015 гг.

Первое направление взаимодействия — организация и проведение краткосрочных курсов повышения квалификации.

Повышение квалификации — основное содержание образовательной деятельности Филиала.

В соответствии со Стратегическим планом развития Карагандинского областного института повышения квалификации педагогических работников «Сильный регион — сильный Центр» на 2014–2016 гг. по направлению 1. «Образовательная деятельность» выделены задачи, которые составляют основу для реализации первого направления взаимодействия:

- 1) адаптировать образовательную деятельность Филиала к требованиям потребителей;
- 2) разработать и внедрить Образовательную программу краткосрочных курсов повышения квалификации педагогических работников;
- 3) актуализировать содержание образования для обеспечения вариативности курсовой подготовки и удовлетворения индивидуальных образовательных потребностей педагогов;
- 4) внедрить в процесс непрерывного повышения квалификации современные формы обучения, соответствующие задачам системы образования и потребностям педагогов;
- 5) расширить партнерские отношения с региональными органами управления, учреждениями дошкольного, среднего, технического и профессионального и высшего образования [7; 25].

По данным 2014 г. в Карагандинской области функционировало 503 дошкольные организации образования, из которых 191 детский сад и 312 мини-центров. В начале 2015 г. были введены в эксплуатацию новые сады в городах Сарань и Приозерск. Более 50 тыс. детей дошкольного возраста охвачено дошкольным воспитанием и обучением. С ними работают почти 5 тыс. педагогических работников [8].

В филиале АО «НЦПК «Өрлеу» Институт повышения квалификации педагогических работников по Карагандинской области» (далее — Филиал) за период с января 2013 г. по сентябрь 2015 г. краткосрочными курсами повышения квалификации по государственному заказу охвачены 1524 педагогических работника дошкольных организаций области, в том числе 443 педагога сельских дошкольных организаций образования и 1081 педагог городских дошкольных организаций образования. На казахском языке обучается 721 слушатель, на русском языке — 803 слушателя. В соответствии с Планом повышения квалификации для них организовано и проведено 64 краткосрочных курса.

На хозрасчетной основе прошли повышение квалификации 413 педагогических работников дошкольных организаций области.

АО «НЦПК Өрлеу» реализует программы повышения квалификации педагогов уровня дошкольного образования, направленные на изменение мышления педагога, подготовку его к состоянию педагогического поиска, освоение новых способов действий, постоянное самообразование.

Для методического обеспечения курсов повышения квалификации разработаны учебные программы и учебно-методические комплексы в соответствии с приоритетами развития системы дошкольного образования:

1. «Психолого-педагогическое обеспечение профессиональной деятельности музыкального руководителя дошкольной организации образования» для категории «Музыкальные руководители дошкольных организаций».

2. «Мектепке дейінгі ұйымдағы педагогикалық үдерістегі дамыту технологиялар»/ «Развивающие технологии в педагогическом процессе дошкольной организации» для категории «Воспитатели, педагоги детских садов».

3. «Интербелсенді және инклюзивті оқыту — мектепке дейінгі ұйымдағы педагогикалық үдерістің ізгілендіруі мен ынтымақтастықтың негізі» / «Интерактивное и инклюзивное обучение — основа сотрудничества и гуманизации образовательного процесса в дошкольной организации» для категории «Воспитатели, педагоги детских садов».

4. «Совершенствование профессиональной компетентности инструктора по физической культуре дошкольной организации образования» для категории «Инструкторы по физической культуре дошкольных организаций».

5. «Мектепке дейінгі білім беруде» М.Монтессори, Н.Зайцев, ТТШТ, «Тэй-тэй» инновациялық педагогикалық технологияларын қолдану» / «Использование инновационных педагогических технологий в дошкольном образовании: М.Монтессори, Н.Зайцев, ТРИЗ, «Шаг за шагом» для категории «Воспитатели, педагоги детских садов».

6. «Шағын орталық жағдайында түрлі жастағы балалар тобын оқыту мен тәрбиелеуді ұйымдастыруды педагогикалық-әдістемелік қолдау» / «Психолого-педагогические основы профессиональной деятельности воспитателей мини-центров» для категории «Педагоги мини-центра».

7. «Ерте жастағы балалармен жұмыста мектепке дейінгі ұйым тәрбиешісінің кәсіби құзыреттілігін арттыру» / «Совершенствование профессиональной компетентности воспитателя дошкольной организации образования в работе с детьми раннего возраста» для категории «Воспитатели, педагоги детских садов».

8. «Методика проектирования современного урока русского языка в условиях поликультурного и полиязычного образования» для категории «Учителя русского языка дошкольных организаций».

9. «Сын тұрғысынан ойлау арқылы балалардың шығармашылық қабілеттерін дамыту» «Мектепке дейінгі ұйымдардың қазақ тілі мұғалімдері» санаты үшін.

Преподавателями кафедры дошкольного воспитания и начального обучения (далее — ДВиНО) разработаны методические рекомендации:

- Особенности организации педагогического процесса в разновозрастных группах дошкольных мини-центров (сост. Р.Т.Жеткенбаева);
- Использование элементов ТРИЗ в работе с дошкольниками (сост. Н.Н.Линькова);
- Монтессори педагогикасы негізінде мектепке дейінгі жастағы балалардың өзіне-өзі қызмет көрсету дағдыларын қалыптастыру (сост. Н.Т.Калмаганбетова, У.А.Майбасова);
- Мектепке дейінгі жастағы балалардың шығармашылықтарын интербелсенді әдістер арқылы дамыту (сост. Р.Т.Жеткенбаева, Ж.Е.Кантарбаева).

В 2015 г. ст.преподавателем кафедры Г.О.Хасеновой подготовлен электронный учебник «Использование инновационных педагогических технологий в дошкольном образовании: М.Монтессори, Н.Зайцев, ТРИЗ, «Шаг за шагом».

В связи со стремительным развитием системы дошкольного образования в РК возникает проблема своевременного повышения квалификации педагогов дошкольных организаций образования. Во вновь открытые дошкольные организации на работу возвращаются педагоги после длительного перерыва в профессиональной деятельности. Не секрет, что число педагогов дошкольных организаций образования с высшим образованием из них невысоко. Направить на курсы повышения квалификации одновременно весь педагогический состав детского сада или мини-центра не представляется возможным. Более реально организовать корпоративное повышение квалификации, т.е. развитие профессиональной компетентности и получение новых навыков и умений сотрудниками одной организации.

Цель корпоративного повышения квалификации — повышение эффективности работы каждого сотрудника в отдельности и всей организации в целом. Преимущества данного вида повышения квалификации — тема по заявке организации, оптимальный способ обучения либо комбинация спосо-

бов, выбор регулярности проведения обучения (систематическое, единоразовое), удобное для сотрудников время, выезд преподавателя Филиала непосредственно в организацию [9].

Эффективность корпоративного повышения квалификации специалистов зависит от ряда условий [10], среди которых для нас актуальны:

- 1) разработка проектов повышения квалификации на основе сформированных потребностей корпорации;
- 2) использование активных форм и методов повышения квалификации;
- 3) организация тайм-менеджмента (управление временем), обеспечивающего повышение квалификации без отрыва от производства;
- 4) использование высококвалифицированных специалистов корпорации в повышении квалификации персонала;
- 5) наличие теоретической и практической базы (выбор программно-методического и материально-технического обеспечения процесса обучения как важного условия качества обучения);
- 6) разработка послепроектной программы непрерывного профессионального развития и индивидуального карьерного роста.

Корпоративное повышение квалификации — новая форма взаимодействия Филиала с дошкольными организациями образования. Она предоставляет возможность не только проводить двухнедельные краткосрочные курсы повышения квалификации, но и одно-, двух- и трехдневные проблемные семинары по наиболее актуальным для организации вопросам.

Филиалом разработан проект Положения о проведении краткосрочных обучающих, методических и научно-методических мероприятий, где указано, что краткосрочные (1–2–3-дневные) обучающие, методические и научно-методические мероприятия проводятся в целях:

- удовлетворения потребностей руководящих, педагогических и научно-педагогических работников в получении новых знаний о достижениях в соответствующих областях системы образования, передовом отечественном и зарубежном опыте;
- организации и проведения консультационной деятельности.

Вторым направлением взаимодействия Филиала с дошкольными организациями образования является посткурсовая деятельность. Ее цель — совершенствование учебного и научно-методического обеспечения, внедрение инновационных технологий и передового мирового образовательного опыта в содержание курсов повышения квалификации, а также повышение профессиональной компетентности педагогических работников региона после прохождения курсов повышения квалификации в Филиале.

Посткурсовая деятельность осуществляется в соответствии с Операционным планом Акционерного общества и Филиала путем реализации методических мероприятий по актуальным направлениям развития образования.

В 2013 г. при участии Министерства образования и науки РК и Республиканского центра «Дошкольное детство» проведены 2 республиканских семинара-совещания «Модернизация системы дошкольного воспитания и обучения в условиях реализации Государственной программы обеспечения детей дошкольным воспитанием и обучением «Балапан» и «Внедрение технологии М.Монтессори в дошкольные организации образования как условие формирования педагога дошкольного образования».

Первые республиканские педагогические чтения. В работе Первых республиканских педагогических чтений приняли участие 48 педагогов дошкольных организаций образования. Номинантом стала руководитель д/с «Айналайын» города Приозерска А.Ж.Кульмаганбетова. Команда Карагандинского региона на республиканском этапе заняла первое место.

В 2014 г. АО «НЦПК «Өрлеу» организованы международные научно-практические конференции «Повышение квалификации педагогов дошкольных организаций образования: отечественный и международный опыт организации раннего развития детей» и «Развитие субъектности дошкольника и младшего школьника в условиях модернизации системы повышения квалификации», а также онлайн-семинар «Формирование профессиональной компетенции педагогов, реализующих вариативные формы дошкольного образования».

В рамках 1-й конференции представлены статьи 25 педагогических работников и обобщен опыт дошкольных организаций образования области по приоритетным направлениям развития образования: полиязычие — д/с «Салтанат», г.Шахтинск; д/с «Снегурочка», г.Шахтинск;

я/с «Еркетай», г.Караганда; «Гулдер», г.Караганда; здоровьесберегающие технологии — д/с «Жулдыз», г.Темиртау; инклюзивное образование — я/с № 53, «Алмагул», г.Караганда; д/с «Куаныш», г.Караганда; «Айналайн», г.Приозерск; использование инновационных педагогических технологий: ТРИЗ — д/с «Алпамыс», г.Караганда; Stepbystep: д/с «Балапан», г.Караганда.

АО «НЦПК «Өрлеу» были проведены профессиональные конкурсы «Лучший методист года» и «Лучший психолог года». Лучшим методистом организаций дошкольного воспитания и обучения по итогам областного этапа, номинантом Республиканского этапа конкурса АО «НЦПК «Өрлеу» «Лучший методист 2014 года» стала методист ясли-сада № 23 «Берёзка» г.Сатпаева Л.В.Куракина.

Победителями областного этапа конкурса «Лучший психолог 2014 года» стали психологи детских садов г.Караганды: Т.В.Таганова, д/с «Балакай»; Т.И.Фунтикова, д/с «Балдырган»; С.И.Полянская, д/с «Еркетай»; Б.Ж.Тукенова, д/с «Тілек» г. Караганды.

Б.Ж.Тукенова стала победителем Республиканского этапа конкурса АО «НЦПК «Өрлеу» «Лучший психолог 2014 года», заняв 1 место.

АО «Өрлеу» включает 17 филиалов по республике. Участие в мероприятиях национального центра дает каждому педагогу системы дошкольного образования ресурс, помноженный на 17 филиалов, возможность распространения опыта в пределах республики и за рубежом.

Площадкой для презентации и распространения педагогического опыта становятся электронное (сетевое) сообщество педагогов Карагандинского региона на сайте Филиала (<http://orleu-krk.kz>) и Республиканский научно-методический, информационный журнал «Өрлеу» — «Вести непрерывного образования», издаваемый Филиалом.

Сетевое сообщество — это сетевое явление, предполагающее взаимодействие субъектов в процессе решения конкретных вопросов профессиональной деятельности [11].

Профессиональное сетевое сообщество — это формальная или неформальная группа профессионалов, работающих в одной предметной или проблемной профессиональной деятельности в сети. Участие в профессиональных сетевых объединениях позволяет учителям, живущим в разных уголках страны и за рубежом, общаться друг с другом, решать профессиональные вопросы и повышать свой профессиональный уровень [11].

Цели сетевого сообщества:

- создание единого информационного пространства, доступного для каждого члена сообщества;
- организация формального и неформального общения на профессиональные темы;
- инициация виртуального взаимодействия для последующего взаимодействия вне Интернета;
- обмен опытом учения–обучения;
- распространение успешных педагогических практик;
- поддержка новых образовательных инициатив [11].

Преподаватели Филиала заинтересованы в изучении и обобщении опыта дошкольных организаций образования области. Такая работа ведется уже на протяжении длительного времени. Возможность для трансляции своего опыта педагогами в качестве приглашенных лекторов дает возможность проведения мастер-классов и курсов по выбору в рамках вариативного модуля курса ПК. Для их проведения приглашаются лучшие педагогические работники дошкольных организаций Карагандинской области: директора, методисты, воспитатели, музыкальные работники и логопеды.

Так, в 2015 г. директора дошкольных организаций г.Караганды — д/с «Алмагуль» Б.С.Омар и д/с «Алпамыс» Н.Е.Есимова провели мастер-классы и курсы по выбору для категории слушателей краткосрочных курсов повышения квалификации — «методисты дошкольных организаций» и «воспитатели дошкольных организаций».

Основными критериями отбора приглашенных лекторов, по нашему мнению, могут быть:

- общественное признание профессионализма в сфере деятельности (победители республиканских и областных профессиональных конкурсов);
- участие в республиканских и региональных экспериментальных проектах и программах;
- наличие и апробация авторских инновационных разработок, публикаций и изданий;
- результаты педагогической деятельности (подготовка победителей различных конкурсов среди обучающихся и воспитанников).

Очень ценно проведение выездных практических занятий на базе дошкольных организаций. Возможности для их проведения предоставляли я/с № 53 «Алмагул», я/с № 41 «Гульдер», я/с «Куаныш», мини-центр при ОСШ № 36, д/с «Балакай», я/с «Еркетай», «Мерей», д/с № 134

«Ғауһар», д/с «Балакай», д/с «Алпамыс», д/с «Балдырган», д/с № 9 «Аққу», я/с № 42 «Тілек», д/с «Толағай», д/с № 16 «Алтынай» г. Караганды, д/с № 9 «Ақбота» г. Темиртау.

В настоящее время Филиал выходит на новый уровень взаимодействия с дошкольными организациями — проведение опытно-экспериментальной работы на базе и при участии дошкольных организаций.

В 2013–2014 гг. преподаватели кафедры ДВиНО работали над научной темой «Повышение квалификации педагогических работников дошкольных организаций образования в целях реализации программы «Балапан». В 2015 г. кафедрой разработана подпрограмма научного исследования на 2014–2016 гг. на тему «Развитие профессиональной компетентности воспитателя дошкольной организации образования в работе с детьми раннего возраста».

Цель подпрограммы — обоснование и разработка системы развития профессиональной компетентности воспитателя дошкольной организации образования в работе с детьми раннего возраста в условиях повышения квалификации.

Ожидаемые результаты

1. Выявление противоречий и закономерностей, определяющих требования к профессиональной компетентности воспитателя дошкольной организации образования в работе с детьми раннего возраста.

2. Проведение анализа отечественного и зарубежного опыта по развитию профессиональной компетентности воспитателя дошкольной организации образования в работе с детьми раннего возраста.

3. Определение подходов к развитию профессиональной компетентности воспитателя дошкольной организации образования в работе с детьми раннего возраста в условиях повышения квалификации.

4. Разработка системы развития профессиональной компетентности воспитателя дошкольной организации образования в работе с детьми раннего возраста в условиях повышения квалификации.

5. Апробация системы развития профессиональной компетентности воспитателя дошкольной организации образования в работе с детьми раннего возраста в условиях повышения квалификации.

Работа по развитию взаимодействия Филиала с дошкольными организациями Карагандинской области будет продолжена и в 2016 г. Наиболее приоритетными для развития направлениями взаимодействия могут стать следующие:

1) проведение проблемных семинаров и курсов по заявке дошкольных организаций образования;

2) корпоративное повышение квалификации;

3) участие в мероприятиях АО «НЦПК «Өрлеу»;

4) работа в сетевом сообществе;

5) помощь ППС Филиала в разработке и экспертиза методических изданий педагогических работников дошкольных организаций образования;

6) опытно-экспериментальная работа на базе и при участии дошкольных организаций образования.

Список литературы

1 Государственная программа развития образования Республики Казахстан на 2011–2020 годы // [ЭР]. Режим доступа: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/U1000001118>

2 О Концепции по вхождению Казахстана в число 30 самых развитых государств мира // [ЭР]. Режим доступа: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/U1400000732>

3 Государственный общеобязательный стандарт дошкольного воспитания и обучения // [ЭР]. Режим доступа: <http://edu.gov.kz/ru/documents/gosudarstvennyy-obshcheobyazatelnyy-standart-doshkolnogo-vospitaniya-i-obucheniya>

4 Оспанов Т.К., Жумабаева А.Е., Акпаева А.Б., Лебедева Л.А. Предпосылки создания новой Типовой образовательной программы в Республике Казахстан по специальности 5В010100 — Дошкольное обучение и воспитание // [ЭР]. Режим доступа: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/1372>

5 Обновление содержания среднего образования: Дополнение к слайдам ГОС НШ РК // [ЭР]. Режим доступа: <http://www.slideshare.net/ipksko/ss-32701944>

6 Представления о социальном взаимодействии // [ЭР]. Режим доступа: <http://www.grandars.ru/college/sociologiya/socialnoe-vzaimodeystvie.html>

7 Стратегический план развития Карагандинского областного института повышения квалификации педагогических работников «Сильный регион — сильный центр» на 2014–2016 годы. — Караганда, 2014. — 48 с.

- 8 Статистика системы образования Республики Казахстан. — Астана, 2014. — 224 с.
- 9 Михалищева М.А. Опыт корпоративного повышения квалификации педагогических работников учреждений профессионального образования // Актуальные задачи педагогики: материалы IV междунар. науч. конф. — Чита: Молодой ученый, 2013. — С. 113, 114.
- 10 Баранова Е.А. Корпоративное повышение квалификации специалистов сферы туризма: автореф. дис. ... канд. пед. наук // [ЭР]. Режим доступа: <http://www.dissercat.com/content/korporativnoe-povyshenie-kvalifikatsii-spetsialistov-sfery-turizma#ixzz3hNJYI2Dp>
- 11 Участие педагога в сетевых сообществах — один из показателей современного учителя // [ЭР]. Режим доступа: <http://lenkina-irina.jimdo.com/сетевые-сообщества-педагогов/>

С.Д. Муканова, М.П. Кушнир

Мектепке дейінгі білім беру мекемелерінің біліктілікті арттыру институтпен байланысы

Мақалада 2013–2015 жж. «Өрлеу» АҚ БАҰО Қарағанды облысы бойынша педагогикалық қызметкерлердің біліктілігін арттыру институты филиалы мен аймақтың мектепке дейін ұйымдардың өзара әрекеттесу тәжірибесі ұсынылды. Қысқа мерзімді біліктілікті арттыру курстарды ұйымдастыру мен өткізу, курстан кейінгі іс-әрекет, мектепке дейін ұйымдардың педагогикалық қызметкерлерінің педагогикалық тәжірибесін тарату, мектепке дейін ұйымдарда және олардың қатысуымен тәжірибелік-эксперименталдық жұмыс жасау бағыттары бойынша жұмыстардың нәтижелері берілді. 2016 ж. өзара әрекеттесудің басымды бағыттары анықталды.

S.D. Mukanova, M.P. Kushnir

Interaction of institute of professional development with the preschool organizations of education

The article reflects the experience of the interaction between the Branch of Joint Stock Company «National Centre of Advanced Training «Orleu», Institute of Advanced Training for Teachers in Karaganda Province and preschool organisations during 2013–2015. In the article there are shown the achieved results in such aspects as organisation and carrying out of short term courses of advanced teacher training, after course activities, dissemination of the pedagogical experience of the preschool teachers, conducting experiments involving preschool organisations. The article also defines the prospective areas of co-operation in 2016.

References

- 1 State program of education development in the republic of Kazakhstan for 2011–2020 // [ER]. Access mode: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/U1000001118>
- 2 About The Concept of the Republic of Kazakhstan's entry into the Top 30 Developed Countries // [ER]. Access mode: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/U1400000732>
- 3 State obligatory standard of preschool education and training // [ER]. Access mode: <http://edu.gov.kz/ru/documents/gosudarstvennyy-obshcheobyazatelnyy-standart-doshkolnogo-vospitaniya-i-obucheniya>
- 4 Ospanov T.K., Zhumabayeva A.E., Akpayeva A.B., Lebedeva L.A. *Prerequisites of creation of a new Standard educational program in the Republic of Kazakhstan on specialty 5B010100 — Preschool training and education* // [ER]. Access mode: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/1372>
- 5 Updating of the maintenance of secondary education: Addition to slides of SES NS RK // [ER]. Access mode: <http://www.slideshare.net/ipksko/ss-32701944>
- 6 *Ideas of social interaction* // [ER]. Access mode: <http://www.grandars.ru/college/sociologiya/socialnoe-vzaimodeystvie.html>
- 7 The strategic development plan of Karaganda regional institute of professional development of pedagogical workers «The strong region — the strong center» for 2014–2016, Karaganda, 2014, 48 p.
- 8 Statistics of education system of the Republic of Kazakhstan, Astana, 2014, 224 p.
- 9 Mikhailishcheva M.A. *Actual problems of pedagogics*: materials IV international scientific- and- practical conference, Chita: Molodoiy ucheniy, 2013, p. 113–114.
- 10 Baranova E.A. *Corporate professional development of experts in the sphere of tourism*: abstract of the thesis ... candidate of pedagogical sciences // [ER]. Access mode: <http://www.dissercat.com/content/korporativnoe-povyshenie-kvalifikatsii-spetsialistov-sfery-turizma#ixzz3hNJYI2Dp>
- 11 *Teacher participation in network communities — one of the indicators of the modern teacher* // [ER]. Access mode: <http://lenkina-irina.jimdo.com/сетевые-сообщества-педагогов/>

N.A. Zavalko, I.S. Stebletsova, Ye.Ye. Chzhan

*S.Amanzholov East-Kazakhstan State University, Ust-Kamenogorsk
(E-mail: ira1969st@mail.ru)*

Development of a regional Complex target program for gifted children as the ability to effectively manage the intellectual and creative resources

The article substantiates the relevance of the research problem of identification, development and support of talented youth in the Republic of Kazakhstan. The analysis of the state of work with gifted children in the East-Kazakhstan region was carried out. The problems that contribute to the need for a Complex-target program development of gifted children in the region were identified, ways to solve them were offered. The directions of the complex-target program implementation were worked out, indicators and expected results were described. The basic components of the evaluation of specialized schools for gifted children were revealed. A cooperation experience of specialized schools with regional public schools via the activities of basic and attached schools was offered.

Key words: giftedness, specialized schools, intelligence, complex target program, innovation, strategies, competency, subject, collaboration, system, reformation.

Currently, one of the strategic tasks in the field of education is to create a system to identify and support gifted and talented young people, positioned as the most active and dynamic part of the society, the basic human capital and a significant resource for the successful development of the society.

Positive shifts in this direction have become increasingly prominent in connection with ongoing innovation processes, structural reforms, including in the social sphere. The appearance of new subjects of diverse nature (innovative schools, centers and services, non-governmental organizations), working with young talents has been intensified. The possibilities of sharing experiences on the development of gifted children gained in the urban scale, districts, regions and the country as a whole, through different means of communication have been expanded. Many educational institutions are seeking to unite the disparate elements of the work with gifted children in an integrated system, being aware of the fact that such training today is a model of tomorrow's mass education [1; 203].

In Kazakhstan, the idea of forming the intellectual nation is among the most fundamental systemic initiatives of the Head of the State, aimed at turning Kazakhstan into a country with competitive human capital. The Republic has developed a program to support young talents, «Daryn», which aim is defining the basic search strategies, education and training of gifted children and youth; maintenance and development of a single, continuous process of formation of the country's intellectual potential; promotion of socio-cultural formation of talented youth.

To coordinate the work, the Republican Scientific and Practical Center «Daryn» was created. It has a network of regional centers in a number of areas, one of which is in the East-Kazakhstan region. Monitoring of the results of its activities revealed a positive trend in the number of indicators, which are the main target indicators in the field of work with gifted children. At the regional level, we have identified the following:

- The average score on the UNT;
- The number of owners of «Altyn Belgi» General Certificate of Secondary Education, diploma with honors;
- The number of participants and winners of Olympiads, contests and competitions at various levels, including relevant national and international intellectual Olympiads and competitions;
- The proportion of graduates from the region who entered the universities of Kazakhstan by the state educational order;
- The number of teachers who have been winners of national and international competitions of pedagogical skills, as well as participants in seminars, conferences at various levels, etc.

Positive dynamics can be seen in the region for all of these indicators over the past 5 years.

At the same time, along with the accumulated positive experience of work with gifted children, there are a number of problems in the region:

- Absence of a system competent diagnosis of giftedness in children, especially in rural areas;

- Insufficient development of methodical bases of the content and technology of training and development of gifted children;
- Low effectiveness of regional student participation, including rural schools, in competitions in science and math cycle and other competitions at various levels;
- Insufficient level of professional competence of teachers to work with gifted children;
- Difficulties in the selection of criteria for identifying gifted children, as well as criteria for evaluating the effectiveness of special schools, and others.

In addition, the links at the level of «educational institution — educational institution» providing continuous social-pedagogical support of a gifted child in the society are not enough built; episodic interaction of regional specialized schools with educational institutions in the region is observed; inter-departmental and intra-branch integration in work with gifted children is unsystematically organized.

Thus, based on the state of work with gifted children and identified problems, there is a need for a comprehensive, targeted program of the development of gifted children in the East Kazakhstan region.

When creating a complex-targeted program, we met the following requirements, which are true to all development programs: relevance; predictability; innovativeness; aiming at the highest possible results in the rational use of available resources; feasibility of the program; consistency; integrity; strategical character; resource security; controllability; accountability; flexibility; openness; attractiveness; integrating and consolidating orientation (in relation to social partners); descriptiveness; the logic of structure [2].

Accordingly, in introduction to the complex-target program there were determined the urgency and the necessity of developing such a document for the region's educational system (as part of the replacement of knowledge-centered training model for a competence-centered one, developing the abilities of students to research and creative change of the reality), reference to regulations is made.

Section 1 deals with the analysis of the current state and the problems of organizing work with gifted children of the East-Kazakhstan region, the description of the proposed ways of their solutions and financial security. Table shows some of these problems.

Table

Selected problems in working with gifted children of the East-Kazakhstan Region and their solutions

Problem	Situation Analysis	Ways to solve	Financial security
1	2	3	4
The absence of competent child giftedness diagnostics system, especially in rural areas	1) the work on translation and adaptation of diagnostic methods into the state language is not completed; 2) the work on identification and monitoring of the development of gifted children in the regions is not sufficient; 3) the work to transfer diagnostic methods to electronic format is not systematic	Developing psychological support and support of gifted children in the cities (districts) of the region; translation and adaptation of diagnostic methods into the state language. Creating a bank of diagnostic techniques in electronic format.	The funds are from the local budget
Insufficient development of the content and technology methodical bases for training and development of gifted children	Developed training programs in core subjects often do not reflect the ways of deepening these profiles. The proportion of teachers, developing guidelines for working	Upgrading of curriculum's variable component for specialized schools according to the profile. Bringing the developed training programs in line with the requirements. Encouraging teachers to participate in competitions of pedagogical	Funds are not required

1	2	3	4
	with gifted children is low. The rate of participation of teachers from special schools in developing curricula, and other competitions is not enough.	skills, develop author's programs, etc.	
Low effectiveness of regional student participation, including rural schools, in subject Olympiads of science and math cycle, and competitions at various levels	In the 2015–16 academic year, 170 students participated in the subject Olympiad of science and math cycle. Of these, 37 — from the cities of Ust-Kamenogorsk and Semey, 133 — from rural schools. Number of winners totaled 61, of which 23 (62 %) — from the cities of Ust-Kamenogorsk and Semey, 38 (28 %) — from rural schools.	Construction of boarding schools at the regional special schools. Creating a network of basic and attached schools in the region. Increasing the number of various Olympiads and competitions in order to involve a larger number of students, especially from rural areas. Systematic monitoring of the results of student participation in the Olympiads and competitions at various levels. The earliest involvement of children in research. Establishment of cooperation with universities. Introduction of new forms of work, including remote ones. Involvement of talented graduates. Training of students for competitions and contests on the newest areas (robotics, inventive creativity, etc.). Increasing the number of student scientific societies in the areas, etc.	The funds are from the local budget
Teachers' low level of professional competences to work with gifted children	The results of students' participation in the contests and competitions at various levels revealed a significant lack of teachers' competence, especially in rural areas, in solving the tasks of Olympiad level; lack of ability to organize research activity of schoolchildren	Opening «Daryn» centers in cities (districts) of the region or establishing staff units to work with gifted children. Signing Memorandums on Cooperation between specialized schools for gifted children and rural schools. Fixing basic and attached schools. Introduction of new forms of work, including on-line and distance learning seminars. Increasing students' participation in the activities of scientific schools, specialized schools, conducted by «Daryn» center. Revitalizing Association of teachers of specialized schools for gifted children, summarizing their work experience. Further training of teachers working with gifted children, through their participation in courses, seminars and conferences at various levels. Using special learning strategies, as well as individual mentoring (mentoring, coaching). Implementation the experience of Nazarbayev Intellectual Schools.	Funds are from local and regional budget
Weak material and technical base for the development and support of gifted children in the region.	To train schoolchildren for Olympiads, competitions, the necessary conditions are required: the building of a boarding school, classrooms	Creating complexes — centers for gifted children (if possible, with a boarding school) in the regional and district centers. Creating «Intellectum» classrooms in each basic school.	Funds are from local and regional budget

1	2	3	4
	equipped with modern teaching equipment; dining room; acts and conference rooms; gym; room for psychological relief.		
Difficulties in selecting the criteria to identify gifted children, in criteria for evaluating the work effectiveness of specialized schools for gifted children.	The system of criteria for evaluating specialized schools, the quality of their educational services is not developed.	Organizing activities based on proposed criteria to identify gifted children and the criteria (qualitative) for evaluating specialized schools (appendices to Comprehensive plan).	Funds are not required

In Section 2, the areas of implementation of the comprehensive-target program are developed; indicators and expected results are described. In addition, a variety of materials, which are designed to provide substantial theoretical and methodological support to teachers and education managers are presented, in particular: the basic concepts used in the program; algorithm and criteria for identifying gifted children; quality indicators of performance evaluation of specialized schools and other. Let us stop at the last indicator in more detail.

Based on our analysis, we highlighted five main components of the performance evaluation of specialized schools for gifted children: target-oriented; evaluating; scientific-methodical and personnel; organizing; resultative. Each of them is described in detail in the complex-target program for the development of gifted children of the East-Kazakhstan region. Here is an example.

In the target-oriented component the objects for analysis are:

1) development program of a specialized school. Rating criteria: integrity of the school development program, its compliance with the requirements to the content of the strategic direction documentation; expansion and integration of a unified educational space for socially significant realization of individual educational strategies for gifted children on the basis of various forms of academic mobility, project, educational, research and other creative activities, using information-communication technology and socio-psycho-pedagogical support of schoolchildren;

2) the model of the school graduate. Rating criteria: the model of the graduate's level of development, taking into account the profile of the school;

3) the school perspective development plan. Criteria: how it relates to the development program, in terms of perspective directions and anticipated results of the school development (in stages). How mechanisms for getting the claimed results are presented;

4) training programs. Criteria: the degree of curricula compliance with the profile of a specialized school, their focus on deepening the schoolchildren's knowledge and development of skills;

5) The program and reports of school experimental work. Criteria: the proportion of school teachers implementing a school-wide theme of experimental work; completeness of the program's content; the quality of the problem and justification of its relevance; the quality of defining the purpose of the experiment; the quality of the plan for implementing the experiment; the existence and validity of evaluation of financial and logistical resources, necessary for implementing the experiment; defining the control mechanism for implementing the experiment and its compliance with its purpose; organization and monitoring; the presence of criteria and indicators for assessing the effectiveness of the experimental activities, and others.

6) annual school work plan, reports of pedagogical councils and meetings. Criteria: the degree of discussion of the problems of gifted children at different levels: meetings with the director, pedagogical councils and meetings of the scientific and methodological council, creative teachers' groups;

7) lesson plans. Criteria: the degree of focus on the development of abilities, giftedness of schoolchildren, educational technologies used by teachers. The proportion of teachers using new technologies in educational process, aimed at the development of gifted children. The development of individual educational routes.

In general, the complex-target program for the development of gifted children of the East-Kazakhstan region reflects the tasks of updating the legal framework in the field of work with gifted children; developing broad social partnership; organizing academic mobility of gifted schoolchildren; integrating educational institutions of different types; creating educational complexes, including, those with academic science; developing mechanisms of interaction between various social institutions (family, school, university, institutions of extra education, psychological services, education centers, business — structures, etc.); training teachers to work with gifted children and introducing new experiences in the practice of educational institutions and the system of professional development of teachers and so on.

The expected results are:

- creating organizational and pedagogical conditions to identify, support and develop gifted children;
- working out mechanisms of interaction between various educational and social institutions for the development of gifted children, defining the functions of social partners. Implementing «cross-cutting» programs for working with gifted children;
- forming the system of socio-psycho-pedagogical support for schoolchildren;
- forming the system that reflects the variety of methods and work forms with gifted children, including innovation;
- creating tutoring institute to work with gifted children;
- defining the requirements to the competence of teachers working with gifted children; defining the criteria of efficiency of pedagogical work with gifted children;
- forming a monitoring system that reflects the state of work with gifted children in the region, etc.

Currently, in order to implement the complex-targeted program in the region, the work on the removal of cooperation between special schools and secondary schools in the districts to a qualitatively new level has begun. In accordance with it, basic and attached schools are determined, summarizing experience in science and math cycle, development of polylinguism, introduction the system of moral, patriotic education (opening of cadet classes on the basis of regional schools) and so on. In this framework, methodical assistance aimed at the development of the competence of teachers working with gifted children is provided; joint activities are carried out, etc.

In order to work most effectively, the Department of Education resolves the issues of gradual strengthening of material-technical base of basic schools, in particular, acquisition of modern SMART equipment, robotics, «Intellectum» classroom equipped with specialized equipment. The latter makes it possible to introduce such subjects as «Intellectum», PtMed (Brain training), etc. into the learning process due to the variable part of the curriculum, which are aimed at enhancing the development of students' thinking through introduction of new approaches, technologies, strategic games.

Based on competence and value approach, the work on revising educational content of the subjects taught through integration of scientific knowledge and its practice-oriented focus has begun.

Thus, the development of the complex-target program is aimed at improving the effectiveness of work with gifted children in the East Kazakhstan region, and, therefore, addressing the urgent tasks set by the President of the country.

References

- 1 Доровской А.И. Некоторые аспекты управления процессом развития интеллектуально-творческих ресурсов в образовательном учреждении // Народное образование. — 2010. — № 5. — С. 202–211.
- 2 Богданова Н.Л. Разработка целевой программы развития образовательного учреждения. Теоретические вопросы // ИД «Первое сентября». — 2010. — № 25.

Н.А. Завалко, И.С. Стеблецова, Е.Е. Чжан

**Зияткерлік және шығармашылық ресурстарды тиімді басқару
мүмкіндігі ретінде Дарынды балаларды дамыту бойынша
аймақтық кешенді-мақсатты бағдарламаны әзірлеу**

Мақала Қазақстан Республикасында дарынды жастардың айқындау, дамыту және қолдауды зерттеу мәселесін негіздейді. Шығыс Қазақстан облысында дарынды балалармен жұмыстың жай-күйіне талдау жасалған. Облысымызда Дарынды балаларды дамытудың кешенді-мақсатты бағдарламасының қажеттілігін анықтайтын өзекті мәселелер анықталып, оларды шешу жолдары ұсынылды. Кешенді-мақсатты бағдарламаның бағыттары әзірленіп, көрсеткіштері мен болжамдалатын нәтижелеріне сипаттама берілді. Дарынды балалармен жұмыс атқаратын мамандандырылған мектептердің қызметін бағалаудың негізгі компоненттері айшықталған. Тірек және магниттік мектептердің қызметі арқылы мамандандырылған мектептердің аудандардың жалпы білім беретін мектептерімен ынтымақтастық тәжірибесі ұсынылған.

Н.А. Завалко, И.С. Стеблецова, Е.Е. Чжан

**Разработка региональной Комплексно-целевой программы
развития одаренных детей как возможность эффективного управления
интеллектуально-творческими ресурсами**

В статье обоснована актуальность исследования проблемы выявления, развития и поддержки одаренной молодежи в Республике Казахстан. Осуществлен анализ состояния работы с одаренными детьми в Восточно-Казахстанской области. Выявлены проблемы, обуславливающие необходимость разработки Комплексно-целевой программы развития одаренных детей области, предложены пути их решения. Разработаны направления реализации Комплексно-целевой программы, описаны индикаторы и прогнозируемые результаты. Выделены основные компоненты оценки деятельности специализированных школ по работе с одаренными детьми. Предложен опыт сотрудничества специализированных школ с общеобразовательными школами районов через деятельность опорных и магнитных школ.

References

- 1 Dorovskoi A.I. *Public education*, 2010, № 5, p. 202–211.
- 2 Bogdanova N.L. *PH «The first of September»*, 2010, № 25.

И.А. Гусейнова

Московский государственный лингвистический университет, Россия
(E-mail: ginnap@mail.ru)

Вузы в контексте международного сотрудничества: задачи сетевого взаимодействия

Статья посвящена актуальным проблемам сетевого взаимодействия, предполагающего установление прочных связей на различных уровнях сотрудничества, прежде всего на институциональном и межвузовском. Отмечено, что выстраивание сетевого сотрудничества в области образования требует от участников гармонизации учебных планов и разработки совместных программ, обеспечивающих реализацию обучения на различных ступенях образования, внедрения программ включенного обучения. Необходимым условием корректного достижения поставленных прагматических задач, подчеркнуто автором, является взаимная экспертная оценка, имеющая решающее значение для вузовского взаимодействия в условиях глобализации.

Ключевые слова: сетевое взаимодействие, сетевое сотрудничество, экспертная оценка, управление качеством, институциональная коммуникация, образование, включенное обучение.

Международное межвузовское сотрудничество основано на расширении палитры предоставляемых образовательных услуг. Современные отечественные и зарубежные вузы нацелены на: 1) создание образовательных программ, обеспечивающих качественную подготовку национальных кадров; 2) обеспечение обучающимся условий для своевременного качественного усвоения содержания образовательных программ; 3) разработку программ повышения квалификации профессорско-преподавательского состава на регулярной основе; 4) модернизацию информационно-образовательных ресурсов.

Преподавание и изучение иностранного языка в вузе предполагает, прежде всего, формирование межкультурной коммуникативной компетенции. Об уровне ее сформированности свидетельствуют знания, умения и навыки, которые обучающиеся должны продемонстрировать по мере завершения модуля дисциплины. Однако в процессе обучения обучающиеся сталкиваются с тернарной проблемой. Во-первых, обучающиеся должны овладеть теоретико-практическим знанием на родном языке; во-вторых, усвоить коммуникативную сторону изучаемого иностранного языка; в-третьих, в условиях реального взаимодействия избежать языковых и коммуникативных ошибок, затрудняющих осуществление иноязычного общения в условиях межкультурной коммуникации. Подобная комплексная задача требует продуманного комбинированного решения, заключающегося в одновременном или последовательном применении различных образовательных технологий, основанных на инновационном подходе, включающем элементы компетентностного, деятельностного и институционального подходов к формированию иноязычной коммуникативной компетенции при изучении языков и культур.

В институциональном (в т.ч. образовательном) пространстве в качестве доминирующей стратегии следует рассматривать *сетевое взаимодействие*. На наш взгляд, любая стратегия, понимаемая как объективная реальность, существующая независимо от отношения конкретной личности к ней, может быть *освоена, признана и внедрена*. Иными словами, стратегия переходит в разряд доминирующей, если она познана представителями национально-культурного сообщества, разделяется всеми членами данной этнокультуры, является неотъемлемой частью предметно-практической и коммуникативной деятельности человека и повсеместно используется в разных социальных практиках.

В нашем случае речь идет о выборе доминирующей стратегии, обеспечивающей установление сетевого взаимодействия как на институциональном, так и на межвузовском уровне, способствующей реализации программы обучения. Иными словами, участникам институциональной коммуникации необходимо договориться: а) об использовании очного формата в обучении (аудиторные занятия в языковых группах не более 12–15 человек); б) о применении информационно-образовательных ресурсов, базирующихся на технологиях дистанционного обучения; в) о внедрении программ включенного обучения (стажировки, летние курсы, семинарские занятия и мастер-классы).

Для реализации поставленной задачи, помимо традиционных аудиторных занятий, самостоятельной работы и практик, отраженных в учебных планах и рабочих программах дисциплин, в вузах разрабатываются *программы включенного обучения*. Остановимся на них подробнее.

История включенного обучения показывает, что в 60-е годы XX в. программы включенного обучения были предусмотрены для иностранных студентов, которые проходили пяти- или десятимесячную стажировку в российском (советском) вузе. Цель первых и последующих программ включенного обучения заключалась в том, чтобы усилить практические навыки владения иностранным (русским) языком, а также познакомиться ближе с культурой и экономикой страны изучаемого языка. В результате реализации программ данного типа обучения количество иностранных студентов существенно возросло. Изначально иностранные студенты проходили обучение преимущественно в московских вузах, а в начале 70-х годов XX в. площадками стали также и ведущие региональные вузы. Приведем некоторые статистические данные применительно к иностранным студентам, изучавшим русский язык: «В 1983 г. полный курс проходили около 2000 иностранных студентов-русистов ... включенное обучение проходили около 5000 студентов» [1; 53].

Анализ сайтов российских вузов, выделенных нами методом сплошной выборки, показывает примерно одинаковую картину в части, касающейся формирования программ включенного обучения.

Во-первых, вузы, занимающиеся разработкой и продвижением подобных программ, прежде всего ориентируются на международное сотрудничество; при этом под включенным обучением понимается преимущественно «программа студенческого обмена, то есть временного направления студента в зарубежное высшее учебное заведение с целью формирования компетенций (часть компетенций), предусмотренных основной образовательной программой» [2]. Предполагается, что обучающимся предоставляется возможность получения знаний о языке и пользования языком в профессиональных целях в течение одного или двух семестров в стране изучаемого языка, при посещении зарубежного вуза-партнера или участвуя в программах летних курсов и летних школ.

Во-вторых, программы включенного обучения являются «составной частью национальной системы подготовки по специальности» [3]. Однако в подобных случаях нередко обучающиеся осваивают коммуникативную сторону языка, предполагающую реализацию социокультурного взаимодействия в обыденных коммуникативно-практических ситуациях. Подобные знания, безусловно, способствуют повышению уровня сформированности межкультурной компетенции обучающегося, реализуемой в «жанрах фактического контактного разговора» [4; 5], например, в светской беседе или светской болтовне, но не служат его подготовке к участию в интеллектуальной беседе, связанной с применением специальной лексики и терминологии.

В-третьих, программы включенного обучения являются разновидностью краткосрочного обучения, нацеленного: а) на формирование профессионального владения иностранным языком в условиях межкультурного общения; б) на расширение кругозора, связанного с освоением инновационных технологий, разрабатываемых и внедряемых в стране изучаемого языка; в) на интенсивную практику иностранного языка в профессиональной и профессионально-ориентированной средах. Данный тип обучения поддерживается на институциональном уровне, регулируется международными соглашениями, протоколами встреч и т.п. Это обстоятельство позволяет вузу предусмотреть стажировку обучающихся в отраслевой области, обеспечивая знакомство с организацией производства за рубежом, технологическими процессами, реализуемыми в стране изучаемого языка, что позволит молодым специалистам избежать вполне справедливых упреков со стороны работодателей, а вузам — критики в свой адрес, связанной с отсутствием практического знания у выпускников.

В-четвертых, программы включенного обучения строятся на основе учебных планов, разрабатываемых российским вузом, и на основе поиска соответствий наименований дисциплин и зачетных единиц в учебных планах вуза-партнера. Конкретные требования, предъявляемые к обучающимся, согласовываются вузами-партнерами или оформляются в виде индивидуального плана обучения.

В-пятых, программы включенного обучения формируются на разных образовательных уровнях и специфицируются как бакалаврские и магистерские программы включенного обучения. Важно отметить, что данный формат может также применяться и для профессорско-преподавательского состава при обучении в аспирантуре, а также в рамках повышения квалификации и при профессиональной переподготовке.

По-нашему мнению, для осуществления сетевого взаимодействия необходима реализация следующих задач.

Задача 1. Реализации принципа поликультурности. Для реализации данной задачи необходимо разработать и внедрить серию образовательных программ на русском и иностранном языках. Так, например, в российских вузах намечается устойчивая тенденция к представлению модулей на английском языке. Безусловно, это позволит привлечь к обучению иностранных студентов и одновременно предоставить им возможность для освоения русскоязычных программ. Применительно к странам СНГ решение данной задачи усложняется: модульные образовательные программы должны учитывать интересы представителей национально-культурного сообщества в трех аспектах: а) предоставление образовательных услуг на родном языке (например, казахском, киргизском, таджикском, азербайджанском, армянском и др.); б) предоставление образовательных программ на русском языке — языке межнационального общения на постсоветском пространстве, учитывающем в силу культурно-исторических обстоятельств интересы различных этнических групп; в) предоставление образовательных программ на иностранном языке (например, английском) для представителей зарубежных национально-культурных сообществ, нацеленных на изучение редких языков, потребность в которых неуклонно растет в соответствии с социально-экономическим и политическим развитием стран Содружества.

Задача 2. Создание модернизированной материально-технической базы. Реализация данной задачи во многом зависит от *трех* факторов: а) от коммерческой активности вуза; б) от *спонсорства*; в) от наличия квалифицированного персонала — преподавателей, способных разрабатывать инновационные методики обучения иноязычному общению и применять их на практике в производственном масштабе.

Задача 3. Создание сетевых структур, обеспечивающих информационно-коммуникационную деятельность между профильными институтами, заинтересованными в реализации социокультурного взаимодействия в гуманитарном образовательном пространстве. Напомним, что *коммуникационное пространство*, по Э.Ф.Хандамовой, проявляет свою сущность: через неоднородность коммуникативных отношений и неоднородность в структуризации полномочий, функций и возможностей в деятельности бизнес-структур; через маркетинговую инновационность и конструктивную мотивационность. Коммуникационная и мотивационная проницаемость выступают факторами, обеспечивающими сбалансированность интересов взаимодействующих субъектов в границах их ресурсных возможностей [6]. Актуальность заявляемого подхода, по мнению Н.А.Лукьяновой и других исследователей, состоит во всестороннем философском осмыслении традиционного для гуманитарной науки конца прошлого века понятия «архетип» и осуществлении анализа широкого контекста фактов социальной реальности на основе освоения образно-смысловых презентаций бессознательного в сознании и номенклатуры их социальной институализации в отчуждённых от природы и человека исторических формах [5]. По нашему мнению, иллюстрирует сказанное выше институциональная (межвузовская) сетевая структура, нацеленная на гармонизацию образовательных программ, заинтересованная в качественной подготовке инновационных кадров для Российской Федерации с учетом требований Болонского соглашения, одновременно стремящаяся к социокультурному взаимодействию в условиях международного сотрудничества.

Задача 4. Брендинг вуза. Напомним, что с позиций маркетинговой коммуникации бренд представляет собой смысловое единство информационного ядра и рекламного воплощения основных идей [2; 7–9].

В условиях глобализма вузы нуждаются в положительном отношении к ним отечественных и зарубежных образовательных структур, которые находятся в состоянии конкуренции за политические, экономические, трудовые ресурсы. Одним из способов предоставления образовательных услуг является создание бренда. Данная технология служит росту значимости предоставляемого образования, привлечению интереса абитуриентов и квалифицированных научно-педагогических кадров к конкретному вузу. Формирование и продвижение бренда вуза в образовательном пространстве является необходимым условием популяризации отечественных образовательных услуг. Существенную роль в формировании бренда играют специализированные средства массовой информации и сайт вуза, нацеленные на формирование положительного образа институции и на его закрепление в массовом сознании представителей различных национально-языковых сообществ.

Задача 5. Внутренняя экспертиза, реализуемая в профессиональной среде в виде процедуры самообследования. Внутренняя экспертиза является своего рода «призывом к действию» [10], это план, в котором отражается актуальное положение дел и намечаются дальнейшие цели или действия, способствующие развитию вуза на перспективу. Однако отметим, что социокультурное взаимодействие

предполагает не только установление *статус-кво* в вузе, но и учет требований международного экспертного сообщества. Так, например, для успешного брендинга вуза (задача 4) с учетом показателей, важных для зарубежных институций, необходимо учесть следующие требования: а) наличие человеческих и материально-технических ресурсов, обеспечивающих осуществление производственных процессов в социально-образовательной среде; б) отражение деятельности человеческого фактора и использования ресурсов в виртуальной среде, включая миссию, цели и задачи вуза; организационную структуру вуза, обеспечивающую его управленческую деятельность с учетом осуществляемых производственных процессов; цели и задачи подразделений вуза; основные образовательные программы, корреспондирующие с миссией, целями и задачами вуза; пакет рабочих программ по дисциплинам, в т.ч. в формате учебного пособия модульного типа; материально-техническую базу вуза, например, обеспеченность персональными компьютерами преподавателей и студентов, наличие доступа в интернет, наличие обширного библиотечного фонда, наличие современных оборудованных аудиторий и пр.; научную деятельность вуза, описанную в различных аспектах (студенческая наука, участие в знаковых конференциях, научная деятельность магистрантов и аспирантов) с указанием научных публикаций ведущих исследователей, а также их достижений в совокупности; качественный и количественный состав профессорско-преподавательского состава; качественный и количественный состав обучающихся в вузе с учетом реализуемых образовательных программ; международную деятельность вуза с указанием зарубежных партнеров. Отметим, что приведенная выше рубрикация носит иллюстративный характер и может быть изменена, дополнена, расширена с учетом стратегии развития образовательной институции.

Задача 6. Внешний аудит. Внешний аудит выстроен: а) на оценке формальных критериев (прежде всего, проверяется соответствие разработанных вузом локальных документов актуальным (федеральным) государственным образовательным стандартам); б) на анализе содержательных критериев (экспертной оценке подвергается качество предоставляемых образовательных услуг); в) на визуальном осмотре (проверяется наличие кафедральных документов и материалов и их содержательное соответствие заявленным целям и задачам вуза); г) на интервьюировании представителей административного управленческого звена, профессорско-преподавательского состава, студенчества и работодателей. Таким образом, внешний аудит — сложная система, взаимоувязывающая институциональные аспекты со специализированной аккредитацией образовательных программ.

Задача 7. Реализация социокультурного взаимодействия. Решение этой задачи предполагает гармонизацию модульных программ, обеспечение академической и студенческой мобильности, взаимопризнание модульных программ, создание основ для выдачи двойных дипломов.

В заключение отметим, что для успешной реализации социокультурного взаимодействия необходимо согласование:

- целей образовательных программ;
- содержания образовательных программ по ключевым блокам;
- условий академической и студенческой профессиональной мобильности.

Список литературы

- 1 Борисова А.И., Митрофанова О.Д., Сурмонина Р.С. Включенное обучение — новый тип обучения иностранных студентов-русистов. Методика // Русский язык за рубежом. — М.: Рус. яз., 1983. — № 4. — С. 52–55.
- 2 Электронный ресурс: <http://www.spbgasu.ru/Mejdunarodnaya_deyatelnost/Mejdunarodnye_studencheskie_obmeny/Vklyuchennoe_obuchenie/> Режим доступа 19.06.2015.
- 3 Смикилас М. Инфографика: Коммуникация и влияние при помощи изображений: пер. с англ. — СПб.: Питер Пресс, 2014. — 150 с.
- 4 Косова К.И. Социокультурная обусловленность эволюции фатической коммуникации в англоязычной лингвокультуре: автореф. дис. ... канд. филол. наук. — Волгоград: ВолГУ, 2016. — 26 с.
- 5 Лукьянова Н.А., Маленко С.А., Некита А.Г. Власть знака: бессознательные основания и социальные механизмы. — Великий Новгород: Новгородский гос. ун-т им. Ярослава Мудрого, 2013. — 419 с.
- 6 Хандамова Э.Ф. Маркетинговое коммуникационное поле предприятия: формирование и развитие. — Краснодар: Изд. дом — «Юг», 2013. — 456 с.
- 7 Осовицкая Н. Актуальный HR-брендинг: Секреты лучших работодателей. — СПб.: Питер, 2013. — 236 с.
- 8 Шаромов А.В. Рекламно-информационное пространство бренда в СМИ (на примере разработки бренда региона): автореф. дис. ... канд. филол. наук. — М.: МГУ, 2009. — 23 с.

9 Электронный ресурс: <http://study.spb.ru/mezhdunarodnaya-deyatelnost/vkluchennoe.html> > Режим доступа 19.06.2015.

10 Нуссбаум М. Не ради прибыли: Зачем демократии нужны гуманитарные науки: пер. с англ. М. Бендет. — М.: Изд. дом «ВШЭ», 2014. — 183 с.

И.А. Гусейнова

Халықаралық ынтымақтастық контекстегі жоо: желі қатынастарының міндеттері

Мақалада желі қатынастарының өзекті мәселелері ретінде әр деңгейдегі ынтымақтастық байланысын тығыз орнату, ең алдымен, институционалды және университетаралық деңгейде, қарастырылған. Білім беру аясында желі ынтымақтастығын реттеу барысында білім берудің әр түрлі сатыдағы оқуды іске асыру әрі бағдарламаларды кіріктіруде қатысушылардан оқу жоспары мен біріккен бағдарламаларды әзірлеуді талап етеді. Автордың ойынша, алға қойылған прагматикалық міндеттерге қолжеткізуге қажеттіліктің туындауы жаһандық жағдайында университетаралық әрекеттесу үшін шешуші рөл атқаратын өзара сараптамалық бағалау болып табылады.

I.A. Guseynova

Higher educational institutions in the context of international cooperation: goals of net interaction

The article considers the current issues of net interaction that implies the establishment of strong links at the various levels of cooperation, namely at the institutional and inter-academic ones. Building the net cooperation in the field of education requires from the participants to harmonize syllabi and work out collective programs that ensure the realization of learning at the various stages of education and the implementation of exchange education programs. The mutual expert assessment that plays a key role for academic interaction in terms of globalization is a necessary condition for the correct achievement of set pragmatic goals.

References

- 1 Borisova A.I., Mitrofanova O.D., Surmonina R.S. *Russian abroad*, Moscow: Ruskiy yazyk, 1983, № 4, p. 52–55.
- 2 Electronic resource: <http://www.spbgasu.ru/Mejdunarodnaya_deyatelnost/Mejdunarodnye_studencheskie_obmeny/Vklyuchennoe_obuchenie/> Access regime 19.06.2015.
- 3 Smikiklas M. *Infographics: Communication and influence by means of images*: translated from English, Saint Petersburg: Peter Press, 2014, 150 p.
- 4 Kosova K.I. *Sociocultural stipulation of evolution of phatic communication in the English linguaculture*, diss. abstract. for degree of Candidate of Philology, Volgograd: VolSU, 2016, 26 p.
- 5 Lukyanova N.A., Malenko S.A., Nekita A.G. *Power of sign: unconscious basics and social mechanisms*, Velikiy Novgorod: Yaroslav Mudriy Novgorod State University, 2013, 419 p.
- 6 Khandamova E.Ph. *Marketing communication field of business unit: formation and development*, Krasnodar: Publ. house «Yug», 2013, 456 p.
- 7 Osovitskaya N. *Current HR-branding: Secrets of the best employers*, Saint Petersburg: Peter, 2013, 236 p.
- 8 Sharomov A.V. *Advertisement and information space of brand in the Mass Media (on the basis of regional brand development)*, diss. cand. Philology abstract. for degree of Candidate of science, Moscow: MSU, 2009, 23 p.
- 9 Electronic resource: <http://study.spb.ru/mezhdunarodnaya-deyatelnost/vkluchennoe.html> > Access regime 19.06.2015.
- 10 Nussbaum M. *Not for the sake of benefit: Why democracy needs humanities*, translated from English M. Bendet, Moscow: Publ. house VShE, 2014, 183

А.Б. Серикбаева, С.Ш. Кажикенова

Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті
(E-mail: ser_assem@mail.ru)

Мәселелік оқытудың технологиясы

Мақалада мәселелік оқыту технологиясының сұрақтары қарастырылды, ол талдау, синтез, салыстыру, топтау, ұқсастық, жалпылау сияқты ой-талдау операцияларын жасауға мүмкіндік береді, нәтижесінде білімдер, дағдылар, іскерліктер шығармашылық күйде меңгеріледі. Авторлар мәселелік оқытудың ерекшеліктерін атап отыр, мәселелік оқыту технологиясының негізгі элементтеріне назар аударды. Мәселелік оқытуды ұйымдастыруда қолданылатын теориялық материал талданып және теориялық пен практикалық оқу сабақтарын ұйымдастыру жөнінде мәселелік оқытудың әдістерін пайдалану түрлері ұсынылған.

Кілт сөздер: мәселе, шығармашылық түрлері, оқыту критерийлері, мәселелік оқытудың мақсаты, функциялары, мәселелік сабақтың құрылымы, мәселелік жағдайдың түрлері, мәселелік оқытудың түрі, мәселені іздеу қадамдары, артықшылығы мен кемшіліктері.

Қазіргі заманғы өмір ғылыми-техникалық прогрестің арқасында адамның алдына сан түрлі есептер қою арқылы әр түрлі мәселелерді ұсынады. Қаншалықты адам оны дұрыс шеше алуы болашақ ұрпаққа байланысты. Тәжірибеде мұндай есептерді зейін арқылы шығармашылық ойлай алатын адамдар шеше алатыны көрінеді.

Мәселелік оқытудың технологиясы үйрену, танымдық белсенділігінің көтермелеуінің тиімді тәсілі болып табылады. Аталмыш технология шығармашылық зейіндерді дамытып, дербес ойдың құрылымына әсер етіп, білімнің табысты игеруіне септігін тигізіп, ықпал жасайды.

М.И.Махмутовтың пікірінше, мәселелік оқыту дербес ізденістің қызметі мен дайын білімдердің қиылысуынан туындайды. Мәселелік оқытудың маңыздылығы — педагогтың білім алушыға өзіндік танымдық білім алуын ұйымдастыру болып табылатындығы. Білім алушының танымдық қызметі дайын пәндік білімдермен ұштасуы тиіс [1].

Сабақты мәселелік оқытумен ұйымдастыру баланың ойлау қабілетінің және педагогикалық құралдардың заңдық білім негізінде құрылуы қажет.

Мәселелік оқытудың дәстүрлі оқытудан мақсаттың қойылымының және білімнің меңгерушілік үдерісінің ұйымдасуымен ерекшеленеді. Мәселелік оқытумен ұйымдастырылған сабақ білім алушыға қойылған мәселені шешудің мүмкіндіктерін іздестіруге мүмкіндік береді (1-кесте).

1 - к е с т е

Дәстүрлі және мәселелік оқытудың салыстырмалы сипаттамасы

Критерийлер	Дәстүрлі оқыту	Мәселелік оқыту
1	2	3
Оқыту әдістері	Түсіндірмелі-көрнекті	Белсенді зерттеу әдістері
Оқыту нәтижелері	Дайын сабақтар	Шығармашылық зейін мен ойлаудың дамуы арқылы білім алу
Мұғалімнің қызметі	Дайын білімдер, дайын мысалдар келтірілетін түсіндірмелі-көрнекті оқыту	Өзіндік қызмет негізінде зерттеу қызметін дамыту. Оқушылардың оқу қызметтерін басқару
Білім алушылардың қызметі	Репродуктивті сипаты бар: дайын оқу материалын жаттау, меңгерген білімді пысықтау мақсатында жаттығуларды орындау, дайын білімдерді талдау	Мәселені қоя білу және оны шешу жолдарын іздестіру Өзіндік бақылау және өз қызметін өзіндік бағалау

1	2	3
Мотивация	Мұғалім жағынан әрекеттің орындалуы Мысалы, оқу материалын қызықты түсіндіру	Зияткерлік мотивтер Білім алушылар зияткерлік еңбектен кейін қанағаттануы

Танымдық қызмет мәселелік жағдайлар кезінде келесідей тізбекті құрайды: мәселелік жағдай → мәселе → шешу жолдарын іздеу → мәселені шешу.

Мәселелік оқытудың артықшылықтары ретінде мыналарды атауға болады: білім алушылардың тұлғалық мотивациясының қалыптасуы; ойлау қабілеттерінің, танымдылық белсенділігінің артуы; диалектикалық ойлаудың қалыптасуы.

Алайда, берілген әдіс көп уақытты жұмсауға талап етеді. Дифференциалды бағыт қажет. Білім алушыны қарама-қайшы көзқарасқа әкелу керек, ал білім алушы өзі мәселені шешудің жолын іздестіруі қажет. Педагогтың мақсаты мәселелік жағдайды жасауының керектігі. Мәселелік жағдайды ұйымдастыру мысалдары ретінде атауға болады: білім алушыға салыстыру жүргізуге тапсырма беру, мәселелік жағдайдан кейін қорытынды жасау, сұрақтарды құрастыру, фактілерді талдау [2].

Мәселелік оқытудың мақсаттары:

- ғылыми танымның нәтижелерін меңгерту, сонымен қатар танымның әдістерін зерттеу;
- білім алушының зияткерлік, мотивациялық аймағын ұйымдастыру және дамыту;
- білім алушылардың тұлғалық әрекеттерін дамыту.

Мәселелік оқытудың екі тобы бар: жалпы және арнайы. Жалпы функцияларға келесілерді жатқызуға болады:

- тәжірибелік қызметтің әдіс-айласының жүйелерін білім алушыларға меңгерту;
- білім алушылардың диалектикалық-материалистік ойлау қабілеттерін ұйымдастыру;
- жан-жақты дамыған тұлғаны қалыптастыру.

Арнайы топқа:

- білімді меңгерудің шығармашылық әрекеттерін тәрбиелеу (логикалық жүйелерді қолдану немесе шығармашылық әрекеттің жекелей әдістерін қолдану);
- білімнің шығармашылық қолданысы дағдысының тәрбиесі (меңгерген білімді жаңа жағдайда қолдану);
- шығармашылық қызметтің тәжірибесін жинақтау және құрастыру (ғылыми-зерттеу әдістерін меңгеру, заманды шынайы тәжірибелік мәселелермен және суреттеу бейнесінде сипаттау);
- оқытудың әлеуметтік, танымдық және адамгершілік мотивтерін қалыптастыру [3].

Мәселелік оқытудың маңызды атқаратын қызметтеріне шығармашылық зейінінің дамуын, білімнің игерушілігінің тәжірибелік дағдылануын және оқу материалын игерушілік деңгейінде көтермелеуін жатқызуға болады. Шығармашылық үдерістің айырымдық сипаты бар білімді стандартты емес жағдайларда қолдану болып табылады.

Мәселелік оқыту тұлғаның шығармашылық дамуы тәсілі ретінде талдау іскерлігі мен қорытындылауды қалыптастырады. Шығармашылық тұлғаның қалыптастыруы мәселені көре алу және оны шешу жолдарын таба білу, танымдық дағдының дамуына, іздеу-зерттеу дағдысының дамуына мүмкіндік береді.

Шығармашылық үрдісі, шешімнің интуициялық ізденісі, шешімнің логикалық қисыны қиындықпен кездесу және алынған білімдер арқылы мәселені шешу деңгейлерінен тұрады.

Мәселелік білім беруде білім алушы оқу процесінің субъектісі және шығармашылықпен іздестіру тапсырмаларын орындаушы болып табылады [4].

Тұлғаның танымдық қызығушылығы танымалдықтың үрдісіне және оның нәтижесіне бағытталған. Танымдық үрдісте тұлғаның жігер-қасиеттері іске қосылады, сондай-ақ қызметті ұйымдастыруға, оның кезеңдерін жүзеге асыруға және аяқтауға мүмкіндік туғыздырады. Қызығушылық білім алудың мотивациясы ролін атқарады. Оқу процесінде білім алушыларда не қызығушылық тудыра алуы мүмкін? Ол — меңгерілетін оқу материалының мазмұны мен білімді алу процесі. Ал оқыту процесіне мәселелік оқыту технологиясын енгізгеннен соң білім алу процесі тартымды болады.

Сабақта мәселелік жағдайды жасау білім алушылардың меңгерілетін тақырыпқа қызығушылығын арттыруға себеп болатын тәсіл ретінде қолданылады және ойлау қабілетін

калыптастырады, сөйлеу қабілетін дамытады. Өйткені мұндай жағдайлар өзінің ой-пікірін тудырып және болжам айтуды талап етеді. Айтылған қызметтің түрі кез келген пәнге тиісті болып табылады.

Сабақта мәселелік оқыту келесі құрылымнан тұрады: мәселені қою, мәселені шешуін іздеу, шешімді суреттеу, шешімді жүзеге асыру. Мәселені қою өте маңызды орын алады. Мәселені дұрыс қою сабақты өткізу барысына және жаңа оқу материалын меңгеруге ықпал жасайды. Білім алушылар мәселені шешу барысында сабаққа белсенді араласса, сабақты өздігінен меңгере алады. Егер мәселелік жағдай дұрыс шешілмесе, онда мұғалімнен дайын шешім алынады.

Мәселелік жағдай пайда болған қайшылық туғыздырады. Қайшылықты қиындық немесе таң қалдыру тудырады (2-кесте). Сондықтан мәселелік жағдай екі түрде кездеседі: қиындық және таң қалу туғыздырған.

Мәселелік жағдайдың қиыншылық түрі тапсырманы орындау барысында пайда болып, бірақ жүзеге асырылмайды. Қиындықты тудыратын мәселелік жағдайды орнату кезінде мұғалім немесе мүлдем орындалмайтын немесе білім алушыларға таныс емес тапсырманы қолданады.

2 - к е с т е

Мәселелік жағдайдың түрлері

Мәселелік жағдайдың түрі	Қайшылықтың түрі	Мәселелік жағдайды орнату тәсілдері
Таң қалу арқылы	Екі (немесе одан артық) фактілер арасында	Бір уақытта қайшылықты фактілерді, теорияларды келтіру
		Сұрақпен немесе тәжірибелі әрекетпен білім алушылардың әр түрлі пікірлерін арпалыстыру
	Оқушының күнделікті түсінігі мен ғылыми факт арасында	«Сикырлы» сұрақпен немесе тәжірибелік тапсырмамен оқушылардың күнделікті түсінігін ашу. Баяндама, хабарлама, тәжірибе, тұсау-кесер, арқылы ғылыми факті ұсыну
Қиындық арқылы	Қажеттілігі мен мұғалімнің тапсырмасын орындау мүмкін емес арасында	Мүлдем орындалмайтын тәжірибелік тапсырма беру.
		Болып өткен тапсырмаға ұқсас тәжірибелік тапсырма беру
		Болып кеткен тапсырмаға ұқсас орындалмайтын тәжірибелік тапсырма беру Тапсырма оқушылармен орындалмағанын дәлелдеу

Сабақта мәселелік жағдай ретінде қолдануға болады [5]:

- әдейі қате жіберілген деректері жеткіліксіз, артық немесе қайшылықты мәселелік есептер;
- шындықты іздеу (тәсілдер, әдістер, шешу ережелері);
- тәжірибелік қызметке қайшылық.

Сонымен бірге оқушыларды мәселелік жағдайға әкелетін бірнеше тәсілдерді қолдануға болады [6]:

- себеп болатын сұхбат — оқу есебін құрастыруға көмектеседі;
- қорытындылау сұхбат — тізімділеп құрастырылған тапсырмалар мен сұрақтар;
- мотивацияны тудыратын тәсілдерді қолдану: қызықты материалды хабарлау (тарихи фактілер, ертегілер, аңыздар және т.б.), түсініксіз құбылыстарды көрсету (эксперимент, көрнекілік), «белсенділік» — мағынасын табу, оқушыларға оқиғаның маңыздылығын жеткізу.

Мәселелік оқытудың төрт түрі: мәселелік оқытудың ғылыми, тәжірибелік, көркемдік және шығармашылық. Білімді деңгейі бойынша үлестіру оқушылардың меңгеру және ойлау қабілетінің деңгейіне байланысты:

- Әдетте белсенділік деңгейі.
- Жартылай өздік белсенділік деңгейі.
- Өздік белсенділік деңгейі.
- Шығармашылық белсенділік деңгейі.

Келтірілген деңгейлер оқушылардың жаңа білімді меңгеру деңгейін, ми қызметінің тәсілдерін және ойлау қабілетінің деңгейін қалыптастырады. Басқаша айтқанда, оқушы алған білімін қай жағдайда және қалай қолдана алатыны. Оқушылардың ең жоғары деңгейі — төртінші.

Әдетте белсенділік деңгейінде оқушылар мұғалім баяндаған оқу материалының түсінуіне, мәселелік жағдайда ойлау әрекеттерін сезінуге, жаңғырту түріндегі тапсырмаларды орындауға тырысады.

Екінші деңгейде, жартылай белсенді деңгейде, оқушылар алынған білімді жаңа жағдайда қолданады және оқу проблемасының шешімін табу тәсіліне қатысады. Көптеген оқушылар осы деңгейде тоқталады. Оларға осы деңгейде мұғалімнің көмегі керек және оларда жаңа тану жағдайлар қиындық туғызады.

Үшінші деңгейде, белсенділік деңгейде, оқушылар репродуктивті-іздеу түріндегі өздік жұмыстарды орындай алады. Осы деңгейде оқушылар алынған білімдерін өздігімен жаңа жағдайда қолдана білу, теоретикалық материалмен жұмыс жасау, орта қиындық деңгейдегі есептің шешімін құрастыра білу тиіс.

Төртінші деңгейде, шығармашылық деңгейде, оқушылар логикалық талдау талап ететін, шешімнің жаңа әдісін табатын, өздік жұмыстарды орындай алады.

Төртінші деңгейде жеткен оқушылар ойлау қызметінің тәсілдерін жылдам меңгереді, болжамдарды қоя алады, мәселенің шешімін қабылдайтын жол таңдай алады. Нәтижесінде оқушыларда сөйлеу-логикалық ойлау қабілеті артады.

М.Н.Скаткин мәселелік оқытудың үш түрін анықтайды:

1. Білімнің мәселелік баяндауы.
2. Білімді баяндаудың жеке қадамдарында оқушыларды іздеуге тарту.
3. Зерттеу әдістері.

Мәселелік баяндауда мұғалім есеп қояды (есепке айналдырылған мәселелер — нені анықтау керек). Теоретикалық материалдың үзіндісі мазмұндалады және оған мәселе-есеп қойылады. Мұғалім материалды түсіндіру кезінде осындай бірнеше есеп келтіруі мүмкін. Оқушылар әр есепті шешеді.

Мәселелік оқытудың зерттеу түрінде оқушыларға үлкен еркіндік беріледі. Еркіндік іздеу жоспар құруда, гипотезаны ұсынуда, оны тексеруде, тәжірибені, қадағалауды жасауда, фактілердің тіркелімінде, топталуында және қорытындыларында байқалады. Оқушы осындай жұмыс барысында ғылыми зерттеудің деңгейлері мен принциптерін сезінеді.

Мәселелік сабақтың құрылымы:

- I. Оқу мәселесін қою.
- II. Оқу есебін қою.
- III. Шешімді іздеу.
- IV. Шешімді баяндау.
- V. Өнімді жүзеге асыру.

Оқу мәселесін құрастыру кезінде оқушыларда «Неге болмайды?» деген сұрақ туады. Оқу есебін қоюда сабақтың тақырыбы мен міндеттері тұжырымдалады. Оны мәселелік жағдай немесе мотивацияны көтеретін тәсілдер арқылы жүзеге асыруға болады. Оқу мәселесін іздеу қадамында зерттеу, эвристикалық және мәселелік баяндау әдістері қолданылады.

Эвристикалық әңгімені сұрақ-жауап әдісі ретінде сипаттауға болады. Оқытушы логикалық байланысқан сұрақтарды қояды, ал оқушылар жауап береді. Әңгіменің сұрақтары оқушылардың білімін өзектілейді, жауабын табу үшін оқушылар бұрын алынған білімдеріне негізделуі тиіс. Эвристикалық әңгімеде оқушының жауабы оның жеке алынған тәжірибесіне негізделіп қарастырылады, яғни дайын жауапты білмейтіндігі, оны оқу әдебиетінде кездестірмеуі немесе мұғалімнен естімеуі.

Эвристикалық әңгіменің нәтижесі мәселенің шешімі болады. Мұғалім әңгіме барысында қоятын сұрақтар мәселені шешетін қадамдары болып саналады. Оқу пікірталасы топта шешімді табуға бағытталған мақсатты және кезектелген пікірлермен, ойлармен алмасу болып табылады, әр қатысушы өзінше ойлармен алмасуды ұйымдастыруға қатысады.

Пікірталас баяндау, ақпаратпен алмасу жағынан тиімді емес, бірақ деректерді бекіту, қарастырылған материалды шығармашылық сезіну және бағыт беру жағынан өте тиімді. Пікірталас барысында материалды терең сезіну факторларына жатады:

- ақпаратпен алмасу;
- бір затқа, құбылысқа әр түрлі көзқарасқа ынталандыру;
- тең емес пікірлердің және ойлардың болуы;
- айтылған пікірлермен келіспеушілік мүмкіндігі;
- қатысушыларды топтық келісімге ынталандыру.

Пікірталастың түрлеріне сипаттама берейік:

«Дөңгелек үстел» — әңгімеде оқушылардың шағын тобы тең қатысады. Олардың арасында және сыныптың қалған бөлігімен пікірдің алмасуы өтеді.

«Эксперттік топтың отырысы» — әдетте алдын ала төрағасы тағайындалған оқушылар тобы, алдымен, мәселені топта талқылап, сосын сынып алдында өзінің көзқарасын баяндайды. Осы кезде әр қатысушы талқылауға байланысты қысқаша хабарлау жасайды.

«Форум» — «эксперттік топтың» отырысына ұқсас, бірақ сараптама барысында топ өзінің пікірімен сыныппен талқылайды.

«Соттың мәжілісі» — істі соттың тыңдауында қарастыратын ұқсас сараптама.

«Дебаттар» — алдын ала белгілі екі қарсылас топтар (командалар) мүшелерінің сөз сөйлеу негізінді құрастырылған сараптама. Сараптама әр топтың өкілінің сөз сөйлеуінен басталады, кейін трибуна қатысушылардың түсініктемелеріне немесе сұрақтарына беріледі [6].

Оқу талас кезінде маңызды орын ізгіліктің атмосферасына және бір-біріне көңіл аударуға беріледі. Осы кезде педагог қандайда деген жасырын немесе ашықтан-ашық жақтаудан немесе ұнатпаудан тартыну керек. Тек анықтау немесе түсіндірме репликалар болуы мүмкін. Сараптаманы басқарудың маңызды шарты болып қатысушылардың назарын және ойларын сарапталатын сұрақтарға аудару болады.

Ұзақ сараптамада пікірталастың аралық қорытындылауы жүргізіледі. Осы кезде ағымды уақыттың сараптамасына қорытынды жасау керек, сынып келешек сараптамаға бағытталған болуы үшін [8].

Топтық мәселелік сараптамаларды ұйымдастыру оқушыларға көмек береді:

- талас-тартысты жүргізе білу, өзінің көзқарасын дәлелдей білу;
- оқылған материалды әр жағынан талқылай білу.

Дебаттар мен дискуссиялар ережелерін келтірейік:

- басқа қатысушыларға құрмет таныту;
- сұрақтарға жауап беруде, куәгерлікті қолдануда және аргументтерді адал қолдану;
- жеңілгендер жоқ.

Топтық мәселелік пікірталастың ұйымдастыру кезеңдерін атап өтейік. Пікірталаста ойлап іздеу қызметінің процесі зерттеу мәселенің бірнеше кезеңінен өтеді.

Ақпараттандыру. Бұл ұйымдастырушының алғы сөзі, пікірталастың ойы баяндалады, мәселе қойылады.

Дәлелдеуі. Талқыланатын мәселе бойынша баяндамашының мәселені негіздейтін сөзі.

Ескертулер, пікірлер. Оппоненттер жағынан сұрақтар, күдіктер, қарсылық фазасы.

Мәлімдеу, теріске шығару. Осы қадамда баяндамашы қарсылықтарды және күдіктерді жоққа шығарады және өзінің пікір-ойын қорғайды.

Сын. Ұсынылған идеяны тексеру, дәлелдеудің беріктігін сынау.

Контрдәлелдеу. Сынақ талдауынан кейін ой-пікірді қорғау.

Шешімді өндіру. Осы қадамда зерттеуге барлық қалаушы өзінің ой-пікірін баяндай алады. Болжау шешімнің өзара тексерісі жүреді, қарсылас жақтар белсенді тайталасады.

Қорытындылау. Пікірталастың соңы шешімді қабылдауды болжамдайды.

Қорытындылау қадамында тиімді түрдегі тапсырмаларды қолдануға ұсынылады.

Мәселелік сабақтың «Шешімді іздеу» кезеңі оқушылардың жаңа білімдерін ашуға арналған. Бұл білімдерді болжам арқылы алуға болады. Алдымен болжам қою, сосын оны тексеру. Болжамды дәлелдейтін немесе жоққа шығаратын пікірлер келтіріледі. Сабақтың осы кезеңінде қорғау сұхбатын қолдану ыңғайлы.

Зерттеу әдісі оқушылардан жеткілікті теориялық білімдерін талап етеді. Бұл әдіс оқушылардың жоғары деңгейдегі таным белсенділігімен сипатталады. Осы әдіс тәжірибелік және зертханалық сабақтарға қатысты. Оқытуда зерттеу әдісі «жанарту» дидактикасына жатады, яғни оқушылар ғылымда белгілі білімдерді өздері ашады. Оқу және ғылыми зерттеудің айырмашылығы осында жатыр.

Өнімді жүзеге асыру қадамында немесе алынған білімді шығармашылық күйде қолдану барысында оқушыларға тірек-белгіні немесе көркем бейнені қолдануға болады. Шығармашылық бұл әрекет, нәтижесінде, жаңа материалдық және рухани қазына болып табылады. Тірек-белгі ретінде кесте, тірек сөздер, сызбалар және т.б. болуы мүмкін.

Мәселелік оқытудың негізінде американдық психолог, философ және педагог Дж.Дьюидің идеясы алынған. Ол 1894 ж. Чикаго қаласында сынақ мектебінде білім беру оқу жоспарына негіздемей ойын және еңбек қызметіне негіздеген.

Мәселелік оқытудың басты психологиялық-педагогикалық мақсаттарын атайық:

- оқушылардың ойлау және жүйріктілік қабілеттерінің дамуы, шығармашылық дағдыларының дамуы;

- мәселені өздігімен шешу және белсенді іздеу барысында алынған білімдерді, іскерліктерді меңгеру, нәтижесінде, бұл білімдер, дағдылар, дәстүрлі оқытуға қарағанда, орнықты;

- оқушының белсенді шығармашылық тұлға ретінде тәрбиелеу, ерекше мәселелерді көру, қою және шеше біле алатыны.

Мәселелік оқытудың жетістік шарттары:

- жеткілікті мотивациямен қамтамасыз ету, мәселенің мазмұнына қызығушылық оятатын;

- әр қадамда туатын қиындыққа тиісті жұмыспен қамсыздандыру (белгілі мен белгісіздің тиімді тиістілігі);

- мәселені шешуде алынған ақпараттың құндылығы;

- оқытушы мен оқушының игілікті қарым-қатынасы, оқушы айтқан барлық пікірлерге, ойларға назармен және ынтамен қарау [7].

Мәселелік оқытудың түрлері:

- оқу материалының мәселелік баяндауы дәрістің монолог немесе семинардың сұхбат түрі;

- оқу материалын дәрісте мәселелік баяндауы, оқытушы мәселелік сұрақтарды қояды, мәселелік есептерді қояды және өзі шешеді, ал оқушылар ойша шешімді іздеу процесіне қатысады;

- зертханалық сабақтарда экспериментті орындау барысында жартылай-іздеу қызметі; мәселелік семинарлар, эвристикалық сұхбаттасу. Оқытушының сұрақтары оқушыларда зияткерлік қиындықтар және бағытталған ойлау тасқынын туғыздыру керек;

- оқушылар мәселені өздігінен қойып, оны мұғалімнің бақылауы негізінде шешуі — өзіндік зерттеу қызметі.

Сонында, мәселелік оқытудың артықшылықтарын және кемшіліктерін қорытындылайық.

Дәстүрлі оқытуға қарағанда, мәселелік оқытудың *артықшылығы*:

- логикалық, ғылыми, диалектикалық, шығармашылық күйде ойлауға үйретеді;

- оқу материалын дәлелдеуге ықпал жасайды, дұрыс екеніне сенім ұялатады;

- оқушыларда өзінің мүмкіндіктеріне және күш-қуатына сенімділігін арттырады, сондықтан оларда ғылыми түрде білім алуға қызығушылық пайда болады;

- өздігімен алынған білімдер, заңдылықтар ұзаққа есте қалады.

Мәселелік оқытудың кемшіліктері: оқушылардың тану қызметінің төмен басқарулығы; жобаланған мақсаттардың жүзеге асырылуына көп уақыттың жіберілетіндігі [8].

Әдебиеттер тізімі

- 1 Лапина Е. Наука и жизнь. — 2015. — № 10. — С 84.
- 2 Кудрявцев В.Т. Проблемное обучение: истоки, сущность, перспективы. — М.: Знание, 1991. — 80 с.
- 3 Арапов К.А. Проблемное обучение как средство развития интеллектуальной сферы школьников // К.А.Арапов, Г.Г.Рахматуллина // Молодой ученый. — 2012. — № 8. — С. 290–294.
- 4 Дубина И.Н. Творчество как феномен социальных коммуникаций. — Новосибирск: СОРАН, 2000. — 173 с.
- 5 Методы создания проблемных ситуаций // [ЭР]. Режим доступа: <http://festival.1september.ru/articles/629603/>
- 6 Ильницкая И.А. Проблемные ситуации и пути их создания на уроке. — М.: Знание, 1985. — С. 56.

- 7 Кларин М.В. Учебная дискуссия // Мир образования. — 1996. — № 1. — С 32.
- 8 Кукушин В.С. Теория и методика обучения: учеб. пособие / Кукушин В.С. — Ростов н/Д.: Феникс, 2005. — 474 с.

А.Б. Серикбаева, С.Ш. Кажикенова

Технология проблемного обучения

В статье рассмотрены вопросы технологии проблемного обучения, которая позволяет совершать такие мыслительные операции, как анализ, синтез, сравнение, классификация, аналогия, обобщение, в результате чего происходит творческое овладение знаниями, умениями, навыками. Авторами выделены особенности, показаны основные элементы технологии проблемного обучения, характеризующие интеллектуальные способности обучающихся к учению. Проанализирован теоретический материал по организации проблемного обучения и представлены варианты использования методов проблемного обучения при организации теоретических и практических учебных занятий.

A.B. Serikbayeva, S.Sh. Kazhikenova

Technology of problem training

In article questions of technology of problem training which allows to make such cogitative operations as the analysis, synthesis, comparison, classification, analogy, generalization therefore there is a creative mastering knowledge, abilities, skills are considered. Authors have marked out features of problem training, the basic elements of technology of problem training characterizing mental abilities trained to the doctrine are shown. Are analysed theoretical material on the organization of problem training and options of use of methods of problem training at the organization are presented theoretical and practical educational занятий. обучающихся to the doctrine.

References

- 1 Lapina E. *Science and life*, 2015, 10, p. 84.
- 2 Kudryavtsev V.T. *Problem training: sources, essence, prospects*, Moscow: Znanie, 1991, 80 p.
- 3 Arapov K.A. *Young scientist*, 2012, 8, p. 290–294.
- 4 Dubina I.N. *Creativity as phenomenon of social communications*, Novosibirsk: SORAN, 2000, 173 p.
- 5 *Methods of creation of problem situations*, [ER]. Access mode: <http://festival.1september.ru/articles/629603/>
- 6 Ilinizkaya I.A. *Problem situations and ways of their creation at a lesson*, Moscow: Znanie, 1985, p. 56.
- 7 Klarin M.V. *World of education*, 1996, 1, p. 32.
- 8 Kukushkin V.S. *Theory and technique of training: manual*, Rostov-na-Donu: Phoenix, 2005, 474 p.

А.М. Рахметова, Г.С. Ашимханова, А.С. Кударина

Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті
(E-mail: banu_asyl@mail.ru)

Психикалық дамуы тежелген бастауыш сынып оқушыларының сөйлеу тілін дамытуда қолданатын электрондық оқулықтың маңыздылығы

Мақалада психикалық дамуы тежелген бастауыш сынып оқушыларының сөйлеу тілін дамытуда қолданатын электрондық оқулығымызды қолдану арқылы психикалық дамуы тежелген оқушылардың тек қана сөйлеу тілін ғана дамытуына ықпалын тигізіп қана қоймай, қайта олардың таным процестерінің, қоршаған ортадағы адамдармен қарым-қатынасының дамуына, сынып оқушыларын татулыққа, бірлікке, бір сөзбен айтқанда, адами қасиеттерге баулуға өз септігін тигізеді, сонымен қатар психикалық дамуы тежелген бастауыш сынып оқушыларының сөйлеу тілін дамытуда оқыту процесін үздіксіз және толық деңгейін бақылау, ақпараттық ізденіс қабілетін дамыту, тәсілдерінің қажеттілігін жоғарлатады.

Кілт сөздер: психикалық дамуы тежелген оқушылар, электрондық оқулық, білім берудегі АКТ, оқытудың жаңа ақпараттық технологиялары, қазіргі ақпараттық оқыту технологиялары, компьютерлік оқыту технологиялары.

Шапшаң жүріп жатқан заманауи үрдісі елімізде бәсекелестікті күшейте түсуде. Елбасы «Қазақстанның әлемдегі бәсекеге қабілетті 50 елдің қатарына қосылу стратегиясы» атты Жолдауында: «Білім беру реформасы — Қазақстанның бәсекеге нақтылы қабілеттілігін қамтамасыз етуге мүмкіндік беретін аса маңызды құралдарының бірі», — деп атап көрсетті [1, 2].

Келер күнімізге аттамас бұрын бүгінгі ұстаздың кім екендігіне баға беріп көрейік. Бүгінгі таңда мұғалім ата-ана, бала бағбаны, қоғам қайраткері. Мұғалім — оқытушы маман, мұғалім — ұлағатты ұстаз, мұғалім — білім авторы, мұғалім — технолог, мұғалім — жаңалықты дәріптеуші, таратушы, үйретуші. Қазіргі заманымыздың даму болашағы қоғамның даму үрдісімен үнемі өсіп отыратын ақпарат көлемінің әр түрлі тегімен анықталады. Болашақ жастарға білім беруде жаңа оқыту технологияларын қолдану, инновациялық бағытта жұмыс жасау заман талабына сай талап етілуде.

Осыған орай қоғамымыздың дамудың жаңа кезеңіне бет буруда, бұл кезең ақпараттық кезең, компьютерлік техника мен оған байланысты барлық ақпараттық коммуникациялық технологиялар педагогтар қызметінің барлық салаларына кірігіп, оның табиғи ортасына айналып отыр. Білім беру саласындағы кеңінен қолданылатын ұғымдардың бірі — АКТ, яғни «оқытудың жаңа ақпараттық технологиялары», «қазіргі ақпараттық оқыту технологиялары», «компьютерлік оқыту технологиялары» және т.б. тіркестермен тығыз байланысты.

Мемлекетіміздің білім беру жүйесін ақпараттандыру отанымыздың даму стратегиясының негізгі бағыттарының бірі, себебі ХХІ ғасыр — білім беру жүйесін ақпараттандыру ғасыры.

Білім беру жүйесіндегі инновациялық үрдістердің күрт дамуы кезеңінде үлгерімділігі жоғары балаларға баса назар аударылып, керісінше, үлгерімі төмен, атап айтар болсақ, психикалық дамуы тежелген оқушылар педагогикалық қауымдастықтың назарынан тыс қалып отыр.

Психикалық дамуы тежелуі мәселесін зерттеулерімен біздің заманымызға дейінгі көптеген ғалымдар қатары айналысты. Олар мектептегі үлгермеу мәселесін бірқатар себептермен байланыстырады:

- психикалық дамуы тежелуіне байланысты баланың мектептегі оқуға дайын болмауы;
- мектепке дейінгі жаста (әсіресе 3 жасқа дейін) балалардың ұзақ уақыт науқастанулары салдарынан соматикалық әлсіздік жағдайына ұшырау;
- анализаторлардың кемшіліктері (есту, сөйлеу).

Сонымен бірге психикалық дамуы тежелген балалардың мектептегі жүйелі оқуға дайындығының параметрлері тағайындалды:

- психикалық дамуы тежелген балалардың айнала қоршаған орта туралы белгілі бір деңгейдегі білім қоры, алғашқы мағлұматтары қалыптасқан болуы қажет;
- психикалық дамуы тежелген балалардың ойлау операцияларын, машықтарын меңгеруі қажет;

- психикалық дамуы тежелген балалардың сөйлеу тілі белгілі бір деңгейдегі дамуы шарт (фонетикалық мағлұматтары, сөздік қоры, грамматикалық құрылымы);
- психикалық дамуы тежелген балалардың танымдық белсенділігі болу шарт;
- психикалық дамуы тежелген балалар өз мінез-құлқы мен тәртібін реттей білуі қажет.

Салыстырмалы түрде қарастыратын болсақ, жалпы білім беретін орта мектептердің оқушыларын зерттей келе, ғалымдар үлгерімі нашар оқушылардың 50 % жоғарыдағы 5 параметрдің барлығынан да кейіндеп қалғандары анықталған. Берілген мәлеметтерге сүйене отырып, бұл балалар ПДТ бар балалар тобына жатқызылған. Мектептегі білім алу процестерінде үлгермеу мәселесі негізінен бастауыш сыныптарда анықталатын болғандықтан, коррекциялық-дамыту жұмыстарының дені осы кезеңдерге жоспарланады [3].

Қоғам сұранысынан туындап отырған талаптарға сәйкес психикалық дамуы тежелген балалардың ой-өрісін дамытып, алған білімдерін өз тәжірибесінде жаңа жағдайларда қолдана алу біліктілігі қалыптасқан, ізденімпаз шығармашылық тұлға қалыптастырудың бірден бір жолы, жоғарыда айтылып өткендей, оқыту мен тәрбиелеуді жаңаша ұйымдастыру.

Заманауи зерттеулер негізінде балалардың психикалық дамуының тежелу мәселесі дүниежүзілік психологтар мен педагогтардың бірден бір көкейтесті мәселенің бірі болып табылатындығы айқын көрсетіледі.

Психикалық дамуы тежелген балалардың тек қана психикасы бұзылған деп қарамау керек, сонымен қатар олардың дене мүшелері мен тілдерінде де дамымаушылықтарда жиі кездеседі. Әдетте, психикалық дамуы тежелген балалардың тілінде кемістікті байқаймыз. Бірақ бұл жағдай да түрлі сөйлеу патологиясымен байланысты емес, яғни, ол ақыл-ойы дұрыс балаларда да көрініс беретін кез келген сөйлеу мәнерінің бұзылуы болып табылады. Алайда психикалық дамуы тежелген оқушылар тобында да сөйлеу мәнерінің фонетикалық-фонематикалық тұрғыда дамымай қалу жағдайы жиі кездесіп жатады.

Барлығымызға белгілі түзете дамыта оқыту сыныптарындағы психикалық дамуы тежелген оқушылар ҚР Мемлекеттік жалпыға міндетті білім стандартына сәйкес білім алады. Психикалық дамуы тежелген балалардың көп жағдайда бір бөлігінің сөйлеу тіліннің жүйелі түрдегі бұзылыстары болады, ал бұл олардың тақырыпты меңгерулеріне кедергі келтіреді. Сондықтанда осы оқушыларды оқытудағы түзету міндеттерінің біріне сөйлеу тілін жан-жақты дамыту жатады. Психикалық дамуы тежелген балалардың тілін дамыту — қазіргі кезде оқу-тәрбие ісіндегі басты мәселе. Бастауыш мектеп бағдарламасында балалардың жас ерекшелігіне сай тапсырмалар, жаттығу жұмыстары беріледі, сол себептен тіл дамыту жұмыстары мәтіндерді оқу, оны мазмұндап айту, сұрақтарға жауап беру және мазмұндама мен шығарма жаздыру арқылы жүзеге асырылады.

Психикалық дамуы тежелген оқушыларды оқытуда тіл дамыту жұмыстары төмендегідей бағытта ұйымдастыруды ұсынамыз.

Оқыту үрдісін ақпараттандыру — жаңа ақпараттық технологияларды қолдану арқылы дамыта оқыту, дара тұлғаны бағыттап саралап оқыту мақсаттарын жүзеге асыра отырып, оқу-тәрбие үрдісінің барлық деңгейлерінің тиімділігі мен сапасын арттыруды көздейді. Бүгінгі таңда білім беру жүйесін ақпараттандыру ісінің басты мақсаты заман талабына сай ақпараттық қоғамның шарттарына сәйкес білім алатын балалардың тұрмыстық, қоғамдық және кәсіптік өмір салаларына толық әрі тиімді араластыру болып табылады.

Мектеп жасындағы психикалық дамуы тежелген бастауыш сынып оқушыларды жан-жақты қалыптастыру негізінен осы балаларға арналып жасалған электронды оқулығымыз арқылы жүзеге асырылды. Оқу жоспары бойынша психикалық дамуы тежелген танымдық әрекеттерін дамыту, қоршаған ортамен танысу және әр түрлі құбылыстардың себебін және оның өзгерістерін анықтау, тіл дамыту, еңбекке баулу, әр түрлі пәндерді арнайы дидактикалық әдістермен игеру қарастырылған. Сонымен қатар бұндай балаларға сабақтан тыс, ойын ретінде өтілген сабақтарды қайталап отыру, баланың есте сақтау жадында жақсы сақталады.

Бүгінгі таңда алдымызда білім беру саласының жүйелі даярланып берген білімді, дағдыларды жоғары деңгейде меңгертетін, қайталайтын ғана емес, шығармашылық бағытта жұмыс істей алатын, тың жаңалықтар ашатын, бір тума ойлау қабілетімен ерекшеленетін жеке тұлға қалыптастыру міндеті тұр. Бұл оқушылардың шығармашылық әрекетін дамытудың маңызды мәселе екендігін көрсетеді. Жалпы оқушылардың сөйлеу әрекеті ғылыми-педагогикалық мәселелер едәуір зерттелген. Балалардың өн бойында сөйлеу әрекет тәжірибесін жан-жақты қалыптастыру қажеттілігі бүгінгі мектептің басты мақсаттарының бірі.

Психикалық дамуы тежелген балалардың бастауыш сыныптарды байқалған бойларындағы үлгермеушілігі оқу бағдарламасы күрделенген сайын оқуды толыққанды меңгеруде үлкен қиыншылықтар туғызары сөзсіз. Себебі психикалық дамуы тежелген балалардың бастапқы білім, білік, машықтарын толық меңгере алмағандықтан, ортаңғы буын сыныптарына келіп, материалдардың күрделенген кезінде мүлдем үлгерім қатарынан шығып қалуы мүмкін. Демек, психикалық дамуы тежелген балалармен қосымша жұмыс атқару тиіс, баланың ойлау, сөйлеу, қиялдау, шығармашылық қабілеттерін арттыру мақсатында.

Білім берудегі қоғам талабына сай технологиялардың көмегімен жаңа білім беру парадигмасы іске асатын құрал ретінде қарастырылады. Оқыту технологияларының даму тенденциялары тұлғаның өзін-өзі тануына және өзін-өзі дамуына мүмкіндік беретін гуманитарлық білім берумен тікелей байланысты. Қазіргі таңда қоғам ортасында білім беру саласында «білім беру технологиялары», «педагогикалық технология» терминімен қатар «оқыту технологиялары» термині қолданылады. Ұсынылған терминдердің арасында біріншісі көлемді болып келеді. Себебі білім беру технологиясында оқушының, үйренушінің тұлғалық сапасын дамыту және құрумен байланысты болатын тәлім тәрбиелік аспекті бар [3, 4].

Оқытудың ақпараттық технологиялары:

Білім беру жүйесінің бірқатар дамуындағы көрсетілген беталыстар мен өзгерістер жаңа ортаның — ақпараттық қоғамның пайда болуына байланысты екендігі жоғарыда айтылды. Мұндай беталыстарды мемлекетіміздің мектептерінде жүзеге асыру үшін оқу орындарына жаңа ақпараттық технологияларды, оқыту әдістері мен түрлерін заманға сай білім беруді енгізу жүргізілуде. Жаңа оқыту технологиялары білім беру сапасын көтеруге ықпалын тигізіп қана қоймай, білім беру қызметіндегі бәсекеде өзінің мүмкіншілігін арттыруға ықпал етеді.

Заман талабына сай электрондық Web-оқулықтың қандай екендігі туралы біртұтас ойдың болмауы көзқарастың жан-жақтылығында. Жалпы электрондық оқулық дегеніміз — мультимедиялық оқулық.

Оқытудың кез келген саласында электрондық оқулықтарды пайдалану психикалық дамуы тежелген балалардың танымдық белсенділігін арттырып қана қоймай, ойлау жүйесін қалыптастыруға шығармашылықпен жұмыс істеуге жағдай жасайды. Осы уақытқа дейінгі оқыту, білім беру саласында тек ұстаздардың айтқандарын немесе оқулықты пайдалану қазіргі заман талабын қанағаттандырмайды. Сол себепті қазіргі ақпараттандыру қоғамында бұл оқулықтарды қолданбай алға жылжу мүмкін емес, сондықтан электрондық оқулықтың құрылымы сапалы жаңа жоғары деңгейде болуы тиіс. Психикалық дамуы тежелген бастауыш сынып оқушыларының сөйлеу тілін дамытуда қолданатын электронды оқулық оқушының уақытын үнемдейді, оқу материалдарын іздеп отырмай, өтілген және оқушының ұмытып қалған материалдарын еске түсіруге зор ықпал тигізеді.

Сонымен қатар психикалық дамуы тежелген бастауыш сынып оқушыларының сөйлеу тілін дамытуда қолданатын электрондық оқулықтарды сабақта қолдану кезінде психикалық дамуы тежелген балалар бұрын алған білімдерін кеңейтіп, өз бетімен шығармашылық жұмыстар орындайды. Әрбір оқушы таңдалған тақырып бойынша тапсырмалар орындап, тестілер шешіп, карталар және схемалармен жұмыс жасауға дағдыланады.

Психикалық дамуы тежелген бастауыш сынып оқушыларының сөйлеу тілін дамытуда қолданатын электрондық оқулық арқылы түрлі суреттер, бейнекөріністер, дыбыс және музыка тыңдатып көрсетуге болады.

Бұл, әрине, ұстаздың тақтаға жазып түсіндіргенінен әлдеқайда тиімді әрі әсерлі. Меңгерілуі қиын сабақтарды компьютердің көмегімен психикалық дамуы тежелген балаларға ұғындырса, жаңа тақырыпқа деген баланың құштарлығы оянады деп ойлаймыз.

Психикалық дамуы тежелген бастауыш сынып оқушыларының сөйлеу тілін дамытуда қолданатын электрондық оқулықтарды қолдану барысында оқушылардың сабаққа деген қызығушылығының күрт артқандығы байқалады. Сондай-ақ ұстаздарға де өзіне қажетті әдістемелік, дидактикалық көмекші құралдарды молынан пайдалана алады. Электрондық оқулық — бұл заман талабына сай дидактикалық әдіс-тәсілдер мен ақпараттық технологияны қолдануға негізделген түбегейлі жүйе.

Психикалық дамуы тежелген бастауыш сынып оқушыларының сөйлеу тілін дамытуда қолданатын электрондық оқулықпен оқыту ұстаздың оқушымен жеке жұмыс істегеніндей болады. Дәстүрлі білім беруде кейбір оқушылар түсінбей қалған материалды мұғалімнен қайталап сұрай беруге кейде қысылады немесе ұялады, сондықтан да жаңа тақырыпты дұрыс қабылдай алмауына

әкеп соғады. Ал электрондық оқулықпен жеке жұмыс істеуінің арқасында психикалық дамуы тежелген оқушылар сол тақырыпты бірнеше қайталап оқуына, тыңдауына, тіпті түсінбеген сөзді бөліп анықтама бөлімінен қарауға, сол сөздің түсіндірмесін білуіне, оның грамматикалық жасалу жолдарын білуіне көптен-көп көмегін тигізеді [5].

Электрондық оқулықтар психикалық дамуы тежелген бастауыш сынып оқушыларының сөйлеу тілін дамытуда білім сапасын бақылау жүйесін өзгертуге жоғары деңгейде көтеруге мүмкіндік жасайды. Дәстүрлі оқытуда әр оқушы мұғалім тарапынан қадағалау өте жиі болмай қалуы да кездеседі, ал электронды оқулықтың көмегімен оқыту үрдісінің әр кезеңін бақылай алады. Тіпті кейде психикалық дамуы тежелген бастауыш сынып оқушыларының тапсырманың дұрыс орындалуын ғана қадағалап қоймай, қате орындаған жағдайда оқулықтың тарауына, керекті тақырыбына немесе қажет ақпаратқа сілтемелер беріп отырады.

Бұл психикалық дамуы тежелген балалар үшін, біріншіден, үлкен көмек, жеңілдіктер туғызса, екіншіден, сол материалды автоматты түрде бақылап, әділ бағасын беруге, балалардың қажетіне қарай кеңес беруге, сол жайында барынша мәлімет алуға мүмкіндік жасайды. Сонымен қатар оқушы жалпы грамматикалық анықтамаларды оқи отырып, білімін тереңдете алады. Міне, жан-жақты қарастырылған мүмкіндіктердің барлығы оқудың мотивациясын күшейтеді, оқушылардың тілге деген қызығушылығын, оқуға деген белсенділігін арттырады, оқытудың дәстүрлі ұйымдастыру формасынан шығып, білім беруді даралауды күшейтуге көп көмегін тигізеді. Электрондық оқулықта берілген мәтіндік материалдар белгілі бір қатынас жағдайында қолданылатын сөйлемдерді құрайды. Сұхбаттар көлемі жағынан оқушылар шағын және жеңіл жатталады.

Электронды оқулықтар психикалық дамуы тежелген бастауыш сынып оқушыларының сөйлеу тілін дамытуда:

- білім алу деңгейін тереңдетуге;
- ауызекі тілде сөйлей білу дағдыларын жан-жақты қалыптастыруға;
- өз бетінше терең іздену қабілетін қалыптастыруға;
- ойлау процестерін дамытуға;
- сөздік қорының түзелуіне, молаюына;
- тілді үйренуге деген ынтасы мен қызығушылығының жоғары деңгейде артуына;
- сабақта өзін еркін ұстап үйренуіне, өз мүмкіншілігін кеңінен пайдалана алуына;
- өз ісіне терең талдау жасай алуға көптен-көп көмегін тигізеді.

Қорыта келе айтарымыз, оқу үрдісінде психикалық дамуы тежелген бастауыш сынып оқушыларының сөйлеу тілін дамытуда электрондық оқулықты қолданудың маңызы өте зор.

Психикалық дамуы тежелген бастауыш сынып оқушыларының электрондық оқулықпен сабақ бойы үздіксіз байланыста болғандықтан, тілді меңгеруіне үлкен мүмкіндіктері бар. Заман талабына сай жас ұрпаққа сапалы білім беруде электрондық оқулықтарды сабаққа пайдалану оқытудың жаңа технологиясының бір түрі ретінде қарастыруға болады. Ой өрісі дамыған, шетелдік білім жүйесінен қалыспайтын жас ұрпаққа білім беру жолындағы ортақ міндетті өз мәнінде жүргізу үшін, бір-бірімізден тәжірибе алмасып, кемшілік-жетістіктерді айтып отырсақ, жұмысымыз өнімді болады деп ойлаймыз.

Әдебиеттер тізімі

- 1 Астапов В.М., Лебединская О.И., Шапиро Б.Ю. Теоретико-методологические аспекты подготовки специалистов социально-педагогической сферы для работы с детьми, имеющими отклонения в развитии. — М., 2005. — 256 с.
- 2 Специальная психология / Под ред. В.И.Лубовского. — М.: Академия, 2005. — 47 с.
- 3 Специальная педагогика: учеб. пособие / Под ред. Н.М.Назаровой. — М.: Академия, 2000. — 519 с.
- 4 Коррекционная помощь детям раннего возраста с органическим поражением центральной нервной системы в группах кратковременного пребывания / Под ред. Е.А.Стребелевой. — М.: Просвещение, 2001. — 158 с.
- 5 Дефектология: Словарь-справочник / Под ред. Б.П.Пузанова. — М.: Академия, 2001.

А.М. Рахметова, Г.С. Ашимханова, А.С. Кударинова

Значение электронного пособия в развитии речевой деятельности учеников начальной школы с задержкой психического развития

В статье освещено использование электронного пособия для развития и совершенствования речевой и коммуникативной деятельности детей с задержкой психического развития. Отмечено, что с помощью такого пособия можно эффективным образом воздействовать на познавательные и мыслительные процессы, коммуникативную функцию, личностные и нравственные качества детей данной категории. В формировании и развитии речи детей с задержкой психического развития, подчеркнуто авторами, использование электронного пособия повышает способности к познавательной активизации, поиску нужной информации и позволяет сделать данный процесс непрерывным, интересным, связанным с потребностями повседневной реальной жизни.

A.M. Rahmetova, G.S. Ashimhanova, A.S. Kudarinova

The value of electronic aids in the development of speech activity of children with mental retardation

This publication mentions the use of electronic aids for the development and improvement of speech and communicative activity of children with mental retardation, and through this grant can be an effective way to influence the cognitive and mental processes, communicative function, personality and moral qualities of children in this category. The formation and development of speech of children with mental retardation use of electronic aids increases the capacity for cognitive activation, finding the right information, and allows you to make this process neprervnym, interesting, related to the needs of everyday real life.

References

- 1 Astapov V.M., Lebedinskaya O.I., Shapiro B.Yu. *Theoretical-methodological aspects of training of specialists in social and educational spheres to work with children with developmental disorders*, Moscow, 2015, p. 256.
- 2 *Special psychology*, edit. V.I.Lubovskiy, Moscow: Academy, 2005, p. 47.
- 3 *Special Education: textbooks*, edit. N.M.Nazarova, Moscow: Academy, 2000, p. 519.
- 4 Correctional help young children with organic lesion of the central nervous system Group short stay, edit. E.A.Strebeleva, Moscow: Prosvechsheniy, 2001, p. 158.
- 5 *Defectology*, reference dictionary, edit. B.P.Puzanov, Moscow: Academy, 2001.

B.K. Utemuratova

*Resource Center School № 5, Karaganda
(E-mail: kalieva_58@mail.ru)*

Social partnership in conditions of the resource center

The article examines the effectiveness of social partnership with the universities in conditions of profile training resource center. The features and advantages of the Resource Center have been allocated. Analyzed the content and structure of the course subjects on the basis of university technology, such as «Fundamentals of Accounting», «Fundamentals of Entrepreneurship», «Fundamentals of Driving», which provide pre-professional training of students in technical specialties that are in demand today and in the world market. The author shows the educational opportunities of the network of schools to provide students with choices like training courses, as well as ways of organizing learning activities with regard to their educational needs.

Key words: Social Partnership, informatization, self-determination, pre-professional, Resource Center for Profile Training (RCPT), new technologies, cooperation.

In the age of high technology there is a need to rethink approaches to professional self-determination of students to a new level. This is due to the development of school education system, and the situation on the labor market. And market relations in the education system to initiate the process of integration of different levels of education. In this direction, a network organization of school education, i.e. profile training resource center, based at the secondary school № 5 in Karaganda, develops a wide network of social partnership with universities, companies, colleges, which could open up their resources for school students social practice, to provide an information exchange, to become consultants, additional educational centers.

This is creating of real mechanism of coordinated positions of the social partners on future development of RC, tracking the dynamics of labor market development, popular professions, socio- cultural priorities dictated by modern society. This approach will ensure the organization of school education for all schools the quality of the teaching of core subjects and organization of individual creative work of students will create an effective pre-professional, pre-university training system, preparation for UNT, distance learning, the use of elements of higher education. Market-orienting system of universities education creates a marketing department, which studies the demand, creates a unique selling proposition and ensures its promotion in the educational market. This is reference point for school education in the market environment.

Thus, the Resource Center for Profile Training, uniting around 12 nearby schools in the neighborhood, integrate their human, material and technical potential, attracting the resources of universities and thereby provides full profile education. Integration of school and higher education — are the new forms and methods of education, using of information technology.

In this perspective, one of the social partners is the Karaganda State Technical University. Social Partnership Resource Centre and KSTU, creating a new information and educational environment provides a wide range of educational services focused on the needs of students, individual mode of distance learning students, developing their skills of independent cognitive activity. The process of integration with the most popular university educational programs taking place both on the basis of the resource center, and on the basis of high school with the assistance of school and university teachers, for school is ideally favorable impoverished successful development of the foundations of basic disciplines, high-quality pre-university training, a conscious choice of profession. Develop targeted pre-professional training of graduates according to the needs of the Resource Center of the Corporate University enterprises. Periodic workshops courses discipline based on university technology, as the course «Fundamentals of Accounting» at the Department of «Economics of Enterprises», the course «Fundamentals of Entrepreneurship» at the Department of «Management of the enterprise», the course «Fundamentals of Driving» in the department laboratories «Road Transport» provide pre-vocational training students in technical specialties that are in demand today and in the world market. There is a process of adaptation of students to the university system [1].

On the main stage of the mission of the Resource Centre we see in mastering and using new technologies, which in the present state of the material and technical base of our schools is not yet available to our students and teachers. Agreement between the Resource center and the Karaganda State Technical University (KSTU below), the participation of scientists in the experiment allow to develop and use new forms of

learning neighborhood schools in the individual mode using distance learning technology. The first steps are being made in strategically important area of education informatization in RCPE. For school education, such approaches are cost-effective economically.

One of significant event for the Resource Center was its entry into the innovation and educational consortium «Corporate University», created on the basis of KSTU. Karaganda State Technical University is the first among Kazakhstan universities for improving the quality of training in demand in the labor market specialists creates innovative and educational consortium «Corporate University», which unites more than 80 large enterprises and universities of the region and neighboring countries. Companies can quickly promote the goods and technologies on the market through knowledge and professional skills of their graduates.

University, developing a multi-level training system, is pre-professional training of senior resource center. Pre-professional training of school leavers, the qualitative development of basic disciplines contributes to quality education of students. University became a mechanism associated with the strategic development of the business development of their human resources, training of highly qualified mobile specialists based on innovation in education and science, the using of the intellectual potential of the teaching staff and modern material and technological base of enterprises.

As part of the Corporate University are large enterprises such as JSC «ArcelorMittal Temirtau», «Kazakhmys Corporation», JSC «Sokolov-Sarbaiskoye ore-dressing production association» and others, as well as the universities of Russia, as Ural State Technical University, Institute of Geophysics, UB RAS and research institutes in Kazakhstan: Chemical and metallurgical Institute named J. Abishev, Institute of Complex Exploitation of Mineral Resources. And participation of the Resource center of profile training in innovative and educational consortium was a key moment in the way of further development, the using of new technologies in the educational process in the transition from education to the labor technology education.

Features and Benefits Resource Center of Profile Training as a member of the Corporate University:

- Ensuring variability of the content of the educational process, providing a wide range of educational services focused on the needs of students and labor market demands.
- Creating a new educational environment, efficient use of available resources, urban education, management optimization, i.e. a new management mechanism.
- There is a process of concentration of large intellectual potential, which is the basis for the accumulation of the most valuable teaching and administrative experience, i.e. the formation of the teacher of the new formation.
- Network project RCPE can be regarded as an economic, social result. For the regional education management system, it actualizes the problem of school education in the educational institutions, for schools network project — a means to develop their own content, increasing their attractiveness.
- The process of integration of the most popular educational programs with the university taking place both on the basis of the resource center, and on the basis of high school with the involvement of school and university teachers, ideally for students is favorable impoverished successful development of the foundations of basic disciplines that provides high-quality pre-university training, preparing for the UNT, a conscious choice of profession [2].

Identify of problem areas in the period of school, pre-university education, professional self-determination of students, the definition of concrete actions in preparation of competitive graduate specialist will ensure the quality of education and raise the comprehensive, outgoing personality. The question about the fundamental mechanism of linking labor market studies and spontaneous organization profiles, and other educational services for the students, network schools of Resource Center is actual. Competent and optimal choice of the students profile with the prospect of vocational education should be linked to the demands and the labor market.

University, participating in the realization of the innovative project «Resource center of profile training», makes a significant contribution to its development, as the creation of information space, which unites 12 schools, mastering students the latest technology in the knowledge of this amazing dynamically developing world, training students in the individual mode for their needs using remote education technology. Distance education offers students new educational opportunities, access to non-traditional sources of information, increases the effectiveness of independent work, giving entirely new possibilities for creativity, gaining different skills, and allows teachers to use innovative methods of education, contribute to their professional growth. In strategically important area of education informatization RCPT makes the first steps. For school education, such approaches are cost-effective economically [3].

The using of distance learning technologies in the conditions of the Resource Center allows to expand the educational opportunities of network schools to provide students with choices like training courses, as well as ways of organizing learning activities with regard to their educational needs; to organize a project and research activities in interscholastic telecommunications mode. Distance education in the framework of social partnership and resource center and KSTU can create the necessary educational resources available through the Internet or network resources for schools to use them in the educational process of profile classes. This model is acceptable when the network schools lack qualified teaching staff, equipment for teaching specialized courses, the deficit in the courses that support individual profiles, given that the students need to provide a real choice of Profile courses according to their interests and future professional intentions.

The world economy after the crisis will be significantly different from the pre-crisis economy. The technical re-equipment of the task, the transition to new technologies, saving resources and energy are formulated now. We need professionals with new skills and abilities. Therefore, in the high school courses are designed so that graduates possess perspective knowledge, able to work on the most modern equipment, master the skills to ensure his professional mobility.

And the landmark of Resource Center on the University development priorities defines new directions in the content of its educational services, giving them the urgency and relevance. This mechanism is particularly relevant in the context of the global economic crisis, exit worthy of which is possible only with the active cooperation of the resource center and the university, using its resources. The Resource Centre also informed about the needs of professionals in the region's enterprises. This will ensure competent and optimal choice of students for their profile with the prospect to be in demand in the labor market, and not spontaneous, purposeful system of profile education in our schools, taking into account market demand.

Participation of Resource Centre in the Corporate University is a unique opportunity to develop new technologies in the information space. Within the framework of the Agreement on innovation and educational consortium «Corporate University», students of network schools from Resource Center are offered access to the electronic library of KSTU, whose fund has more than 2.6 million copies of scientific, educational, reference and information literature and fiction in several languages. Skills of using electronic library resources will help to develop cognitive culture of students, research, designing activity. To increase the effectiveness of vocational guidance work among students and providing quality contingent of students for the 2011–2012 academic year on the basis of the school № 5 center of vocational and technical training was founded. As part of the university unique model of patriotic education of youth by the example of the First President of the Republic of Kazakhstan, a social project «Bridge of Friendship: Zhas Orda (KSTU) and Tanynger (RCPT)» operates and integrates active of university students and pupils of the resource center. During the development of the Resource Centre within the framework of social partnership with universities, at the intersection of school and higher education, a new innovative educational space are created. Cooperation of Karaganda State Technical University and the Resource center of profile training in the field of professional education, pre-vocational, pre-university training, professional orientation of graduates of the school network center to the technical specialties is a new model of development the continuity of higher and secondary education, approved by the National Academy of Education named Altynsarin. University, participating in the implementation of an innovative project, gives it a special image and opens up the prospect of becoming a multi-innovative-educational complex, the basis for 4 resource centers in our region [4; 78].

In his speech at the Kazakh National University named Al-Farabi head of the State Nursultan Nazarbayev noted that the country needs talented scientists working in the most advanced scientific fields and it is necessary to create a core of national intellect, we need knowledgeable people who can compete at international level. The University of the First President of Kazakhstan KSTU makes real steps in school education, a significant contribution to the preparation of competitive graduates, helps education a new type of intelligence, capable of successfully adapting to the rapidly changing economic, technological, social and informational realities of the world.

References

- 1 Государственная программа развития образования в Республике Казахстан на 2010–2020 годы. — Астана, 2010. — [ER]. Access mode: tempuskaz.belight.net/files/pr_development_ru.doc
- 2 Гузанов Б.Н., Утемуратова Б.К. Формирование профессиональных намерений старшеклассников в ресурсном центре на основе социального партнерства // В мире научных открытий. — 2014. — № 7 (55). — С. 7–31.

3 Утемуратова Б.К. Организационно-методические аспекты деятельности ресурсного центра в профессиональном самоопределении старшеклассников // Республиканский научно-методический и информационно-аналитический журнал «12-летнее образование». — 2015. — № 3. — Астана. — С. 71–75.

4 Контаев С.С., Егоров В.В., Жилбаев Ж.О., Утемуратова Б.К. Ресурсный центр профильного обучения. — Караганда, 2008. — 130 с.

Б.К. Өтемұратова

Ресурстық орталық жағдайындағы әлеуметтік серіктестік

Мақалада кәсіби оқытушы ресурс орталығы жағдайында жоғары оқу орындарымен әлеуметтік серіктестіктің тиімді мәселелері қарастырылған. Кәсіби оқытушы ресурстық орталықтың ерекшелігі мен артықшылығы көрсетілген. Техникалық мамандықтар саласындағы кәсіби дайындыққа дейінгі оқушылардың дайындығын қамтамасыз ететін, қазіргі әлемдік нарықта сұранысқа ие болып отырған «Бухгалтерлік есеп негіздері», «Кәсіпкерлік негіздері», «Автоіс негіздері» курстарының мазмұны мен құрылымы талданған. Автормен оқушыларға оқу курстарын қалаумен қатар, оқу қызметін ұйымдастыру әдістерін таңдауға мүмкіндік беретін жүйелік мектептердің ағартушылық мүмкіндіктері көрсетілген.

Б.К. Утемуратова

Социальное партнерство в условиях ресурсного центра

В статье рассмотрены вопросы эффективности социального партнерства с вузами в условиях ресурсного центра профильного обучения. Выделены особенности и преимущества ресурсного центра профильного обучения. Проанализированы содержание и структура курсов дисциплины «Технология на базе вуза», такие как «Основы бухгалтерского учета», «Основы предпринимательства», «Основы автодела», которые обеспечивают допрофессиональную подготовку учащихся в области технических специальностей, востребованных сегодня и на мировом рынке. Автором показаны образовательные возможности сетевых школ в предоставлении учащимся возможности выбора как учебных курсов, так и способов организации учебной деятельности с учетом их образовательных потребностей.

References

- 1 State program of education development in the Republic of Kazakhstan for 2010–2020, Astana, 2010 // [ЭР]. Режим доступа: tempuskaz.belight.net/files/pr_development_ru.doc
- 2 Guzanov B.N., Utemuratova B.K. *In the world of scientific discoveries*, 2014, № 7 (55), p. 7–31.
- 3 Utemuratova B.K. *Republican scientific-methodological and information-analytical magazine «12-year education»*, 2015, № 3, Astana, p. 71–75.
- 4 Contaev S.S., Egorov V.V., Zhilbaev J.O., Utemuratova B.K. *Resource Center for Profile Training*, Karaganda, 2008, 130 p.

L.R. Zolotareva¹, A.V. Medvedev²¹*Ye A. Buketov Karaganda State University;*²*Ural Federal University of the First President of Russia B.N. Yeltsin
(E-mail: zolotareva-larisa@yandex.ru)*

Art history of Karaganda

Urban and industrial landscapes are presented in this article — one of the theme of Grandiose art epopee about Karaganda, its history, industry, «poetry», ecology. Karaganda artists develop the best traditions of the world and native art in interpretation of city theme. Not indifferent attitude of artists, their contact as an immediate connection between the nature, city and human make their art more civil and optimistic.

Key words: city, work of art, urban and industrial landscape, art epopee about Karaganda.

Karaganda binds by its to the seams of coal which are in the depths of the Central Kazakhstan. Karaganda got a status of the city in February in 1934. The first discover of Karaganda coal field was Appack Baiganov, a shepherd. In 1833 he found some pieces of coal in Karaganda place (it's twenty five kilometers of the South of river Nura). It happened on the territory which was the place of summer nomad of bais — Iglick and Guman. This historical moment was shown at the picture of Peter Kuzmich Antonenko. «Memory. Appack Baiganov» (1981) — an endless steppe is wide, feather-grass sways, low clouds fly by the same infinite sky as the steppe. The young Kazakh rider is holding a piece of coal in his hands as a jewel. Kazakh woman, who is standing at the stirrup, is looking at the magic stone with such excitement and expectation that involuntary some feelings appears. This miracle would happen which lights and transforms this ancient land. Origin is distinctively refracted at the picture «Appack Baiganov» the theme of Karaganda's by Seitmahan Kalmahanov (1982). It tells about a wonderful find of the shepherd in romantic style. This find became a beginning of the coal-field.

Karaganda artists develop the best traditions of the world and native art in interpretation of city theme. History of the city finds its embodiment in different genres of graphic creations, that's why it takes place an appeal of Karaganda artists to the themes of labor, industry telling about creative activity of human. Picturesque and graphic series for Karaganda were devoted by G.G. Gilevsky «Old Karaganda», S.F. Shcuratsky «History of the Karaganda coal field», V.A. Tsimbaluk «Karaganda is my city», V.N. Malkevich «Industrial rhythms», R.A. Grabbe «Karaganda is fifty years old» (decoupage), S.D. Shegolihin «Karaganda is seventy» and others.

Many artists work in a genre of city and industrial landscape. Besides the aim of the true artists is not only to imprint, but to reflect the interaction between the world of environment and world of human senses and experiences. City and industrial landscape turns into «historical» one as the time, its concrete characteristics, «biography» of the city reflect in its development immediately and mediately. The system «time — human — a city» is present in old landscapes. One or two parts dominate by turns, it creates some city type which is different from previous, but it's not static it develops in time and space.

Repressed artists from KarLAG (Karaganda camp for the war captive) turn to the theme of Karaganda, they were the first ones: Karaganda is «camp», cruel and awful, poverty-stricken and sad. It's a subject for the landscape compositions of V.A. Eifert, for the water-colour sheets of A.V. Fonvizin, L.E. Hamburger (the 1940-s).

Gelyary Gratsianovich Gilevsky reproduces a type of old Karaganda. He lived in Karaganda more over fifty years and gave the ardour of his soul to it. G. Gilevsky made over hundred works. It's an original art chronicle of native town with earth and clay-walled houses, settlement near the mines, pit heaps with true existed places. Just these places which keep traces of the past inspired the artist. A city is alive till we remember it: «Outskirts of old Karaganda», «On the ancient Earth», «Old Karaganda», «In old Karaganda», «Among the pit heaps». The panorama, rigid picture, contrast of colours relations, internal dynamics and energy fill the landscapes of G. Gilevsky. They are an art memory about the past of the town, they are like documents of the epoch.

The old Karaganda is painted by U.G. Shabanin, he is followed of G.G. Gilevsky — «Autumn. The memory about old Karaganda», «The place of old Karaganda» (the 1970-s). P.K. Antonenko («Old Karagan-

da», «Old city», 1955–1957), P.I.Rechensky («Old city»), A.F.Sizintsev («Old town», 1966), M.M.Abilkasov («In old town», «The district of the town»).

The 1950-s was the beginning of the large building: typical, clear, regulated rhythm of the city life. The city and industrial landscape get a wide development. Artists think about inevitability of the renovation of crowded old city into new one which will have large streets and avenues. City landscapes of the beginning of fifties and sixties pier by optimism and joy of creation. The Big Karaganda was born, the New City is being build. Successful gamut of warm colour of buildings attaches greater wholeness for the architectural look, a new city advantageously differentiated from the old one. Clay-walled houses, single-stage settlements of founders of industrial Karaganda of the 1930-s and 1940-s are situated in New Karaganda. Looking through the landscapes of Karaganda we can see how our city grew, changed its view and transformed little by little: V.I.Krilov «Karaganda is being build», «Karaganda. Boulevard of Peace» (1956, 1958), P.K.Antonenko «Karaganda» (1958), «Karaganda is being build» (1961–1964). A city silhouette and its main streets appear in the works of artists: P.K.Antonenko «Sunny day. Chkalov street» (1956), «Karaganda. Lenin Avenue» (1962), «Silovaya Street» (1964).

The interest to the daily life becomes the liet-motif of artists' works of the second part of the 60-s and at the beginning of the 70-s. the objects of artists' attention become comfortable blocks of not high houses and city workdays. Contemporaneity lives in a world's feeling of the artists of these years. They renovated traditional subjects. Daily, ordinariness and simplicity of the motive have elevated into the power of social and aesthetic credo. A sense of time is given by the atmosphere of life, not by importunate and some details. The city landscapes of P.K.Antonenko «Karaganda Winter», «Loboda Street», «A place of Karaganda», «Dry day in Karaganda», «Lenin Street», «Spring. Amangolov Street», «Karaganda. The 1960-s. Thirty second quarter», A.F.Sizintsev «Morning in Karaganda», «Karaganda Evening», «Winter in Karaganda», «Karaganda Winter» (1964–1969). These landscapes are different by choice of typical places and give impressions of nature and mood.

Karaganda appears as a beautiful creation, which is filled by emotional condition of the man, who lives in it, in works of S.F.Shkuratsky, which are made in combined art and water colours. These works are: «The Palace of miner's culture», «The Square of U.Gagarin», «The Summer Theatre in winter», «Sovetsky Avenue», «The coast of the lake in the park». The artist stayed faithful to the city, where he lived and worked. View of Karaganda in the works pf called artists painted in the best traditions of the realistic art.

The peak of Karaganda miner's exploit was during 1960-s and 1980-s. Karaganda image as the miner's heart of Saryarka was independent line, accepting different variants of reflection of miner's district. «Miner's» works of famous artists such as V.V.Shamshin «Maikuduk Mine», V.P.Shulga «Mine 38» and also such talented amateur artists as P.K.Kosarev «Mine 37», I.Y.Zinkov «The mine named after Kirov», «The Mine named after Stakhanov». They were made in the 70-s and entered into the chronicle fond of The Museum of Fine Arts in our city by right.

Miner landscape's genre became the main one for the painters and graphic atists of different generations. It's hard to call someone who didn't turn to it at least one more: P.E.Esirkeev «Tentex Mine 1/2», P.G.Lisenco «The New Mine», V.V.Kim «The Mine named after Kostenco», M.M.Abilkasov «The New Mine», E.S.Aituarov «A City of Miners», U.V.Kamelin «Landscape with corpas», A.P.Plotnicov «Miner's area», K.R.Esirkeev «The New Mine», «Karaganda Mine», A.I.Serov «Verticals of Karaganda», A.F.Sizintsev, L.N.Frolov, L.P.Smirnova, E.A.Seleznyova and others.

The miner's theme has an important place in the works by S.M.Sanosyan. For example: «Coal and city», «Miner's settlement», «The first vertical mine», «The Mine named after S.M.Kirov», «A view on the mine of fifty years of October (the 1970-s and 1980-s)». A.F.Sizintsev is a real landscape painter by his nature. The theme of the city, which has become so native for him, goes through his creation. During the 1960-s and 1970-s he made some works which were devoted to Karaganda: «Old city», «New Mine», «Karaganda. Miners», «Kazakhstan Mine». Even industrial motives differ by gentleness and revelation of feelings; concrete and immediate visual impressions are transformed by him in a general form.

Industrial development of the Central Kazakhstan influenced on the forming of «severe» style in works of artists. There weren't only miners, but also there were some factories, plants, pits, Kazakhstan Magnitka, Irtysh-Karaganda channel in the field of painter's vision. The civil feeling appeared in most of artists' compositions, they impritted a huge scope of Karaganda industry in expressive forms. Industrial theme becomes one of the main in artists' works of young and middle aged generation: S.M.Sanosyan, V.I.Krilov, M.S.Podleshin; such as P.S.Andriuk, P.K.Antonenko, A.F.Sizintsev, K.P.Esirkeev, M.S.Baitenov and others turn to this theme too.

By right one of the leading role in this plan belongs to S.M.Sanosyan, who is a famous author of the monumental and industrial landscapes made in the second part of the seventies and eighties. So the industrial giant — Karaganda metallurgical complex became a considerable part of the painter's creative destiny. Such pictures as «Magnitka. The first blast-furnace», «Magnitka. The fourth blast-furnace», «The blast-furnace of the ninth five-year plane», «Red blast-furnace», «Rhythms of Magnitka», «Kazakhstan Magnitka» are the real hymn of modern industry. The stages of pictures for the artist became «Hydro-electric power-station in Topar», «Irtish — Karaganda channel». Socialized form, which rise a man-creator. Every picture builds on the integrity, epically and full-blooded. Constructive sense, emphasized rhythm, contrast colour combination expressed metaphorical idea of the author.

City landscapes became more various in the 1970–1980-s. And this was reflected in the masters's works. There was interest for an architecture's picture of the city and some unique and expressive buildings: we can see it in works of P.K.Antonenko «Hotel «Chaika», «Uibileiny Store»; P.S.Andriuk «Nurken Abdirrov Avenue is building», G.G.Gilevsky «Nurken Abdirrov Avenue». Attempts appeared to create the image of the city-dweller, contemporary of the artist and participant of great transformations. In these works there is an unity of the man, city and nature in the colour of harmony; the man feels comfortable and he's used to the city environment. The artist find pictorial incarnation in equal co-operation of the nature, city and human.

In the seventies the lyric and political beginning intensified in creation of Karaganda painters. It maybe a nostalgia, it's an oppressive sense of leaving irrevocability. The works of some artists have a lyric perception. They are «The giving up wicket» by S.M.Sanosyan, «Outskirts» by M.M.Abilkasov. These pictures reflect simple and modest episodes. The motives of old places, which are quiet and nice for our heart, in native Karaganda sound in pictures-variations on the theme of «Twilight. Courtyard of the childhood» by the L.P.Smirnova. Such pictures are courtly by their colour, refined and emotional.

The poetry of native town is conveyed by U.V.Kamelin, M.K.Gunusov. The main feature of their works is contemporaneity, the landscape is a source of their creative inspiration. U.V.Kamelin, who has been living in Karaganda over thirty years, gets his own vision of the city and his own colour plastic. Every work begins from the feeling, just this one must define the theme and process of creation. He paints city in different time of year, day and night, he tries to convey a condition of nature. There is a lightness of brushes freshness and beauty of colours in such pictures as: «Spring in the city», «April. Karaganda side-street», «Morning. Karaganda landscape», «January day», «March. Karaganda» (The eighties). The painter M.Gunusov has paints Karaganda originally. His pictures make city «more human». There are a lot of warmth and spontaneity in city landscapes. Here is an interest to the rhythms and lines of nature and city environment and also to the light and colour: «Blue day», «City and village». The emotional mood and poetical accent are important to him. The artist looks closely with love at colour combinations and accents what is especially dearly for him. We can see merry, lively, holiday Karaganda in works of these painters: «Circus has come», «Circus is in Karaganda». Bright colours, joyful waiting is a daily play which becomes a reason of telling about modern city life.

The panorama of Karaganda in space and time is given by E.S.Aituarov picture «Saryarka-Karaganda» (1984). The artist leads of industrial city with corporas near the miners, repaired avenues, heroics of miner's labour. Decorative and sonorous colours provoke inspiration and associate with weekday and holiday actions. The concrete routine finds picturesque significance and monumental generalization.

Image of native Karaganda and people, who live here are varied and various. It makes glad and worries at the same time. It doesn't deprive of contradictions and contrasts, ecological disaster which swallow up a man. There is an idea about necessity of saving the nature, possessing careness and thoughtful attitude to the Earth and ecology of environment. This troubled feeling of the world is conveyed in the landscapes of U.Kamelin «Old city», «The way to Maikuduk», «The way to Prishatinsk» (The eighties). The most of heterogeneous events interplace on picture «The holiday in my street» (1980) by Veniamin Shamshin. Here is a wedding, loud music of orchestra, temperamental dance, glib trade of beer, spray talk. In a word it's a life of the street. But the mood of sad and sorrow in the second plan of picture bursts into the noisy stream. Everything in man's life build on complications and contradictions, vicinity of farce and tragedy. But all the same an artist accents on a life approval.

The city theme stays remains programmed work on a boundary of centuries. Painted works of S.D.Shegolihin are a real «graphic» story about Karaganda. Distinctive qualities of S.Shegolihin's talent are major tone, emotional filling of colour and impressionistic painting. It's property for him: A keen attention to the world occurrences, ability to bear in mind some rare impressions, to convey an active life of the city en-

vironment: «Winter in the city», «Downpour in Karaganda», «At the Stanislavsky Theatre», «Resurrection» (2002–2003).

Some artists of new generation turn to the city's view. The miner's theme doesn't go out of date («Miner's weekdays» (1997) by M.S.Kalmahanov). However the painting becomes more free and easier then it was with «The 60-s ones». Some favorite city landscape stay the same. They are: The cultural palace of miners, The Summer Theatre and Stanislavsky Theatre («The cultural palace of miners» (1995) by T.S.Kalmahanov). We can see a vision of some architectural objects.

In a light and air area at A.K.Begalin: «Karaganda», «Winter», «Winter in Karaganda» (2002). I.V.Bassaev made series: «Sillouette of Saryarka's cities — Karaganda and Astana» (2002). Refined colouring tints colour, light and limpid paints distinguish water-colour «Fountain Cascade» as a view of modern Karaganda. Fountains, supermarkets, bars fill the city area («Trade House «Abzal», «Supermarket «Ayan», «The building of financial and industrial corporation «Valut-Transit» by I.Bassaev; «Autumn bar» by S.Shegolihin).

The review of some aspects in embodiment of «city theme» shows us that it's not a background but it's a resource of creation, factor of inspiration. It's a part of life environment where they get impression, and prototypes which are necessary for creation. The old and new one combine organically, the past and its links with today interest artists of different generations. Not indifferent attitude of artists, their contact as an immediate connection between the nature, city and human make their art more civil and optimistic.

The city and industrial landscape is one of the facet of the Big Art Epic about Karaganda, its history, industry, «poetry» and ecology [1].

References

- 1 Золотарева Л.Р. История города в творчестве карагандинских художников. — Караганда: Изд-во КарГУ, 2004. — 20 с.

Л.Р. Золотарева, А.В. Медведев

Қарағанды суретшілері шығармашылығындағы қала тарихы

Мақалада Қарағанды тарихын, өндірісін, «поэзиясын», экологиясын көрсететін, оның Үлкен көркемөнер дәуірінің бір қыры — қалалық және өндірістік пейзаж өнері қарастырылған. Қарағанды суретшілері қала тақырыбын сипаттаудағы әлемдік және отандық озық үлгідегі дәстүрлерді дамытуға өз үлестерін қосады. Қылқалам шеберлерінің қала мен адам, табиғат арасындағы өзара тығыз байланысына, қарым-қатынасына енжар қарай алмайтыны, белсенді атсалысуы, олардың өнерлерін терең адамгершілік тұрғысынан көрсетеді.

Л.Р. Золотарева, А.В. Медведев

История города в творчестве карагандинских художников

В статье представлен городской и индустриальный пейзаж — одна из граней Большой художественной эпопеи о Караганде, ее истории, индустрии, «поэзии», экологии. Отмечено, что карагандинские художники развивают лучшие традиции мирового и отечественного искусства в толковании темы города. Неравнодушное отношение мастеров кисти, их сопричастность как непосредственная связь между природой, городом и человеком, подчеркнута авторами, делают их искусство глубоко гуманистическим.

References

- 1 Zolotareva L.R. *City history in creation of Karaganda artists*, Karaganda: Publ. KSU, 2004, 20 p.

С.Б. Мукушева

*Филиал АО «Национальный центр повышения квалификации «Өрлеу»
Институт повышения квалификации педагогических работников по Карагандинской области»
(E-mail: mukusheva_sb@mail.ru)*

Организационные условия развития трехязычия в системе повышения квалификации педагогических работников

Статья посвящена вопросам трехязычия как одного из приоритетных направлений деятельности системы повышения квалификации педагогических работников в Казахстане. Отмечено, что специалистами системы повышения квалификации в области трехязычия проводится плановая работа в периоды обучения педагогических работников на краткосрочных курсах повышения квалификации и посткурсового взаимодействия. Автором представлен опыт Института повышения квалификации по Карагандинской области по проведению систематической плановой работы реализации языковой политики среди педагогических работников нашего региона.

Ключевые слова: повышение квалификации, трехязычие, языковая политика, учителя-филологи, полиязыковая личность.

Одним из важнейших аспектов происходящей в казахстанском обществе экономической и социальной модернизации выступает политика в области языка. В своих выступлениях и обращениях Президент страны Н.А.Назарбаев неоднократно подчеркивал важность и значимость развития языковой политики для многонационального казахстанского общества. Идею триединства языков в Казахстане Президент впервые озвучил в 2004 г. В октябре 2006 г. на XII сессии Ассамблеи народа Казахстана Глава государства вновь отметил, что знание, как минимум, трех языков важно для будущего казахстанских детей. Началом новой языковой политики независимого Казахстана послужило предложение Президента Н.А.Назарбаева начать поэтапную реализацию культурного проекта «Триединство языков» [1].

С момента принятия Закона «О языках в Республике Казахстан» в 1997 г., в ходе реализации Государственных программ функционирования и развития языков в период с 1998 г. и Государственной программы развития образования Республики Казахстан 2011–2020 гг. были созданы условия для дальнейшего расширения и углубления языкового строительства во всех сферах общественной жизни. В Послании Президента Республики Казахстан — Лидера нации Н.А.Назарбаева народу Казахстана «Казахстанский путь–2050»: единая цель, единые интересы, единое будущее» обозначена необходимость разработки активных мер по изучению в школах трех языков. «Наш путь в будущее связан с созданием новых возможностей для раскрытия потенциала казахстанцев... Выпускники школ должны знать казахский, русский и английский языки» [2].

В соответствии с задачами, поставленными Президентом, предполагается, что к 2020 г. доля населения, владеющего тремя языками (государственным, русским и английским), составит 15 % [3]. В своем Послании народу Казахстана «Стратегия «Казахстан-2050»: новый политический курс состоявшегося государства» Президент Республики Казахстан Н.А.Назарбаев отметил, что «трехязычие должно поощряться на государственном уровне» [4].

Исторический путь развития казахстанского общества определил специфику проблем, связанных с судьбой каждого из этих языков. Кроме того, современное состояние языковой политики в стране обусловлено объективными реалиями динамичной трансформации общественно-политической, социокультурной жизни мирового сообщества в целом.

В Концепции по вхождению Казахстана в число 30 самых развитых государств мира отмечено: «Казахский язык прочно утвердился в обществе. Осуществляется постепенный переход делопроизводства в государственных учреждениях на казахский язык. Знание русского языка является историческим преимуществом казахстанцев, представляющим потенциал для укрепления экономических и культурных связей с постсоветскими странами. Повышению уровня конкурентоспособности казахстанцев способствует активное продвижение английского языка и введение принципа трехязычия в системе образования» [5].

В этих условиях актуализируется проблема становления и развития трехязычия педагогических работников, которая требует решения вопросов нормативно-правового, теоретико-методологического, научно-методического и учебно-организационного обеспечения [6].

Нормативно-правовую основу развития трехязычия составляют законодательные документы в области языковой политики в Республике Казахстан (табл. 1).

Т а б л и ц а 1

Законодательные акты Республики Казахстан в области языковой политики

Законодательные акты	Год утверждения	Сроки реализации	Содержание, раскрывающее вопросы трехязычия
1	2	3	4
Конституция Республики Казахстан	30.08.1995 г.	Бессрочно	Устанавливает ряд положений, которые регулируют отношения, связанные с функционированием казахского, русского языков и развитием других языков народа Казахстана
Концепция языковой политики Республики Казахстан	04.11.1996 г. № 3186	Бессрочно	Определяет в перспективе казахский язык в качестве языка межнационального общения, русский язык как основной источник информации по разным областям науки и техники, как средство коммуникации с ближним и дальним зарубежьем
Закон РК «О языках в Республике Казахстан»	11.07.1997 г.	Бессрочно	Устанавливает правовые основы функционирования языков в Республике Казахстан, обязанности государства в создании условий для их изучения и развития, обеспечивает одинаково уважительное отношение ко всем, без исключения, употребляемым в стране языкам
Государственная программа функционирования и развития языков	05.10.1998 г. № 4106	1998–2000 гг.	Направлена на выполнение безотлагательных мероприятий и осуществление краткосрочных планов по развитию языков, обеспечивающих эффективность организационных работ, формирование материально-технической, научно-методической и кадровой базы
Государственная программа функционирования и развития языков	07.02.2001 г. № 550	2001–2010 гг.	Обусловлена необходимостью выработки единой стратегии по осуществлению целенаправленной последовательной деятельности всех ветвей государственной власти и общества в целом для создания оптимального функционально-лингвистического пространства в Казахстане
Государственная программа развития образования в Республике Казахстан	11.10.2004 г. № 1459	2005–2010 гг.	Предусматривает приоритетное развитие государственного языка, усиление языковой подготовки учащихся различных ступеней образования, дополнение содержания начального образования ранним изучением иностранного языка
Закон РК «Об образовании»	27.07.2007 г. № 319-III	Бессрочно	Обязывает все учебные заведения, независимо от форм собственности, обеспечивать знание и развитие казахского языка как государственного, изучение русского языка и одного из иностранных языков в соответствии с государственным общеобязательным стандартом для каждого уровня образования, а также дает возможность в местах компактного проживания этно-национальных групп функционирования организаций образования с родным языком обучения (уйгурским, турецким и др.)
Концепция расширения сферы функционирования государственного языка, повышения его конкурентоспособности	21.11.2007 г. № 1122	2007–2010 гг.	Направлена на улучшение качества обучения государственному языку, обеспечение функционирования государственного языка во всех сферах общественной жизни, повышение его роли как фактора укрепления межнационального согласия и казахстанского патриотизма

1	2	3	4
Государственная программа развития образования Республики Казахстан	07.12.2010 г. № 1118	2011–2020 гг.	Направлена на создание системы непрерывного обучения государственному языку «детский сад – школа – колледж – высшее учебное заведение» на основе международного стандарта владения языками, расширение сети специализированных школ для одаренных детей с обучением на трех языках
Государственная программа функционирования и развития языков	29.06.2011 г. № 110	2011–2020 гг.	Является нормативно-организационной основой решения актуальных проблем в сфере функционирования и развития языков и создания условий для полномасштабного применения государственного языка во всех сферах общественной жизни
Стратегия «Казахстан–2050»: новый политический курс состоявшегося государства»	14.12.2012 г.	Бессрочно	Определяет консолидирующее положение языка, для чего языковая политика будет проводиться «грамотно и последовательно, не ущемляя ни один язык, на котором разговаривают казахстанцы», раскрывает задачи поддержки трехязычия на государственном уровне
Концепция по вхождению Казахстана в число 30 самых развитых государств мира	17.01.2014 г. № 732	2050 г.	Предусматривает введение принципа трехязычия в системе образования

В соответствии с Государственной программой развития и функционирования языков в Республике Казахстан на 2011–2020 гг. полиязычное образование будет способствовать:

- повышению конкурентоспособности казахского языка как государственного, его продуктивности в сфере получения специально-профессиональной, социально-политической, культурной информации;
- укреплению статуса русского языка как наиболее удобного средства общения и осуществления межгосударственных отношений с постсоветскими странами;
- продвижению английского языка как доминантного иностранного языка до уровня казахско-русского двуязычия [3].

Нормативно-правовые документы в области регулирования языковой политики в Казахстане свидетельствуют о продуманной стратегии в сфере трехязычия и поэтапного решения возникающих вопросов со стороны государства. В них отмечается роль системы образования в разрешении проблем, связанных с новой языковой ситуацией в стране. Суть этой роли обусловлена задачей осуществления принципа непрерывности образовательного процесса, основанного на качестве языковой компетенции педагогических работников.

В соответствии с поставленной задачей вопросы трехязычия стали одним из приоритетных направлений деятельности системы повышения квалификации педагогических работников в Казахстане.

Для успешного функционирования программы трехязычия необходима соответствующая полиязычная среда, поскольку деятельность, направленная на формирование поликультурной личности, должна способствовать не только сохранению, но и развитию человека в человеке — той системы духовно-нравственных ценностей, которая может помочь человеку адаптироваться в кросскультурном обществе и заложить в него механизм самореализации. В такой ситуации особое значение приобретает профессиональное мастерство педагога, получающее свое развитие в том числе и на краткосрочных курсах повышения квалификации. В связи с этим возник вопрос об уровне компетенции в области трехязычного образования преподавателей языковых дисциплин «Национального центра повышения квалификации «Өрлеу».

Филиалом АО «НЦПК «Өрлеу» ИПК ПР по Карагандинской области (далее — Институт) накоплен определенный опыт в оказании методической помощи педагогическим работникам региона по внедрению в образовательную сферу трехязычного образования, проводится комплексная работа по формированию учебно-методических материалов по данной проблеме, созданию языковой среды. Преподаватели языковых дисциплин Института принимают активное участие в научно-практических конференциях различного уровня, публикуют учебно-методические материалы в рамках выполнения Сетевого графика основных мероприятий филиала АО «НЦПК «Өрлеу» ИПК ПР по Карагандинской

области, представляют собственный опыт повышения научного потенциала и профессиональной самореализации на регулярно проводимых семинарах «Открытая аудитория», где они информируют об участии в мероприятиях, проводимых внутри и вне Института.

Так, 29 января 2015 г. на очередном заседании «Открытая аудитория» была представлена информация об итогах стажировки в г. Алматы по проблемам использования цифровых ресурсов в преподавании английского языка [7]. 19 марта того же года тренеры-филологи PISA презентовали итоги участия в тренинге по проекту «PISA-2018: 500 школ» (2 этап) в г. Алматы [7]. 2 апреля 2015 г. была представлена информация об итогах первых курсов подготовки тренеров по повышению квалификации школьных учителей языковых дисциплин в рамках обновления содержания среднего образования [7].

Преподаватели-филологи Института оперативно информируют о мероприятиях по внедрению трехязычного образования обучающихся на краткосрочных курсах повышения квалификации в курсовой и посткурсовой период.

Анализ результатов мониторинга мотивации обучения на курсах повышения квалификации учителей языковых дисциплин в 2014–2015 гг. показал следующее:

- уровень необходимости обмена опытом с коллегами возрос на 22,4 %;
- уровень необходимости изучения новых педагогических и информационно-коммуникационных технологий образования увеличился на 38,8 %.

Примечательно, что уровень обучения на курсах повышения квалификации с целью успешного прохождения аттестации снизился у учителей-филологов на 5,9 %. Следовательно, у учителей-практиков растет потребность в получении продуктивных знаний, повышении профессиональной языковой компетенции. Обеспечение практической готовности педагогов языковых дисциплин к организации процесса трехязычного обучения, способствующего воспитанию у учащихся навыков обучения, саморегулирования, личностного развития, является одной из основных задач деятельности учителей-филологов среднего образования.

Один из главных этапов организации краткосрочных курсов — разработка учебной программы. Требования языковой политики, изменения содержания образования привели к обновлению тематики учебных программ для учителей-филологов, разработке новых учебных программ для данной категории слушателей.

Содержание учебного материала для учителей-филологов структурировано и включает в каждый модуль: информационный блок, блок диагностики, интерактивную работу по анализу и рефлексии, блок экспертной оценки и самоконтроля, блок самостоятельной работы с тест-тренингом по законодательным, нормативным и концептуальным документам в сфере образования, вспомогательные материалы, расширяющие и дополняющие содержание информационного блока. В содержательном модуле освещается обобщенный практический опыт различных организаций образования региона, отрабатывающих в экспериментальном режиме различные механизмы реализации стратегических направлений развития и концептуальных положений языковой политики Казахстана.

Результатом процесса трехязычного образования является сформированная полиязыковая личность. На определение ее основных характеристик направлены активные формы курсовой работы с учителями-филологами.

Содержание профилей полиязыковой личности слушатели определяют исходя из значения понятия «язык», его функций. Преподаватели-филологи Института предлагают рассматривать профили полиязыковой личности в следующем контексте:

- личность речевая — обладает комплексом психофизиологических свойств, позволяющих индивиду осуществлять речевую деятельность одновременно на нескольких языках;
- личность коммуникативная — характеризуется совокупностью способностей к вербальному поведению и использованию нескольких языков как средства общения с представителями разных лингвосоциумов;
- личность словарная — обладает совокупностью мировоззренческих установок, ценностных направленностей, поведенческого опыта, интегрированно отраженных в лексической системе нескольких языков [8].

В вопросе развития полиязыковой личности преподаватели Института особо подчеркивают, во-первых, роль учителя языковых дисциплин в ее формировании, во-вторых, необходимость саморазвития, самомотивации учителей-филологов на пути к достижению высочайшего профессионализма в трехязычии.

Профессионализм преподавателей Института постоянно оценивается слушателями краткосрочных курсов. Как показывают результаты анкетирования, средний балл оценки деятельности преподавателей языковых дисциплин Института за период с 2013 по 2015 гг. значительно вырос (рис.).

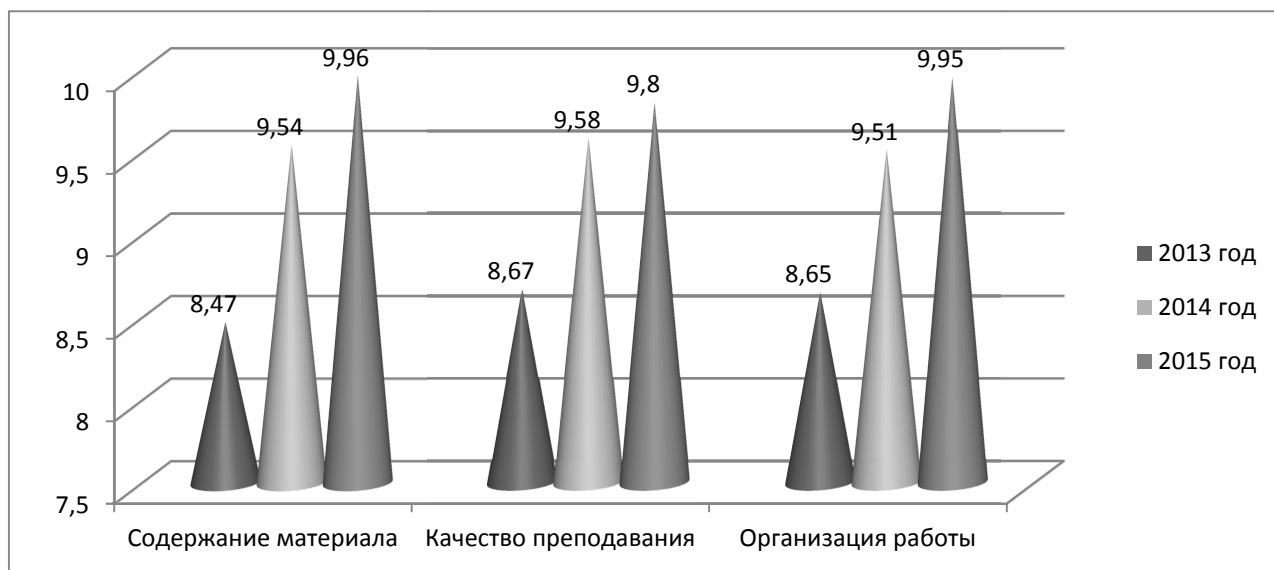

Рисунок. Результаты анкетирования слушателей краткосрочных курсов

Положительному результату анкетирования слушателей способствует не только обновление учебного материала, но и использование широкого спектра форм работы со слушателями краткосрочных курсов по филологическому направлению. Апробированы и получили высокую профессиональную оценку учителями-практиками занятия в форме круглого стола, конференции, лекции-диалога, дискуссии, групповая форма работы и др.

Курсовая работа с учителями-филологами направлена на решение вопроса результативности обучения языкам и повышения уровня трехязычного образования учащихся. Преподавателями языковых дисциплин Института проводится большая работа по качественному обновлению форм и методов подготовки профессиональных кадров, квалификационно отвечающей общемировым стандартам.

На решение этой задачи направлено также содержание посткурсового взаимодействия с учителями-практиками, тем более что процент положительных ответов на вопрос анкеты слушателей о возможности дальнейшего сотрудничества с преподавателями-филологами Института составил в 2015 г. свыше 73 %. Формы проведения посткурсовой работы довольно разнообразны — семинары, круглые столы, тренинги и др. Опыт Института по повышению уровня трехязычного образования учителей-филологов в посткурсовый период представлен значимыми мероприятиями.

В преддверии I съезда учителей-филологов Казахстана 14 марта 2013 г. Институт инициировал проведение круглого стола «Роль языка в развитии функциональной грамотности личности» для учителей-филологов Карагандинской области. Участники круглого стола: специалисты Управления образования Карагандинской области, Учебно-методического центра развития образования Карагандинской области, районных/городских отделов образования, руководители школ, учителя-филологи — рассмотрели актуальные вопросы развития филологического образования региона [9].

31 января 2014 г. в рамках обсуждения Послания Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева народу Казахстана «Казахстанский путь—2050: Единая цель, единые интересы, единое будущее» и пропаганды трехязычного образования проведен круглый стол «Үштілді үйрену — үлгіетер үрдіс», в котором приняли участие учителя русского языка и литературы в казахской школе, истории, воспитатели дошкольных организаций и педагоги специальных организаций образования Карагандинской области. Они обсудили проблемы, связанные с изучением и внедрением в образовательный процесс казахского, русского и иностранного языков [9].

В рамках организации и проведения Методического десанта «Өрлеу» — педагогам села» в организациях образования Карагандинской области: в Осакаровском (17 апреля 2014 г.) и Шетском

(20 мая 2014 г.) районах был проведен семинар-тренинг «Ағылшын тілі сабағында құзыреттілік тәсілнегізінде замануи сабақтарды жетілдіру жолдары» [9].

22 апреля 2014 г. в рамках сотрудничества с Управлением образования Карагандинской области для учителей-филологов региона организован семинар-тренинг «Оқушыларды ноқужетістіктерін бағалайтын PIRLS, PISA халықаралық зерттеулері бағытында функционалдық оқу сауаттылығын қалыптастыру» [9].

На базе Центра профессионального развития педагогов г.Балхаша 27 ноября 2014 г. прошел проблемный семинар «Реализация уровневой модели обучения языкам в контексте полиязычного образования» для учителей-филологов. Актуализирована необходимость изучения языков: проведен анализ Посланий Президента Республики Казахстан Н.А.Назарбаева народу Казахстана «Казахстанский путь—2050: Единая цель, единые интересы, единое будущее» (январь, 2014 г.), «Нұрлы жол — путь в будущее» (сентябрь, 2014 г.), нормативных документов в сфере трехязычия; представлены возможности реализации уровня подхода в изучении казахского языка. В рамках дискуссии педагоги-филологи организаций образования поделились опытом организации трехязычного обучения в дошкольных организациях образования, школах и колледжах [9].

Логическим продолжением проблемного семинара стало проведение 10 декабря 2014 г. Центром профессионального развития педагогов Балхашского региона методического семинара на тему «Үштілділік — заман талабы» с участием педагогов-предметников организаций образования города Балхаш, Актогайского и Шетского районов. Обсуждены актуальные проблемы развития трехязычия у современных школьников, возможности учебных предметов в реализации трехязычного образования, определены перспективы работы организаций образования в данном направлении [9].

Период конца 2014 г. — начала 2015 г. был посвящен подготовке учителей-филологов к проведению международного исследования PISA. Мероприятиями, направленными на решение данного вопроса, были охвачены в первую очередь учителя-филологи школ-участниц международного исследования.

10 февраля 2015 г. в Балхаше и 19 февраля в Караганде тренерами PISA были проведены семинары для учителей русского языка и литературы в рамках посткурсовой работы [9].

С 23 по 25 февраля 2015 г. проведен областной трехдневный семинар согласно Комплексу мер филиала АО «НЦПК «Өрлеу» ИПК ПР по Карагандинской области по подготовке организаций образования Карагандинской области к участию в международном исследовании PISA-2015. Цель данного мероприятия — развитие профессиональных компетенций участников семинара по использованию стратегий активного обучения учащихся и подготовка их к выполнению тестовых заданий программы PISA [9]. 27 февраля учителя-филологи приняли участие в онлайн-семинаре на тему «Актуальные вопросы методического сопровождения учителя в период подготовки учащихся к исследованию PISA» [9].

Для учителей-филологов организаций образования, вошедших в международное исследование PISA-2015, 17 марта 2015 г. состоялся тренинг «Знакомство с подходами развития навыков внимательного чтения учащихся». Работа шла в двух секциях: на казахском и русском языках. Цель тренинга — углубление и расширение знаний участников об эффективных методах обучения внимательному чтению [9]. 19 марта по этой же теме был проведен семинар-тренинг для методистов городских и районных отделов образования [9].

Для психологов организаций образования, включенных в PISA 2015 г., состоялся онлайн-семинар 27 марта 2015 г. по теме «Психологическая подготовка учащихся к исследованию PISA-2015» [9].

В 2015 г. начата работа по внедрению обновленного содержания трехязычного образования. Так, 31 марта в Институте был проведен областной онлайн-семинар для учителей казахского, русского, английского языков пилотных школ по апробации обновленного содержания образования на тему «Практика уровневого изучения казахского, русского и английского языков». Цель семинара — обзор практических аспектов реализации новых подходов в обучении языкам в условиях обновления содержания образования. В работе семинара приняли участие сотрудники Учебно-методического центра развития образования Карагандинской области, методисты районных и городских отделов образования. Учителя и методисты ознакомились с основными положениями обновленных учебных программ по обучению казахскому, русскому и английскому языкам и получили ответы на волнующие их вопросы [9].

Данное мероприятие дало старт циклу семинаров по подготовке учителей пилотных школ к внедрению обновленного содержания среднего образования. Цикл завершен в сентябре 2015 г.

Преподаватели-филологи Института проводят большую организационно-пропагандистскую работу по распространению лучшего опыта внедрения политики трехязычия в Карагандинском регионе. Участие в творческих конкурсах, учебно-методических мероприятиях различного уровня в качестве организаторов, членов жюри позволяет преподавателям языковых дисциплин Института обобщить лучший опыт учителей-практиков и представить его слушателям краткосрочных курсов повышения квалификации (табл. 2).

Т а б л и ц а 2

Мероприятия, по реализации политики трехязычия, проведенные в 2015 г.

№	Дата проведения	Организаторы	Тема мероприятия	Участие представителей ИПК
1	2	3	4	5
	4 апреля	Казмедиа-центр, г.Астана	Республиканская олимпиада по казахскому языку «Жарқын болашақ»	Член жюри
	9 апреля	Евразийский национальный университет им. Л.Н.Гумилева	Республиканский научно-методический семинар «Актуальные вопросы иностранной филологии в свете реализации Государственной программы функционирования и развития языков в РК на 2011–2020 годы»	Публикации в сборнике материалов
	17 апреля	Саранский гуманитарно-технический колледж им. Абая Кунанбаева	Региональная научно-практическая конференция, посвященная 170-летию Абая «Абай мұрасы — адамзаттың қазынасы»	Публикации в сборнике материалов
	18 апреля	КарГУ им. Е.А.Букетова	Областной научно-методический семинар «Совершенствование методики преподавания русского языка и литературы»	Участие
	19 апреля	РНПЦ «Сарыаркадарыны»	Областная олимпиада по казахскому языку и литературе	Члены жюри
	18–22 мая	Управление по развитию языков Карагандинской области	Областной фестиваль «Біз қазақша білеміз»	Члены жюри
	21 мая	Управление образования Карагандинской области	Областной конкурс «Абай оқулары»	Члены жюри
	21 мая	КГУ «СОШ № 83 им. Г.Мустафина», г. Караганда	Областной семинар «Тұлғаны өзіндік әрекетке бағыттайтын оқытудың жаңаша әдіс-тәсілдері»	Доклад
	22 мая	Управление образования Карагандинской области	Областной конкурс «Жыршылар байқауы»	Члены жюри
	6–11 июля	г.Чолпон-Ата (Кыргызстан)	Международный семинар «Многоязычное и поликультурное образование в целях интеграции»	Доклад
	18 сентября	Центральная городская библиотека им. М.Ауэзова, г.Караганда	Областной круглый стол ко Дню языков	Доклад
	29–30 сентября	Филиал АО «НЦПК «Өрлеу» ИПК ПР по Южно-Казахстанской области	Республиканская научно-практическая конференция, посвященная году Ассамблеи народа Казахстана «Профессиональная компетентность учителя по формированию функциональной грамотности учащихся в условиях многоязычного образования»	Публикации в сборнике материалов

1	2	3	4	5
	12–21 октября	ЧУ «Образовательный ресурсный центр АОО «НИШ», г.Астана	Республиканский семинар в рамках проекта разработки УМК по предметам «Қазақ тілі», «Русский язык» и др. по обновленному содержанию образования	Участие
	25 ноября	Филиал АО «НЦПК «Өрлеу» ИПК ПР по Акмолинской области	Республиканская научно-практическая онлайн-конференция «Полиязычное образование школьников: состояние и перспективы»	Доклад, публикации в сборнике материалов
	3 декабря	Филиал АО «НЦПК «Өрлеу» ИПК ПР по г.Алматы	Республиканский научно-практический семинар «Полифония языков в учебном процессе общеобразовательной школы: проблемы и перспективы»	Публикации в сборнике материалов

Особое место в изучении, обобщении и распространении инновационного опыта в области языкознания отведено самостоятельному повышению уровня профессионализма педагогов-филологов Института. В течение 2015 г. они приняли участие в цикле республиканских вебинаров для учителей английского языка, организованных представительством компании Macmillan Publishers Limited в Казахстане: «The adventure start shere» (12 февраля), «Teaching with the Brainin Mind» (3 июня), «Grammar for pleasure» (9 сентября), «Tiger time» (15 сентября).

Таким образом, в рамках развития трехязычного образования усилена работа с организациями образования, представительствами и ведомственными учреждениями различных уровней. В форме круглых столов, семинаров, тренингов обсуждены существующие проблемы, возникающие перед организациями образования, и пути их решения.

На сегодняшний момент можно говорить о том, что в филиале АО «НЦПК «Өрлеу» ИПК ПР по Карагандинской области накоплен положительный опыт по подготовке педагогических кадров в области трехязычия, проведена комплексная работа по формированию учебно-методических материалов на казахском, русском и английском языках, начата языковая подготовка преподавателей и сотрудников Института.

Таким образом, обретая свой собственный имидж в условиях глобального мегамира, Институт стремится найти новые позиции с целью развития языков, упрочения имеющихся мультикультурных связей, быть открытым для установления конструктивного диалога.

Список литературы

- 1 Послание Президента Республики Казахстан народу Казахстана от 28 февраля 2007 г. «Новый Казахстан в новом мире» // Информационно-правовая система нормативных правовых актов Республики Казахстан: Әділет. — [ЭР]: Режим доступа: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/K070002007>. — Загл. с экрана.
- 2 Послание Президента Республики Казахстан от 17 января 2014 г., «Казахстанский путь–2050»: Единая цель, единые интересы, единое будущее // Информационно-правовая система нормативных правовых актов Республики Казахстан: Әділет. — [ЭР]: Режим доступа: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/K1400002014>. — Загл. с экрана.
- 3 Государственная программа развития и функционирования языков в Республике Казахстан на 2011–2020 годы. Указ Президента Республики Казахстан от 29 июня 2011 г. № 110 // Информационно-правовая система нормативных правовых актов Республики Казахстан: Әділет. — [ЭР]: Режим доступа: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/U1100000110>. — Загл. с экрана.
- 4 Послание Президента Республики Казахстан — Лидера нации Н.А.Назарбаева народу Казахстана от 14 декабря 2012 г. «Стратегия «Казахстан–2050»: новый политический курс состоявшегося государства» // Информационно-правовая система нормативных правовых актов Республики Казахстан: Әділет. [ЭР]: Режим доступа: adilet.zan.kz/rus/docs/K1200002050. — Загл. с экрана.
- 5 Концепция по вхождению Казахстана в число 30 самых развитых государств мира. Указ Президента Республики Казахстан от 17 января 2014 г. № 732 // Информационно-правовая система нормативных правовых актов Республики Казахстан: Әділет. — [ЭР]: Режим доступа: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/U1400000732>. — Загл. с экрана.
- 6 Жетписбаева Б.А. Учебно-организационное обеспечение полиязычного образования. — [ЭР]: Режим доступа: <http://lektsii.net/1-54992.html>. — Загл. с экрана.
- 7 Официальный сайт АО «НЦПК «Өрлеу». — [ЭР]: Режим доступа: <http://orleu-edu.kz/>. — Загл. с экрана.
- 8 Жетписбаева Б.А. Теоретико-методологические основы полиязычного образования: автореф. дис. ... д-ра пед. наук. — [ЭР]: Режим доступа: <http://avtoreferats.com/article/view/id/15413>. — Загл. с экрана.
- 9 Официальный сайт Филиала АО «НЦПК «Өрлеу» ИПК ПР по Карагандинской области. [ЭР]: Режим доступа: <http://ru.orleu-krg.kz>. — Загл. с экрана.

С.Б. Мукушева

Педагогикалық қызметкерлердің біліктілігін арттыру жүйесінде үштілді дамытуды ұйымдастыру шарттары

Мақала Қазақстандағы педагогикалық қызметкерлердің біліктілігін арттыру жүйесінің басым бағыты болып саналатын үштілді білім беру мәселелеріне арналды. Үштілділік аясында біліктілікті арттыру жүйесінің мамандары мен педагог қызметкерлердің қысқа мерзімді біліктілікті арттыру курстарында және курстан кейінгі өзара әрекетте жоспарлы жұмыс жүргізілді. Автор біздің аймақтың педагог қызметкерлері арасындағы тілдік саясатты жүзеге асырудың жүйеленген жоспарлы жұмысын жүргізуге бағытталған Қарағанды облысы бойынша біліктілікті арттыру институтының тәжірибесін ұсынды.

S.B. Mukusheva

Organizational conditions of development of trilingualism in system of advanced training of pedagogical workers

This article is described the problem of the three languages as one of the priorities of the system of professional development of teachers in Kazakhstan. The plan work of the three languages is carried out in training pedagogical teachers on short-term training courses and after courses interaction by specialists of the system of professional development of teachers. In article is present the experience of the Institute of professional development in Karaganda region for the systematic implementation of the planned work among the language policy of teachers of our region.

References

- 1 *The information-legal system of the normative legal acts of the Republic of Kazakhstan: Justice*, [ER]. Access mode: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/K070002007>. — Theme with Screen.
- 2 *The information-legal system of the normative legal acts of the Republic of Kazakhstan: Justice*, [ER]. Access mode: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/K1400002014>. — Theme with Screen.
- 3 *The information-legal system of the normative legal acts of the Republic of Kazakhstan: Justice*, [ER]. Access mode: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/U1100000110>. — Theme with Screen.
- 4 *The information-legal system of the normative legal acts of the Republic of Kazakhstan: Justice*, [ER]. Access mode: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/K1200002050>. — Theme with Screen.
- 5 *The information-legal system of the normative legal acts of the Republic of Kazakhstan: Justice*, [ER]. Access mode: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/U1400000732>. — Theme with Screen.
- 6 Zhetpisbayeva B.A. *Training and organizational support multilingual education*, [ER]. Access mode: <http://lektsii.net/1-54992.html>. — Theme with Screen.
- 7 The official website JSC «NCPQ «Orleu», [ER]. Access mode: <http://orleu-edu.kz/>. — Theme with Screen.
- 8 Zhetpisbayeva B.A. *Theoretical and methodological foundations of multilingual education*. abstraction competition..., [ER]. Access mode: <http://avtoreferats.com/article/view/id/15413>. — Theme with Screen.
- 9 The official website JSC «NCPQ «Orleu». — [ER]. Access mode: <http://ru.orleu-krk.kz>. — Theme with Screen.

Н.О. Мекебаев

Қазақ мемлекеттік қыздар педагогикалық университеті, Алматы
(E-mail: nurbapa@mail.ru)

Оқу үдерісінде *Lesson Study* әдісін пайдалану

Мақалада білім беру саласында жаңа форматты ұстаздар қалыптастыруда біліктілік арттыру жүйесінде *Lesson Study* әдісін қолдану ерекшеліктері қарастырылған. *Lesson Study* зерттеу сабағы болып табылады. *Lesson Study*-да бір мұғалім өзіне зерттеу сабағын өткізуге, зерттеу сабағына дейін шамамен бір айда сабақ жоспарын жазуға ерікті түрде жауапкершілік алады. Содан кейін ол өз сабақ жоспарын осындай сыныптың немесе дәл осындай пән саласында жұмыс істейтін мұғалімдер қатысатын жиналысқа ұсынады. Содан кейін мұғалім басқа мұғалімдермен талқылауға негізделген сабақ жоспарын қайта жазады. Кейбір жағдайда кездесу циклдары және жоспарды қайта жазу үдерісі бірнеше рет қайталанады. Басқа жағдайда мұғалім мектеп кеңесінің әдіскерінен сабақ жоспарын жақсарту үшін кері байланыс беруін сұрайды.

Кілт сөздер: *Lesson Study*, мектеп, нұсқаушы, бақылаушы, топпен (жүппен) жұмыс, тәжірибе, сабақ жоспарын жазу, зерттелетін сабақты талқылау, зерттеу сабағы, әдіскер, коучинг.

«Еліміздің ертеңі — бүгінгі жас ұрпақтың қолында, ал жас ұрпақтың тағдыры — ұстаздың қолында», — деп Елбасымыз педагогтердің мемлекет алдында қызметтерінің зор үлесін атаған. Қоғамының қазіргі экономикалық және әлеуметтік жағдайы, әлемдік білім кеңістігіне кірігуі Қазақстан Республикасының жалпы білім жүйесін жаңғыртуды, технологиялық-педагогикалық тұрғыдан жетілдіру қажеттігін туындатады. Білім беру саласында озық технологиялардың енуі мұғалімнің рөлін, оқытуға және үйретуге байланысты қағидаларын, оқыту әдістемесін өзгертеді. Қазіргі мұғалім оқушылардың білім алу үдерісін ұйымдастырушы ғана емес, олардың танымдық-практикалық әрекеттерін, өзара қатынасын реттеуші әрі олардың өмірлік кеңістікте кез келген жағдайға бейімделуіне қажет негіздерді қалаушы. Аталған жаңа міндеттерді сәтті орындаудың негізгі шарттарының бірі — интерактивті әдіс-тәсілдерді педагогтардың біліктіліктерін арттыруда және өзіндік білімін жетілдіру тиімділігін дәлелдеді.

Lesson Study Жапонияда XIX ғ. жаңа жалпы білім беретін жүйе орнатқан уақытта мектеп базасында, сонымен қатар өңірлік және ұлттық деңгейде пайда болды. Мұғалімдер жаңа оқыту әдістемесін талқылап, оны нақты сабақтарға бекіте бастады. Соңында бұл үдерістерді *Lesson Study* деп атады [1, 2]. Содан кейін *Lesson Study* тәжірибесі Жапониядағы барлық мектептерге берілді. *Lesson Study* зерттеу сабағы болып табылады және де Қазақстанда өткізілетін ашық сабаққа ұқсас. *Lesson Study*-да бір мұғалім өзіне зерттеу сабағын өткізуге, зерттеу сабағына дейін шамамен бір айда сабақ жоспарын жазуға ерікті түрде жауапкершілік алады. Содан кейін ол өз сабақ жоспарын осындай сыныптың немесе дәл осындай пән саласында жұмыс істейтін мұғалімдер қатысатын жиналысқа ұсынады. Содан кейін мұғалім басқа мұғалімдермен талқылауға негізделген сабақ жоспарын қайта жазады. Кейбір жағдайда кездесу циклдары және жоспарды қайта жазу үдерісі бірнеше рет қайталанады. Басқа жағдайда мұғалім мектеп кеңесінің әдіскерінен сабақ жоспарын жақсарту үшін кері байланыс беруін сұрайды. Зерттеу сабағында мұғалім сабақ жоспарын ұстана отырып, өз сыныбында сабақ өткізеді. Барлық мектептердің мұғалімдері немесе осындай сыныптардың немесе пән саласының мұғалімдері зерттеу сабағын бақылайды. Зерттеу сабағынан кейін мұғалім мен тыңдаушылар зерттеу сабағын талқылайды. Кейде мектеп кеңесінің әдіскерлері немесе университет профессорлары сияқты шақырылған кеңесшілерді талқылауға қосылуын және кездесуге қатысқан мұғалімдерге кейбір кеңес беруін сұрайды. Бұл *Lesson Study* тәжірибесі айына бір рет өткізіледі.

Lesson Study-дың жалпы мақсаты: оқудың сапасын арттыру (оқушыларға білім алуға көмектесу және топ мүшелерінің кәсіби дамуына ықпал ету).

Lesson Study ерекшеліктері: жеке оқушылардың қажеттіліктеріне қарап оқыту және мұғалімдермен бірге отырып жұмыс істеу.

Lesson Study — мұғалім тәжірибесі саласындағы білімді жетілдіруге бағытталған, сабақтағы іс-әрекеттегі зерттеудің ерекше үлгісі болып табылатын педагогикалық тәсіл. Ол XIX ғ. 70-ж. Жапонияда бастау алып, осылайша Батыста қолданылатын «Іс-әрекеттегі зерттеу» тәсілінен 70 жыл

бұрын қолданыла бастаған. *Lesson Study-ге* шараны бірлесе жоспарлап, өткізетін, қадағалайтын, оқыту мен оқуды талдай отырып, өз қорытындыларын қағаз бетіне түсіретін мұғалімдер тобы қатысады. *Lesson Study* циклін өткізу кезінде мұғалімдер оқыту тәжірибесіне жаңа әдістер енгізеді немесе оны жетілдіреді, кейін ашық *Lesson Study* өткізу немесе жұмыс сипатталған құжатты жариялау арқылы әріптестеріне таратады. Батыста *Lesson Study* америкалық зерттеушілер жапон мұғалімдерінің жалпы педагогика саласында да, сондай-ақ АҚШ-тың оқушыларымен салыстырғанда жапон оқушыларының білім деңгейлері анағұрлым жоғары болуын қамтамасыз ететін белгілі бір пәнді оқыту саласында да білімдері жоғары екендігін дәлелдегеннен кейін осы ғасырда ғана танымал бола бастады (Stigler and Hiebert, 1999; TIMSS, 1999).

Қазіргі уақытта Шығыс Азияда *Lesson Study* Жапониямен қоса, Сингапурде, Гонконг пен Қытайда қолданылады. Бұл тәсіл сонымен қатар батыс елдерде де, соның ішінде АҚШ-та, Ұлыбританияда, Швецияда және Канадада пайданылуда.

Lesson Study бастауыш және орта мектептерде негізгі пәндер бойынша оқушылардың білім деңгейін көтеру және оқыту әдістемесін жетілдіру мақсатында, сонымен қатар оқыту үшін бағалау сияқты тәжірибелік әдістерді әзірлеу мақсатында табысты қолданылады. *Lesson Study* өткізу барысында топта (немесе жұппен) жұмыс істейтін мұғалімдер:

- өздері күнделікті жинаған материалдары мен жүйелі бағалау деректерін оқушылардың оқу мен даму басымдықтарын белгілеу үшін қолданады;
- алдағы уақытта әзірленетін немесе жетілдірілетін, белгіленген міндеттерге жауап беретін оқыту әдістемесін бірлесіп анықтайды;
- үш «бақылаудағы оқушыны» анықтайды, олар әрқайсысы сыныптағы белгілі бір топтың өкілі болуы қажет, мысалы, оқу үлгерімінің деңгейі жоғары, орта, төмен оқушылардан;
- *Lesson Study-ді* бірлесіп жоспарлап, сабақты өткізу барысында зерттелетін үш оқушыны үнемі назарға ала отырып, оқыту әдістемесін пайдаланады және оның нәтижелерін мұқият зерттейді;
- бақылаудағы оқушылардың дамуы мен оқуына басты назар аудара отырып, *Lesson Study* өткізеді және оны қадағалайды. Аталған үдерістер бірнеше сабақ бойы қайталанып, жетілдірілуі мүмкін. Бақылауды барлық *Lesson Study* кезінде жүргізу міндетті емес;
- бақылаудағы оқушылардың *Lesson Study* туралы ойларын білу үшін олармен сұхбаттасады;
- *Lesson Study-ді* талқылайды;
- қолданылатын әдіске бақылаудағы оқушылардың қалай қарайтынын, олардың жеткен жетістіктерін, оқуда көрсететін нәтижелері мен кездесетін қиындықтарын білу, сонымен қатар алынған тәжірибені келешекте оқыту мен оқу әдістемесін әзірлеу үшін пайдалану мақсатында *Lesson Study-ге* талдау жүргізеді.

Мектеп мұғалімдеріне таныстырылым жасау немесе коучинг өткізу арқылы *Lesson Study* тәсілін қолдану нәтижелерін көпшілік қауымға ұсынады. Мектеп басшыларының бұл бағытта не істей алатындығы туралы идеялар:

- а) *Lesson Study* өткізу уақытын жоспарлау және осы тәсілді мектеп бағдарламасына енгізу;
- ә) *Lesson Study* негізінде кәсіптік оқытуды дамыту мен қолдау, сонымен қатар мектеп аясында коучинг өткізуге арналған тұғыр ретінде *Lesson Study* моделін қолдану үшін жетекші мұғалімдерді пайдалану.

Lesson Study тәсілі тиімді, себебі ол мұғалімдерге:

- әдеттегіге қарағанда балалардың білім алғандығының анағұрлым анық, әр түрлі қырларынан және егжей-тегжейлі дәлелін көруге;
- мұғалімнің пікірі бойынша, балаларды оқыту барысында не болуға тиіс, ал шындығында жағдай қандай екендігі арасындағы айырмашылықты көруге;
- оқытуды нәтижесінде оқушылардың қажеттіліктерін барынша қанағаттандыратындай етіп қалай жоспарлау керектігін түсінуге;
- *Lesson Study-ді* басты мақсаты оқушыларға білім алуға көмектесу және топ мүшелерінің кәсіби дамуына ықпал ету болып табылатын мұғалімдердің желілік қоғамдастығы аясында іске асыруға (Dudley, P. 2011a);

• *Lesson Study* мүмкіндіктерін өзінің педагогикалық тәжірибесінде қолдануға көмектеседі.

Табысты мұғалімдер көбінесе сыныпта болып жатқанның біразына, кейде тіпті көпшілігіне мән бермейді. Бұл — кемшілік емес! Бұл — оларға табысты болуға көмектескен үдерістердің нәтижесі. Толығырақ тоқталайық. Сынып дегеніміз — кәсіпқойларға қызмет етуге тура келетін барынша күрделі жұмыс жағдайлары: шамамен бір сағатқа жуық уақыт ішінде сабақта жұмыс істеп отырған 30

және одан да көп оқушы үлкен көлемді ақпарат өндіреді. Бұл ақпараттың мұғалімге жетуінің жылдамдығы да үлкен, соның салдарынан сабақ, жапондықтар айтқандай, ағыны қатты өзен сияқты болып шығады (Lewis, 1999). Зерттеушілер мұғалімдердің ақпараттың осы ағынын және оның жылдамдығын қалай игеретінін бақылаған. Рэгг және басқалар (1996) анықтағандай, мұғалімдер бірінші үш жылда барлық қиындықтан өтіп, жақсы педагог болып қалыптасады, себебі өздері үшін проблема болып табылатын оқу жағдайын басқарудың жаңа тәсілін тапқанда олар бұл тәсілді осыған ұқсас жағдайларда үнемі қолдануға болатын белгілі бір оңтайлы нысанға айналдырып алады да, реті келген кезде қолданып отырады. Осындай жағдайларда тәжірибелік білім мұғалімнің саналы түрде істеп тұрғанын растай алмайды, бұл болжамды (немесе жасырын) білім болып табылады, яғни біздің велосипед тебу туралы біліміміз сияқты: ондай білімнің бар екені қажет болғанда ғана білінеді, бірақ оны сөзбен жеткізу өте қиын.

Мәселен, тәжірибелік білімдері егжей-тегжейіне дейін жазылып, басқаларға беріліп, кейіннен қайта орындалатын хирургтардан айырмашылығы, мұғалімнің тәжірибелік білімі өзінде қалады, себебі ол тәжірибе кезінде қалыптасады, оның үстіне иесі әдетте оның бар екенін біле де бермейді. Мұғалімдер өз сыныбында автономды түрде «жеке маман» ретінде жұмыс істейтіндіктен, басқа мұғалімдерде әріптесінің «болжамды» білімін тәжірибеде көруге мүмкіндік бола бермейді. Ал мұғалімнің жұмысын басқа маман бақылаған кезде оның жұмысының нәтижелілігі бағаланатын болғандықтан, ол сол баға мен пікірдің үдесінен шығуға тырысып, өзінің «жасырын» білімдерін көрсетуге ұмтылмайды, яғни тәуекелге бармауды жөн көріп, «қауіпсіз» оқытуды көрсетеді. Санасыз субъектілерге қарағанда, адамдар көп көлемді ақпаратты «сүзгіден» өткізу арқылы игереді. Мысалы, нақты «еститін» дыбыстардың ішінен біз олардың аздаған бөлігіне ғана мән береміз, өзімізді сырттан келетін ақпараттан қорғаштап, тек маңыздысына немесе оқыстарына ғана көңіл аударып үйренгенбіз. Мұндай сүзгілеу тетіктері бізге өз мақсатымызға жету үшін қолдануды маңызды деп санайтын мәселелерге ғана көңіл аударуға мүмкіндік береді. Сыныпта да дәл солай: қомақты сыртқы оқиғалар мен ақпаратты елемей, белгілі бір сәтте болған маңызды нәрселерді ғана ескереміз. Біз маңызды деп санаған ақпаратты лезде меңгеріп, бірден өзімізге ыңғайлы түрде сақтап аламыз, бұл күрделі әрі жылдам сабақ жағдайында біз басымдық берген басқа да маңызды нәрселерді өңдеу үшін жұмыс жадымызды бос ұстауға мүмкіндік береді (кестені қара).

К е с т е

Lesson Study тәжірибесі

Тақырыбы	Мақсаты	Күтілетін нәтижелер	Табыс критерийлері
Lesson Study тәсілі	Lesson Study мұғалімдердің педагогикалық білімдері мен тәжірибесін дамытуға арналған тиімді құрал екендігі, оны іске асыру барысы туралы түсініктерін дамыту	Мұғалімдер Lesson Study оқу сапасын арттыру үшін белгілі бір тәсілді қалай дамытуға болатындығын анықтау мақсатында бір топ мұғалімнің бірлесіп, оқу үдерісін зерделеуі екенін ұғынуы. Демократиялық ерекшелігі — мұғалім зерттеу барысында жинақтаған білімімен педагог қауымымен кеңінен бөлісетіндігі, креативтілігі — оқытудың жаңа тәсілдерін әзірлеу мақсатында бірлесіп ынтымақтаса жұмыс істейтіндігі, ғылыми дәлдігі — жаңа тәсілдің тиімділігін көрсететін оқушының оқуы туралы деректер жинауы екенін түсінуі	1. Lesson Study қандай ұғым екенін білу. 2. Lesson Study-дың неліктен тәжірибеге енгізілуі. 3. Lesson Study-дің түйінді сипатын білу. 4. Lesson Study тәжірибені жақсартудың қандай жолы екенін білу. 5. Lesson Study өткізу қадамдары. 6. Lesson Study-ді өткізгеннен кейін талқылау қалай жүреді?

Lesson Study тәжірибелі мұғалімдермен қатар, еңбек жолын жаңа бастаған мамандарға да кәсіби жетілуге көмектеседі. Себебі бірлесіп жоспарлау, бірлесіп қадағалау, бірлесіп талдау арқылы біз оқыту туралы бірлескен пікір қалыптастырамыз. Бұл жағдайда біз оқыту аспектілерін өзіміздің

ұстанымымыз тұрғысынан ғана емес, *Lesson Study* дайындаған әріптестеріміздің көзімен де қарастырамыз, соның нәтижесінде біз *Lesson Study* барысында бақылаған нақты сабақты өзіміздің жоспарлаған сабағымызбен салыстырамыз. Бұл біздерге өзіміз әдетте мән бермейтін, елемейтін, әдетте «шеттетіп тастайтын» немесе болжамды білім ретінде сақталып қалатын нәрселерді аңғаруымызға түрткі болады.

Lesson Study тәсілін пайдаланатын көптеген адамдардың айтуынша, зерттелетін жекелеген оқушылардың оқудағы қажеттіліктері мен мінез-құлықтарына назар аударып, сол арқылы олар туралы көбірек біле отырып, біз өз оқушыларымыздың әрбіреуін анағұрлым жақсы тани бастаймыз. Демек, мықты және нашар оқушылардың аралығындағы «орташа» сыныпты оқытуға қарағанда, *Lesson Study* мұғалімге өз жұмысын болмашы ақпаратпен шамадан тыс жүктемей, барлығынан хабардар болып, өмір бойғы тәжірибесінде әрбір оқушының қажеттілігін ескеріп отыруға мүмкіндік береді.

Lesson Study тәсілі кем дегенде үш *Lesson Study*-ден тұратын циклден құралады, ол сабақтарды мұғалімдер тобы бірлесіп жоспарлап, оқытып/қадағалайды және талдайды (сур. қара).

Сурет. Lesson Study циклі

Lesson Study тәсілі кәсіби дамудың тиімді тәсілі, мұғалімнің кәсіби қоғамдастығын құру болып табылады, бұл үдерісті жеделдетуге көмектеседі. Оқушының терең ойлануына, оқушыны тыңдау керектігін, не ойлағанын тыңдай білуге бағытталуы керек. Демек, бұл тәсілдің оқытуда мен оқуда ілгерлеушілік болдыра алатындай екендігіне ешқандай күмәніміз жоқ екенін растаймыз.

Аталған әдістер арқылы өскелен ұрпақта келесі өмірлік дағдыларды қалыптастыруға болады: креативтілік, белсенділік, әлеуметтілік жауапкершілік, ой-өрісінің кендігі, жоғары кәсіби деңгейлі сауаттылық, танымдық әрекетке қызығушылығының басымдығы.

Әдебиеттер тізімі

- 1 Dudley P. *How Lesson Study orchestrates key features of teacher knowledge and teacher learning to create profound changes in professional practice* Presented at the World Association of Lesson Studies Annual Conference, Tokyo. — 2011.
- 2 [ЭР]. Қолжетімділік тәртібі: <http://lessonstudy.co.uk/>

Н.О. Мекебаев

Использование метода *Lesson Study* в образовательном процессе

В статье рассмотрена новая методика образования *Lesson Study* для учителей нового формата. Показано как применить новую методику в школе для учителей. Основой данного подхода, выделено автором, является исследование урока. Исследовательский урок во многом схож с открытыми уроками, проводимыми в Казахстане. В статье представлена последовательность подготовки: один учитель добровольно берет на себя ответственность за исследуемый урок приблизительно за один месяц до его проведения, за составление поурочного плана, затем представляет свой план урока на собрании, где собираются учителя, которые ведут занятия в том же классе (возрастной группе) или тот же предмет. После этого учитель вносит изменения в поурочный план, которые основаны на обсуждениях с другими учителями. В одних случаях цикл встреч и корректировка плана повторяются несколько раз, в других — учитель предлагает методисту школьного совета представить для улучшения поурочного плана обратную связь.

N.O. Mekebaev

Use of *Lesson Study* in the educational process

In the article of considered new methodology of formation of *Lesson Study* is for the teachers of new format. Also considered as apply new methodology at school for teachers. The focus of *Lesson Study* is the research lesson that is similar to the open lesson in Kazakhstan. One teacher volunteers to be in charge of a research lesson and to write a lesson plan about one month before the research lesson. Then, he/she introduces his/her lesson plan in a meeting with teachers of the faculty. The teacher then rewrites the lesson plan based on the discussion with other teachers. In some cases, the cycle of meeting and rewriting is repeated several times. In other cases, the teacher asks for feedback from the principal or a supervisor of the administration office for improving the lesson plan.

References

- 1 Dudley P. *How Lesson Study orchestrates key features of teacher knowledge and teacher learning to create profound changes in professional practice*. Presented at the World Association of Lesson Studies Annual Conference, Tokyo, 2011.
- 2 [ER]. Access mode: <http://lessonstudy.co.uk/>

D.M. Akhmanova¹, N.K. Syzdykova¹, D.R. Beysenova¹, N.B. Mikhailova²

¹ Ye.A. Buketov Karaganda State University;

² International Educational Center, Germany
(E-mail: ahk_danna@mail.ru)

Features of teaching in small-completed schools

In article the questions connected with concept of small-completed schools are considered. The allocated problems are connected with demography of number of pupils, especially in rural areas. With reduction of number of pupils load of teachers decreases. Questions of expediency of opening small-completed schools are shown. In article ways of their decision and feature of teaching in small-completed schools are considered.

Key words: small-completed schools, educational process, the teacher of a small-completed school, integrated training, didactic elements of education, combining lessons, higher level, independent tasks, traditional techniques, pedagogical process.

There are created favorable conditions for development of model in education providing broad access to qualitative education. Now, in connection with a demographic and economic situation, in the country a large number of small schools have appeared.

Low-completeness means association of pupils of second, third and forth classes in one class — set. It is one of the main circumstances defining specifics of creation of contents and forms of the organization of teaching and educational process.

Small-completed schools generate some pedagogical problems. It is connected with the fact that performance of educational functions differs from didactic tasks of classical school, that is, the methods and receptions applied at high school in the conditions of a small-completed school don't provide necessary effect. As the main problems of small schools it is possible to allocate the following row:

- Prevalence of traditional techniques of training in classes with small fullness;
- Inefficient system of an assessment of pedagogical process;
- Weak use of information and communication technologies;
- Impossibility of the organization of high-quality profile training in connection with the small contingent of trainees;
- Training of students in higher education institutions on narrow specialties, causing impossibility of providing a full academic load of teachers that generates maintaining a number of objects by one teacher;
- Lack of special educational programs of preparation, retraining and professional development of teachers;
- Lack of the standard curriculum for a small-completed school;
- Lack of educational training programs on variable and individual components of the curriculum of small-completed schools;
- Lack of grants and methodical recommendations for the teacher of the organization of educational process with use of modern information technologies;
- Absence of special educational laboratories, telecommunications, connections to the Internet, not completeness the multimedia equipment.

Despite the available difficulties it is necessary to find new, more effective remedies of the organization of pedagogical process, optimum using for this purpose all opportunities connected with specifics of teaching and educational work in a small-completed school. At permission of the specified problems of small-completed schools education in them will be improved, however, first of all, it is necessary to pay attention to preparation and retraining of pedagogical shots for work in small-completed schools.

Graduates need to know specifics of functioning of a small-completed school. For a small-completed school the teacher with essentially other professional competences is needed, in particular — to train the pupil from distance, to specify the right direction in profile training, to take active part at the choice of future profession. All this assumes application of new technologies of training and education. For the teacher of a small-completed school it is especially important to teach the child to independent ability to study. In modern higher education institutions when teaching pedagogical specialties it is necessary to diversify contents, forms and methods of training of teachers.

The teacher of a small-completed school should conduct classes along with children of different age, different level of readiness in training programs of different classes. Simultaneous classes with several classes demand more careful planning, the correct organization of study, competent summing up the gained knowledge. It is important to pay attention to the organization of independent work of pupils as independent work of pupils at lessons in small-completed schools occupies more than 50 % of school hours whereas at usual school about 20 % of a lesson is given for independent work. In the conditions of a small-completed school the differentiated independent works are the main means of implementation of integrative approach.

The small complete set of classes has a number of advantages which need to be used rationally in daily practical activities, that is:

- the teacher has an opportunity to train individually studying taking into account type of their temperament, tendencies and interests, level of knowledge and abilities;
- the teacher has a possibility of communication directly with the pupil for training and education, understanding of an internal position of the pupil.

The organization of uneven-age training in small schools is the most preferable form which allows improving the level of training of pupils, however in the senior classes combination isn't allowed in connection with final assessment, training of pupils for uniform national testing and variability of content of education at profile training.

In connection with specifics in small-completed schools the teacher conducts several objects, in this purpose it is expedient to carry out the integrated lessons. At such schools it is possible not only combination of classes, but also and integration of objects [1].

For achievements of the objectives it is necessary to revise contents, forms and methods of training, carrying out individual and group consultations, group and out-of-class work with pupils.

From the methodical point of view for lessons in uneven-age group of pupils is characteristic carrying out lessons on different subjects and different type. Table below types of combinations of lessons:

Table

Types of combining lessons	What didactic elements of education are prevailed	
	On lesson in one class	On lesson in other class
First	Given new knowledge	Given new knowledge
Second	Given new knowledge	Fixing new knowledge
Third	Given new knowledge	Checking knowledge
Fourth	Fixing new knowledge	Fixing new knowledge
Fifth	Fixing new knowledge	Checking knowledge
Sixth	Checking knowledge	Checking knowledge

The teacher of a small-completed school should adapt to the program so that subjects of different classes have coincided for carrying out the integrated lesson in a class set. However the same lessons designed on the basis of one general subject for two different classes have higher efficiency. At such lessons pupils have an opportunity to unite in uneven-age groups for mutually training and mutually control. The teacher has an opportunity to provide assimilation by pupils of a certain system of knowledge and to increase informative activity of pupils.

However, special methodical literature is insufficient for carrying out teaching and educational work in small-completed schools. Therefore it is necessary to prepare a lot of didactic material for a lesson taking into account their specific features.

Degree of complexity of independent tasks should be increased gradually taking into account an individual possibility of each pupil.

It is possible to allocate the following types of work of pupils:

1. Work with the textbook, educational and methodical and reference books;
2. Laboratory and practical works, frontal experiment, work with distributing material;
3. Reviewing answers and performances of schoolmates, addition of their answers; preparation of messages and papers, work on projects;
4. Summing up on the basis of results.

For teachers and pupils the inter-subject integrated training in the combined classes has the following advantages:

- There is an opportunity to pay attention of pupils to the maintenance of similar subjects in one subject;
- Each pupil carries out different types of works according to the level of knowledge;
- Conditions for independent work of different level of complexity are created;
- Existence of a possibility of pupils to collective work;
- Mutual testing, self-examination and a self-assessment of pupils is realized;
- Seniors, checking and evaluating works of pupils of elementary grades, have an opportunity to use the knowledge in practice.

At present in small-completed schools there aren't enough consultations of experts therefore it is required the close attention from methodologists, teachers, and psychologists.

There are necessary integrated courses for low-complete classes which will be directed to receiving by pupils of the knowledge allowing continuing training at higher level and allowing competing with usual schools.

Realization of the integrated lessons in conditions of small-completed school leads to formation of a complex of knowledge of objects, ability to work in collective at pupils; forms skills of independent work, learns to consider many phenomena in a complex.

For solution of problems in small-completed schools in Kazakhstan it is conducted training of bachelors on adjacent specialties. The new standard programs considering features and specifics of the organization of works in small-completed schools are developed for them, it is conducted retraining of personnel. Also, scientists of Kazakhstan develop the scientific projects concerning a training technique in small schools for the purpose of completion of schools by textbooks and educational and methodical literature in enough amount.

References

1. *Agisheva N.A.* Problem of organization of modern lesson in small-completed school. — [ER]. Access mode: <http://nsportal.ru/>

Д.М. Ахманова, Н.Қ. Сыздықова, Д.Р. Бейсенова, Н.Б. Михайлова

Шағын жинақты мектептерде оқыту ерекшеліктері

Мақалада шағын жинақты мектепке байланысты сұрақтар қарастырылған. Демографиялық жағдайдың өзгеруіне байланысты көп мемлекеттерде, әсіресе ауылды жерлерде оқушылар саны азаюына байланысты мәселелер шешімі зерттелген. Оқушы санының азаюына байланысты мұғалімдердің педагогикалық жүктемесі де кеміді, яғни, шағын жинақты мектептердің ашылуының дұрыстығы туралы мәселе туындауына қатысты сұрақтар талданған. Авторлар шағын жинақты мектептердің мәселелерін жан-жақты зерттеп, оны шешу жолдарын ұсынған.

Д.М. Ахманова, Н.К. Сыздыкова, Д.Р. Бейсенова, Н.Б. Михайлова

Особенности преподавания в малокомплектных школах

В статье рассмотрены вопросы, связанные с понятием малокомплектных школ. Выделены проблемы демографии численности учащихся, особенно в сельской местности. Отмечено, что с уменьшением числа учащихся уменьшается нагрузка педагогов. Показаны вопросы о целесообразности открытия малокомплектных школ. Авторами рассмотрены пути решения указанных проблем и подчеркнуты особенности преподавания в малокомплектных школах.

A.Zh. Makanova, G.M. Moldakhmetova, V.V. Danilova

*Kostanay State Pedagogical Institute
(E-mail: anar_garullovna@mail.ru)*

Psychological and pedagogical conditions of development of personal and social success of university alumni

In this article the problem of development of success in modern university alumni is considered. Authors offer the analysis of a problem on personal and social success which relevance is based on need of development of the identity of the alumni capable of successful living and working in modern social and economic conditions. The success is considered as a special orientation of the personality which is characterized by the following features: motivation on achievement, cultural and terminal values, and high level of communicative and cognitive skills. An issue on need of development of the successful identity of the alumni capable of living and working successfully in modern Kazakhstan in changing social and economic conditions is relevant.

Key words: success, success forms, personal success, social success, success model, motivation of success, university alumni, self-assessment, aspirations, psychological maintenance.

Research of success as vital value of the person is a subject of theoretical and practical studying in philosophy, psychology, sociology, and also the problem recently given increasing interests by workers in the field of management and administration. There are many definitions of success.

The success «accompanies» any activity of the person; it «penetrates» into all types of social activity since it is connected with fundamental social requirements. The success is the phenomenon of multidimensional and polyfactorial type, including resources of the personality, i.e. its ability, opportunity, self-assessment, creative potential, motivational orientation, claim level, and also its social orientations [1; 9–16].

The success as a form of self-realization of the personality is a source of satisfaction of the person with the life, and the feeling of success promotes judgment of the abilities, authority and competence of regulation of own activity, implementation of the vital purposes.

Achievement of success is the process of self-realization of the personality and its self-affirmation in society. However, in consciousness of people various models of success can coexist.

The approach of G.A.Tulchinsky which allocates four main forms of success is of high interest visually presented in Figure 1.

Achievement of success is the process of self-realization of the personality and its self-affirmation in society. However, in consciousness of people various models of success can coexist.

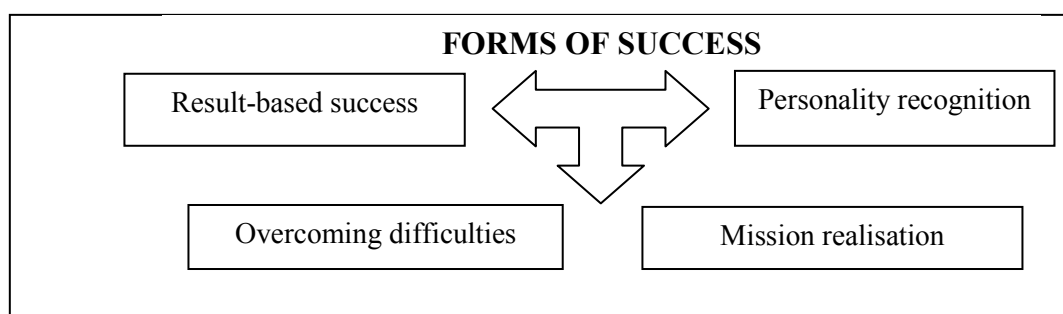

Figure 1. The Model of Success by G.A.Tulchinsky

In this model Tulchinsky considers the «productive» success as social recognition of the personality lying in the «success-popularity» plane, the following form of success is expressed in recognition, significant for the personality, the third form of success is seen in overcoming difficulties and, first of all as «self-overcoming» and the last form of success — mission realization is expressed in the importance of actually professional activity [2; 117].

In modern interpretation of concept 'success' various approaches can be applied: A.R.Lopatin defines success as a result of «achievements of the desirable purpose, experience of feeling of pleasure after

overcoming of difficulties» [3; 41], A.S.Belkin considers that the success has difficult and ambiguous definition since «each member of society is always surrounded by the system of expectations (anticipations) from his acts, actions and a line of conduct» [4; 29], N.V.Nemova connects success with motive of achievement [5].

Russian researchers A.M.Fedoseyev and A.M.Malts consider concept of success and achievement as synonyms, and understand acquiring of techniques and ways as achievement of «success», guaranteeing high rates in achievement of the purpose which provides constancy of success in activity [6; 57].

The personal success as psychological concept has individual value and for each person it has the concrete understanding and content. The concept «personal success» is more accompanied by achievement by the personality of the set vital objects.

Criteria of personal success depend on the vital purposes of the personality, its maturity and personal growth. Since the birth the need for achievement has been developed at the person, «trained for achievements in life», forming «the optimistic relation to life» [7; 3].

Many western researchers studying this problem have revealed that determinants of success are cognitive, motivating and personal characteristics, and also organizational structures, systems and forms of behavior.

Determinants of personal success are aspirations since «in the aspirations the personality makes demands not only to the expected success, but also to itself — the level, quality, the way of the activity during activity implementation» [8; 120].

The personal success or success of personality is interconnected with social and professional success which are in turn connected with the system of the social relations of our Kazakhstani society determining the content of social success.

Conditions of social success are functions of a certain social organization in each area of human activity, each social group according to its requirements [9; 147].

The social success (achievement) is considered as a special orientation of the personality of which the following categories are specific: motivation on achievement, cultural, terminal wealth, and also high level of communicative and cognitive skills. Social success is the set of qualities of the personality connected with satisfaction concerning the situation in society and also as result of integration of the person into this social environment.

The certain level of social achievements is considered as social success, such as the social status, social influence and the level of material prosperity.

Under personal success it is considered the stable system of experiences by the identity of the achievements in the direction of coordination of a self-assessment and level of aspirations.

In many scientific articles, foreign researchers operate with such categories as «objective success» and «subjective success», at the same time, objective success is defined as the achievements in activity estimated by other people, recognition by society, i.e. social success [10; 147].

The social (objective) success is measured by such characteristics as the salary size, the number of promotions and level of a position in hierarchy of the organization.

Subjective (personal) success implies the set of judgments of the person of own achievements and results, this experience by the identity of achievement of the objectives, i.e. personal success (success of personality) which in turn can be diagnosed by the criteria of satisfaction with own life including work, career, family, etc. [11; 165]

Many American researchers, including Charles Cooley, D.Hall, D.Chandler, claim that the successful person is concentrated on the purposes and objectives, and also on efforts which he uses for achievement of the purposes.

Objective criterion of success is «the positive result of activity» which is estimated by surrounding people and is measured by such indicators as «a salary and professional, career development [11; 166].

O.Z.Gudzenko considers that the success should «be considered from both objective and subjective indicators». He defines that the social success is a success which is considered from positions of objective criterion, i.e. «public recognition of the corresponding results». And the personal success should be measured by subjective indicators which are shown in experience by the subject of own success. In his works Gudzenko has come to a conclusion that complex study of concepts of personal and social success is necessary since these concepts have been indissoluble among themselves accompanying and stimulating each other [12; 14].

The social success provides recognition from surrounding people that leads to transformation of the personality and «I-image», increase of confidence in self, to statement of the new purposes and new efforts, and also promotes satisfaction with own activity, i.e. achievement of personal success that promotes achievement of social success. D.Hall defined that such indicators as satisfaction from activity, the consciousness, ability to adaptation and training at individual level make criteria of personal success [11; 156]. Socially successful person has to creatively, innovatively treat his own activity. In any profession, in any professional activity people whom we can refer to the category «socially successful» can be met, also R.Hisrik who claims that «achievement of success in any professional sphere is a process of creation of something new that demands expenses of time and efforts and includes the corresponding financial, psychological and social risk and it also assumes the subsequent remuneration in the form of monetary and personal satisfaction» [13; 79]. The analysis of foreign researches allows to formulate the general model of success (Figure 2).

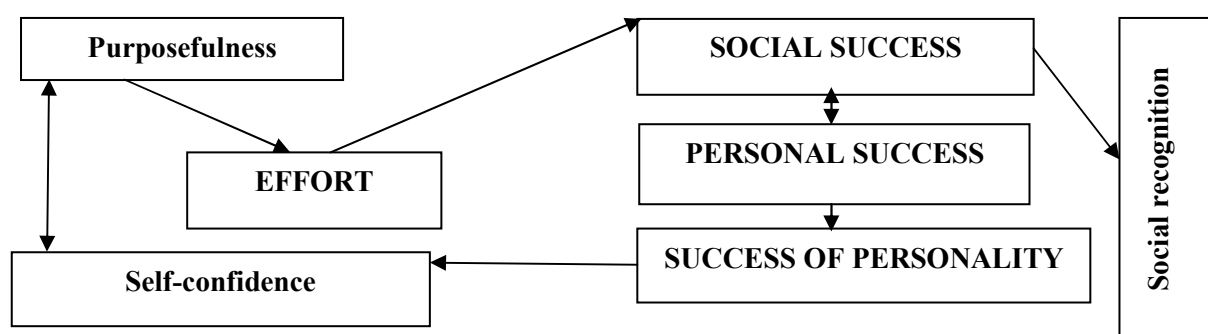

Figure 2. The Model of reaching Success

The structure of this model of achievement of success is based on interference of the purpose, ongoing efforts to acquisition of social and personal success, social success in turn promotes acquisition of public recognition, and the personal success predetermines change of consciousness, the personality that leads to personal growth that in turn forms self-confidence at the personality.

The analysis of success in a context of idea of self-realization and vital strategy of the personality is carried out both by Russian (K.A.Abulkhanova-Slavskaya, G.A.Tulchinsky, etc.), and foreign authors (A.Adler, A.Maslow, C.Rogers, J.Atkinson, David C. McClelland, Heinz Heckhausen, D.Rotter) [14; 35].

Study of personal and social success is considerably disclosed and viewed in the western psychology, the concepts of «success» which are based on the relation of motivation with achievement (H.Heckhausen, Fedoseyeva A.M., etc.), with the level of claims and self-efficiency (A.Bandura), and also conditionality with personal determinants: self-assessment and locus control (J.Rotter) [15; 240].

Russian scientist Baturin N.A. writes about success and failure as about the difficult educations consisting of cognitive and emotional estimated complexes. The estimated block of a cognitive component of success and failure consists of diverse estimates of the subject or surrounding people, co-present or interested in its productivity [7; 18]. Emotional content of success and failure reflects those experiences which were tested at this or that moment of success or failure [7; 27].

Within each kind of activity it is necessary to speak about external and internal criteria of success of the personality. External criteria are expressed by a social assessment. They are easy to be registered being available in understanding to most of the people. The internal criterion is a product of self-control expressed through external criteria (requirements from the outside), the level of claim of the subject, mental and physical capacities of implementation of the objectives. External criteria are defined as objective, and internal as subjective as an indicator of objective success and efficiency of activity. In the context of the carried-out analysis we will consider phrases «external criterion» and «social criterion» in relation to an assessment of objective success as synonyms, and «internal criterion» and «criterion of personal success» respectively.

As the criteria of success of the person it is possible to consider psychological characteristics of the personality that implies abilities of the subject to activity, degree of development of the motivational sphere, development of «I-concept», etc. All this can be considered as the result of activity of the person. Psychological characteristics can be in a role of both external, and internal criteria of success. The assessment of success or achievement can be carried out as by the subject, as well as people around.

In the activity external criteria of success, efficiency of action are: existence or absence of the result of activity, quality of what is done by the person, the work speed, a work faultlessness, productivity of interaction with colleagues, efficiency of interaction with colleagues, a contribution to development of science, value of the fact that the person, for other people does, position in hierarchy of the company (organization), official advance, size of material remuneration for work, existence, quantity and quality of awards.

Internal criteria of objective personal success, efficiency of action within activity include: satisfaction in activity of needs of the subject, degree of satisfaction with development of a labor way.

Within a social environment, the social environmental external criteria of success include: situation in society, an opportunity to exert impact.

The following psychological characteristics in activity as criteria of social success of the personality are considered: ability of the person to activity in this or that sphere, the motivation level, development of «I-concept», an orientation of the personality, i.e. motivation to achievement, value, communicative and cognitive abilities, ability to control emotions.

Within the social environment as internal criteria of personal success of the person the following psychological characteristics are considered: commitment as aspiration to achieve the objectives, despite difficulties, confidence, skill to communicate, self-development, responsibility, satisfaction, self-realization, self-efficiency.

Generalizing theoretical material on this problem, we have defined that social success assumes public recognition of the personality and its activity, «conditions of social success are existence of a certain quantity of social interaction, extent of influence of the personality on society, community» [12].

This problem is at a development stage in domestic psychology having certain difficulties to build concepts and scientific approaches, but at the same time it is possible to track history of development of a perspective of success.

Studying of the psychological and pedagogical conditions of development of personal and social success, motivation of the personality on success in professional activity, creation of the psychological programs intensifying development of internal opportunities of each person promotes stabilization of social development and education of the competitive expert confident in the forces and opportunities capable of projecting vital and professional success and the most important — reaching it. Need in permission of the designated needs for a theoretical readiness and empirical verification of the corresponding research space has caused statement of the given problem in studying of the psychological and pedagogical conditions of development of personal and social success of alumni.

Relevance of the matter increases in connection with the acmeological approach designated in recent years assuming detection of the regularities, conditions and factors providing a possibility of achievement of the highest point of development of the person, his acme, development of programs of development of personal and social success of the modern graduate of a higher educational institution.

It is important to note that the orientation on success is conscious and key aspect in the identity of the alumni focused on realization of the opportunities and potentials today. The set of factors from which are distinguished can influence development of personal and social success of the student of a final year of higher educational institution:

- 1) welfare factors (general and professional education, general level of cultural development);
- 2) socio-economic factors (financial position, social and economic competence, the developed economic thinking, economic culture);
- 3) social and environmental factors (immediate environment, public opinion, social status, status);
- 4) personal and individual factors (internal motivation on success, aspiration to self-development and self-identification, communicative competence, the adequate valuable sphere [13; 78].

The conditions of development of personal, social and professional success of the personality include, first of all, society, a social environment (mindset on success in a family, group), individually — typological features of the personality (ability, certain traits of character), and also a certain level of knowledge, abilities and experience.

On development of personal and social success of the person personal and individual factors, such as, internal motivation influence success, aspiration to self-development and self-identification, communicative competence, a self-assessment, the adequate valuable sphere. An important point in development of personal and social success is the need for achievement of success. It is defined as «continuous competition of the person with in aspiration to surpass earlier reached execution level».

In work, on the basis of the theoretical analysis of modern researches in the context of studying of this problem, the following components of success are allocated: motivation of achievement of success, self-assessment, claims and self-realization of the personality.

Students of the 4th course in number of 60 people took part in our experiment. The experimental group included two academic groups on 16 and 14 students respectively. The control group included students of one group as a part of 30 people.

The analysis of results of the stating stage of experiment has shown that level in the following parameters: motivation to success, the self-assessment and claims in experimental and control group have no essential distinctions and are in repartitions of average values.

Realization of the psychological and pedagogical maintenance as a condition of development of personal and social success was the following investigation phase. The program of the psychological and pedagogical maintenance of development of personal and social success of alumni has been carried out during 15 lessons of SWST with examinees of experimental group which has been aimed at the development of feeling of own success and ideas of ways and own opportunities, on disclosure of internal potential of the personality for achievement of success and development of ability to define interrelation of success with desire and self-realization.

At a control stage of experiment, we have received results which confirm the hypothesis made by us, diagnostics and development of personal and social success can be carried out in the course of group interaction in the system of active social and psychological training by means of implementation of specially developed program of the psychological and pedagogical support of development of personal and social success of alumni.

During the analysis of results of a control stage of experiment it is revealed that in all studied parameters, indicators have grown after carrying out the program of the psychological and pedagogical maintenance of development of personal and social success.

Comparative analysis of results of the stating and control cuts in experimental group has revealed statistically significant distinctions on motivation level to success, need for achievements, self-assessments and the level of aspirations. In comparison with the results of the stating cut, in experimental group the increase in the level of motivation, self-assessment and aspirations is observed that testifies the efficiency which is carried out by our programs of the psychological and pedagogical maintenance of development of personal and social success of alumni.

The coefficient of correlation received by us has shown that between the compared values that include motivation, self-assessment and level of aspirations there is significant communication because Spirmen's coefficient is close to 1. Results of a control cut in experimental group are higher almost at all indicators, t-criterion on all indicators: motivations to success, needs in achievements, self-assessments and the level of aspirations is in a zone of the importance and it testifies the significant distinctions of indicators of these values before carrying out the program of psychological maintenance. Dynamics, results on the psychodiagnostic techniques used in research received by us, demonstrates positive changes on the studied values — components of success.

Thus, the assumption made by us that diagnostics and formation of personal and social success can be realized in the course of group interaction in the system of active social more effective psychological training by means of implementation of specially developed program of psychological support of formation of personal and social success of alumni is confirmed by the results of our experiment.

References

- 1 Дементий Л.И. Ответственность как фактор жизненной успешности личности // Актуальные проблемы современной психологии: Сб. науч. тр. Вып. 1. — Омск, 2002. — С. 4–16.
- 2 Тульчинский Г.Л. Разум, воля, успех. — М.: Прогресс, 1990. — 257 с.
- 3 Лопатин А.Р. Встречные усилия, успех–неуспех в образовательном процессе // Педагогика. — 2003. — № 8. — С. 41–47.
- 4 Белкин А.С. Ситуация успеха. Как ее создать: Кн. для учителя. — М.: Просвещение, 1991. — 168 с.
- 5 Немова Н.В. Школа достижений: начало пути к успеху. — М.: Сентябрь, 2002. — 160 с.
- 6 Мальц Л.А., Федосеева А.М. Психологические критерии жизненной успешности студентов педагогического вуза // Инновационная экономика и общество. — 2009. — С. 56–61.
- 7 Батурин Н.А. Психология успеха и неудачи: учеб. пособие. — Челябинск: Изд-во ЮУрГУ, 1999. — 100 с.

- 8 Абульханова-Славская К.А. Стратегия жизни. — М.: Мысль, 1991. — 158 с.
- 9 Хаммер Я. Профессиональный успех и его детерминанты // Вопросы психологии. — 2008. — № 4. — С. 147–153.
- 10 Charles Horton Cooley. Personal Competition: Its Place in the Social Order and Effect Upon Individuals: With Some Considerations on Success. Originally published in *Economic Studies* 4. — № 2. — P. 163–226.
- 11 Hall D.T., Chandler D.E. Psychological success: Whet the career is a calling // *J.Organizat. Benav.* — 2005. — Vol. 26. — P. 155–176.
- 12 Гудзенко О.З. Характерные черты социального успеха: теоретический аспект. — Днепропетровск: Изд. Днепропетровского нац. ун-та, 2005. — 45 с.
- 13 Хисрик Р. Социально-экономические основы предпринимательской деятельности. — СПб., 1998. — 234 с.
- 14 Збуцки А. Формирование социальной успешности школьников средствами экономического образования: дис. ... канд. пед. наук. — Ярославль, 2005. — 144 с.
- 15 Мальц Л.А., Федосеева А.М. Психологические критерии жизненной успешности // Анализ гуманитарных проблем современного российского общества: Сб. ст. — М.: Психосфера, 2005. — С. 235–240.

А.Ж. Маканова, Г.М. Молдахметова, В.В. Данилова

Жоғары оқу орны түлектерінің жеке және әлеуметтік табысын дамытудың психологиялық-педагогикалық шарттары

Мақалада жоғары оқу орнының қазіргі түлектерінің табысын дамыту мәселесі қарастырылған. Авторлар қазіргі әлеуметтік-психологиялық жағдайларда табысты өмір сүріп, еңбек етуге қабілетті түлектер тұлғасын дамыту қажеттілігіне негізделген жеке және әлеуметтік табыс мәселелерін талдаған. Табыс тұлғаның айрықша бағыттылығы ретінде қарастырылып, келесі түсініктерден тұратыны дәлелденген: жетістікке жету мотивациясы, рухани, терминалды құндылықтар, коммуникативті және когнитивті дағдылар. Өзгермелі әлеуметтік-экономикалық жағдайда егеменді елімізде табысты өмір сүріп, еңбек етуге қабілетті түлектерді қалыптастыру қажеттілігі өзекті мәселелердің бірі болып табылады.

А.Ж. Маканова, Г.М. Молдахметова, В.В. Данилова

Психолого-педагогические условия развития личного и социального успеха выпускников вуза

В статье рассмотрена проблема развития успешной личности выпускника, способной жить и работать в изменяющихся социально-экономических условиях. Авторами предложен анализ проблемы личного и социального успеха, актуальность которой базируется на необходимости развития личности современного выпускника вуза, способного успешно жить и работать в современных социально-экономических условиях. Авторами подчеркнуто, что успех рассматривается как особая направленность личности, для которой характерны следующие дефиниции: мотивация на достижение, духовные, терминальные ценности, высокий уровень коммуникативных и когнитивных навыков.

References

- 1 Dementiy L.I. *Actual problems of modern psychology*: collection of scientific papers, issue 1, Omsk, 2002, p. 4–16.
- 2 Tulchinskiy G.L. *Mind, will, succeed*, Moscow: Progress, 1990, 257 с.
- 3 Lopatin A.P. *Pedagogics*, 2003, 8, p. 41–47.
- 4 Belkin A.S. *The situation success. How to create it: book for teacher*, Moscow: Prosveshchenie, 1991, 168 p.
- 5 Nemova N.V. *School achievements: the beginning of the road to success*, Moscow: Sentyabr, 2002, 160 p.
- 6 Malts L.A., Fedoseeva A.M. *Innovative Economy and Society*, 2009, p. 56–61.
- 7 Baturin N.A. *Psychology of success and failure*: tutorial, Chelyabinsk: Publ. YuUrGU, 1999, 100 p.
- 8 Abulkhanova-Slavskaya K.A. *Life strategy*, Moscow: Mysl, 1991, 158 p.
- 9 Khammer Ya. *Questions of Psychology*, 2008, 4, p. 147–153.
- 10 Charles Horton Cooley. Personal Competition: Its Place in the Social Order and Effect Upon Individuals: With Some Considerations on Success. Originally published in *Economic Studies* 4, 2, p. 163–226.
- 11 Hall D.T., Chandler D.E. *Psychological success: Whet the career is a calling* // *J.Organizat. Benav.*, 2005, 26, p. 155–176.
- 12 Gudzenko O.Z. *Characteristic features of social success*: theoretical aspect, Dnepropetrovsk: Publ. Dnepropetrovsk National University, 2005, 45 p.

13 Khisrik R. *Social and economic bases of enterprise activity*, Saint Petersburg, 1998, 234 p.

14 Zbutski A. *Formation of social success of schoolboys by means of economic education*: dis. ... cand. of ped. sciences, Yaroslavl, 2005, 144 c.

15 Malts L.A., Fedoseeva A.M. *An analysis of the humanitarian problems of the modern Russian society*: Digest of articles, Moscow: Psikhosfera, 2005, p. 235–240.

БІЛІМ БЕРУДЕГІ ҚАЗІРГІ МЕНЕДЖМЕНТ СОВРЕМЕННЫЙ МЕНЕДЖМЕНТ В ОБРАЗОВАНИИ MODERN MANAGEMENT IN EDUCATION

UDC 159.923

S.K. Abildina, N.R. Ramashov, K.B. Adanov

*Ye.A. Buketov Karaganda State University
(E-mail: kuka_112@list.ru)*

Creative style of activity as a component of the management culture of pedagogue

The article describes the features of the creative style of the teacher activities. A problem of creativity, has long and disputable history, and generated many discussions. A key issue is the development and implementation of human creativity as the subject of professional work and life of integrity. Characteristics of the concepts of «new», «creativity», «style» are given. The basic signs of creativity allocated. Creative personality typology submitted. The necessity of formation of creative management style of the future teacher is identified.

Key words: creative style, management style, creativity, management activity, management culture.

Dynamically changing life leads to society's need for a person with a high creative potential, in subjects that can reflect its capabilities during any activity and transform routine activities into the creative ones. That is, refer to the activities arising contradictions, problems to themselves and allow them to entities whose activities not only aimed at the outside world, but also on himself, on his own actualization, actualization of their own development, actualization of other people.

One of these activities is the management activities. Management becomes a profession in which good results not achieved by relying only on the practical experience and the knowledge that provides a basic education. From the modern specialist requires ability and appreciate the time and to act in a state of uncertainty, and to make unconventional and bold decisions — be creative (non-standard) approach to his management. This quality is also necessary to modern teachers, when there is reform of education, searched ways of improving the quality of training in order to entry into the world educational space.

Creativity in education and in the management is always valued very highly. The creative person is prepared to work in contemporary conditions. They may break with the tradition, use innovative ideas to achieve the goals of education, take risks. In its turn teacher has relatively low inventiveness, rarely puts forward new ideas, is not able to get others to think creatively, lack of creativity is limited. The teacher is not so much a position as a profession that requires a complex and professional, of course, the creative personality traits.

A problem of creativity, has long and disputable history, and generated many discussions. History of its studying contains more than two thousand years. Through many centuries in this problem «» different views — scientific and pseudo-scientific representations, common sense and prejudices peacefully coexisted. The eternity of this problem is concluded in the dynamism of formation of real human abilities, in their infinitely various formations, manifestations and application in creative activity.

Nowadays a key issue is the development and implementation of human creativity as the subject of professional work and life of integrity. Here, professionalism is the main condition for the implementation of the subjective individual. On this depends the success of the professional career and the life of well-being

Currently, increasing measure of social freedom in the course of professional activities for an active, creative personality and revived focus on value-meaningful disclosure of identity. Necessary scientific substantiation and resolution of conflicts in relationships: life-value orientation in the formation of a professional orientation of the development of creative thinking and personal skills; principles, methods, forms, means of professional activities, psycho-pedagogical study of personality, complex effects on humans, the formation and development of the creative person in the normal course of business.

Development of professional creativity in the process of educational activities is based on the development of system-specific knowledge, skills and comprehensive skills, experience, skills in the field of special sciences, as well as psychology, pedagogy, private practices, and all that is more economical and productive creative solutions to professional practice tasks.

Learning the basics of any artistic phenomenon — a complex process, which is a regular movement of thought, the idea of the phenomenon to the essence, from low-level nature of the essence of middle-level and so on. Search essence of professional creativity in the process of teaching activities carried out by obtaining a system of scientific knowledge about specific aspects of the real process of creativity and practical synthesis.

These sides represent the ratio of practical work, professional activity, professional skills and competence; object and subject of artistic practice; source of creativity in practical activities; creative systemic problems in practice by uncreative (routine); practical creativity criteria; the ratio of theoretical and practical work.

It should be noted that for the generic concept of creativity stands activities and the species — the social significance and novelty. It is necessary to clarify what we mean by the word «new». New — the final or intermediate result of the development, considered in terms of its relationship to the previous state of the developing object [1]. New — for the first time created or made, which appeared or emerged recently to replace the old, newly opened [2]. In the definitions given in various sources, under the «new» refers to the «values that have social significance,» as well as something that «never happened.

We characterize the concept of «creativity». In philosophical and pedagogical literature has developed sufficiently clear and consistent understanding of what creativity — this is not one of the types of activity and special public the content of its wide variety of species, certain qualitative state activities (as opposed to mechanical, formulaic, stereotypical).

In the Encyclopedic dictionary noted that creativity is the activity generating something qualitatively new and differing in originality, originality and socio-historical uniqueness. Creativity is specific to the person, i.e. always assumes the creator — the subject of creative activity; there is a development, but not creativity [3]. Distinctive feature of this definition from others, is available in philosophical, psychological and pedagogical sciences, is also that «creativity» in this case is not identified with the concept «development». Though some authors as, for example, Y.A.Ponomarev who extremely widely treats this concept and even identifies him with the concept «development». «The general criterion of creativity acts as criterion of development», — Y.A.Ponomarev notes in the book «Psychology of Creativity and Pedagogics» [4].

The concept «creativity», given by A.G.Spirkin: «Creativity is cogitative and practical activities of which creation of original, unique values, establishment of the new facts, properties, regularities, and also methods of research and transformation of a material world or spiritual culture is result. At the same time it is necessary to emphasize that novelty is objective and socially important, if result is really new in the context of cultural history, if it is new only to his author, then novelty is subjective and has no public value» [5]. In this definition a fact that the sign of novelty and process of creativity can have both objective, and subjective novelty and the importance is of exclusive value.

G.Girginov notes that creativity in the broadest sense, or creativity of the first level, is immanently inherent in human thinking and human practice, represents activity during which, first, things and the phenomena which in objective reality aren't existing, for example, knowledge of reality or material, material inventions are formed (tools, cars, etc.); secondly, the material or spiritual works which are already created by the person develop and improved further; thirdly, methods, forms, means of a subjective reorganization cash are developed. Creativity in the narrow sense of the word, or the work of the second level, place high demands on human thought and human action, we have in those cases when it comes to the degree or stage of development inventory of creativity, are inherent to the human relation to reality [6].

Thus, creativity as a human activity is characterized by a number of essential necessary signs which are shown not separately, and integrative, in their complete unity. Creativity is a human activity of which is characterized by:

- Existence of a contradiction of a problem situation or creative task;

- The social and personal importance and progressiveness, i.e. it makes a contribution to development of society and the personality (antisocial activity, even in her to a selective form, is not creativity, and barbarity);

- Existence of objective (social, material) prerequisites, conditions for creativity;
- Existence of subjective (personal qualities — knowledge, abilities, especially positive motivations, creative abilities of the personality) prerequisites for creativity;
- Novelty and originality of process and result [7].

If from the mentioned signs of meaningfully exclude at least one, or some creative activity does not take place or activity not called a creative. Creativity — is a form of human activity, aimed at the resolution of the conflict (decision of creative tasks), which requires objective (social and material) and subjective personal

Systemic studying of a problem of creativity allows defining it as the expedient, purposeful, theoretical and practical activities of the person differing in novelty, originality, a non-standard in the all-social, group and individual plan. In the course of professional activity of realization of bio-power, intellectual, emotional, physical forces of the person leads to socially significant result.

Thus, one of characteristic features of professional creativity — an orientation, aiming, concentration of the subject of professional activity on system search of creative special tasks and their decision. Intrinsic signs of professional creativity are:

- Conditionality of creative technological process;
- Unity of motivational, emotional and strong-willed, intellectual, physical, bio power and practical components in creative professional activity;
- Conditionality of professional creativity by a problem situation;
- using of non-standard, original, optimum, rational receptions, means, etc. and their combination;
- Orientation, aiming, concentration of the subject of professional activity on search of a new way, reception of the solution of the arising creative special tasks and their realization in professional activity [8].

Pedagogical activity and as its main part management of pedagogical process — process of continuous creativity. Nevertheless, unlike the creativity in other spheres works of the teacher do not aim at creation socially valuable new, original as development of the personality remains his product always. Creatively working teacher, the teacher with the created creative style of activity, creates the pedagogical system, which is means for receiving the result, best in these conditions.

They mark out the ability of personality and notice and formulate alternatives, call in question at first sight obvious, avoid superficial formulations; ability to penetrate into a problem and at the same time to come off reality, see prospect; ability to refuse orientation to authorities; ability see familiar object from absolutely new party, in a new context; readiness to refuse theoretical judgments, division on black and white, to depart from habitual vital balance and stability for the sake of uncertainty and search.

Other authors refer signs of the creative person ease of association (ability to fast and free switching of thoughts, ability to cause images in consciousness and to create from them new combinations); ability to estimated judgments and criticality of thinking (ability to choose one of many alternatives before her check, ability to transfer of decisions); readiness of memory (mastering rather large volume of the systematized knowledge, orderliness and dynamism of knowledge) and ability to curtailment of operation, generalization and rejection of insignificant.

The third authors consider creative that personality whose significant characteristic is creativity as ability to turn the made activity into creative process. E.S.Gromov and V.A.Molyako call seven signs of creativity: originality, imagination, activity, concentration, clearness, sensitivity.

The typology of the creative person offered by V.I.Andreyev, which can extend also to teachers [7]. The theorist-logician is a type of the creative person of which ability to a logical sweeping generalization, to classification and systematization of information is characteristic. People of this type accurately plan the creative work, widely use already known methods of scientific researches.

This creative personality type characterized by big awareness and knowledge. Guided by already famous theoretical concepts, they develop them further. Everything that they begin, bring to the logical end, supporting the justifications with references to numerous primary sources.

Theorist-intuitionist characterized by a highly developed capacity for the generation of new, original ideas, people of this type of creativity — a major inventors, creators of new scientific concepts, schools and directions. They are not afraid to oppose their ideas accepted, have exclusive fantasy and imagination.

Practitioner (experimenter) always seeks his new original hypothesis tested experimentally. Users of this type love and know how to work with the equipment; they always have a great interest and ability to practical actions.

The organizer of a creative personality type has a high level of ability to organize other team to develop and implement new ideas. Under the leadership of people who created the original scientific schools and art groups. People of this type characterized by high energy, communication skills, ability to bend others to his will, and guiding them to solve the big creative tasks.

The initiator is characterized by initiative, vigor, especially at initial stages of the solution of new creative tasks. But, as a rule, they quickly cool down, or switch to the solution of other creative tasks.

The area of manifestation of pedagogical creativity is defined by structure of pedagogical activity and covers all her parties: constructive, organizing, communicative and Gnostic therefore at the teacher creative style of administrative activity has to be created.

The style of management of the teacher reflects his individual style in the implementation of its functions. It is a stable system of specific approaches and methods of management, formed under the influence of external and internal factors.

V.S.Merlin, E.A.Klimov.developed a theoretical and methodological basis of individual style of activity. The fundamental position is that a person in such activities in favor of its distinctive subject. His style is unique and distinctive way to realize the creative potential in a particular activity. The nature of this method is determined, above all qualitative parameters of a specific person, which correspond with reality.

It is known that under the modes of activity are understood the techniques, methods, rules, principles, etc., that are subject which usually uses to achieve its goals. These are the style characteristics. Personality style manifested in a distinctive way the teacher used a specific activity:

- Individual qualities and psychological characteristics (its direction, character, type, temperament, abilities, etc.);
- Personal attitudes, motives that determine the application of certain principles and rules for inclusion in its activity and behavior;
- level professional skills in the field of social management
- Situational characteristics of the control object and environmental factors that influence the activity.

Proceeding from it, the main characteristic of style is not only in total the applied means and receptions solving certain problems, and in what is the basis for system of ways of activity, strategy and tactics of their application. Such understanding of style is close to concept of technology of activity and provides the optimum organization of administrative activity taking into account the internal factors and external conditions influencing it.

We can distinguish the objective conditions that determine the management style:

- Enshrined in the regulations and social norms (morality, tradition, public opinion, etc.) The requirements of society and the state on the relationship of people in different spheres of life;
- The specificity of the existing management system — its goals, objectives, structure, management technology in this area: features educational activities; originality led collective, social and psychological characteristics.

The theory and practice of administrative activity allows revealing a number of regularities of functioning and development of style. First, it is conditionality of style of administrative activity by nature of the activity. Only in the course of activity it is possible to seize and apply set of methods of interaction between the subject and object. Nature of activity defines specifics of the applied methods of management. Secondly, style is socially caused.

Style is — the forming result of the social environment, prevailing ideas of society and its groups. Style reflects interaction in the social system. Thirdly, efficiency of style of activity depends on degree of compliance of level of professionalism to requirements of an administrative situation. Professionalism as the integrated indicator of cumulative characteristics of the personality, is shown not so much in standards, in advance known situations how many in non-standard, especially, critical when the administrative decision can influence weight of social and other consequences. Fourthly, dependence of style of separate institute of management on the general control system. Here the dialectics of the general and special, separate element and structure in general are shown.

The style of management activities can be described in several ways: personal characteristics, behavioral approach, depending on the situation. If we consider the style of management with the concept of personal qualities, then we can assume that the best actors have a certain set of common for all personal qualities, such as intelligence and knowledge, reliability, responsibility, activity, initiative, honesty, self-confidence, charisma and other. Highlighting these qualities should be promoted in all their teachers as potential leaders.

Such qualities, on the one hand are predetermined by human's physiological data, and on the other — formed in the process of training and education. The difficulty with this approach is that, first, there are several hundred qualities which should be developed in teacher management and identify which ones and to what extent evident in the management of the situation is difficult enough; Secondly, even identifying a set of such qualities, we see that it is often not the subjective factor to determine the effectiveness of activities.

In the literature on the theory and collective management practices we find a very wide range of styles of contemporary leader, and since they are adequately represented there, just list them: authoritarian, collegiate, planned in an emergency, a liberal regulating or controlling, perestroika, conservative, diplomatic, documentary, leadership, administration. Each of these management styles has certain advantages and disadvantages.

For same characteristic of the creative management style that a leader in solving each new management task flexibly, extraordinary uses one or another technique method, means, which is for the current situation the most optimal and efficient. In essence, the creative style of personnel management — is the use of a variety of styles depending on the actual management situation arising from the objectives and the conditions and means of its resolution.

Creative management style characterized by highly varying styles depending on the novelty and the very nature of the emerging management issues. For example, if the team is just has formed, the authoritarian approach in the early stages of work will give more than the collective one. Conversely, the higher level of formation of the team, the more effective will be its collegial style of leadership.

Defining the management culture of the teacher as part of the professional culture of the teacher, integrative property of the person, consisting of professional, general cultural, managerial knowledge, analytic, projective, organizational, supervisory skills, and personal qualities, Maturity which provides readiness specialist for creative self-realization in various kinds of administrative activities we consider it necessary to the formation of creative management style in the future teacher [9].

Teacher, who has a creative management style, characterized by the following most significant skills and abilities leader, which largely determine his ability to think dialectically and creatively:

- to think broadly, in a large scale and systematically and comprehensively, at the same time seeing the development of the organization (classes, groups) to a greater perspective, without losing sight of immediate and tasks;
- be democratic and collegial, encouraging the creative initiative of his subordinates, but at the same time and with the authoritarian demagogues and loafers;
- to be capable to risk which is based on the weighed analysis of the arising problem, capable not only to rely on intuition and practical experience, but also on mature evidence-based calculation;
- be kind and sensitive, but not pious, it is ambitious in terms of social people's requests, but at the same time demanding when it concerns the quality of work and labor discipline in the team;
- In solving emerging problems rely on a scientific approach, best practices, and study and know not only the causes of successes, but carefully analyze the reasons for the defeat.

Therefore, if you try to give the generalized characteristic of the modern teacher-manager, then with full confidence we can say — it is a creative person, capable of continuous self-development and self-realization in one, and often in several types of professional and creative activity.

References

- 1 Философская энциклопедия / [ЭР]. Режим доступа: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/6921/НОВОЕ.
- 2 Ожегов С.И., Шведова Н.Ю. Толковый словарь русского языка. — М.: Азъ, 1992. — 205 с.
- 3 Энциклопедический словарь / [ЭР]. Режим доступа: <http://www.edudic.ru/>
- 4 Пономарев Я.А. Психология творчества и педагогика. — М.: Педагогика, 1976. — 280 с.
- 5 Спиркин А.Г. Философия. — М.: Гардарики, 2006. — 736 с.
- 6 Гиргинов Г. Наука и творчество. — М.: Прогресс, 1979. — 367 с.
- 7 Андреев В.И. Педагогическая эвристика для творческого саморазвития многомерного мышления и мудрости. — Казань: Центр инновационных технологий, 2015. — 288 с.
- 8 Михайлов А.А. Развитие профессионального творчества будущего учителя в социокультурной среде университета // Научный журнал КубГАУ, 2012. — № 10(84).
- 9 Аданов К.Б. Анализ понятия «управленческая культура педагога» // Психологическая наука и образование: II, III Междунар. науч.-практ. конф. // Научный журнал «Chronos». — М., 2016. — С. 40–45.

С.К. Абильдина, Н.Р. Рамашов, К.Б. Аданов

Оқытушының іс-әрекет шығармашылық стилі басқару мәдениетінің компоненті ретінде

Мақалада педагог іс-әрекеті шығармашылық стилінің ерекшеліктері қарастырылды. Кәсіби еңбек пен өмір сүрудің жалпы субъектісі ретінде адамның шығармашылық потенциалдық дамуы мен жүзеге асырылуы — қазіргі уақыттағы өзекті мәселе. «Жаңа», «шығармашылық», «стиль» ұғымдарына түсініктемелер берілді. Шығармашылықтың негізгі белгілері анықталды. Шығармашылық тұлғаның типологиясы көрсетілді. Болашақ педагогтың шығармашылық стилін басқаруды қалыптастырудың қажеттілігі айқындалды.

С.К. Абильдина, Н.Р. Рамашов, К.Б. Аданов

Творческий стиль деятельности педагога как компонент управленческой культуры

В статье рассмотрены особенности творческого стиля деятельности педагога. Ключевой проблемой на современном этапе выступают развитие и реализация творческого потенциала человека как субъекта профессионального труда и целостности жизнедеятельности. Дана характеристика понятий «новый», «творчество», «стиль». Выделены основные признаки творчества. Представлена типология творческой личности. Определена необходимость формирования творческого стиля управления у будущего педагога.

References

- 1 Encyclopedia of philosophy / [ER]. Access mode: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/6921/HOBOE.
- 2 Ozhegov S.I., Shvedova N.Yu. *Explanatory dictionary of the Russian language*, Moscow: Publishing House «AZ», 1992, 205 p.
- 3 Encyclopedic dictionary / [ER]. Access mode: <http://www.edudic.ru/>
- 4 Ponomarev Ya.A. *The psychology of creativity and pedagogics*, Moscow: Pedagogic, 1976, 280 p.
- 5 Spirkin A.G. *Philosophy*, Moscow: Gardariki, 2006, 736 p.
- 6 Girginov G. *Science and creativity*, Moscow: Progress, 1979, 367p.
- 7 Andreev V.I. *Pedagogic heuristics for creative self-development of multidimensional thinking and of wisdom*, Kazan: Center for innovative technology, 2015, 288 p.
- 8 Mikhailov A.A. *Scientific magazine of the Kuban State Agrarian University*, 2012, № 10(84).
- 9 Adanov K.B. *The scientific journal «Chronos»*, Moscow, 2016, p. 40–45.

АВТОРЛАР ТУРАЛЫ МӘЛІМЕТТЕР

СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРАХ

INFORMATION ABOUT AUTHORS

- Abildina, S.K.** — Doctor of pedagogical sciences, Head of department of pedagogy and methodology of elementary education, Ye.A.Buketov Karaganda State University.
- Adanov, K.B.** — PhD student of PMPE chair, Ye.A.Buketov Karaganda State University.
- Akhmanova, D.M.** — Candidate of physical and mathematical sciences, Associate professor, Ye.A.Buketov Karaganda State University.
- Ashimkhanova, G.S.** — Master of pedagogical sciences, Senior teacher, Ye.A.Buketov Karaganda State University.
- Ayazbayeva, S.S.** — Master of pedagogical science, Senior teacher of the department of foreign languages, Ye.A.Buketov Karaganda State University.
- Beysenova, D.R.** — Senior teacher of department of a technique of teaching mathematics and informatics, Ye.A.Buketov Karaganda State University.
- Bobrova, V.V.** — Associate professor «Defectology», Candidate of pedagogical sciences, Ye.A.Buketov Karaganda State University.
- Chzhan, Ye.Ye.** — Candidate in pedagogy, Professor of the department of russian philology, World Languages and Interpretation, S.Amanzholov East-Kazakhstan State University, Ust-Kamenogorsk.
- Danek, Jan** — PhD, Professor of Ss. Cyril and Methodius University, Slovak Republic.
- Danilova, V.V.** — Candidate of pedagogical sciences, Master of pedagogy and psychology, senior teacher of foreign languages, faculty of foreign languages, Kostanay State Pedagogical Institute.
- Gorbachev, A.A.** — Doctor of pedagogical sciences, Professor, Krasnodar State Institute of Culture (KGIK), Russia.
- Guseynova, I.A.** — Vice rector for scientific and educational methodical work, Moscow State Linguistic University, Russia.
- Houghton, S.** — Professor Graduate School of Education The University of Western, Australia.
- Ishanov, P.Z.** — Associate professor of pedagogics and technique of elementary education, Doctor of philosophy of Ph.D, Associated professor KKSON RK, Ye.A.Buketov Karaganda State University.
- Kadyrbayeva, B.A.** — PhD doctor, Kazakh State Teacher Training University, Almaty.
- Kazhikenova, S.Sh.** — Doctor of Engineering, Professor of department of applied mathematics and informatics, Ye.A.Buketov Karaganda State University.
- Kaltayeva, G.K.** — Candidate of pedagogical sciences, S.Seifullin Kazakh Agro Technical University, Astana.
- Kenenbaeva, M.A.** — Candidate of pedagogics, Professor Assistant of Department of Pedagogy and methodology of elementary education, Pavlodar State Pedagogical Institute.
- Khabadashev, N.A.** — Senior teacher, Master, M.Utemisov West Kazakhstan State University.
- Kudarinova, A.S.** — Senior teacher, Master of pedagogical sciences, Ye.A.Buketov Karaganda State University.
- Kuralbayeva, A.A.** — PhD doctor, Kh.A.Yassawi International Kazakh-Turkish University, Turkistan.
- Kushnir, M.P.** — Candidate of pedagogical sciences, Head of Department of «Pre-school education and primary education», Branch of Joint-stock company «National training center to «Orleu» Institute of advanced training of pedagogical workers across the Karaganda region.

- Kopzhassarova, U.I.** — Associate Professor of the Department of English Language and Linguodidactics, Candidate of pedagogic sciences, Academician Ye.A.Buketov Karaganda State University.
- Makanova, A.Zh.** — Senior teacher of psychology, Master of social sciences, Kostanay State Pedagogical Institute.
- Medvedev, A.V.** — Doctor of philosophy, Professor, Ural Federal University of the First President of Russia B.N.Yeltsin.
- Mekebaev, N.O.** — Master of pedagogics, Senior teacher, Kazakh State Teacher Training University, Almaty.
- Mikhailova, N.B.** — Director of the International Training center, Düsseldorf, Germany.
- Moldakhmetova, G.M.** — Master of social sciences, Senior teacher of psychology, psychological and pedagogical faculty, Kostanay State Pedagogical Institute.
- Mukanova, S.D.** — Doctor of pedagogical sciences, Associate professor, Director, Branch of Joint-stock company «National training center to «Orleu» Institute of advanced training of pedagogical workers across the Karaganda region».
- Mukusheva, S.B.** — Candidate of pedagogical sciences, Associate professor, Branch of Joint-stock company «National training center to «Orleu» Institute of advanced training of pedagogical workers across the Karaganda region».
- Nadvornic, V.** — PhD, University Colledge of International and Public Relations Prague.
- Rahmetova, A.M.** — Candidate medical of sciences, Associate professor «Defectology», Ye.A.Buketov Karaganda State University.
- Ramashov, N.R.** — Candidate of pedagogical sciences, Dean of faculty of physical culture and sport, Ye.A.Buketov Karaganda State University.
- Rettikh, D.O.** — Graduate student, Ye.A.Buketov Karaganda State University.
- Sagnaeva, G.A.** — Senior teacher, Pavlodar State Pedagogical Institute.
- Serikbayeva, A.B.** — Master of technical science, high teacher of department of applied mathematics and informatics, Ye.A.Buketov Karaganda State University.
- Stebletsova, I.S.** — Candidate in Pedagogy, Director of the Department of Academic Policy and Educational Program Management, senior lecturer of the Department of Pedagogical Education and Management, S.Amanzholov East-Kazakhstan State University, Ust-Kamenogorsk.
- Syzdykova, N.K.** — Candidate of physical and mathematical sciences, Associate professor, Ye.A.Buketov Karaganda State University.
- Tulbassova, B.K.** — Senior teacher, Abai State Pedagogical Institute, Almaty.
- Ulzhabayeva, A.G.** — Master of pedagogics, Senior teacher of foreign languages chair, Ye.A.Buketov Karaganda State University.
- Utemuratova, B.K.** — Director, Resource Center of School No. 5, Karaganda.
- Yacovenko, I.V.** — Undergraduate, Ye.A.Buketov Karaganda State University.
- Yeralinova, T.Y.** — Master of pedagogics, Senior teacher of foreign languages chair, Ye.A.Buketov Karaganda State University.
- Zolotareva, L.R.** — Candidate of pedagogical sciences, Professor of department of the fine arts and design, Ye.A.Buketov Karaganda State University.
- Zhumakaeva, B.D.** — Candidate of pedagogical sciences, Associate professor of the Kazakh literature, Kazakh State Teacher Training University, Almaty.
- Zavalko, N.A.** — Doctor in Pedagogy, Professor of Department of Pedagogical Education and Management, S.Amanzholov East-Kazakhstan State University, Ust-Kamenogorsk.